

Univerzita Karlova v Praze

Fakulta humanitních studií

Bakalářská práce

Jsem kadeřnice – moje volba?

Subsistenční strategie a vzdělanostní reprodukce na příkladu profese kadeřnice
v obci Těvlice

Helena Ruschková

Vedoucí práce: Mgr. Hedvika Novotná

Praha 2010

Čestné prohlášení

Čestně prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a souhlasím s jejím eventuálním zveřejněním v tištěné nebo elektronické podobě.

V Praze dne 10. září 2010

Poděkování

Tohoto místa bych ráda využila k poděkování zejména Mgr. Hedvice Novotné za odborný dohled a hodnotné připomínky a rady, které mi byly velkým přínosem. Taktéž i svému příteli a rodině za jejich podporu a trpělivost. Na závěr těm ženám, které byly ochotny mi vyprávět svůj příběh.

Obsah

1 Úvod	7
2 Teoretická část	9
2. 1. Dělnická profese	
2. 1. 1. Dělník a jeho rodina	9
2. 1. 2. Vzdělanostní strategie dělníka	9
2. 1. 3. Sociální status	10
2. 2. Žena v dělnické profesi	11
2. 2. 1. Sociální role	11
2. 2. 2. Gender	12
2. 2. 3. Sociálně – historický kontext genderu	12
2. 2. 4. Harmonizace práce a rodiny	14
2. 3. Vzdělanostní reprodukce	15
2. 3. 1. Ekonomický a kulturní kapitál dělnické rodiny	15
2. 3. 2. Kulturní kapitál v pojetí P.Bourdieu	16
2. 3. 3. Odlišné definice okolního světa	16
2. 3. 4. Vzdělání a jeho reprodukce	17
2. 3. 5. (Ne)rovnoměrný přístup ke kulturnímu kapitálu	17
2. 3. 6. Vzdělání jako faktor diferencující	18
2. 3. 7. Vzdělání jako faktor strukturující	19
2. 4. Nástin sociálně-historického kontextu Československa (později České republiky) a demografického chování jeho obyvatel od 70. let do současnosti	21
2. 4. 1. Výchozí rámec – 70. léta	21
2. 4. 2. Demografie 70. – 80. léta	21
2. 4. 3. Nový režim 90. léta	22
2. 5. Výzkumné otázky	22
3 Metodologie výzkumu	23
3. 1. Výzkumná strategie	23
3. 2. Narativní interview a polostrukturovaný rozhovor	23
3. 2. 2. Rekognoskace terénu	24
3. 2. 3. Analýza dat	25
3. 3. Etika výzkumu	26
3. 4. Hodnocení kvality výzkumu	27
3. 5. Výběr vzorku	27
3. 5. 1. Výběr lokality	28
3. 5. 2. Vstup do terénu	30
4 Empirická část	30
4. 1. Těvlíce	30

4. 1. 1. Ráz obce	30
4. 1. 2. Obyvatelé Těvlic	31
4. 1. 3. Důsledky urbanizace	32
4. 2. Profily kadeřnic	32
4. 2. 1. Kadeřnice Jana	32
4. 2. 2. Kadeřnice Marie	32
4. 2. 3. Kadeřnice Anna	33
4. 3. Biografie kadeřnic	34
4. 3. 1. Rodinné zázemí	34
4. 3. 1. 1. Dělnická rodina	34
4. 3. 1. 2. „Já si myslím, že škola nikoho nebaví.“	36
4. 3. 1. 3. „Mně to bylo jedno...“	36
4. 3. 1. 4. Všechny byly kadeřnice nebo švadleny	37
4. 3. 1. 5. Nějak se vyučit a hlavně mít nějakou tu práci.	38
4. 3. 1. 6. Závěr	38
4. 3. 2. První zaměstnání	39
4. 3. 2. 1. Maturitu...tu jsem vzdala	40
4. 3. 2. 3. Kadeřnice maturitu nepotřebuje	40
4. 3. 2. 4. Pracovat, vdát se, mít dítě,...	41
4. 3. 2. 5. Závěr	42
4. 3. 3. Mateřství	43
4. 3. 3. 1. Jsem v první řadě matka?	43
4. 3. 3. 2. Mateřská – ta „pauza“	44
4. 3. 3. 3. Začarovaný kruh	46
4. 3. 3. 4. Závěr	46
4. 3. 4. Počátky podnikání	47
4. 3. 4. 1. Počátky – to nejtěžší v mém životě?	47
4. 3. 4. 2. Risk je zisk?	49
4. 3. 4. 3. Rozvoj podnikání	50
4. 3. 4. 4. Závěr	52
4. 3. 5. A jak se podniká dnes...	52
4. 3. 5. 1. Konkurenceschopnost	52
4. 3. 5. 2. Reklama	53
4. 3. 5. 3. Klientela	54
4. 3. 5. 4. Důsledky podnikání	55
4. 3. 5. 5. Závěr	56
4. 3. 6. Matka podnikatelka	56
4. 3. 6. 1. Provozovna	57
4. 3. 6. 2. Provozní doba	59
4. 3. 6. 3. Harmonizace práce a rodiny	60
4. 3. 6. 4. Závěr	61
4. 3. 7. Hodnota vzdělání	61
4. 3. 7. 1. Vysoká škola zvyšuje potenciál uplatnění	62

4. 3. 7. 2. Vzdělání? Záleží na oboru.	63
4. 3. 7. 3. Někdo dělat rukama musí.	64
4. 3. 7. 4 Závěr	65
4. 4. Rekapitulace biografie informátorek	65
Kadeřnice Jana	65
Kadeřnice Marie	67
Kadeřnice Anna	68
5 Závěr	71
6 Literatura	73
7 Přílohy	76

Kapitola 1

Úvod

„Osud člověka je podmíněn především sociálně.“

[Katrňák (2004:11)]

Když se zamyslím, proč vlastně tohle téma, vybavím si první přednášky na fakultě, kdy pan profesor Petrušek nad námi hřímal o důležitosti sociologie a celá aula jen pokorně naslouchala. Jeho neutuchající nadšení pro sociologii spojené s neodolatelným charisma, jež bezpochyby pan profesor má, ve mně zasel semínko, které vyklíčilo do podoby této bakalářské práce.

Snažila jsem se na svět dívat očima sociologa, uvědomit si sociální kontext člověka. Netrvalo dlouho a za prohlášeními babiček a tetiček „jen se uč, nikdy nevíš, kdy se ti to bude hodit“, „uč se, ať nemusíš dělat rukama jako já“, jsem začala vnímat i něco jiného, než jen dobře míněné rady. Položila jsem si otázku: „Proč teda babička nestudovala dál? Jak to, že se táta spokojil s výučním listem? A teď naopak se nespokojí s maturitou u svých dětí a rád by, aby studovaly dál?“ Vlastní inspirace ke zkoumání subsistenčních strategií a vzdělanostní reprodukce na příkladu profese kadeřnice v obci Těvlice tedy vychází z osobní zkušenosti, kdy jsem pocítila změnu vnímání vzdělání nejen jako hodnoty, ale zejména jako i způsobu k dosažení prestižního povolání a potažmo i vyššího sociálně-ekonomického statusu.

O tom, že otázka vzdělání je stále aktuálním a ožehavým tématem, mimo jiné vypovídá i konference „Reprodukce lidského kapitálu (*vzájemné vazby a souvislosti*)“, která proběhla ve dnech 14. a 15. prosince 2009 v rámci projektu financovaného MŠMT „Reprodukce lidského kapitálu“. Je pravda, že na toto téma již vznikla řada publikací, ráda bych při této příležitosti zmínila vynikající odbornou práci Tomáše Katrňáka (2004), která mi byla velkou inspirací. na otázku sladění postavení ženy v rodině s rolí ženy vykonávající svoji profesi, potažmo i na její pozici na trhu práce s odkazem na daný region.

Výzkum „Jsem kadeřnice – moje volba?“ je hloubkovou sondou do života tří žen s cílem odkrýt jejich subjektivní pohled na vlastní životní příběh, jejich hodnotící hledisko a postoj, jejich interpretaci vlastní životní volby. Právě na úrovni organizace jejich životní dráhy, „a to nejen z hlediska sledu jednotlivých životních etap a přechodů mezi nimi, nýbrž i v osobité projekci do mnohostranných forem životních aktivit, jak se projevují v každodenní praxi, je třeba hledat zdroje organizace životních procesů sociálních skupin i celé společnosti.“ Alan (1989:29) Ve světle sociálního kontextu člověka mě zajímají právě ony mechanismy, které pohánějí kolo reprodukce vzdělávacích a subsistenčních strategií.

„Jsem kadeřnice – moje volba?“ je obsáhlá otázka, kterou budu blížeji specifikovat v navazující části. Mimo jiné v této části se pokusím i teoreticky ukotvit pojmy a východiska, se kterými pracuji tak, abych mohla k závěru této části formulovat výzkumné otázky. Následně představím metodologii vlastního výzkumu, tedy výběr výzkumné strategie a techniky sběru a analýzy dat. Empirické části, ve které se budu snažit o analýzu získaných dat, bude předcházet zasazení tématu do kontextuálního rámce, tj. sociální politiky Československa, později České republiky, od 70. let do současnosti, dále i představení lokality a informátorů. Závěrem se pokusím o odpověď na formulovaná východiska a navrhnout i další možnosti zkoumání dané problematiky.

Kapitola 2

Teoretická východiska

2. 1. Dělnická profese

Jak jsem již zmínila, obrovskou inspirací pro tuto práci mi byl rozsáhlý výzkum reprodukce vzdělání v dělnických rodinách, realizovaný právě Tomášem Katrňákem (2004) v Brně. Katrňák v něm nabízí interpretaci strategií, které volí dělnické rodiny a jejich děti ve vztahu ke škole. Jeho pojetí dělnické rodiny je pro mě směrodatné pro teoretické ukotvení rodinného zázemí, ze kterého informátorky pochází.

2. 1. 1. Dělník a jeho rodina

Katrňák (2004) definuje dělníka jako vyučeného člověka, který je zaměstnancem a živí se manuální prací. Jeho práce je zpravidla omezená na jednoduché, mechanické úkony, kde není prostor pro kreativitu a vlastní inovace. Z vnější stránky je pro dělníka typické nepoužívat civilní šaty, ale speciální pracovní oděv. Dělnickou rodinou potom rozumí takovou rodinu, jejíž hlavou je právě dělník, výše definovaný.

2. 1. 2. Vzdělanostní strategie dělníka

Dříve, než přistoupíme k samotné definici problému vzdělanostních reprodukcí v dělnické rodině, ráda bych zde uvedla principy postoje, který dělník, respektive dělnická rodina zastává ve vztahu ke vzdělání. Postoj, strategie zde zahrnují právě „osvědčený způsob adaptace na společensky dané podmínky (sociální, politické, ekonomické, rodinné) a jejich vnímání okolím i samotným aktérem.“ (Křížková 2007:14).

Dělnické rodiny mají se školou volný vztah (Katrňák 2004). Tato volnost spočívá v nezájmu dělníků o školu, který umocňuje nechuť se do školy připravovat. Tato nechuť

recipročně zesiluje nezám o školu. Vzdělání totiž celkově nenaplnuje očekávání a představy, které dělníci zastávají. V životě spíše volí materiální strategii, jejímž cílem je hlavně vydělávání peněz a brzké dosažení nezávislosti. Učební obor potom chápou jako nutné zlo k získání výučního listu. Volbu učebního oboru dělničtí rodiče zpravidla přenechávají na dítěti. Jejich přáním a cílem zároveň je totiž získání výučního listu a následující ekonomická nezávislost dítěte. Ostatní, související s volbou oboru, prospěch a přístup ke škole přenechávají na svobodné volbě dítěte, čímž také mimo jiné sledují to, že vybere-li si jejich dítě samo, bude v oboru spokojené. Rodiče mají tendenci svoji zprostředkující funkci mezi školou a dítětem redukovat na kontrolu známek, kdy průměrné výsledky jsou uspokojující. Dělničtí rodiče nebyli vedeni k vyššímu vzdělání, stejně tak ani oni nemotivují své děti k lepším výsledkům, byť by toho byly schopny. Dělnické děti průměrné známky ve škole zpravidla interpretují tak, že je škola nebaví, nebo že je jen málo předmětů, které by je bavily.

Rozhodne-li se přeci jen dělnické dítě z vlastní iniciativy pro vyšší vzdělání, zpravidla jej ekonomicky podpoří, je-li to v jejich silách a možnostech, tím však jejich starost končí. Celkově vzato dělničtí rodiče vnímají školu a vzdělání mimo oblast svého zájmu. Jejich povinnosti končí s domácími úlohami. Vše, co by bylo nad rámec, s potenciálem rozvíjet socioekonomický *status*, dělničtí rodiče neuplatňují. Jejich strategie se soustředí na ekonomický kapitál (Možný 2008).

2. 1. 3. Sociální status

To, do jakého rodinného prostředí jsme se narodili, tvoří *askriptivní* (připsanou, jedinec ji vlastním přičiněním neovlivní) složku sociálního statusu. *Sociálním statusem* rozumím „sociální pozici skupiny lidí, která se vyznačuje určitým životním stylem a konzumem určitých kulturních statků a podle toho je i oceňována“ (Vlachová 2009 in Socioweb). Sociální status předpokládá existenci sociální hierarchie, jakéhosi pomyslného žebříčku, kde každý stupeň představuje určitou sociální pozici. K určení sociální pozice vstupuje nejen hledisko vlastnictví, ale i hledisko sociální pozice rodičů, například i to, jaké míře prestiže se těší vzdělání v prostředí inteligence: „Děti z těchto rodin zpravidla dosahují téhož vzdělání jako rodiče a podobně jako oni se stávají právníky, učiteli, úředníky apod. jestliže ale pocházejí z chudé dělnické rodiny, pak i přes často zoufalou snahu nemohou dokončit školu a zakotví, podobně jako rodiče, v dělnickém prostředí. Na vyšší společenské pozice z nich pronikají jen jednotlivci. Některým se podaří zachytit o stupínek, ale zpravidla

pouze o stupínek výše, než stáli rodiče. Společenské dědictví určuje nejen výchozí sociální pozici potomka, ale i rozsah jeho životních plánů a ideálů, a hlavně pak míru pravděpodobnosti jejich uskutečnění.“ (Bauman 1966:23-24) Je zde tedy určitá souvislost mezi společenským postavením rodičů a situací jejich dětí. Bauman dále upozorňuje, že představy společnosti o dané osobě nevyplývají z faktických vlastností, ba naopak jsou pak zkresleny očekáváním, která společnost chová k dané sociální pozici (tzv. propůjčená prestiž). Dynamickým aspektem sociálního statusu je *sociální role*.

2. 2. Žena v dělnické profesi

Jak název práce napovídá, ohniskem mého zájmu jsou ženy, které s menšími odchylkami pocházejí z dělnické rodiny a v dělnické profesi i pokračují. Kromě aspektu dělnické profese zde vstupuje i faktor „žena“. V pluralitě rolí, které žena, dělnice, zastává je v kontextu našeho výzkumu i role matky.

2. 2. 1. Sociální role

„Socializace je komplexní dlouhodobý proces, v rámci něhož se člověk prostřednictvím interakce a komunikace s druhými stává bytostí schopnou chovat se jako člen určité skupiny či společnosti.“ (Giddens 1993 in Křížková 2007:21) Proces socializace končí až smrtí jedince, provází nás při změně společenských poměrů, při nástupu do práce nebo na novou školu, při ovdovění, nebo odchodu do důchodu. Každé období, fáze, prostředí vyžaduje určitou roli. Gender je fenomén sociální struktury, jednou ze zásadních dělících kategorií společnosti. Proto také jedním ze vzorců, které si člověk v rámci rané socializace osvojí. Gender je na rozdíl od biologicky daného pohlaví kulturní kategorií, „pokrývá souhrn norem, jimž musí členové obou kategorií pohlaví vyhovět při realizaci svého mužství nebo ženství.“ (Bauman 2004:132) Proto byly ženy odsunuty z některých oblastí sociálního života a reprodukce, domácí povinnosti a péče o děti se staly „přirozeně“ součástí ženské domény. Toto rozdělení podle Baumana (2004) nevyjadřuje reprodukční funkci, ale mocenské vztahy, které jsou vychýleny ve prospěch mužů. Různá feministická hnutí upozorňují na tyto sociální nerovnosti na základě pohlavního určení. Navzdory tomu, že v současnosti tržní společnost popírá veškerou exkluzivitu na základě pohlaví nebo etnické příslušnosti, příslušníci skupin s

„připsanými“ omezeními nemají rovnou příležitost, jejich deprivace je vysvětlována na základě předsudků.

2. 2. 2. Gender

I přestože se jedinec se společensky definovanou charakteristikou příslušného genderu neidentifikuje, společnost dané předpoklady – vztahující se k genderu – obecně přijímá za platné či správné, a zakládá na nich svůj rozdílný přístup k osobám mužského a ženského pohlaví, podléhají genderovému stereotypu¹: „jak má vypadat „maskulinní muž či feminní žena“. (Renzetti 2003) Genderové stereotypy nás obklopují již od narození, jsou v naší společnosti, která je patriarchálně nastavená, hluboce zakořeněné. Ann Oakley (2000) v souvislosti s ustavením genderových stereotypů rozlišuje čtyři fáze socializace, které se liší v závislosti na příslušnosti k pohlaví. První fází je manipulace – rozlišování pohlaví podle barev. V další fázi jsou dítěti systematicky překládány ty hračky, které jsou pro dané pohlaví „adekvátní“. Třetí fáze probíhá současně již od první fáze, je to verbální hodnocení dítěte podle pohlaví. V poslední fázi jsou děti pobízeny k aktivitám, které se „hodí“ na holčičku, a které na chlapce.

Nastavení pohlavně-genderového systému funguje jako spolehlivý nástroj společenské stratifikace, která má hluboký dopad na životy žen i mužů a na jejich životní volby, například uvažme, že přestože v průběhu posledních 20-ti let vstoupily ženy ve většině zemí světa v obrovském počtu na pracovní trh, jejich mzdy ve všech zemích a ekonomických odvětvích, u všech typů vykonávané práce a na všech úrovních kvalifikace výrazně zaostávají za mzdami mužů a že zároveň s prací v zaměstnání nesou ženy i nadále primární odpovědnosti za chod domácnosti. (Renzetti 2003). Toto nastavení Renzetti (2003) vysvětluje v ukotvení společnosti na patriarchátu. Patriarchátem rozumím takový pohlavně-genderový systém, v němž muži zaujímají nadřazené postavení vůči ženám a v němž jsou vlastnosti a činnosti vnímané jako mužské hodnoceny výše než ty, které jsou vnímány jako ženské (tamt.).

¹ Stereotyp chápu jako označení pro zjednodušující souhrnný popis určité společenské skupiny.

2. 2. 3. Sociálně – historický kontext genderu

Debata o genderu vždy spolehlivě rozvíří stávající společenské uspořádání. V historickém kontextu genderu lze mluvit o třech významných debatách o odlišnostech mužů a žen (Oakley 2000). První proběhla zhruba v období 1540 – 1640, kdy v kontextu společenských změn (nová společnost obchodu a podnikání, náboženské reformy), vzrostla rovnoprávnost mezi pohlavími. Žena, která měla nějakou živnost, měla stejnou míru svobody a odpovědnosti jako muž. Na tuto rovnoprávnost muže a ženy se pohlíželo jako na hrozbu (je to proti přírodě) i jako na morální a přirozené právo. V té době vyšly dvě silně protikladné brožury. Hic Mulier neboli mužatka – Odráží strach (převážně mužů) z nezávislosti žen, který v roce 1547 vyústil v prohlášení, které zakazovalo ženám „scházet se za účelem klepů a žvanění“ a nařizovalo mužům „držet ženy doma“. Haec Vir neboli zženštilec – silně feministický pamflet, prohlašující, že jsou ženy stejně svobodné jako muži, mají stejné právo volby, stejně svobodného ducha a má se s nimi jednat stejně jako s muži. Nakonec zvítězili zastánci přísné diferenciaci pohlaví, došlo k polarizaci zájmů, činností i osobností. Ženě byl určen domov, muž chodil za prací „ven“ - „práce“ byla oddělena od „rodiny“. Toto rozdělení bylo pojato jako „přirozené“, pramenící z uspořádání přírody.

Další vlna se přehnala zhruba od konce 18. století do konce první poloviny 20. století aklamující požadavek především politických práv žen. V tomto období se formují první oficiální kluby a spolky, mluví se o tzv. první vlně feminismu (Bobek et al. 2007). Snaha o únik z domácího vězení a stereotypu pasivní poslušné manželky právě přes vydobytí práv mimo domov. J. S. Mill prosazoval, aby se k ženám přistupovalo jako k individualitám, ale mnoho lidí v tom vidělo ohrožení manželského štěstí i vztahů mezi mužem a ženou. Lidé se obávali, že rozšíření práv i na ženy by mohlo podstatně změnit stávající pojetí feminity a maskulinity, tedy že emancipace změní společnost. Obdobně jako v západních zemích i na českém území vznikala ženská hnutí usilující o zrovnoprávnění mužů a žen v manželství a politická práva. (Bobek et al. 2007). Na české scéně byla veškerá feministická hnutí s nástupem komunismu potlačena.

Zatímco v 60. letech 20. století se v USA a v Západní Evropě formuje druhá vlna, která postupně konstituuje první antidiskriminační legislativu, o feminismu v české společnosti nemůže být řeč. Vývoj v komunistickém Československu se nesl v duchu potlačování veškerých projevů nesouhlasu s nerovností. Přístup žen ke všem zaměstnáním, vzdělání a rozvoj institucionální péče o dítě byl v rámci státní ideologie překládán jako

„zrovnoprávnění“. Rovná práva byla tudíž dána shůry, nikoli aktivitou skupin a hnutí. Výrazně však chybělo antidiskriminační ustanovení, které je právně ukotveno až v pozdním období transformace, kdy byla teprve v roce 2000 přijata první euronovela zákoníku práce. Dodnes je rovnost mužů a žen nahlížena mnohými předsudky. Veřejně činné ženy se dokonce označení „feministka“ brání, protože si uvědomují, že veřejné mínění na tento pojem nahlíží s despektem.

2. 2. 4. Harmonizace práce a rodiny

Harmonizace práce a rodiny obsahuje hlavní dvě otázky – jak učinit rodičovství slučitelné také s pracovním životem a jak vytvořit rovnováhu mezi životy mužů a žen. (Sirovátka 2003). V kontextu našeho výzkumu je důležitá především otázka sladění rodičovství s pracovním životem. Životní aspirace většiny lidí se upínají do obou oblastí – do rodinného života (soukromá sféra), tak i na pracovní kariéru (veřejná sféra). Nicméně demografické události mohou být v rozporu se vzdělaností a profesní dráhou jedince.

V průběhu historického vývoje byla rodina tradiční výrobní jednotkou, hospodářství, pod tento pojem se slučovalo i nepříbuzné služebnictvo a podomci. Emocionální funkce je rodině připisována až s tzv. objevením dítěte v 18. – 19. století (Aries 1962 in De Singly 1999), kdy s rozvojem školství sice dochází k prostorovému odloučení dítěte od rodiny, současně ale dochází k afektivnímu sblížení. Řadu rodinných funkcí dnes zastávají veřejné instituce (vzdělávací-škola, výrobní, služby pro seniory...), rodina si však uchovala nezastupitelné funkce emocionální a zabezpečovací či roli udržování kulturní kontinuity rodu. Oproti dědickým strategiím dnes rodina váže své postavení se vzděláním, školním kapitálem. Hodnota rodiny je vnímaná podle výše školního i kulturního kapitálu, který vlastní všichni členové rodiny (De Singly 1999). Současně ale platí, že: „Převodní výrobních funkcí do veřejné sféry proměnilo zaměstnání v relativně svébytnou a vůči rodině protikladnou sféru, která se stala doménou muže, současně tím živitele rodiny, zatímco role toho, kdo mu vytváří zázemí a stará se o potomstvo, připadla ženě. To přispívalo k prohlubování genderových rozdílů, které se s postupným zapojováním žen ve sféře zaměstnání spíše transformovaly, než odstraňovaly.“ (Sirovátka T., Hora O. (eds.) 2009: 21-22)

Vzdělání a gender se ukazují jako dva faktory, které výrazně diferencují život jedince. Proměny životního cyklu se dotýkají žen mnohem komplikovaněji než mužů: problematika rozhodování mezi kariérou a mateřstvím. Dále velmi složitým přechodovým bodem je návrat

do zaměstnání po mateřské a rodičovské dovolené (tamt.). *Profesní dráha* životního cyklu se tedy liší podle toho, zda je jedinec muž, bezdětná žena nebo žena-matka. Žena-matka má výrazně odlišné postavení na pracovním trhu, to je podmíněné jejím rodinným postavením a mateřskou rolí. „Rozdílné percepce mateřské a otcovské role způsobuje nerovnost rozdělení rolí mezi partnery v soukromé sféře s následnými nerovnostmi v účasti ve veřejné sféře práce.“ (Sirovátka T., Hora O. (eds.) 2009: 28)

2. 3. Vzdělanostní reprodukce

Vzdělanostní systém tvoří nedílnou součást reprodukce moderní společnosti (Katrňák 2004). Otázkou ale zůstává, zda je to vzdělanostní systém, který vytváří a reprodukuje sociální nerovnosti nebo socio – kulturní nerovnosti vytvářejí nerovný přístup ke vzdělání? Sociologická obec se v odpovědi na tuto otázku dělí na zastánce sociálního a kulturního přístupu, podle toho také pracuje s ekonomickým nebo kulturním kapitálem. Uprostřed mezi těmito tábory je Pierre Bourdieu, který připisuje podíl na reprodukci nerovností rodinnému zázemí i škole.

2.3.1. Ekonomický a kulturní kapitál dělnické rodiny

Dělnická rodina v 80. letech i dnes se vyznačuje nízkým ekonomickým kapitálem (Katrňák 2004). I když z ideologického hlediska v komunistickém Československu se dělníkovi daří, ve skutečnosti se spolu se starobními důchodci potácí na hranici životního minima. Navíc se podíl chudých v dělnické třídě stále zvyšoval (z 23,2% v roce 1980 na 31,6% v roce 1989, Mareš 1999 in Katrňák 2004). Ekonomický kapitál dělnické rodiny je tedy velmi malý.

Kulturní kapitál je podobně stratifikující složkou jako kapitál ekonomický. Nicméně je již hůře měřitelný. Převážně se pracuje s kognitivním typem kulturního kapitálu (čtenářské klima podporující kognitivní rozvoj v dětství), s rodičovským vysokokulturním kapitálem (chození do divadla a na výstavy) a mimoškolními aktivitami (různé jazykové, sportovní či umělecké kroužky), (Šafr 2010).

Nejčastěji uváděným faktorem, který determinuje školní úspěšnost dítěte je socioekonomický status rodiny. Skutečnost, že sociální a rodinné zázemí má hlavní vliv na

výsledky dítěte ve škole i na jeho další profesní kariéru, dokázal už v šedesátých letech americký sociolog Coleman (in Šed'ová in Rabušicová, 2004). Rodina podle Colemana vytváří stavební kameny, na které je možno budovat učení ve škole. Podle Šed'ové rodina tak činí „z části záměrně a promyšleně, z části zcela neuvědomovaně“ (Šed'ová in Rabušicová 2004:22). V české společnosti na provázanost míry volnočasových aktivit se vzdělanostní úrovní a především životním stylem rodiny poukázal výzkum Machonina, Tučka a kol. (1996 in Katrňák 2004). I když tato analýza pracuje s mírou a se skladbou volnočasových aktivit, je rozdíl mezi dělnickou rodinou a vysokoškolačky v druhé polovině 90. let velmi zřejmý. Navíc, přijmeme – li volnočasové aktivity za jednu z kategorií k měření míry kulturního kapitálu, lze shrnout, že dělnická rodina má malý kulturní kapitál. Dělnická rodina se tedy vyznačuje malým ekonomickým i kulturním kapitálem. Tento stav se zdá být trvalý a neměnný, jakým způsobem se ale replikuje?

2. 3. 2. Kulturní kapitál v pojetí P.Bourdieu

Dříve, než přistoupíme k odpovědi na otázku, je třeba si vymezit pojmy, se kterými Bourdieu pracuje. Pierre Bourdieu (1998) strukturuje sociální prostor na základě *dvou principů diference*: kapitálu ekonomického a kapitálu kulturního. Každé třídě pozic odpovídá třída *habitusů* (zálib), produkt společenských podmínek spjatých s dotyčným sociálním postavením, který vytváří jednotný životní styl pro danou třídu. Bourdieu konstatuje fakt, že jednotlivci, potažmo i rodiny (skupiny) totiž v dané společnosti usilují o začlenění do té společenské vrstvy, která v dané společnosti zaujímá privilegované postavení. Kulturní kapitál je potom v Bourdieuově koncepci nástrojem k dosažení symbolického bohatství, které je danou společností považováno za prestižní.

Vrátíme – li se k otázce replikace socio – kulturních nerovností, Bourdieu ve spolupráci s Passeronem (1977) formuluje teorii o vzdělanostních aspiracích. Vzdělanostní aspirace vycházejí ze strukturálních rozdílů a zpětně tyto rozdíly potvrzují. Tak například dělnická rodina má nízké šance uspět ve vzdělanostním systému, protože disponuje nízkými vzdělanostními aspiracemi, naopak vysokoškolská rodina má vysoké vzdělanostní aspirace, a tudíž se jí daří ve vzdělanostním systému.

2. 3. 3. Odlišné definice okolního světa

Katrňák (2004) ale upozorňuje, že jedinci, se kterými vedl rozhovory, si uvědomovali svoje společenské postavení i důsledky svého jednání. Katrňákoví dělníci vystupují jako reflexivní bytosti, které si uvědomují možnosti vzdělání, nicméně není to součástí jejich strategií. Vzdělání má odlišnou definici v závislosti na sociálním statusu (srv. Bourdieu 1998). Proto vysokoškolsky vzdělané pojí se školou soudržný vztah, protože vzdělání hraje v jejich životní strategii orientované na status důležitou (až klíčovou) roli. Rozdíly ve vztazích ke škole jsou dané odlišnými definicemi okolního světa, vzniklými při reakci na strukturální podmínky rodin.

2. 3. 4. Vzdělání a jeho reprodukce

Vzdělání je instituce, která „*přispívá* (a to slovo zdůrazňuji) k trvání a předávání dělby kulturního kapitálu a tím i struktury sociálního prostoru“ (Bourdieu 1998:27). Struktura rozdělení kulturního kapitálu je tedy vyjádřením vztahu mezi institucí vzdělání a strategiemi rodin. Rodiny vkládají do vzdělání tím víc, čím je jejich kulturní kapitál významnější, a tím menší relativní účinnost prokazují jiné reprodukční strategie (zvláště strategie dědické). Rodiny jsou útvary (corporate bodies) vyznačující se trváním, tendence, jež je podstatou *reprodukčních strategií*, strategie plodnosti, strategie manželství, strategie dědické, ekonomické a konečně a hlavně strategie vzdělávací.

2. 3. 5. (Ne) rovnoměrný přístup ke kulturnímu kapitálu

Bourdieu tvrdí, že jazyk není neutrální, ba naopak, jazyk je nástroj moci (Bourdieu 1982). To plyne z dvojí funkce jazyka: jednak je jazyk schopný nést nějakou informaci, současně je ale možné mluvit, aniž by řeč nesla nějaké sdělení, či měla smysl. Vládnoucí vrstva se vyznačuje specifickou kulturou. Jak jsem již uvedla, člověk má tendenci participovat na elitní statusové kultuře. Vzdělávací systém potom distribuuje formální oprávnění (profesní kvalifikaci) i subjektivní dispozice (znalost správných postupů) ke vstupu do vládnoucí vrstvy (Maříková, Petrušek, Vodáková a kol. 1996). Úspěch ve vzdělávacím systému, potažmo i v přístupu k vyšší statusové kultuře, závisí na vybavenosti jednotlivce jazykovým kapitálem, jinak řečeno, pokud jedinec ovládá legitimní jazykový (oficiální) styl, jeví se ve škole jako nadaný a úspěšný žák. Řeč totiž nese dvojí sdělení. Jednak to je samotný sémantický obsah, dále nese i informaci o vyjadřovacích schopnostech mluvčího.

Schopnost verbální komunikace jednotlivce tedy determinuje jeho úspěch ve vzdělávacím systému. Analýzu schopností verbální komunikace z hlediska sociálních poměrů mluvího provedl Basil Bernstein. Rozlišil omezené a rozvinuté kódy, kterými jedinec disponuje v závislosti na sociálním původu. Bernstein tvrdí, „že si děti z různých sociálních poměrů vytvářejí už od útlého věku odlišné kódy nebo formy řeči, které mají zásadní vliv na jejich pozdější úspěch ve škole,“ (Bernstein 1975 in Giddens 1997:398). Variabilita v používání jazyka stejně jako ve způsobu komunikace souvisí s kulturními rozdíly, které jsou základem variability zájmů a vkusu. Jestliže tedy jedinec pochází z nižší, dělnické třídy, je předpokladem, že vzhledem k jeho jazykové vybavenosti, bude také dělníkem.

Oproti tezi kulturní rovnosti, podle níž je kulturní bohatství společnosti přístupné stejnou měrou všem jejím členům, vystupuje Bourdieu s tezí o nerovném rozdělení kulturního kapitálu. V alegorii na Maxwellov démon (Šubrt 2001) přisuzuje vzdělávacímu systému roli démona, který rozřazuje žáky podle objemu kulturního kapitálu. Pomocí celé řady třídících operací rozřazuje držitele zděděného kulturního kapitálu od těch, kteří ho postrádají a tím vznikají sociální hranice obdobné těm, které kdysi dělily vysokou šlechtu od drobné šlechty a tu zase od prostého lidu. Kultura, respektive legitimní kultura třídní společnosti, je produkt moci, určený k tomu, aby moc vyjadřovala a legitimovala. Tento model podle něj vysvětluje proč rodiny, zejména privilegované rodiny, projevují o vzdělání stále větší zájem a proč se nejvyšší vzdělávací instituce, vedoucí k těm nejvyšším sociálním pozicím, stávají čím dál tím více monopolem dětí z privilegovaných kategorií.

2. 3. 6. Vzdělání jako faktor strukturující

Systém vzdělávání, zejména český systém, je nastaven tak, že první rozhodování je jakousi vstupní branou do profesního života. Navzdory důležitosti, která je této volbě přiřazována, konečné rozhodování o výběru školy, respektive povolání, bývá často ve výběru rodičů, byť jejich obraz o tom, co by bylo pro potomka nejlepší, nebývá vždy úplný a přesný. V kontextu vzdělanostních drah hraje tedy nesmírně důležitou úlohu i proces intergenerační. Alan vysvětluje reprodukci sociálně třídní struktury následovně (Alan 1989:209-210): „Snaha rodičů, kteří sami dosáhli vysokoškolského vzdělání, předat tuto „štafetu“ svým potomkům, souvisí se sociální autoreprodukcí inteligence jako společenské vrstvy. A to se týká jak té skupiny obyvatelstva, ve které je vysokoškolské vzdělávání „předáváno“ již v několikáté generaci, tak i téměř všech, kteří takovou tradici teprve ve svém rodu zahajují.“ Alan se

odkazuje na řadu studií (Matějovský 1980; 1981; Holda a kol.1983 aj.), které dosvědčují fakt, že mezigenerační vzdělanostní vztah zahrnuje mnoho souvislostí, mezi nimi i takové, které překračují pomyslnou hranici danou pojmem vzdělání. Z nich snad nejzávažnější je vázána na procesy reprodukce sociálně třídní struktury naší společnosti. „Je to proces přirozený a pochopitelný, a přesto v sobě skrývá jednu sociální hrozbu: omezování vzdělanostních šancí pro děti z ostatních sociálních tříd a skupin.“ (Alan 1989:209-210) Lze tedy shrnout, že prostřednictvím vzdělání se reprodukuje sociálně třídní struktura.

2.3.7. Vzdělání jako faktor diferencující

V průběhu historického vývoje prošla řada rodinných funkcí proměnou, dnes, dříve typicky rodinné funkce, zastávají veřejné instituce (vzdělávací-škola, výrobní, služby pro seniory...), rodina si však uchovala nezastupitelné funkce emocionální a zabezpečovací či roli udržování kulturní kontinuity rodu. Rodina tak byla zbavena především ekonomické funkce, zaměstnání je dnes relativně svébytnou a vůči rodině protikladnou sférou, která se stala doménou muže, současně tím živitele rodiny, zatímco role toho, kdo mu vytváří zázemí a stará se o potomstvo, připadla ženě. To přispívalo k prohlubování genderových rozdílů, které se s postupným zapojováním žen ve sféře zaměstnání spíše transformovaly, než odstraňovaly. (Sirovátka, Hora eds. 2009). Tento systém je v české společnosti hluboce zakořeněný, zejména pak na venkově, kde je tradiční koncepce rodiny stále neoddiskutovatelným faktem.

V důsledku oddělení privátní sféry rodiny od veřejné sféry práce a následné participace žen ve veřejné sféře mluví Možný o tržně orientované biografii, čímž má na mysli vliv trhu na rodinné chování „Životní cyklus je dnes oproti minulosti více předznamenán ekonomickými podmínkami (trhem práce, populační politika), zatímco demografické události se jeví celkově jako „odvozené“, závislé na vzdělanostně profesní dráze“ (Možný 2006). Jakým způsobem jsou demografické události závislé na vzdělanostně profesní dráze?

Vzdělání je prvek významný v makrosociálním i mikrosociálním kontextu ovlivňuje život jedince jak v roli externího faktoru (vzdělávací možnosti a požadavky na vzdělání), tak i z pozice charakteristicky sociálního statusu (dosažené vzdělání). Diferencuje životní aspirace, a tím i volby další rodinné i profesní dráhy v klíčových okamžicích, a je i indikátorem jiných statusových charakteristik (především profesních). Platí, že „lidé s vyšším vzděláním později začínají svoji profesní kariéru, v ní jsou však méně ohrožováni nezaměstnaností, operativněji

reagují na požadavky trhu práce (další vzdělávání, netradiční pracovní režimy aj.), krátkodoběji přerušují pracovní kariéru z rodinných důvodů, snáze hledají formy sladování rodiny a zaměstnání a později odchází do důchodu.“ (Sirovátka, Hora eds. 2009:34)

Do chování a voleb životních strategií, kdy strategiemi rozumím „osvědčený způsob adaptace na společensky dané podmínky (sociální, politické, ekonomické, rodinné) a jejich vnímání okolím i samotným aktérem,“ (Křížková 2007:14) vstupují prvky jednak individuální, subjektivní (hodnotové orientace, aspirace a preference jedince) a aktuální podmínky v rodinném zázemí. V neposlední řadě také hrají podstatnou roli tzv. externí faktory, historické a společensko-politické okolnosti spolu s institucionálním a hodnotově normativním systémem společnosti – zejména vzdělanostní systém. Podle sledování voleb mezi rodinou a zaměstnáním žen došli O.Kangas a T.Rostgaard (2007) k závěru, že v rozhodování žen dominují externí faktory.

Ze studií publikovaných v souborném díle Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti vyplývá, že vzdělání skutečně diferencuje chování žen ve vztahu k trhu práce. Míra vzdělanostní kvalifikace spoluurčuje strategie zvolené při vstupu na pracovní trh, při nezaměstnanosti, v načasování návratu po rodičovské dovolené a podobně, i když například rozdíly v délce rodičovské dovolené nejsou příliš výrazné (do určité míry ovlivněné kulturními očekáváními a omezené institucionálním nastavením). Kuchařová (2006) řadí vzdělání mezi významné faktory, které ovlivňují délku přerušování profesní kariéry. Také předpokládá, že u vzdělanějších žen je napětí mezi rodičovskými ambicemi a profesními aspiracemi závažnější, často vzhledem k potřebě se v zaměstnání profesně a společensky seberealizovat. Dosaženému vzdělání připisují velký význam i zastánci tzv. normativní teorie².

Ze studie Šlechtové (in Sirovátka, Hora eds. 2009) vyplývá, že pro ženy vyučené nebo se základním vzděláním je rodina bezkonkurenční životní hodnotou, podle toho vypadají i jejich strategie návratu na trh práce po rodičovské dovolené, silná orientace na rodinu a děti je zřejmě odrazem malých šancí najít plně přijatelnou práci. Hlavním důvodem návratu na trh práce jsou jednoznačně *finanční motivy*, seberealizace jako motiv návratu je zcela potlačena, zřejmě i proto, že se ženy seberealizují především mateřstvím, dále je to i odrazem nízké možnosti těchto žen získat kvalitní zaměstnání.

² Normativní teorie se snaží nahlédnout chování lidí na makro-sociální úrovni. Mezi představitele patří Van de Kaa, Giddens, Ingelhart, z českých autorů to je potom Rabušic.

2. 4. Nástin sociálně-historického kontextu Československa (později České republiky) a demografického chování jeho obyvatel od 70. let do současnosti

2. 4. 1. Výchozí rámec – 70. léta

70. léta 20. století se v Československu nesou ve znamení upevňování vlády komunistického režimu. Komunistická ideologie postupovala všechny složky společnosti. Komunismus podporoval tradiční dělení rolí. Žena musela primárně obstát na poli rodinném. Rostoucí zaměstnanost žen se překládala jako jejich emancipace. Žena byla symbolem „harmonie“ mezi mateřskou, ekonomickou a občanskou rolí. Podobná definice pro otce - pracovníka však nikdy proklamována nebyla. Role pracující matky, která nemá žádné velké profesní a manažerské ambice, a která bez velkých problémů nese dvojí zátěž výdělečné práce a práce v domácnosti, se stala dominantní. (Heitlingerová, 1998) V naprosté většině domácností pracovaly vedle mužů také ženy, protože z výše tehdejších platů by muži rodiny neuživili. Avšak péče o chod domácnosti a rodiny byla vesměs v rukou žen, které musely obstát ve dvojí roli matky a manželky na jedné straně a pracující ženy na druhé straně. Ženy byly nesmírně přetěžovány, o rozdělení prací v domácnosti se tenkrát vůbec nehovořilo. Úděl dvojí zátěže žen byl přijímán vesměs s naprostou přirozeností ze strany mužů i žen samotných.

2. 4. 2. Demografie 70 – 80. let

Z demografického hlediska se 70. až 80. léta nesou ve znamení poklesu úhrnné plodnosti, a to i přes pronatalitní opatření přijatá v 70. letech, průměrný počet narozených dětí zvolna klesal do konce 80. let na 1,92. I přestože z ideologického hlediska byl kladen velký důraz na obraz řádné rodiny a mateřství, české demografické chování se vyznačovalo vysokou mírou rozvodovosti a potratovosti. Ženy se vdávaly velmi mladé, nejčastěji ve věku mezi 18. a 20. rokem, muži pak mezi 21. a 22. rokem. Častým impulzem ke sňatku bylo těhotenství ženy (až polovina nevěst bývala v 70. a 80. letech těhotná). Tato křehká manželství ze 40% končila v 80. letech rozvodem. Co se týče potratovosti, možnosti potratu³, mladé ženy tohoto způsobu svérázné „antikoncepce“ při prvním těhotenství příliš nevyužívaly a volily raději

³ Potrat přestal být považován za trestný čin od roku 1958.

sňatek. Možnosti interrupce při nechtěném otěhotnění využívaly tedy převážně vdané ženy s dvěma dětmi (Vereš 1991 in Fialová 2005).

2. 4. 3. Nový režim 90. léta

Po pádu komunismu v roce 1989 se výrazně změnily životní podmínky a nastal v oblasti rodinného života a v oblasti proměn genderových rolí velký zlom ve směru akcelerace vývoje. Všeobecně se v kontextu 90. let mluví o krizi rodiny (srv. Možný 1999), která se projevuje poklesem sňatečnosti, nárůstem rozvodovosti, vývojem porodnosti, proměny v dělbě rolí muže a ženy v rámci rodiny apod. Během 90. let dochází k postupnému uvolňování tradičních představ o partnerském soužití a po vzoru vyspělých západních zemí dochází k nárůstu počtu dětí narozených svobodným matkám. (Fialová 2005) Zatímco na počátku 90. let podíl takto narozených dětí dosahoval jedné desetiny všech narozených dětí, v roce 2005 už to byla přibližně jedna třetina všech narozených dětí. Toto číslo není odrazem počtu osamělých matek, neboť spousta z těchto svobodných žen vychovává svoje dítě společně se svým partnerem a otcem dítěte, avšak v rámci faktických manželství – ve společné domácnosti (Hamplová 2004).

2. 5. Výzkumné otázky

V návaznosti na teoretická východiska se pokusím v rámci této práce na základě biografického vyprávění kadeřnic, které podnikají na vesnici a současně se starají o domácnost, interpretovat jejich životní volby. Přičemž v rámci interpretace pátrám především po tom, jaké faktory vstupovaly do volby profese. Také si kladu otázku, co všechno ovlivňuje vykonávání samostatné profese v kontextu dané lokality? Jak se vykonává toto řemeslo a jakým způsobem podnikají...?

V rámci harmonizace soukromé a veřejné sféry jejich biografie mě dále zajímá, jakým způsobem toho docilují? V jakých úrovních vyjednávají s profesí a intenzivní péčí o rodinu?

Současně v průběhu celého výzkumu je mým upřímným zájmem zjistit jejich postoj ke vzdělání, ke vzdělání jejich dětí a jak toto reflektují samy o sobě.

Ptám-li se „Jsem kadeřnice – moje volba?“, míním tím otázku volby nejen životní profese, ale i otázku podoby jejich biografie, to, jakým způsobem se jejich životní volba odráží v každodenním životě.

Kapitola 3

Metodologie výzkumu

3.1. Výzkumná strategie

Ve výzkumné části jsem se zaměřila na vzdělanostní reprodukci u žen, vykonávajících profesi kadeřnice. Ve volbě metody je důležité si zprvu uvědomit, co je cílem výzkumu a jaká jsou data. Jelikož je cílem mého výzkumu snaha pochopit, „jak se lidé v daném prostředí dobírají pochopení toho, co se děje, proč jednají určitým způsobem a jak organizují své všednodenní aktivity a interakce“ (Hendl 2005:54), zvolila jsem kvalitativní přístup. Ten je v sociologickém výzkumu přitažlivý i svojí otevřeností k různým přístupům a prostorem pro výzkumníkovu interpretaci dat. Předpokládá se v něm práce s osobními, citlivými a nesnadno měřitelnými daty o nízkém počtu informátorů, tudíž lze předpokládat, že kvalitativní přístup je díky své pružnosti a schopnosti zachytit daný fenomén v jeho přirozeném prostředí v tomto případě adekvátní.

„Kadeřnice – moje volba?“ je kvalitativním sociologickým výzkumem, založeným na biografických vyprávěních žen o jejich přístupu ke vzdělání a volbě profese. Vzhledem k tomu, že se zajímám o biografická data subjektů, zvolila jsem jako techniku sběru dat narativní interview. Neboť „při narativním rozhovoru není subjekt konfrontován se standardizovanými otázkami, nýbrž je povzbuzován ke zcela volnému vyprávění.“ (Hendl 2005:176). Subjektivní vyprávění dává respondentům prostor vyjádřit vlastní interpretace jejich sociálního světa. Je pravda, že právě výše zmíněné omezení počtu informátorek může působit potíže při generalizaci, nicméně právě pro svoji induktivní metodu poznání nabízí nové cesty při hledání porozumění sociálnímu problému. Navíc je potřeba dodat, že všeobecnost je vždy přítomná už v každém jednotlivém příkladu, v každé interpretaci, že každé autobiografické vyprávění je určitou teorií vlastního já.

3.2. Narativní interview a polostrukturovaný rozhovor

Při narativním interview jsem se snažila postupovat tak, jak tuto metodu rozpracoval Fritz Schütze (Hendl 2005:176), ve čtyřech fázích: stimulace, vyprávění, kladení otázek pro vyjasnění nejasnosti, zobecňující otázky. V první fázi je objekt stimulován, seznamuje se

s tématem a významem práce ve snaze získat jeho důvěru. Teprve potom je pobídnut k vyprávění. V této fázi byla předchozí osobní znalost některých z informátorek výhodou, i tak ale nebylo jednoduché získat důvěru i v osobnějším otázkách. Narativní vyprávění se většinou točí okolo epifanií, důležitých momentů v životě jednotlivce, které paměť zaznamenala jako signifikantní, a jejichž prostřednictvím udává vlastnímu životu chronologii. Zpravidla se nevyhnuly hodnocení své biografie z dnešního hlediska. V další fázi jsem se pokoušela ozřejmit některé nejasnosti nebo rozpory z vyprávění. Na závěr pak je důležité vypravěčovy schopnosti vysvětlovat a ozřejmovat jeho osobní záležitosti jako „expert“. V tomto přístupu je kladen největší důraz na samotné vyprávění. Připouští se občasné popisy nebo vysvětlování událostí, nicméně vyprávění životního příběhu zůstává základem metody narativního rozhovoru.

Narativní interview se podle Schützeho vyznačuje spontánností, informátorovo vyprávění není nijak předem připravená a nahraná řeč; dále i dynamikou vzpomínání, která tolik nepodléhá vytěšňování a sebekontroli (Schütze 1999). Biografické vyprávění je vlastní interpretace sledu událostí, které tolik nesleduje časovou osu, jako spíš zachycení takových událostí, která narátor ze svého hlediska považuje za důležité. Proto, abych získala ucelený soubor dat, zopakovala jsem rozhovor podruhé, tentokrát semistrukturovaně. Při té příležitosti jsem se doptávala na děravá místa v chronologii vyprávění nebo i na skutečnosti, které nezazněly vůbec nebo nejasně. Druhé setkání považuji obzvláště přínosné nejen z hlediska ucelení dat, ale i díky uvolněnějšímu a otevřenějšímu přístupu informátorek. Celý výzkum probíhal v rozmezí od prosince 2009 do července 2010.

3. 3. Rekognoskace terénu

Jak jsem již výše zmínila, určitý fenomén je potřeba vnímat v korelaci se sociálním prostředím, ve kterém se vyskytuje. Proto jsem současně při oslovování potencionálních informátorek vnímala i prostředí, ve kterém bydlí a vzhledem k mému tématu i prostředí, ve kterém pracují. Práce výzkumníka může představovat mnohá úskalí pro získání kýžených dat, ani těch jsem nebyla ušetřena. Jedna z informátorek souhlasila s prvním rozhovorem pod podmínkou, že se nechám ostříhat.

3. 4. Analýza dat

Důležitou částí výzkumu je komentovaná transkripce rozhovoru ze zvukového záznamu do textového editoru. Jedná se o časově velmi náročnou proceduru přepisování. V této fázi je důležité na jednu stranu uchovat osobitost vyprávění, zaznamenat významné pauzy, změny zbarvení a tón hlasu. Na druhou stranu je třeba tematicky zpracovat informace, segmentovat tzv. „proud vyprávění“ (Bryman 2004) tak, aby byly čitelné a srozumitelné. Souběžně v analýze získaných dat dochází k segmentaci, kódování a poznámkování.

„Kódování představuje operace, podle nichž jsou údaje rozebrány, konceptualizovány a opět složeny novými způsoby.“ (Strauss, Corbin 1999:53) Kódováním rozumím rozčlenění dat do srozumitelných společných tematických úseků, která jsem potom zobecnila do vyšších kategorií, sdružovala je a vytvářela jakési „nové“ příběhy. Poznámkování je nezbytnou součástí, neboť komentuje vzniklé kódy a předběžně interpretuje analyzovaná data. Tato práce s daty a jejich analýza je přínosná nejen z hlediska výzkumného, pomáhá i v orientaci v textu a rozpoznání, jakým způsobem narátor vnímá svůj životní příběh. V neposlední řadě tak výzkumník odkrývá data, která při běžné práci s textem nevyplývají na první pohled na povrch. Konopásek (1977:12/76) k tomu uvádí, že „výzkumník nejrůznějším způsobem manipuluje s texty, což mu umožňuje číst stále nová a nová data.“

Po provedení formální analýzy textu a popisu jednotlivých struktur jsem provedla narativní analýzu dat podle Schützeho metody (Schütze 1977). Analytická abstrakce – navazuje na předchozí krok, pracujeme s uvedenými epifaniemi, snažíme se je zasadit do rámce a struktury vyprávění. Na tomto místě jsem analyzovala pořadí zmíněných životních etap, zasadila je chronologicky a snažila se uvědomit si, zda je subjekt neřadí podle preferencí, tj. zda ty události a činy v životě, na které je hrdý, upřednostňuje před (pro něj nevýznamnými) událostmi, které však vedly k jeho stávající situaci. Přes myšlenkovou analýzu jsem přistoupila k další fázi, kontrastnímu srovnání. V této fázi komparace Schütze doporučuje vyhledat dvě naprosto odlišné interview nebo naopak interview, která spějí k nejpodobnějším závěrům. Závěrem jsem se pokusila na základě získaných dat vytvořit funkční teoretický model, skelet pro posloupnosti v lidském životě.

3. 5. Etika výzkumu

Rozhovory jsem po souhlasu informátorek nahrávala na diktafon a doslovně přepsala. Je to práce s citlivými údaji, proto je důležité zachování anonymity (pokud si to samy nepřejí jinak), název obce není pro výzkum podstatný. Taktéž bylo za potřeby si od subjektů vyžádat informovaný souhlas s dalším zpracováním a archivací dat. Informátorkám jsem přiřadila nová křestní jména a klíč ke skutečným jménům i nahrávky jsem uložila v digitální podobě na místě bez přístupu dalších osob. Citlivý přístup je žádoucí i při citaci z jednotlivých rozhovorů, ostatně i pečlivý výběr z osobních výpovědí, které lze publikovat s ohledem na subjekt i společnost je z hlediska etiky výzkumu žádoucí. Jak zdůrazňuje M. Guillemin a Lynn Gillam, je důležité být reflexivní v etickém smyslu, to znamená, „že si je výzkumník vědom mikroetických stránek výzkumné praxe, a že je tedy ostražitý vůči případným etickým pnutí a je připravený je řešit,“ (Guillemin, Gillam 2004:261-280).

3. 6. Hodnocení kvality výzkumu

Každý sociologický výzkum se musí vyrovnat s problematikou kvality výzkumu. Hendl uvádí dva konstruktivisticky zaměřené metodology Lincolna a Guba, kteří navrhuji porovnat výzkum v otázce důvěryhodnosti, přenositelnosti, hodnověrnosti a potvrditelnosti.

Co se týče prvního kritéria validity - je výzkum ošetřen pravidelnými konzultacemi s odborným dozorem, časovou náročností a postupem v souladu s pravidly sociologického výzkumu. Ostatně kvalitativní výzkum má longitudinální charakter. Samotný výzkum mapuje profesní oblast s nižším stupněm vzdělání, tudíž lze předpokládat, že pro vyšší stupně se budou životní strategie v otázce vzdělanostní reprodukce mírně lišit, to však nevylučuje určitou míru transferability závěrů i na jiné případové studie. Problematika zaměstnaných, respektive podnikajících matek a rodinná situace nepatří mezi témata, o nichž lidé rádi a pravdivě vypovídají, může tudíž dojít ke zkreslení, jemuž se nedá zabránit. Je častým jevem, že dotazovaní odpovídají podle momentálního trendu, nikoli podle reálné situace. Otázku hodnověrnosti se tedy snažím pokrýt opakovaným interview, kde by případné nesrovnalosti vyšly na povrch a výběrovým vzorkem třech hodnověrných subjektů a revizí získaných dat odborníkem. Posledním kritériem je potvrditelnost, kterou provedu na základě revize vlastních poznámek a hrubých dat, zda celá zpráva obsahuje dostatečné množství relevantních dat, abych mohla posoudit adekvátnost zvolené metody a získaných poznatků.

Na závěr je důležité si uvědomit, že jednou z uváděných nevýhod kvalitativního

výzkumu je otázka míry promítání vlastních interpretací výzkumníka a intervence. Vždyť na základě nekonečné kombinace a přeskupování textu lze vytvářet nové a nové příběhy. Glaser a Strauss (1967:225) se k tomu vyjadřují: „Pokud výzkum dělá pouze jeden výzkumník, tak pouze on má znalosti týkající se toho, co studoval a čím prošel. Jsou zde jeho vnímání, jeho osobní zážitky a jeho vlastní analýza dat. To, co výzkumník poznal, také ví, a toto jeho vědění se neopírá pouze o analýzu dat. Výzkumník ví, protože poznal, a to ne pouze proto, že byl v terénu, a že důkladně objevoval a generoval hypotézy, ale také proto, že „na vlastní kůži“ cítí hloubku své závěrečné analýzy.“

3. 7. Výběr vzorku

Výběr vzorku v kvalitativním výzkumu je oproti náhodnému vzorkování v kvantitativním výzkumu záměrně řízen tak, aby výzkumný soubor byl reprezentativní pro dané prostředí a danou problematiku, nikoli pro danou populaci. Při záměrném výběru vzorku se tedy postupuje podle kritérií relevance tak, aby vybraný soubor nesl znaky důležité pro výzkum. Dalším kritériem je, že v kvalitativním výzkumu není cílem kvantita, co do počtu informátorů, ale kvalita, menší současně i intenzivní soubor.

Vzhledem k tomu, že jsem výzkum lokalizovala na středně velkou obec, přirozenou limitou mi byl faktický počet žen podnikajících v kadeřnictví. Toto omezení ve své práci nepovažuji za handicap, naopak umožňuje studovat danou problematiku lokálně a do hloubky. Rozšíření výběru vzorku na okolní obce, neřku-li i na město, by do výzkumu vnášelo nové demografické otázky, na které sice není prostor v mé práci, to však nebrání dalším úvahám.

3. 7. 1. Výběr informátorek

Výběr informátorek byl tedy podřízen cílům výzkumu a lokalitě, jinak řečeno byl účelový a vyčerpávací. Pracovala jsem se třemi informátorkami ve věku 32, 44 a 46 let, které všechny vykonávají profesi kadeřnice jako soukromé podnikatelky v obci Těvlíce. V dané lokalitě mají rodinu s dětmi. Tedy vzorek je v mnoha charakteristikách homogenní. Bližší informace a demografické údaje jsou v kapitole 4. 2. Profily kadeřnic.

3. 7. 2. Výběr lokality

Ve výběru lokality jsem vycházela z důvěrně známého prostředí rodné obce, neboť mě lákalo pokusit se na něj podívat očima výzkumníka, a přijít tak na nové souvislosti, které by rozšířily mé doposud emocemi omezené rozhledy. Současně tento prostor nebyl apriorně

definován, původně jsem zamýšlela použít metodu „sněhové koule“, „kdy výzkumník zvolí jednoho nebo několik málo jedinců k interview. Tyto osoby slouží pak jako informátoři pro doporučení dalších zajímavých členů populace“ (Hendl 2005:152), je tedy možné, že bych byla odkázána na kontakty i mimo obec. Nicméně v průběhu výzkumu jsem naznala, že lokální ukotvení výzkumu na rodnou obec je z hlediska teoretického nasycení výzkumu dostačující.

3. 7. 3. Vstup do terénu

V době zahájení výzkumu v prosinci 2009 byla v obci tři kadeřnictví.⁴ Je pravda, že v průběhu roku 2010 byl otevřen nový kosmetický salón, kde nabízí i kadeřnické služby, nicméně tamní kadeřnice nepochází z obce, tudíž jsem ji vzhledem k výběru vzorku vyloučila. Rozhodla jsem se tedy oslovit každou z nich ke spolupráci na výzkumu, současně jsem si ale potřebovala ověřit osobní údaje, aby byly potenciální informátorky reprezentativním vzorkem pro výzkumnou problematiku. Konkrétně to znamená, že by měly být vdané, mít děti a podnikat v oblasti kadeřnictví, a sice nejlépe doma. Tyto jsem si ověřila u rodiny a známých, kteří jsou jejich klienty. Poté jsem přistoupila k vlastnímu oslovování informátorek.

Adresy jsem znala, (plán a rozmístění v obci je v obrazové příloze č. 3) tak jsem se vydala po vesnici a při příchodu k jejich domu jsem se snažila vnímat i to, jak na mě umístění jejich provozovny v kontextu obce působí. Při první obchůzce jsem zastihla doma jen jednu z nich, která mě překvapila svým přístupem. Po té, co jsem jí představila účel mé návštěvy, zareagovala: „*No jasně, když ti to pomůže. Tak zavolej a domluvíme se.*“ (terénní poznámky) Musím přiznat, že mě to povzbudilo v další činnosti. Na druhou obchůzku jsem se již připravila důkladněji, předem jsem je telefonicky zkontaktovala a domluvila si, že se osobně zastavím. Reakce byly víceméně stejné, sice jim připadalo, že vedou obyčejný život, o kterém není potřeba psát. Ale na druhou stranu se rozhodly, že mi „pomůžou“. Tak jsme se domluvily na setkání. Narativní rozhovory jsem tedy realizovala 10. prosince, 14. prosince 2009 a z důvodu zdravotních potíží jedné z informátorek proběhl třetí rozhovor až 10. dubna 2010. Opakované polostrukturované rozhovory proběhly v červenci 2010. Ve všech případech probíhaly rozhovory v domácnostech informátorek.

Tak, jak jsem již uvedla výše, z etického hlediska jsou jména informátorek (stejně jako lokality a další osobní údaje) anonymizovaná. Všechny rozhovory trvaly v rozmezí jedné až dvou hodin. Celkově informátorky spolupracovaly, zřídka kdy odmítly odpovědět na

⁴ Již od mého dětství jsem si pamatovala dvě kadeřnice v obci, ke kterým se postupem času přidala ještě třetí.

položenou otázku. Současně ale, jak jsem již podotkla, informátorky své vyprávění soustředí okolo epifanií, které v souvislosti s aktuální zkušeností považují za důležité, a zpravidla své vyprávění chronologicky řadí podle nich. Je tedy evidentní, že se liší nejen jejich životní příběh, ale i způsob vyprávění o něm.

Kapitola 4

Empirická část

4. 1. Těvlice

4. 1. 1. Ráz obce

Obec Těvlice⁵ (obrazová příloha č. 1) se rozkládá na 603 hektarech v mírně zvlněném terénu asi deset kilometrů jihozápadně od Brna. Mírné klimatické podnebí a úrodná půda tvořila od pradávna ideální podmínky pro osídlení. Ostatně bohaté archeologické nálezy datované až do Starší doby kamenné jsou tomu důkazem. Historie obce – první písemná zmínka pochází z roku 1237 – se utvářela vždy v souvislosti s půdou, i dnes 70 procent rozlohy obce tvoří zemědělská půda. Tento vztah vtiskl podobu i znaku obce, na kterém se pne na pozadí modrého pole, jinak na půdu náročná a citlivá plodina, vinná réva a nástroje na její sklizeň. Není tedy divu, že původní jádro obce (viz. obr. příloha č. 1) tvoří zemědělské usedlosti soustředící se u původně gotické tvrze, dnes chátrající renesanční zámek s dominantní věží. Sídla jsou kompaktní, většinou tvořená protáhlými ulicemi a návěsními, s řadovou zástavbou. Historická část obce se rozvíjela jihovýchodně podél vodního toku směrem k barokní kapli a kostelu téhož stylu. Kostel sv. Ducha je vystavěn na uměle vybudovaném kopci, který vystupuje v jinak nevýrazném terénu. Tradiční ráz obce však neodolal, vzhledem ke své výhodné lokalitě u většího města, dvěma urbanizačním vlnám (viz. obr. příloha č. 1). První se přehnala v 80. letech 20. století a určila současnou podobu základní občanské vybavenosti – zdravotní středisko, základní škola (1. stupeň), konzum, mateřská škola a obecní úřad. V této době se Těvlice se rozšířily podél hlavní komunikace typicky socialistickou zástavbou. Další fáze následovala od druhé poloviny 90. let 20. století až do dnes, kdy na okolních polích vzrostla nová, architektonicky nesourodá, satelitní zástavba, která necitelně narušila ráz obce. Tato zástavba nejasného tvarosloví se rozkládá od kostela

⁵ Čerpám z internetového blogu místního knihovníka <http://troubaz.unas.cz>.

jihovýchodně směrem k Brnu, silniční komunikace tak zřetelně tvoří symbolickou hranici mezi novou a starší částí vesnice.

4. 1. 2. Obyvatelé Těvlic

Obec čítá k 1. 1. 2010 2159 obyvatel⁶. Struktura obyvatelstva, co se pohlaví týče, odráží celorepublikový trend, tedy počet žen jen nepatrně převyšuje (1093) počet mužů (1066). Převážná většina obyvatel je v produktivním věku s přirozeným přírůstkem 15 obyv./rok. Demografický vývoj v katastru obce úzce souvisí s vývojem v katastru města Brna, kdy obce v suburbánním území města vykazují růstovou tendenci současně s poklesem počtu obyvatel ve městě. Těvlice nevyjímaje, k 1. 1. 2001 obec čítala pouhých 1573 obyvatel.

Vzhledem ke své strategické pozici pro Těvlice vyznívá optimistická prognóza v souvislosti s rozvojem sídel velikostní skupiny nad 2000 obyvatel. Dle územního plánu obce z roku 2009 mají Těvlice relativně dobré zázemí přírodního prostředí a možnosti rozvoje pracovních příležitostí včetně služeb a veřejné vybavenosti, s podmínkou dobré dostupnosti hromadné dopravy (pokud se bude dále stabilizovat a kvalitativně zlepšovat integrovaná doprava IDS JMK) v oblastech s co nejrychlejší dostupností do Brna a silničních tahů celostátního významu. Na druhou stranu absence významnějších příležitostí zaměstnání v primárním a sekundárním sektoru přímo v obci, směřuje její obyvatele do Brna za zaměstnáním. Na výrobní rozvoj mají totiž podstatný omezující vliv dopravní koridory, zejména dálnice D1 a celkově hustá síť komunikací.

Co se týče ekonomické aktivity, zhruba 400 obyvatel vykonává podnikatelskou činnost jako živnostník v oblasti služeb. Službami v tomto kontextu rozumím takovou hospodářskou činnost, jejímž výsledkem není hmotný statek (výrobek), nýbrž užitečný efekt. Z celkového počtu obyvatel v produktivním věku (1562) to představuje necelou jednu třetinu. Tento údaj není až tak směrodatný, uvědomíme-li si, že nevypovídá o tom, kolik z nich vykonává tuto činnost na území obce. K podnikatelským aktivitám vykonávaných přímo v obci tradičně patří místní veterinář, drogerie, konzum, kadeřnictví, instalatérství, pneuservis a oprava automobilů a dvě pohostinství. Podnikatelské aktivity se v posledních letech rozšířily o zahradnické služby, kosmetický salón a významným prvkem je i nově vybudovaná lékárna v rodinném domě. Toto podnikání dle mého názoru profituje z rezidenční výstavby.

Míra registrované nezaměstnanosti pro celý správní obvod patří dlouhodobě mezi

⁶ Demografické údaje čerpám z veřejné databáze ČSÚ na internetu <http://vdb.czso.cz>

nejnižší v jihomoravském kraji. Je to dáno také tím, že obyvatelé okresu nachází pracovní příležitosti především v Brně.

4. 1. 3. Důsledky urbanizace

Jak jsem již výše podotkla, až do současnosti probíhá druhá urbanizační vlna, která má za následek výrazné rozšíření zastavěné plochy obce na úkor orné půdy. Proximita jihomoravské metropole s sebou tedy nese nejen pestrou škálu pracovních a vzdělávacích příležitostí, současně dochází k suburbanizaci, neboli výraznému přetváření krajiny vlivem sestěhování obyvatel města do jeho okrajových částí. Následkem toho se „duch“ obce rozdělil na „starousedlíky“ a ty druhé, v místní mluvě „ty naplaveniny“, „ti z Dallasu“. Starousedlíci vnímají toto rozšíření obce jako negativní jev, kterému připisují mimo jiné i odliv místních dětí školního věku do města. Na druhou stranu je to přirozený vývoj, se kterým se obec postupně naučila žít a namísto zpátečnických tendencí můžeme sledovat i snahu o revitalizaci. Důkazem je tomu obnovení a rozvoj tradičních slavností, které kopírují kalendářní rok hospodáře, podle časové posloupnosti fašank, Mladé hody (respektive Svatodušní slavnosti), Staré hody a dožínky. Do těchto aktivit se zapojují jak mladí i staří, jak starousedlíci, tak novosídlenci pod záštitou občanského sdružení „Podskalák“.

4. 2. Profily kadeřnic

4. 2. 1. Kadeřnice Jana

Janě je 44 let a pochází z cca 10 km vzdáleného městečka, kde vyrůstala spolu se svojí sestrou. Rodiče jsou vyučení, otec byl horníkem, dnes pracuje jako „bachař“, matka jako poštovní doručovatelka. V místě rodného bydliště pracovala po vyučení pod dobu pěti let jako kadeřnice, zaměstnaná ve státním podniku Služby. Do Těvlic se přestěhovala za manželem před 21 lety. Z jejich manželství vzešel syn Pavel (20 let) a dcera Bohuška (16 let). Zpočátku bydleli ve dvougeneračním domě u rodičů manžela spolu ještě i s prarodiči. Po čase za výrazného přispění manželovy rodiny postavili na druhém konci zahrady rodinný domek (obr. příloha č. 3). V současné době tomu je již 19 let, co začala podnikat. Kadeřnictví je součástí rodinného domku, je situované v přízemí jako oddělená místnost, bezprostředně navazující na chodbu od vchodových dveří. Na plůtku u domku visí cedule „*Kadeřnictví a instalatérství*“

s kontakty a pracovní dobou. Její manžel dnes totiž podniká v instalatérství. Má jen jedno kadeřnické křeslo, stříhá sama, výhledově to vypadá, že jí vypomůže dcera.

4. 2. 2. Kadeřnice Marie

Marii je 32 let a od svých 4 let žije v Těvlicích. Pochází z pětičlenné rodiny, má staršího a mladšího bratra. Otec je vyučený elektrikářem a pracuje jako vedoucí údržby na benzínové stanici, matka má vysokoškolské vzdělání v oboru chemie. Pracovala v univerzitním kampusu fakultní nemocnice v Brně jako laboratorní asistentka. Marie v Těvlicích potkala i svého druha, se kterým společně vychovávají syny Otu (9 let) a Štěpána (2 roky). Bydlí ve stejné ulici jako Jana. Marie je vyučená v oboru a podnikat začala před 13 – ti lety, prakticky po roce praxe. Zpočátku podnikala v Brně a okolí, dnes má sice provozovnu doma, i tak ale dojíždí na jeden den v týdnu do Brna. Do Brna dojíždí za prací i její manžel. Kadeřnictví je v zadní části novostavby (obrazová příloha č. 4.), klientela tedy prochází přes obytnou část. Je zajímavé, že provozovnu nemá nikterak zvenku uvedenou.

4. 2. 3 Kadeřnice Anna

Anně je 45 let, žije v typicky vesnickém domku (obrazová příloha č. 5) situovaném v centrální části obce Těvlice, kam se po svatbě přestěhovala z nedaleké obce. Vyrůstala na klasickém hospodářském stavení spolu s rodiči a dvěma mladšími bratry. Rodiče jsou sice vyučeni, vedle zaměstnání jim ale bylo hlavním zdrojem obživy právě hospodářství. Otec pracoval jako nákupčí a matka byla zaměstnaná v JZD. Dnes je tomu již 27 let, co odešla z domu. S manželem Josefem mají čtyři děti, 2 dívky a 2 chlapce: Vendula (26 let), Jitka (22 let), Michal (19 let) a po otci jmenovec Josef (16 let). Vyučila se pro s. p. Služby jako kadeřnice a nastoupila v pánském kadeřnictví v Brně. Po roce praxe se vdávala a nastoupila na mateřskou dovolenou, která se čtyřmi dětmi prakticky trvala 15 let. I přestože to nebylo jednoduché, jak později uvidíme, po mateřské začala podnikat v oboru a vydrželo jí to dodnes. Dnešní provozovna je v zadní části domu téměř v hospodářské části. Na plotě před domem, který je umístěn na hlavní silnici, má reklamu.

4. 3. Biografie kadeřnic

Jedinec je neustále vyvíjejícím se procesem na časové dráze svého života, současně je ale i ovlivňován a mnohostranně spojen se sociálně-historickými, nadindividuálními procesy (srv. Alan 1989). V procesu utváření sebe sama prochází jednotlivými etapami, kde významné události jako první krůčky, začátek povinné školní docházky, první zaměstnání atd. tvoří přechodové můstky mezi nimi. V následující kapitole bude předmětem mé analýzy právě životní dráha žen, kadeřnic, které podnikají v lokalitě obce Těvlice, a současně se plně starají o domácnost. Zajímá mě právě jejich životní příběh, to, jakým způsobem jej vyprávějí, a jak interpretují svá rozhodnutí v reflexi ze dnešní situace. Inspirována výzkumem reprodukce vzdělanostního statusu dělnických rodin brněnského sociologa Katrňáka (2004), mě v neposlední řadě zajímají také i faktory, které vstupovaly do rozhodnutí informátorek stát se kadeřnicí a zda, potažmo i jakým způsobem, tuto svoji životní zkušenost replikují na své děti.

4. 3. 1. Rodinné zázemí

Rodinné zázemí hraje v utváření identity člověka významnou roli. I přestože se v moderní společnosti ozývají skeptické hlasy o „konci“ a „križi“ rodiny (srv. Možný 1999, Hamplová a kol. 2003, Giddens 1997) v důsledku změn posledních desetiletí – liberálnější a otevřenější postoj k sexualitě, strmě rostoucí křivka rozvodů a strmě klesající křivka natality spolu s procesem individualizace – rodinné zázemí stále představuje silnou emoční a ekonomickou základnu. Etapy života jednotlivce se mohou odvíjet různě, v mnohém to závisí na rodinném zázemí, ze kterého jednatel pochází. Prvního rozhodování o dalším osudu a životní orientaci přichází se vstupem do vzdělávacích institucí, počínaje mateřskou, zejména pak základní školou. Střední škola je kolikrát považována za vstupní bránu k profesní kariéře. Konečné rozhodování o výběru povolání však bývá často na rodičích, byť jejich obraz o tom, co by bylo pro potomka nejlepší, nebývá vždy úplný a přesný (Alan 1989).

4. 3. 1. 1. Dělnická rodina

Jana pochází z dělnické rodiny. Dělnickou rodinou rozumím takovou rodinu, jejíž hlavou je takový člověk, „který je vyučený, žije se manuální, nezemědělskou prací, je zaměstnancem, tedy nepodniká. Jeho práce je rutinní, mechanická, s malým prostorem pro kreativitu, inovaci a vzdělanostní postup – kariéru,“ (Katrňák 2004). Rodinné zázemí nebylo pro Janu příliš inspirující. V souvislosti s dětstvím vypráví pouze o domácích povinnostech a

o těžkostech ve vztahu s matkou. Vzhledem k tomu, že je to pro ni citlivé téma, není v tomto ohledu moc sdílná, omezuje se na shrnutí, že takový vztah, který má ona s vlastní dcerou, ve vztahu s matkou nikdy neměla. I zde sledujeme typické chování v dělnických rodinách, kdy rodiče se při studiu a přípravě do školy dítěti nevěnují, očekávají, že to zvládnou samy (zřejmě takovou zkušenost z dětství mají i oni) a že budou nosit „normální“ známky. Pro dělnické rodiče je důležité, aby děti byly v oboru spokojené. K lepším výsledkům nejsou motivováni.

Jana: „*takhle určitě ne (na dotaz vztahu mezi ní a matkou)...moje maminka je úplně jiná. Takže... (ticho), neudělala si na mě takhle čas (na přípravu do školy), tak to řeknu a dál bych to nerozváděla.*“ [Jana, 30. 7. 2010]

Vzhledem k tomu, že rodiče Anniny matky původně vlastnili velké hospodářství, je její rodinné zázemí rozdílné. Zejména přístup ke vzdělání a celkově výchova z matčiny strany je rozdílná. Anna si přísnější přístup ze strany matky vysvětluje tím, že byla nejstarší a rodiče mají tendenci na první dítě klást vyšší nároky. Nicméně výchova ze strany matky se omezovala pouze na příkazy a zákazy. Pokud něco udělala špatně, následoval trest. „(...) *nejhorší vzpomínky mám na první třídu, ne, že by to bylo nějaký jo drsný, ale učila sem se psát a když to bylo špatně, tak mi roztrhala (matka) sešit.*“ (Anna 30. 7. 2010) Tak jako dělničtí rodiče zpravidla neřešila příčiny problému, pouze až následky (Katrňák 2004). Dále jí nevysvětlovala látku, nijak nerozvíjela její přístup ke škole. Současně otec, vyučený a profesí nákupčí k volbě životních strategií jako dělník přistupuje.

Anna: „*A pro mě ten první den, kdy jsem šla na učňák, to bylo něco (...), dneska sem třeba s Pepou (synem) tam šla se podívat, zajímalo mě to, kdepá by se mnou šli (rodiče) toho I. září.*“ (...) *Jinak asi tím, že jsem byla nejstarší, tak mě hodně, mamka teda, tatka to, abych to upřesnila, tatkoví to bylo tak jako jedno – ten měl úplně jiný starosti. Nebo naši vůbec, měli hospodářství. Takže to trošku bylo o něčem jiným.* [Anna 10. 4. 2010]

Mariina situace sice nevypovídá o typické dělnické rodině. Otec, ačkoli původně vyučený elektrikářem, je nyní zaměstnán jako vedoucí údržby, tudíž lze předpokládat, že jeho činnost je určitým způsobem tvůrčí. A maminka je navíc vysokoškolsky vzdělaná. I tak se ale v přístupu ke vzdělání a k volbě povolání staví podobně jako Janiny rodiče.

Marie: „*Ne, tak to ne, neseděli, nechali mě dělat to, co sem chtěla. V podstatě taťka chtěl, abych měla tu obchodní, samozřejmě měl jiné představy. Ale i tak mě podporovali v tom, co jsem si vybrala a nijak mně neházeli klacky pod nohy.*“

4. 3. 1. 2. „Já si myslím, že škola nikoho nebaví.“

Vzdělanostní aspirace dětí z dělnických rodin jsou zpravidla nízké. Škola je nebaví a výuka nezajímá. Tím, že nejsou dostatečně motivováni, patří mezi tzv. průměr a nemají vyšší aspirace. Ve výchově ze strany rodičů jim totiž je sice zdůrazňováno, aby nosili lepší známky, nicméně už jim nevysvětlí proč. Dělničtí rodiče učivo nezprostředkovávají. (Katrňák 2004)

Jana: (na otázku, zda ji bavila škola) *Vás bavila škola? (smích) Já si myslím, že nikoho škola nebaví (smích). Měla jsem trojky. No tak průměr, no.* [Jana, 30. 7. 2010]

Marie: „*Ale v té škole, to já jsem byla takovej ten průměr, takže já jsem neměla jako nějak moc možností, jako na vysokou nebo tak. Mě ta škola nebavila. Takže já si myslím, že radši budu pracovat rukama, než abych chodila do školy (smích).*“ [Marie, 18. 7. 2010]

V dělnické rodině totiž nejsou zdůrazňovány vysoké vzdělanostní aspirace. I když rodičům známky dělají starost, na dítě nekladou přehnaně vysoké nároky (Katrňák 2004).

Jana: „*Jak říkám, měla jsem trojky, tak se s tím museli spokojit (smích). Taky by byli radši, kdyby nebyly, ale...*“ [Jana, 30. 7. 2010]

4. 3. 1. 3. „Mně to bylo jedno...“

Výběr učebního oboru Jana nepovažovala v době rozhodování za zásadní. Český vzdělávací systém je totiž nastavený tak, že nutí 15-ti letého mladého člověka, mnohdy ještě osobnostně nevyzrálého, k volbě dalšího vzdělání, potažmo i k volbě životní profese (Alan 1989).

Jana: *No jako 15-ti letá holka jsem nevěděla, jako většina 15-ti letečů, co budu dělat, no a tenkrát padlo takový, s rodičema jsem diskutovala a otec říká: „Co takhle kadeřnica?“ A já říkám, tak jo, mně je to jedno. (smích)* [Jana 10. 12. 2009]

Anna: „*A taťka přišel s tím, přišel z práce a říká: „Ty, mně paní nabídlo tady tohle, nechtěla bys to dělat?“ „Já říkám, no...“ „mně to bylo jedno úplně, fakt úplně, „a tak, jo, no, co mám dělat.“ Neměla jsem představu vůbec, co by mě bavilo, to fakt člověk vůbec neví. To třeba*

vím až teď, co bych chtěla dělat, kdybych nedělala toto, tak co bych dělala, jo.“ [Anna 10. 4. 2010]

Marie: *Protože si myslím, že sem tam jakoby sama v sobě vnitřně zvažovala jestli kosmetiku, pedikúru, ale to všechno je se zdravotnictvím, a já sem si prostě nevěřila v té škole. Takže já sem šla tady tím směrem kvůli těm známkám v podstatě. Že to bylo takový nejjednodušší, že jsem se nemusela učit (smích).* [Marie 18. 7. 2010]

4. 3. 1. 4. Všechny byly kadeřnice nebo švadleny

Obor kadeřnice v 80. letech patřil v rámci učňovských oborů mezi ty prestižnější. Anna: *„(...) ten zájem byl jako obrovskéj (o obor kadeřnice). Tady ta práce nebo to povolání šlo na dračku. Třeba i švadleny – dneska už po švadlenách neštěkne ani pes. Kdo by šel na švadlenu? To bylo, tady ty dvě zaměstnání, to bylo, o to se holky rvaly.* (Anna 10. 4. 2010) Annin otec dostal možnost protekčního přijetí Anny na školu jako protislužbu za svoji ochotu. Pomohl jedné známé a ta mu nabídla na oplátku kontakt na člověka, který by Anně zajistil protekci. *„Tenkrát to bylo, musím to přiznat, nevím, jestli je to teď, ale tehdá bez protekce to nešlo.“* (Anna 10. 4. 2010) Dodnes na přijímací řízení vzpomíná tak, že již stejně bylo předem všechno dohodnuté. *„To bylo, to už byla jenom formalita, to už bylo rozhodnutý, protože většinou, byla tam důležitá, kdo měl prostě tu protekci, tak se dostal. Myslím si, že bych se jinak nedostala...“* (tamt.)

Jana sice protekci nepotřebovala, ale i tak se musela víc snažit, například tím, že pro úspěšné přijetí bylo potřeba mít odpovídající známky. To napovídá o tehdejší prestižnosti oboru kadeřnice mezi učebními obory.

Jana: *Tak se čtverkama by na kadeřnici nevezali. Tak asi.* (Jana 30. 7. 2010)

Marie si vybírala obor kadeřnice v době, kdy již nebyl tak „prestižní“. V té době byl naopak zájem o všeobecně ekonomické obory s maturitou, které jí doporučoval otec. Navzdory jeho rady, Marie si za svojí volbou stála. Pro ni tento obor představoval jednak nižší požadavky na studium a více prostoru pro kreativitu. Dokonce ji ani neodradil počáteční neúspěch, zkusila přijímací zkoušky za rok a tentokrát jí to vyšlo. Při přijímacím řízení opět hrály roly známky a pak jako doplňující byla i praktická část.

„Já jsem chtěla, v podstatě i na druhý kolo, když jsem šla na první kolo v té osmé, tak tam bylo moc lidí, takže mě nevezali, a na druhý kolo z deváté a byla jsem – tam brali nějak tu

půlku, která neplatila a půlka jakože ani ne že by to bylo soukromý, ale museli připlácet peníze, a já jsem se dostala do té, co to bylo do toho státu, takže úplně v pohodě.“ (Marie 18. 7. 2010)

4. 3. 1. 5. Nějak se vyučit a hlavně mít nějakou tu práci.

Zaměstnanost byla tedy uměle řízená, státní podniky ve spolupráci se vzdělávacími institucemi nabízely místa ve školách s podmínkou následné práce pro dané „Služby“. Vzdělání nemá pro dělnickou rodinu hodnotu, je to pouze nutná, přechodná fáze před nástupem do zaměstnání. Pro Annu i Janu tedy bylo rozhodující, že po vyučení budou zaměstnány.

Anna: „No tak, vlastně ten podnik, to byly tehdy „Služby“, tak měly všechny kadeřnictví pod palcem, no tak věděli kolik je tam lidí, kdo třeba odchází, a tak to vlastně doplňovaly, kde bylo volný místo, tak tam dosadili někoho, třeba hned po té škole hnedka.“ [Anna, 10. 4. 2010]

Jana: „(...) Služby města Rosic byly a ti sháněly učně a prostě, já nevím, to tehdy patřilo státu, oni to neplatili, ale prostě my jsme byli přijatí pro ty služby s podmínkou, že tři roky po vyučení tam budem dělat. Jo, takže my jsme byly, každej ten učeň přijatej pro nějakej podnik. Že to není jak teď, že ty děcka naberou a práci si můžou hledat někde jinde, jo, že to bylo takhle jednodušší.“ (Jana 30. 7. 2010)

4. 3. 1. 6. Závěr

Informátorky pochází převážně z dělnického zázemí, respektive kde alespoň jeden rodič odpovídá výše uvedené definici dělníka, tudíž lze v jejich volbě výchovně-vzdělávacích strategií sledovat metaforu *volně plovoucích zátek* (Katrňák 2004). Zátky plavou volně, nesený proudem, nikdo do směru jejich plavby nezasahuje. Stejně tak i dělničtí rodiče ponechávají děti samy sobě. Jejich zájem o školu se omezuje na donesené známky. „Rodiče dětem nezdůrazňují, že by se měly učit, nevysvětlují jim, proč by to měly dělat a neukazují jim, jak by to měly dělat. Očekávají, že školu zvládnou samy, že budou průměrné, že se po jejím ukončení dostanou do učebního oboru, vyučí se, najdou si práci a začnou vydělávat.“ (Katrňák 2004:108).

4. 3. 2. První zaměstnání

Naše kadeřnice vyrůstaly v období, kdy více než polovina žáků nastupovala do učňovských zařízení (viz. tabulka č. 1). Tento jev lze vysvětlit jednak nižšími vzdělanostními aspiracemi, vzhledem k rodinnému zázemí, dále i populační politikou v 70. a 80. letech. Zaměstnání bylo výrazem emancipace žen v tehdejší komunistickém režimu. Navíc ženy na trhu práce byly spíše podřadnou a hůře hodnocenou kategorií, kdy vzhledem k výrazné privilegovanosti těžkého průmyslu, byly ženy odkázány jen na určité obory (viz graf č. 1). Segregace podle pohlaví byla již výrazná v přípravě na dělnické povolání: přetrvávají tytéž mužské, jakož i výrazně ženské učební obory. Státní podniky specificky podle potřeby otevíraly ve spolupráci se vzdělávacími institucemi určité obory tak, aby se dodržovala tzv. nulová nezaměstnanost.

Anna: „(...) za mě to nebylo (výběrová řízení pro uchazeče o pracovní pozici), to bylo tak všechno jednoduchý, jo, že sme to měli, když si to člověk uvědomí, až moc jednoduchý. Protože to bylo vlastně po vyučení, **sme šli na podnik, tam nám dali papír, doporučení, půjdete tam a tam, tam nastoupíte do zaměstnání, hotovo.** Žádný flákání, jo, že bysme...ale nemuseli sme hledat tu práci, práce bylo dost!“ (Anna 10. 4. 2010)

Jana: „**No to bylo mnohem jednodušší, jak je to teď právě.** (...) Jo, takže my jsme byly, každej ten učeň přijatej pro nějakej podnik. Že to není jak teď, že ty děcka naberou a práci si můžou hledat někde jinde, jo, že to bylo takhle jednodušší.“)Jana 30.7.2010)

Po roce 1989 byly státní podniky privatizovány a byly aplikovány principy tržní ekonomiky. V té době se vyučila Marie, tudíž má jinou zkušenost s nástupem do zaměstnání, než Anna s Janou.

Marie: „Jsem vlastně vyučená, (...) jsem vlastně soutěžila na soutěži, a tam mě oslovila jedna, v té době jedna z velkých kadeřnic, že bych u ní mohla pracovat, člověk v té době mladej, že...představy, naslibovali, co všechno, jak bude předvádění,... No takže jsem nastoupila do práce, kde teda to žádná hitparáda nebyla, v podstatě za nějakej rok jsem šla podnikat sama za sebe, a furt sem tam teda ještě pracovala.“ (14. 12. 2009)

4. 3. 2. 1. Maturitu...tu jsem vzdala

Vzdělanostní aspirace dětí z dělnických rodiny se omezují na to, hlavně nějak vystudovat a pak vydělávat peníze. Vzdělání pro žádnou z informátorek nemá jinou, než hodnotu jakéhosi „mostu“ ke slušné práci. Pokud tedy měly hned po vyučení nabídku zaměstnání, nebylo pro ně další studium lukrativní ani potřebné.

Anna: (na otázku, proč nestudovala dál) *Já sem chtěla jít, no, a pak jsem se vdala, mohla sem jít, no. Já sem vlastně, nemám maturitu, protože to byl tříletý obor, a pak nám teda jako nakonci navrhli, kdo bude chtít, může si udělat nádstavbu, tak jsem si vyplnila přihlášku, ale nepodala jsem ju. Jsem se vdala, jsem vlastně rok dělala a pak jsem se. Já nevím, nějak tak to vzdělání se dřív, aspoň za nás šla většina z té naší třídy na učební obor. Dneska každé tak jako prahne, ne jako prahne, ale jdou hodně no, na ty čtyřletý obory. Dřív, nevím, tak šlo to taky, no ale nějak mě to já nevím, nelákalo, no.*

Jana: *Ne, jenom vyučená. Jsem byla lenošná v té době.*

Já: *Když říkáte v té době, dneska byste nebyla?*

Jana: *Tak teď v tomto věku bych už nešla. [Jana 30. 7. 2010]*

Marie: *A pak jsem měla příležitost, že jsem se dostala i na to, že jsem mohla dělat maturitu. Ale já jsem tím, že bych ztratila život, že bych neměla praxi, že bych chodila do té školy a člověk musí potom, už bych řekla, musí furt stříhat, pořád a pořád stříhat, a aby to nějak tak měl v té ruce. A bavilo mě to, takže jsem maturitu tak nějak... Tu jsem vzdala.*

4. 3. 2. 3. Kadeřnice maturitu nepotřebuje

Jak jsem již výše zmínila, děti dělnických rodičů jsou v situaci *volně plovoucích zátek* (Katrňák 2004). Jako zátky se nechávají nadnášet bez cíle. Vzdělání chápou jen jako prostředek k zaměstnání, to znamená k výdělečné činnosti. Pokud by zvažovaly vyšší vzdělání, tak jedině s motivací vyššího výdělku. Vzdělání jim totiž není předkládáno jako hodnota sama o sobě, období školní docházky chápou pouze jako přechodnou fázi. Informátorky dnes zvažují další vzdělání pouze jako pojistku ze zdravotních důvodů nebo v případě finanční motivace.

Marie: *„Ale dneska když se na to člověk podívá, tak měla sem se naučit, měla sem si udělat maturitu, ale do dneška mi to nechybělo, roztrhala jsem to přede dveřmi a nešla jsem*

*tam. Ted' jsem měla sraz se spolužákama jako s kadeřníkama a v postatě Ondra si to dodělává ted', ta co to má tu maturitu, tak stejně to kadeřnictví nedělá (zdůrazňuje). **K ničemu to, jakoby ta kadeřnice, k ničemu tu maturitu zatím nepotřebuje.** (...) No možná jsem si ju měla dodělat jakoby na stáří, že člověk nebude dělat o berličce. Nedokážu si představit, že kadeřnice bude dělat až do důchodu, to si teda nedovedu představit po zdravotní stránce. (...) A ted'ka už nad tím tak přemýšlím, co budu dělat, až nebudu moct. Ale já nevím. Až ta situace přijde, tak se to bude řešit. Zatím si furt věřím, že budu stříhat, stříhat, stříhat.“ [Marie 18. 7. 2010]*

Anna: (na otázku, jestli rodiče chtěli, aby studovala dál) *Ne, ne, ne, to zas **naši spíš byli rádi, když budu vydělávat a taky že jo,** finančně na tom nebyli moc dobře, no ale asi jim to moc nepomohlo, protože jsem jim nedala ani korunu (směje se). (...) Já nevím, nelákalo mě to a ani dnes mě to neláká. Jak třeba někdo – já mám sestřenici a dělá vysokou školu a je jí padesát. (...) Jo, no, kvůli platu. **Jako proč bych si dělala maturitu, když ji nepotřebuju.** Jo to ti musí k něčemu...*

Já: Tak třeba do budoucna, nebo předpokládáte, že budete tady toto dělat až do důchodu?

Anna: *Tak do budoucna, když já nevím, ale. Asi jo, protože já nevím, nevím, co já bych jinýho mohla dělat. Protože i kdybych si udělala, dneska ta maturita, to má kde kdo. To už není...Pepa (manžel) ten říkal, že maturita je dneska jak základní vzdělání. Jo, že to patří vlastně k základnímu vzdělání. To má už dneska, dá se říct každéj, maturitu. I když potom třeba dělá práci, která tomu ani neodpovídá. Dělá manuálně, ale má maturitu. (...) **Pro ten můj obor mi to už není vůbec k ničemu,** musela bych mít něco v pácu, kvůli čemu bych si tu maturitu udělala. (...) Já myslím, že ty peníze jsou motivace, jo, kdyby nedostala peníze, tak to nedělá. Jo, kdyby mi někdo řekl: „udělejte si maturitu, já vám dám o deset tisíc víc,“ tak si ju taky člověk udělá, že jo, za ty peníze. (Anna 30. 7. 2010)*

4. 3. 2. 4. Pracovat, vdát se, mít dítě,...

Když se vrátíme k populační politice ČSSR v 70. letech, tehdejší vláda čelila následkům všeobecné „mobilizace“ žen do zaměstnání, v praxi to znamenalo výrazné snížení natality. Systém sociální politiky různými – zejména finančními podporami – motivoval mladé lidi ke sňatku a plození dětí, např. novomanželské půjčky na vybavení domácnosti a za každé narozené dítě do 30. let obou rodičů jim stát odepisoval část dluhu (Rabušic 2001).

Trend poklesu porodnosti v české populaci trvá od 60. let.⁷ Tento trend byl způsoben spíše posunem od dominantního modelu rodiny s 2 dětmi k jednoduché, nežli poklesem počtu velkých rodin, nebo vzestupem bezdětnosti (Možný 1999).

Ženy bez vysokoškolské kvalifikace, tedy 9 z 10 žen, se většinou rozhodovaly pro dominantní model dvoudětné rodiny – zakládaly ji však v mimořádně raném věku a v krátkých meziporodních intervalech. Jedno z možných vysvětlení této české anomálie: specifická kombinace nedostatku příležitostí ve společnostech despotickeho socialismu (nízkou *opportunity cost*) s vysokou závislostí mladých na rodině původu, tato závislost je dána v základě tím, že celý systém pracuje spíše se sociálním než s ekonomickým kapitálem – bytová nouze⁸ a sendvičový efekt⁹ (Rabušic 2001).

Anna: Vlastně kadeřnice to byly samý holky, tak ve 20-ti se třeba vdávaly, měly děti, tak se ty místa uvolňovaly a pořád to takhle kolovalo. Tak to bylo výhoda. (...) první rok jsem dělala, pak sem se vdala a potom 15 let byla doma, na mateřské (smích).“ (Anna 10. 4. 2010)

Jana: Byla jsem tam (ve Službách) do té doby, než jsem šla na mateřskou, to je...to je 5 let. Pak jsem šla s Petrem na mateřskou. (...), No tak určitě (na dotaz, jestli jim rodiče pomohli ke stavbě domu), oni stavěli barák (potichu), ne, jako to ne, oni nám hodně pomohli při stavbě, tak. Já sem, my sme vlastně tam bydleli u nich, a já sem vlastně měla toho kluka malýho, takže oni tady s manželem, tchýně s tchánem s manželem tady hodně dělali.“ (Jana 10. 12. 2009)

4. 3. 2. 5. Závěr

Zkušenost s prvním zaměstnáním se výrazně liší podle načasování. Společné však mají to, že do zaměstnání nastoupily prakticky hned po vyučení - ať už motivací byl výdělek, samostatnost či jednoduše smluvní závazek vůči podniku. Vzdělání pro ně nepředstavovalo ani dodnes nepředstavuje kulturní hodnotu. Spíše se kloní k tomu, že stejně ke svému oboru vzdělání nepotřebují. Jakoby v jejich přesvědčení přetrvával zažitý úzus, že vzdělání je pouze přípravou na povolání, tudíž jakmile nastoupily do povolání a vydělávají si, nepotřebují další vzdělání. Uvažují o něm pouze v případě, že by již danou profesi nemohly vykonávat.

⁷ Vyjma navozeného baby-boomu z let 1973-1978.

⁸ Více než polovinu bytového fondu postaveného za 40let starého režimu postavili ti, co ho potom užívali, svépomocí – vlastníma rukama za pomoci celé širší rodiny, zvláště svých rodičů, v podstatném podílu v podobě vesnických dvougeneračních domků.

⁹ Místo odrazování od předčasného rodičovství, matky na tuto strategii rezignovaly a ba naopak své dcery podporovaly. Tuto strategii volily jednak proto, aby mohly ve čtvrtém deceniu – stále ještě ekonomicky a fyzicky aktivní – mladé rodině pomoci. Současně, aby původně mladá rodina nebyla již zatížena mateřskými povinnostmi, když bude orientační rodina v gerontském věku a bude potřebovat výpomoc.

Jak se ukázalo, na první zaměstnání zpravidla navazuje další významná etapa biografie žen, a to mateřská dovolená.

4. 3. 3. Mateřství

Mateřství je natolik specifické období v životě ženy, že jej nelze pojmut v celé své celistvosti. Rozhodně pak nelze generalizovat a paušalizovat. Ačkoli v dnešním kontextu je toto období tolikrát přetřásané z genderového hlediska, že jakoby se vytrácela ona jedinečnost. Vrátime-li se v čase do období socialistického Československa, bylo nepsaným, nicméně všeobecně přijímaným předpokladem, že profesní dráha ženy je alespoň jednou přerušena z důvodu mateřství a dále je dřívějším odchodem do důchodu kratší. Česká populační politika byla natolik silná, že se vysokoškolsky vzdělané ženy často rozhodovaly mít pouze jedno dítě, tzv. statusové, které umožňovalo dosáhnout statusu matky a současně udržet profesionální výkon a aspirace (Možný 1983). Sociální politika státu a její opatření patří mezi vnější faktory, které podle Kuchařové (2005) vstupují do rozhodování ženy o přerušení profesní kariéry. Do rozhodování vstupují i individuální faktory, jakými je socio-kulturní status ženy před přerušením, profesní status a zaměstnanecký status¹⁰, dále pak její lidský kapitál (věk, vzdělání a motivovanost) a rodinný stav a zázemí.

4. 3. 3. 1. Jsem v první řadě matka?

Annin z dnešního hlediska brzký vstup do manželství (v 18 – ti letech), odpovídá modelu tzv. východoevropského demografického režimu, charakterizovanému právě vysokou sňatečností v nízkém věku. Navzdory nízkému věku při uzavření manželství, je pro ni rodina dodnes prioritou (srv. Bartoňová 2005). Mateřství pro ni představuje významný úsek v její biografii, ostatně postupně se čtyřmi dětmi byla 15 let na mateřské dovolené.

„Ale já si neumím představit skutečně žít jinak a ta rodina je – myslím, že dneska je to tak jako mimo, rodina je tak bokem, všude se mluví o jiných věcech, a to, že doopravdy ta rodina je základ, to moc nikdo nepreferuje. (...) A mně to právě tady to - su ráda, že máme takovou rodinu ... (Anna 10. 4. 2010).

¹⁰ Zaměstnaneckým statutem zde rozumím to, zda byl rodič zaměstnancem, soukromě podnikajícím nebo nezaměstnaným.

Důraz na rodinu klade i Jana: „*A vždycky byla...vždycky byla rodina na prvním místě.*“
Vdávala se, když jí bylo 23 let. „*Já su v první řadě matka, až pak podnikatelka. Což takhle sem to vždycky brala.*“ (Jana 10. 12. 2009)

Marie žije s druhem, Hamplová právě v nesezdaném soužití vidí kompenzaci celkového poklesu sňatečnosti od počátku 90. let (Hamplová 2003). Marie s mateřstvím odmítá přijmout status matky v domácnosti a po svém partnerovi požaduje rovnocennou dělbu práce v domácnosti.

Marie: *Ted'ka v poslední době jsem přestala vařit, takže musí tak jako začít vařit, jestli se chtěj najezt, musí si uvařit. To jsem tak jako začla bojkotovat. Aspoň něčím. Když si to budu tak jako přát nebo připomínat, tak absolutně nic. Tak jsem přestala vařit, a aby se najedli, tak se muselo začít vařit. Že bych od něj cítila nějakou pomoc, to ne...* (Marie 14. 12. 2010)

Pro Marii je stříhání životní náplní, „*já to potřebuju podle mě i jako tak, aspoň to tak cítím.*“
Myslí si, že zvládá být matkou, aniž by mateřství výrazně „*prožívala*“. „*Nebo tak nějak aspoň se snažím, že pořád pracuju a já nemám na to, abych chodila s těma maminkama po těch pískovištích a abych poklábosila, co kde, kdo a jak, já na to prostě nemám, mně to přinde zbytečně vyhozené čas.*“ (Marie, 18. 7. 2010)

4. 3. 3. 2. Mateřská – ta „pauza“

I když informátorky mají tendenci se o rodičovské dovolené vyjadřovat jako o „*pauze*“, jedním dechem dodávají, že současně alespoň minimálně pracovaly. Mateřská dovolená tudíž neznamená úplné přerušování profese, i když každá z informátorek se s tím vyrovnala jiným způsobem.

Když se Marii narodil první syn, pracovala v oboru již zhruba tři roky. Tou dobou byla zaměstnaná ve městě a současně provozovala živnost i ve vedlejších Oticích. Sama o sobě říká, že pracovala do posledního dne porodu, protože ji ta práce prostě baví. Po porodu sice nastoupila na mateřskou dovolenou, tudíž omezila práci v Brně, do Otic ale dojížděla po třech měsících „*pauzy*“. Samozřejmě že to obnášelo komplikace, bylo pro ni náročné sladit kojení a hlídání s prací v Oticích, nicméně tu práci potřebovala jak finančně, tak z osobních důvodů.

„*(...) po třech měsících jsem začla do těch Otic. V podstatě to bylo jenom dvakrát týdně, fakt jenom na ty tři hodinky, mezi tím kojením, dvě hodiny maximálně, ty dva dny v týdnu, později už jsem byla třeba jedno odpoledne dýl.*“ (Marie 18. 7. 2010)

Jakmile byl Otík starší, rozšířila pole působnosti kromě Otic i do okolních vesnic. Po třech letech si pronajala křeslo v Brně. Od té doby se práci ve městě a v okolí snažila různě sladit. S druhým dítětem začala opět stříhat prakticky po 14-ti dnech, a to v již nově postavené provozovně v rodinném domku.

„Když jsem porodila Štěpána, tak jsem po čtrnácti dnech (smích) začala pracovat. V podstatě týden v nemocnici a týden doma a normálně sem pracovala.“ (tamt.)

Jana byla do první mateřské zaměstnaná pro s. p. Služby. Když se jí narodil syn, nastoupila sice na mateřskou, nicméně po roce začala zřejmě vlivem finanční tísně podnikat. Tou dobou se pustili do stavby rodinného domu. Za výrazné podpory manželovy babičky se snažila být ekonomicky aktivní i při první mateřské. Zhruba po třech letech nastoupila na rizikové těhotenství a následnou mateřskou. O této době se vyjadřuje jako o „pauze“ (Jana 10. 12. 2009), protože svoji podnikatelskou činnost výrazně omezila, ale nepřerušila.

Jana: *„No a pak jsem otěhotněla, to jsem měla rizikový těhotenství, (nádech) pak 4 roky mateřská, **takže vlastně 5 let pauza**. No a pak jsem začínala znovu, no a už to bylo takový těžší, no...přeci jenom těch 5 let pauza, ...**přeci jenom jsem měla nějaký ty zákaznice – kamošky, který jsem dělala**. Ale už dost zákazníků si našlo někoho jiného, že chodili někam jinam.“ (tamt.)*

Annina výchozí situace se výrazně lišila tím, že nastoupila na mateřskou ještě v době, kdy nemohla být řeč o registraci, natož vystavení živnostenského listu. I to málo stříhání, co občas doma provozovala neoficiálně, mohlo být riskantní, *„protože hodně lidí je takových závistivejch, že člověk to neměl moc rozbíhat. Dědeček vždycky, jako manželův tatínek: „Prosím tě, nedělej doma, nedělej to, dyť, někdo tě udá!“ (Anna 10. 4. 2010)* Kromě tohoto se kolikrát se potýkala i s jinými těžkostmi – neměla totiž hlídání: *„(...) ono to není ani dost dobře možný, s malým děckem ročním nebo půlročním dělat takovou práci, jo“ (tamt.)* Celkově vzato vnímá tedy 15 let mateřské jako pauzu, která výrazně ovlivnila počátky podnikání. Patnáct let znamená v každém řemeslném oboru významné přerušení. *„Po těch letech, co jsem byla doma, tak jsem vůbec neměla šajnu, jak se co používá.“ (tamt.)*

4. 3. 3. 3. Začarovaný kruh

Patnáct let pauzy rozhodně u řemeslné práce není ideální. Kadeřnictví jako další obory je neustále ve vývoji. Každý rok přináší nové techniky a prostředky. Nezbytnou podmínkou k tomu, aby mohly matky – kadeřnice podnikat, či alespoň nějakým způsobem vykonávat profesi, je hlídání nebo institucionální péče.

Anna: „(...) *chodily my sem taj nějaký zákaznice, ale to bylo, sem té práce nemohla moc dělat, sem taj nikoho neměla (tím myslí na hlídání). Já nikoho tady nemám, že by mě pohlídal děcka, takže sem musela, že jo – děcka, vlastně 4 děcka, zahrada, domácnost, toto všechno a na to stříhání pak nezbývalo moc času.*“ (tamt.)

To Jana žila ve více generačním domku spolu s rodiči a prarodiči manžela. Sama si zpětně úlohu babičky při rozvoji podnikání uvědomuje: „***Jako kdyby mi tehdy nehlídala prababička kluka onehdá, tak bych taky nemohla. To zase sem, to sem měla ani ne rok kluka, takže to zase babička hlídala.***“ (Jana 10. 12. 2009)

Vzhledem k tomu, že rodiče Marie i jejího druha byli ještě v produktivním věku a prarodiče již neměla, podnikala pouze za předpokladu, že to bylo již mimo pracovní dobu babiček nebo jí vypomohly s hlídáním kamarádky, různé „tety“ či mimořádně i partner. Postupně když byl syn starší, vykonávala řemeslo tak, že zajížděla k objednaným klientům do jejich domácností. Když mohl Otík nastoupit do mateřské školy, pronajala si křeslo i v Brně.

Marie: „(...) *když jsem měla první, tak do Brna jsem se vracela po, v podstatě po 3 letech, až mohl jít do školky, až šel Štěpán (zřejmě se ale spletla a myslí Otíka) do školky, ale v Otících už jsem taky pracovala, když Štěpánovi, nebo teda Otíkovi, byli nějaký tři měsíce. (...) A se Štěpánem to bylo taky tak – jsem 14 dní nějak nepracovala, a pak hnedka zase jo. Tak ono se to dá, postupně, ty děcka, že jo, když spí nebo, když si tak jako hrály, nemusím furt sedět vedle nich a koukat na ně.*“

4. 3. 3. 4. Závěr

Ať už se průběh a délka mateřství, respektive mateřské dovolené informátorek liší jakkoli, jednotícím hlediskem je, že i při mateřské pracovali – „na černo“ nebo i oficiálně. Mateřství tedy výkon profese úplně nepozastavilo. Dokonce pracovaly, i když neměli hlídání. Ostatně již při výběru povolání Annin tatínek výhodu tohoto řemesla zdůraznil: „*Víš, to je takový dobrý zaměstnání, to můžeš dělat i doma. Když budeš mít malý děcka, tak to můžeš*

dělat doma. Nebo můžeš jít někoho ostříhat, vemeš nůžky, ...“ (Anna 10. 4. 2010). Tento typ profese je možná právě tím, co jim umožňuje pracovat při mateřské, i když s odlišnou intenzitou. V neposlední řadě se finanční motiv ukázal jako jednotící hledisko pro návrat na pracovní trh.

4. 3. 4. Počátky podnikání

Pro počátky podnikání právě typ profese zřejmě hraje významnou roli. Ostatně Annin tatínek již za totality vystihl výhodu profese kadeřnice. Vyzvedl možnost praktikovat toto řemeslo i při mateřství, stejně tak i nízké náklady – ke stříhání jsou potřeba pouze nůžky a hřeben. Na druhou stranu, jak dále uvidíme, bez významné podpory rodiny a okolí mohou být počátky velmi těžké.

4. 3. 4. 1. Počátky – to nejtěžší v mém životě?

Anna pro ten samotný krok k podnikání, vzhledem k její 15-ti leté mateřské, potřebovala obrovské odhodlání. Sice při mateřské příležitostně stříhala, a když to trochu šlo, tak nějakou tu kačku si přivydělala. Nicméně kadeřnice není jen o tom, umět dobře ostříhat, ale správně i používat různé technologie barvení a podobně. Jenže v době, kdy se Anna vyučila, byl jen jeden typ barvy, zatímco dnes je toho nepřehledné množství. Taky i při praxi se jako učňové k barvení vůbec nedostali. Navíc po vyučení nastoupila do pánského kadeřnictví, kde se k míchání barev taky nedostala.

*Anna: My jsme jako učňové stříhali asi za čtvrtinové ceny, a barvilo se nějakými zbytky barev, ale ty barvy byly, já nevím, potom **byly i „Gory“, jiný nebyly, jiný se nepoužívaly, ale toto sme neměli, bylo asi nedostatkový zboží nebo co, a tak sme barvili tady tím, **mistrová nám to vždycky namíchala v misce, a když se mě zeptala, jakou barvu bych tam dala, protože se míchaly třeba i 3 barvy, i dneska se míchají, no to mně vůbec nedocházelo, sem byla úplně mimo.(...) Já sem dělala, když sem se vyučila, to bylo za totality, to nic nebylo. A najednou, to byl šok, a bylo všeho, člověk je najednou jak v Jiříkově vidění.**“ (Anna 10. 4. 2010)***

Takže když v roce 1998 bylo poslednímu synovi 4 roky a Anně končila mateřská, vůbec nevěděla, co dál. Spíše uvažovala úplně o jiném oboru, protože si uvědomovala nedostatek praxe. Byla to taky obava z neznámého. Sama měla praxi, kdy byl pouze jeden typ barvy, pak přišla do prodejního skladu a tam tisíce barev. K začátkům podnikání se často vyslovuje jako k nejtěžšímu období v životě.

Anna: *A vlastně po mateřské, po těch 15-ti letech, sem říkala, co budu dělat? Jako člověk moc nemá na výběr. Jo, že sem si říkala, bych mohla dělat nějakou uklízečku akorát. Moc se mi do toho nechtělo. Dá se říct rok praxe, to moc není, a to sem ještě stříhala chlapy. (...) Jako s tou profesí, co jinýho člověk může, do čeho, vůbec se mi nechtělo, sem z toho měla velké strach, z té práce, z toho velkého propadu, kerý sem vlastně měla, protože 15 let je strašně dlouhá doba, ono se to nezdá, jako profesně, já sem nic nevěděla... já sem byla ... to bylo, já si myslím, že aj docela, **když to tak vezmu, tak nejtěžší období v mém životě, jo.** (tamt.)*

Ale nakonec se rozhodla, že bude provozovat kadeřnictví doma. Velkou motivací jí byla vlastně rodina: „*Ale já jsem neměla moc, jo, že Pepa byl malej, vlastně měl 4 roky, když jsem začala, a co bych dělala. Protože u toho být doma, to je výhoda v určitých směrech.*“ (tamt.)

Marie se rozhodla podnikat čistě z finančních důvodů. Po půl roce zaměstnání, kde nebyla adekvátně finančně ohodnocená ani profesně spokojená, si čím dál víc uvědomovala, jaké jsou i jiné možnosti. Se stávajícím příjmem totiž nebyla schopna se postavit na vlastní nohy: „*A když člověk vidí kolem sebe, že když se odpoutá od těch rodičů a přemýšlí teda, jak by chtěl bydlet sám a najednou zjistí, že nemůže za ty dva tisíce – bydlet, jíst, fungovat, bavit se, najít si někoho, nějakého chlapa nebo něco. To prostě nebylo reálný.*“ (Marie 18. 7. 2010)

Stále se ale rozmyšlela. Svou roli sehrálo i sociálně-historické pozadí. Rozhodovala se v období kolem roku 1997, kdy byl zaregistrován obrovský nárůst živností. Její vrstevníci, kolegové, kamarádi přecházeli na živnost a jí radili to stejné.

Marie: „*Asi je to hroznej krok (přejít ze zaměstnání na živnost), to bylo úplně já nevím, jak bych to řekla. Ono dostávat jako, dělat tu práci, jakože ju člověk má rád, a dostává za tu práci 2000 korun. Si myslím, že to není jednoduchý. **Trvalo to v podstatě půl roku.** (...) Tak postupem tlaku svých jak bych řekla známých nebo kamarádů, tak všichni: „**Běž do toho, běž do toho!**“*“

Navíc se jí naskytla nabídka jednou, dvakrát v týdnu dojíždět do vedlejší vesnice, kde nebyla kadeřnice. To byla asi poslední kapka k tomu, aby se rozhodla pro založení živnosti, pro začátek ale pouze na přivýdělek. Zhruba po půl roce poté se v bilanci toho, že bez problému zvládá si vydělávat sama na sebe, rozhodla opustit zaměstnavatele. Od té doby podniká sama na sebe v okolí Těvlic a má pronajaté křeslo v Brně. Pro Marii je navíc charakteristický opačný pohyb v začátcích podnikání, než jak jsme měli možnost vidět u Jany a Anny. Počátky podnikání má spojené s okolím obce Těvlice a města Brna. Teprve s mateřskou podnikání

směřovala do domácnosti, současně si ale udržela pronajaté křeslo v Brně, i když je to nákladná záležitost. Mariin rozvoj podnikání odráží její přístup k řemeslu – prostě ji baví.

Jana počátky podnikání jako „těžké“ nereflektuje. A to i přesto, že když v roce 1991 začínala podnikat, stavěli s pomocí celé rodiny dům a navíc byla na mateřské s ročním synem. Zvládnout starosti se stavbou, péči o syna a k tomu ještě začít podnikat staví Janu do docela těžké situace. Pro Janu to ale znamená především výzvu a šanci, dále i finanční přivýdělek. Jana se totiž mohla opřít o rodinu. Blízkost rodiny a výpomoc s hlídáním ji v rozhodnutí začít podnikat jen podpořily.

Jana: „*Stavěli jsme barák, měla jsem možnost, že mi malýho hlídala prababička a byla to šance. Byla to šance – tady kadeřnice nebyla, bylo to čerstvě po revoluci, prostě příležitost, no (smích).* (Jana 30. 7. 2010)

Podnikat začala podle jejích slov „úplně jednoduše“. Po revoluci si zřídila potvrzení o registraci, v té době to ještě nebyl živnostenský list. A vzhledem k tomu, že ještě neměli postavený, tudíž neměla kde provozovat kadeřnictví, tak jezdila po vesnici se základním vybavením k těm, kteří si ji předem telefonicky objednali. Takto to provozovala dočasně, než se postavil dům, kde místnost pro kadeřnictví již byla zahrnuta.

4. 3. 4. 2. Risk je zisk?

Počátky podnikání s sebou ale můžou přinést některá rizika, Jana to tak neviděla. „*Já jsem neměla co riskovat. Já jsem nepotřebovala do toho vložit v tom prvopočátku. Já jsem měla materiál – měla jsem nářadí, měla jsem fén a všechno, co bylo potřeba. Já jsem do toho nepotřebovala vkládat nějakou velkou sumu. Potom, když jsme stavěli, tak se tady udělal jako součást, s tím už se počítalo, protože já sem říkala: „Vždycky budu někoho stříhat, dokud ruce mám (smích).“ (Jana 30. 7. 2010)*

Druhou stránkou mince je ale fakt, co všechno podnikání obnáší. V této souvislosti se často mluví o ztrátě jistoty. Zaměstnanec se může spolehnout na to, že řádně čerpanou dovolenou dostane proplacenou. Podnikatel, respektive matka-podnikatelka s tím nemůže počítat.

Jana: *Důležitý je, si uvědomit, že si musíte vydělat na dovolenou, když si chcete platit sociální-zdravotní, tak abyste dostala neschopenku, aby se vám vyplatilo marodit na neschopenku, tak to by muselo být tak jako, vyšší (důraz). Takže třeba když si platím sociální-zdravotní, tak si*

neplatím na neschopenku, takže když su nemocná, tak mně nikdo nedá ani korunu, dovolené můžu mít třeba půl roku, ale nikdo mi nedá ani korunu, jo, to je potřeba si taky uvědomit...“ (tamt.)

Anna vzhledem k tomu, že neměla hlídání a věkový rozestup mezi dětmi měla takový, že pokaždé měla doma batole, zatímco ty starší děti již mohly navštěvovat mateřskou školku a instituce jeslí v Těvlicích zavedená nebyla, tak byla odkázána pouze na práci doma. Dříve, než si zavedla zvlášť místnost v domě, tak stříhala v kuchyni a hlavu umývala v koupelně.¹¹ Zařízení oficiální provozovny znamenalo nejen nákladnou investici, ale i nejistotu, zda se investice vrátí.

*„A ted' ještě to chození po těch úřadech, když se vyřizovala různá povolení: hasiči, vyjádření stavebního úřadu, obecní úřad, já nevím, co všechno. A furt nějaká buzerace, furt chodí hygiena. Já už jsem říkala, ať jsou už někam jinam, furt votravovat. Jo, že? Předtím, než jsem začala, sem si říkala, co mě čeká, co mě nemine, protože to nebylo jednoduchý. (...).“ **Ale já sem z toho fakt měla strach, já sem se bála moc, jak to po tolika letech, jak se to rozběhne, jak to zvládnou.**“ (Anna 10. 4. 2010)*

Ačkoli kamarádi Marii v rozhodnutí přejít na živnostenský list podporovali, v rodině už takové zázemí neměla. Marie byla v době rozhodování svobodná a zatím bezdětná. Vzhledem k tomu, že stále žila u rodičů, byla pro ni podpora rodiny důležitá.

Marie: *„Samozřejmě doma, můj otec: „**Ty seš úplně, to bude hrozný, nezaplatíš, budeš dlužník, všichni tě převálcují!**“ Takže já jsem byla jakoby v rozhraní, jestli jít nebo nejít, no a samozřejmě celý život svého otce hrozně miluju, ale nikdy neposlouchám (smích).“*

4. 3. 4. 3. Rozvoj podnikání

Jana tedy začínala podnikat v době, kdy synovi byl rok. Obrovskou oporu, hlídání i sekretářku měla v babičce manžela. Ze začátku sice podnikala tak, že jí babička pohlídala a ona jezdila po vesnici k předem domluveným lidem. Potom když už měli postavený domeček, k Janě se naučili sice chodit ti, které předtím objížděla, nicméně i tak potřebovala pomoc babičky.

¹¹ Tuto dobu pamatuji i já jako malé dítě, když jsem se u ní u kuchyňského stolu nechávala ostříhat. V perspektivě domácího prostředí bylo stříhání, jinak pro děti kolikrát stresová zkušenost, docela příjemnou záležitostí.

Jana: „*Složitý bylo, že nebyly mobilní telefony, a pevnou linku měla tchýně potom, a my jsme se přestěhovali sem, neměli jsme tady pevnou, takže lidi volali ke tchýni, tam vždycky babička to vyřídila, napsala mně to, a zanesla to sem, to bylo složitý (smích). (...) ze začátku jsem dělávala dva dni v týdnu jenom, protože sem si říkala, že to nejde, abych jí ho nechávala celej týden. **Tak mně ho dva dni v týdnu vždycky hlídala celej den a já jsem byla dva dni v týdnu tady.** (Jana 10. 12. 2009)*

Anna se ze začátku potýkala se základními věcmi. Aby si oživila, respektive se naučila základní techniky barvení, oslovila okolní kadeřnice, kde se však setkala s negativní reakcí. Tehdy ji v začátcích hodně pomohla distributorka barev od jedné firmy, která ji pozvala i na školení a celkově ji poradila, jaké základní barvy odebírat.

Anna: (...) *velká výhoda byla, že mě pozvala na školení a teď voni na těch školeních ti dají takovej technologickéj manuál, kde je popsanej, jak se co dělá, jaká práce, jo, tam je barvení, trvalý, jo, že je to taková knížka, sešit a tam i třeba nějaký uděláte, já nevím, barvu a je taková a taková, jako, je to, dopadlo to tak a tak blbě, proč to tak je, jo? Takový odpovědi na nezdařilý věci, kerý se ti třeba až tak nepovedou a teď je tam napsanej proč se to neudělalo, jo třeba slabej peroxid, takový to mně taky hodně pomohlo.“ (Anna 10. 4. 2010)*

Celou situaci měla Anna ztíženou jednak tím, že v obci již v té době na půl úvazku podnikala Jana, a dále také tím, že si po dobu mateřské nevytvořila žádnou zákaznickou síť, na kterou by teď navázala.

Anna: „(...) *ne, neměla, chodily mi sem tam nějaký zákaznice, ale to bylo, sem té práce nemohla moc dělat, sem taj nikoho neměla (tím myslí na hlídání). (...) **Ten začátek byl takovej...než se to rozjelo – tak aspoň ten rok, než ty lidi začali chodit.**“ (Anna 10. 4. 2010)*

Pro Marii byla situace jinačí v tom, že si postupně podnikání vyzkoušela při zaměstnání.

Marie: „(...) *takže sem do toho šla a myslím, že půl roku jsem byla v podstatě v práci i jakoby, tam jsem jezdila dva dny, jo, do těch Otic. Když jsem měla v Brně na odpoledne, tak jsem byla v Oticích ráno a když jsem byla v Brně ráno, tak v Oticích jsem byla odpoledne.“*

Z Brna, Otic a při stříhání v průběhu mateřské si postupně založila rozumnou klientelu, tudíž je v tomto ohledu spokojená. Krušnější bylo podnikání v průběhu mateřské, kdy taky vzhledem k věku rodičů, neměla zajištěné hlídání. Navíc v té době ještě bydlela se svým druhem u jeho matky, která si nepřála, aby si klienty vodila do domu.

Marie: „(...) když byl Otík malý, tak jí se nelíbilo, že k nám chodí strašně moc lidí. Protože je to fakt velké okruh lidí a jí vadilo, že do toho baráku chodí cizí lidi a pořád tam furt někdo je. **Pak sem vyhledávala tu možnost spíš, protože pracovat jsem potřebovala, protože to potřebuju jak po psychické stránce, tak po finanční, tak jsem vlastně vždycky lapla bedýnku a jela jsem k někomu dom česat. Nesla jsem bedýnku, šel za mnou Otík, jo, a šli jsme do rodiny, tam jsme učesali a zase jsme šli dom.**“ (Marie 18. 7. 2010)

4. 3. 4. 4. Závěr

Pro počátky podnikání, které mnohdy mohly znamenat rozhodující krok v dalším vývoji biografie informátorek, byla důležitá především podpora rodiny, přátel, manžela a dalších. I když se výpovědi liší v tom, do jaké míry si informátorky připouštěly závažnost této volby, zda ji vnímaly pouze jako šanci a výzvu (Jana) nebo zda to pro ně bylo nejtěžší období (Anna), jednotícím hlediskem zůstává finanční motivace. Možnost přilepšit si k mateřské či vůbec možnost osamostatnit se, postavit se na vlastní nohy, jednoduše získat finanční nezávislost. V neposlední řadě je třeba brát v úvahu nejen náročnost počátků a rozvoje podnikání, ale také i dopad tohoto rozhodnutí na jejich rodinu a okolí. Tak například Janino rozhodnutí jistě významně zasáhlo život a organizaci času manželovy babičky.

4. 3. 5. A jak se podniká dnes...

4. 3. 5. 1. Konkurenceschopnost

Jana začala podnikat v roce 1991, i když měla pětiletou přestávku, dnes je tomu již prakticky 19 let, co podniká. Marie 13 let a Anna 12 let. Dnes jsou již, vzhledem k délce praxe, zkušenými podnikatelkami. Svoji živnost mají zavedenou a více méně prosperují. Je zajímavé, že v rámci podnikání nerozšířily svoji živnost o další služby, například o manikúru, pedikúru. I když Marie o době říká, že nemá problém poskytnout i takové služby, nijak výrazně se jim nevěnuje. Navíc by to znamenalo si do vlastního domu přivést nejen cizího člověka, ale potažmo i budoucí konkurenci. Anna se k tomu jednoznačně vyjadřuje: „**Já sem si třeba plánovala nebo myslela, že holky některá by to dělaly. Tak to jo, domácího člověka to jo, ale nasadit si někoho cizího do baráku, to v žádném případě, to by asi nebylo to pravé.**“ (Anna 10. 4. 2010)

Informátorky o sobě navzájem vědí. Těvlíce ve výsledku nejsou velká obec, potkávají se nejen v obci, ale i na školeních. Vesměs mají již zaběhlou klientelu a v rámci sladění domácích a pracovních povinností jim to tak vyhovuje. Anna podotýká, „*i když tady je těch*

kadeřnictví hodně. Tady jsou teď tři, ve Stránicích čtyři dokonce, a v Blatinách myslím taky. Takže jako konkurence je dost velká.“ (Anna 10. 4. 2010)

Oproti počátkům dnes už kadeřnice mají zaběhnutý systém a jsou spokojené. Navzdory tomu, že v současnosti jsou v obci již čtyři kadeřnictví, informátorky se shodly na tom, že nemají problém se uživit. V průběhu roku 2010 se totiž zavedlo v Těvlících nové studio nabízející kosmetické služby, masáže, mimo jiné i kadeřnické služby.

„Mně třeba tady hodně lidí říká: „Nemáte strach, že nebudete mít práci, když je taj nový kadeřnictví?“ Ted'ka, ne, jak je tam (ukazuje směrem, kde bylo nedávno otevřeno nové studio nabízející kompletní služby) další kadeřnictví. A já říkám: „Nemám.“ Já myslím, že práce, vždycky sem měla – i když ten začátek byl takovej...“ (tamt.)

Informátorky nevnímají nové studio jako konkurenci zřejmě i proto, že cenové sazby studia jsou mnohem vyšší, tudíž se orientuje na jinou klientelu. Navíc mají i rozdílnou nabídku služeb. Když už jsem zmínila cenové sazby, po studiu nejdráž vychází Marie, která má pronajaté křeslo i ve městě. Její ceník je srovnatelný s cenami v Brně. Jana s Annou mají, vzhledem ke své klientele, příznivější sazby, i když příjem z podnikání „není na zbohatnutí, ale dá se z toho vyžít“ (Jana 10. 12. 2009)

V neposlední řadě i obor kadeřnice se neustále vyvíjí, a aby informátorky udržely krok, shodly se na tom, že je nezbytné alespoň jednou, dvakrát do roka jezdit na školení. Pro Marii je například nejvíc inspirující jízda tramvají po městě, kdy si všímá, jak se lidé oblékají, jaké účesy nosí. A z toho důvodu si i dodnes udržuje pronajaté křeslo ve společném kadeřnictví v Brně. Aby měla kontakt s kolegy v oboru a udržela krok.

4. 3. 5. 2. Reklama

Jana i Anna mají vyvěšenou před domem na plotě tabuli s provozovnou, telefonním číslem a provozní dobou. Marie však tvrdí, že nejlepší reklamou je spokojná zákaznice, která se se svojí spokojeností podělí i dál. A navíc necítí potřebu reklamy: „Na to, jak to potřebuju zvládat s těma děckama, tak opravdu nepotřebuju dávat žádný velký reklamy, protože ta práce je tvá reklama.“ (Marie 14. 12. 2009) Jana se v tomto smyslu taky vyslovuje, „nejlepší doporučení, nejlepší ...reklama je, když vás někdo doporučí: „Byla jsem tam, byla jsem spokojená.“ Jo, tak to je nejlepší reklama.“ (Jana 10. 12. 2009) Na druhou stranu Jana po přerušení provozu nechala rozdat letáčky po vesnici, že opět obnovuje provoz. Kromě vývěsní tabule má i odkaz na webových stránkách manžela.

Vývěsní tabule zabírala hlavně v případě Anny, vzhledem k výhodné pozici provozovny na hlavní ulici. Zejména ze začátku podnikání ji to pomohlo získat klienty, kteří jinak chodili kolem jejího domu do Blatin či Stránic.

„Ale já myslím, že tady mám tu výhodu, že je to tady na té hlavní. (...) hodně jich chodilo do Blatin, těch zákaznic. A pak chodily vlastně tady okolo (kadeřnictví je na hlavní cestě, s vývěsní tabulí na plotě) a říkaj, tady paní Milotická: „No víte, já sem si říkala, proč já chodím do Blatin, zkusím to tady.“ (Anna 10. 4. 2010)

Stejně tak i v případě Jany, která pro změnu těžší z lokalizace kadeřnictví v klidnější lokalitě: *„(...) ale to je spíš, že máme taj, že taj lidi chodijou se psama, s kočárkama, tak si všimnou. (...) Na jednu stranu je to blbý, že sme taj chovaný, ale vlastně u tchýně naproti máme reklamu, takže kolikrát tam lidi zvoní (smích), no, ale taj sme schovaní...ale zase já vždycky říkám: „Kdo si mě chce najít, ten si mě vždycky najde.“ (Jana 10. 12. 2009).*

4. 3. 5. 3. Klientela

Nejenže jsou klientky chodící reklamou jejich práce, dokonce by bez nich ani žádnou práci neměly. V současnosti má každá z Těmlických kadeřnic zaběhnutou vlastní síť klientely. I když získat ji, *„chvilku trvá, (...) protože většinou každá ženská má svou kadeřnici.“ (Jana 10. 12. 2009)* Považují za přirozené, že mají určité stálé klientky, které chodí pravidelně, ale pak i takové, které přijdou jednou za čas, nebo i přestanou chodit.

„A ty lidi odejdou, a pak se třeba za rok za dva zase vrátí. Třeba já mám dvě telefonní čísla z toho důvodu, že to jedno se mi nechce rušit, že je takový za prvé jednoduše zapamatovatelný a ty lidi ho volají, volají po 5-ti letech, nebo rok chodijou někam jinam, pak zase přijdou, nebo nestíhali, byli nemocní, pak se objeví, vystrachají číslo.“ (Marie 14. 12. 2009)

Klientelu není důležité tedy jenom získat, taky si ji udržet. A to především skrze spokojenost. Spokojená klientka je pro ně největším zadostiučiněním. **„Tak to je ta věc, co mě těší na práci, když je někdo spokojenej.“** (Jana 30. 7. 2010) Spokojená klientka se totiž vrací ke své kadeřnici, Jana dokonce se svým způsobem může pochlubit se „zahraniční“ klientelou. Dcera jedné klienty pracuje dlouhodobě v zahraničí, a pokaždé, když přijede domů na návštěvu, tak se staví na sestřih. Jednou se stalo, že to bylo právě v době, kdy Jana měla dovolenou, tak klientka šla jinam, a protože byla silně nespokojená, tak i podruhé zkusila zastihnout Janu v provozu.

„No a minule když jsem přijela v březnu, tak jste byli na horách a šla jsem tady do salónu a vůbec sem nebyla spokojená, tak jsem si říkala, že doufám, že moje paní kadeřnice není zase na dovolené.“ Takže to tak člověka jako potěší, no. Jo, to jsou takový slova, který potěší, jo, jinej přinde a jenom čučí a třeba je spokojenej, ale nedá to najevo. Ale když někdo takhle, to potěší.“ (tamt.)

Klientela, ne právě z okolí, není nic neobyčejného i pro Marii. Její klientela je více rozvrstvená, vzhledem k tomu, že si pronajímá i křeslo v Brně. Současně se ale zaměřuje spíše na širší střední vrstvu: „My nemáme ty zákaznice z nějakých vyšších vrstev, takže se to snažíme mít tak že jo, abychom vydělali, ale zas jako ne předražený, aby ty lidi chodili.“ Má klientky z Bruntálu, z Vídně, z různého okolí i věkové kohorty.

To Anna staví podnikání především na dobrých vztazích s klienty, kteří se nijak výrazně nemění. „Já tady mám ty zákaznice (odmlčí se)... dá se říct, že ty stejný.“ (Anna 10. 4. 2010) Je přátelská, komunikativní, „já někdy moc mluvím, mluví mi to víc, jak dělám (smích). Kecáme, kecáme, zabředneme do nějakýho hovoru a potom práce jako stojí.“ (tamt.) S některými dokonce navazuje osobní vztah. „(...) ale i z Brna mi sem jezdí lidi, taková paní jedna, taky už přes 80let babka, ta ti je, ta ti je čupr, to je neuvěřitelný. Furt něco peče, vždycky mně donese buchty, jo (s úsměvem).“ (tamt.)

V neposlední řadě je spokojenost zákaznice důležitá také i z toho důvodu, že nespokojená nezaplatí. „Podařilo se mi za ten můj život potkat jednu (...), když odcházela ode mě od zrcadla, tak tvrdila, jak je nesmírně spokojená, a když přišla k pokladně, tak paní pokladní řekla, že za tuhle odpornou hnusnou práci nezaplatí. (...)Potom zpětně jsme se dozvěděli, že to dělá všude v každým kadeřnictví, že to nebylo jakoby mou prací, ale tím stylem zákaznice, ale nenaděláš nic, prostě nezaplatila, odešla, jako je to tvůj materiál...“ (Marie 14. 12. 2009)

4. 3. 5. 4. Důsledky podnikání

Tak jako každé řemeslo po několika letech si vybírá svoji daň. Kadeřnice je náročné povolání, jak fyzicky, tak psychicky. Po fyzické stránce trpí především záda, ruce a nohy. Celodenní stání na nohou má Jana vychytané pomoci tzv. pérových bot. „Oni vypadaj hrozně, ale opravdu je, že mě bolívaly nohy, a od té doby, co mám pérový boty, tak mě nohy nebolej.“ (tamt.) A jednou měsíčně si dopřává masáže, ale jak pokaždé zdůrazňuje: „**Všechno má svý pro a proti.** Švadleny zase furt sedí (smích), když jsou sekretářky, sou furt u počítače, čučí do počítače a sou slepý. No, tak každý má svý, no.“ (tamt.)

Když jsem zmínila psychickou náročnost profese kadeřnice měla jsem tím především na mysli to, že pro mnohé ženy je chození ke kadeřnici pravidelným rituálem, „*mám par zákaznic, který chodí každý týden, jednou po čtrnácti dnech, některý po těch třech týdnech – tak ty zákaznice jakoby daleko víc si s tebou vykládají, protože jsou tady častěji*“. (Marie, 18. 7. 2010) Chodí se k ní vypovídat se ze starostí. „*A kolikrát co já vyslechnu těch příběhů (důraz), takovejch spíš špatnejch, než dobrejch, že si vždycky říkám, já to musím vypošlechnout a vypustit z hlavy, jinak bych se z toho musela zbláznit.*“ (Jana 10. 12. 2009) Jana vzpomíná i školitele, který jim zdůrazňoval, že kromě kadeřnic jsou také i psychologové. Každou z informátorek se důsledky vykonávání tohoto řemesla dotýkají, liší se způsoby, kterými tyto důsledky řeší. Tak například pro Janu jsou důležité masáže a dovolená, po psychické stránce ji hodně podporuje manžel. Anna o sobě říká, že neumí odpočívat nic neděláním, relaxuje aktivně na zahradě, která je jejím velkým koníčkem a dodnes říká, že kdyby nebyla kadeřnice, byla by zahradnicí. I když si třeba postesknou, současně si uvědomují, že každé povolání má své „mouchy“, a že jsou ve výsledku spokojené.

4. 3. 5. 5. Závěr

Po zaběhnutí živnosti informátorky nijak iniciativně dále podnikání nerozvíjely. Větší finanční obnos pro ně není motivací, vzhledem k tomu, že vedle profese je „zaměstnává“ i domácnost a péče o rodinu. Navíc, kromě Marie, nelze říci, že by bylo stříhání jejich životní náplní. Ba naopak, Jana i Anna se cítí být více matkami, jak podnikatelkami. Tento postoj se odráží i do způsobu podnikání, to, jak vyvíjejí aktivitu ve vytváření klientské sítě, co podnikají pro to, aby byly konkurenceschopné.

4. 3. 6. Matka podnikatelka

Sladit mateřskou a pracovní roli vyžaduje značné úsilí. Jak však uvidíme dále, právě možnost vlastní organizace času a možnost pracovat doma byla jednou z motivací, respektive výhodou, proč podnikat.

4. 3. 6. 1. Provozovna

Dříve, než si zaběhly informátorky živnost, provozovaly řemeslo mnohdy v různých podmínkách. Ať už to bylo v kuchyni nebo v domácnosti klienta, snažily se podnikat za každých okolností.

Jana: „*Já sem, my jsme vlastně tam bydleli u nich (u tchýně) (...), **vzhledem k tomu, že jsme ještě neměli postavený, tak jsem objížděla lidi, volali, kdo chtěl učesat. Tak jsem objížděla po dědině s kabelou (smích).***“ (Jana 10. 12. 2010)

Marie: „*Tady (v nově postaveném domě) su ve svém, ale my jsme bydleli u Otovy (druha) matky, když byl Otík malý, **tak se jí nelíbilo, že k nám chodí strašně moc lidí.** (...) Pak sem vyhledávala tu možnost spíš, protože pracovat jsem potřebovala, protože to potřebuju jak po psychické stránce, tak po finanční, tak jsem vlastně vždycky lapla bedýnku a jela jsem k někomu dom česat.*“ (Marie 18. 7. 2010)

Anna: „*Pak jsem se vdala a byla 15 let doma (...). A dělala jsem i...**umývala jsem hlavu ve vaně a stříhala sem v kuchyni.***“ (Anna 10. 4. 2010)

Všechny informátorky si zařídily postupem času provozovnu doma. Vnímají to jako obrovskou výhodu, a to především kvůli dětem. Další nespornou výhodou jsou náklady, režie,... i když počáteční investice do zařízení místnosti může být nákladnější, oproti placení pronájmu křesla někde jinde to stále vychází výhodně. Navíc ušetří i na dopravě.

Anna: „***Protože u toho být doma, to je výhoda v určitých směrech. Jo, že sem nemusela někde...když byli nemocní, byli nemocní, já jsem buďto dělala, nedělala, jak bylo potřeba, jak nebyl ten problém, jak dneska: Co s dítětem? Když seš v práci, někde zaměstnaná, a kam to děcko, jako být doma? Dřív byl paragraf a to bylo běžná, že ženská byla třeba měsíc doma, nikomu to nevadilo. Dneska nemůžeš být doma z práce měsíc, jo? A tady v tom je ta práce doma výhoda.***“ (Anna 10. 4. 2010)

Marie: „*(...) přitom zase doma že jo, úspory, člověk neplatí nájem, sice voda - všechno to stojí taky prachy, je to takový jednodušší na dopravu, na všechno.*“ (Marie 14. 12. 2009)

Jana: „*(...) **Je výhoda že to mám doma, no. Že nemusím nikam dojíždět a když prostě zrovna nikoho tady nemám, tak si udělám práci doma.***“ Jana to shrnuje: „*To je právě ta výhoda, za*

prvním nemusím nikomu platit nájemný, a za druhý prostě když je potřeba, nebo když byli děcka malí, byly nemocní, tak prostě nikdy jsem nemusela mít paragraf, protože i když jsem byla v práci, mohla jsem si kdykoli odskočit, zkontrolovat je a ...v tom to je ta výhoda.“ (Jana 10. 12. 2009)

Ale jak zdůrazňuje jedním dechem Jana: *„Všechno má svý pro a proti, ale myslím si, že to není špatný.*“ (tamt.) Nevýhody z provozovny doma plynou z nedostatečného rozlišení dvou rolí. Na jednu stranu jsou podnikatelkami, které vykonávají určité řemeslo a jsou za něj finančně ohodnoceny, současně se starají i o domácnost, za tuto práci však již placeny nejsou, i když se od nich určité výkony očekávají. Především je to starost o provoz domácnosti. I když samy ze své činnosti vakuem vzniklé mezi objednanými klientkami vyplňují práci v domácnosti, nastavují si taky samy systém, který pak po nich zvládnutí obou rolí očekává a vyžaduje.

Jana: *„Mamka je doma,*“ (říkají o Janě děti) *tak je všechno na mně.* (tamt.)

Anna: *„Kluci chodí na obědy a přijdou a: „Mamko, co máme k obědu? Co budu jezít? (...) No u nás už je to tak zvykem - přinde kdokoli dom, su doma. „Mami to, mami ono, mami udělej mi jídlo,...“ (smích)*

Po několika letech může chybět i změna sociálního prostředí. *„ I když, je to už tolik roků, co dělám doma, tak se mi taky ledacos nelíbí. Jako chtělo by to změnu. (...) Nevýhoda je v tom, že je člověk jak pes u boudy uvázaný. Já vždycky říkám Kájovi (manželovi): „Ty, měli bysme jít někam do divadla nebo někam si zajít, ty já, mně to tady, já su furt doma!“ A on mně řekne: „No a co?“ „Já bych chtěla jít někam mezi lidi.“ „Dyť taj máš lidi!“ (smích). Jo, že prostě mě to, už je to taková ponorková nemoc.* (Anna 10. 4. 2010)

I když si Anna na jednu stranu stěžuje a poohlíží se po změně. Tak například uvažovala o částečném úvazku v sousední vesnici. Nakonec po důkladném přemýšlení o pro a proti, tak ve výsledku výhody převáží nevýhody.

Anna: *„ (...) no ale zas bych musela dojíždět jo, autem, zas bych projela benzín, to sou...no doma je doma (...)...ty výhody bere, tak sou jako upřednostněný.*“

Uvědomuje si sice možnosti změny, ale taky je už zvyklá na určitý systém a svým způsobem i pohodu. Argumentuje i věkem. *„(...) už mi není dvacet, a já už nemám chuť jako. Potřebuju si odpočinout.*“

I když pronájem křesla v kadeřnictví ve městě je nákladná záležitost, Marie to považuje za důležité jednak pro její osobní spokojenost (změna oproti práci doma), tak i z profesního hlediska: „*A ted' teda su nejspokojenější, ted' nějak mi vyhovuje, že tím, že pracuju i doma i v tom Brně, že přece jenom ty kolegy je lepší tak nějak vidět a neskončit jenom jakoby samotná (...), to Brno udržuju hlavně kvůli tomu, že člověk vypadne z baráku a vidí ty kolegy a může s nima tak nějak držet krok.*“ (Marie 14. 12. 2009) Jak totiž uvidíme dále, tento názor vyplývá z celkového přístupu Marie k podnikání. Tvrdí, že ji řemeslo nesmírně baví, že jej potřebuje a že si jinak život nedokáže představit. Podle toho uzpůsobuje i rodinný život.

Informátorky tedy převážně vnímají podnikání doma jako výhodu. Rodina však tuto „výhodu“ může vnímat jinak: „*Když Bára byla menší..., tak přišla ze školy, a já když jsem pak celý odpoledne dělala, tak mi říkala: „A ty na mě nemáš vůbec čas?!! Jo, takže když byla menší. A já jsem jí vysvětlovala, že na ňu mám času víc, než jiný mamky, který musí dojíždět z té práce z Brna, ještě stráví hromadu času tou dopravou, takže já na ňu mám mnohem víc času, než ty jiný mamky, jenomže ona si to neuvědomovala.* (Jana 10. 12. 2009)

4. 3. 6. 2. Provozní doba

To, jak mají informátorky navrženou pracovní dobu, odráží jejich postoj k rolím, které zastávají, a které se od nich očekávají. Jak jsem již zmínila výše, Marie k podnikání přistupuje tak, že to potřebuje jak finančně, tak i pro svůj osobní pocit. Ostatně po týdnu dovolené říká: „***Mě to prostě baví, chybělo mi to. Ted'ka su týden po dovolené a už to potřebuji na ruky, abych už někomu umyla hlavu a už tak jako se těším, až budu někomu něco stříhat, vymýšlet. Takže já to potřebuju podle mě i jako tak, aspoň to tak cítím.***“ (18. 7. 2010) Konflikt s rolí matky nijak nevnímá, po druhém dítěti pokračovala ve stříhání prakticky po čtrnácti dnech. Profese kadeřnice je tedy její životní náplní a podle toho uzpůsobuje i svoji pracovní dobu.

Marie: „***(...) vono jako, že jo, není ta pracovní doba, není to „od-do“, já prostě pracuju, kdy ty lidi potřebujou, jestli je to v 6 ráno, jestli je to sobota, neděle, jestli je to večer o půl 10 v 10. Pracuju prostě, když to vychází.***“ (Marie 14. 12. 2009)

Jana i Anna však výrazně upřednostňují rodinu. Konec konců i na vývěsní tabuli mají pracovní dobu, mimo tyto hodiny jsou sice ochotny klienta „vzít“, ale to jsou pouze výjimečné případy. Janina pracovní doba dokonce vznikla tak, že si ji nastavila původně tak,

aby měla čas s ní dělat úkoly a další věci. Lidé si na takto upravenou pracovní dobu zvykli a tak ji ani nemění, i když už je dcera starší.

Jana: „*Jako mám pracovní dobu, a když mám objednaný lidi, tak jsem tady (v místnosti kadeřnictví). (...) pátky odpoledne nedělám, to dělám do 2 v pátek. V pondělí, čtvrtky dělám odpoledne od čtyř do sedmi. V úterý teda dělám od jedné hodiny odpoledne.*“ Pracovní dobu má uzpůsobenou tak, aby zvládla starost o domácnost a aby se mohla věnovat rodině. Na otázku, zda si posune objednanou klientku, když potřebuje něco dcera nebo syn, jednoznačně odpovídá, „ano“. Jinou možnost, jak situaci vyřešit, si nepřipouští.

Pro Annu je kromě domácnosti ještě povinností i koníčkem rozsáhlé hospodářství, které obstarává.

„*Když je člověk doma, tak je to ta výhoda, že si člověk najde další práci, a já neumím sedět jenom tak. Jo, sednu si, vypiju kafe, přečtu si noviny a zas už si říkám: „Jéé, tam bych měla to, nebo bych měla udělat to.“ Jo a ráno vstanu, tak letím nakrmit slepice, králíky, kačeny máme, tak to musím udělat. A proto i si posunuju, že místo v 8 dělám až od půl 9., začnu. Jo, můžu. Mně je to vlastně jedno a já si to můžu uzpůsobit, jak potřebuju.*“

4. 3. 6. 3. Harmonizace práce a rodiny

Problematika harmonizace práce a rodiny označuje trvalé napětí ve sladění rodičovských a pracovních rolí. Vzhledem k tomu, že informátorky jsou matkami a současně vykonávají profesi, dochází u nich ke konfliktu mezi dvěma rolemi, které jsou od nich očekávány. Informátorky patří do skupiny žena – matka, od které se stereotypně očekává, bez ohledu na faktické vlastnosti jedince, určité chování. Nejen, že se očekává, že žena bude mít alespoň jedno dítě za svůj život, ale taky že svůj život plně přizpůsobí potřebám dítěte, tedy nejen své vlastní potřeby a zájmy, ale také profesní kariéru a navíc je bude takto uzpůsobený život uspokojovat. (Manea, Mrázová, Rabušic 2006) Česká republika navíc patří mezi země s tradičním uspořádáním rodiny, současně ale i s vyšší participací žen na trhu práce. Na tuto skutečnost poukázala Hašková, Křížková (2003). Z jejich výzkumu dále vyplývá, že pro české ženy stejně jako muže je práce po rodině druhou nejdůležitější věcí v jejich životě.

Žádná z informátorek tuto situaci ale neoznačuje za konfliktní. Jana se dokonce s touto situací vyrovnává tak, že se stylizuje do role „super ženy“: (na dotaz, jak se jí daří sladit péče o rodinu s prací) „*To všechnu zvládnu, su ženská, ne?*“ (Jana 10. 12. 2009). Marie na druhou stranu volí strategii takovou, že sice pracuje stále, nicméně se snaží rozvrhnout práci v týdnu

tak, aby měla alespoň jeden den volno, i když to není zrovna víkend.

Zase dokážu pracovat furt, ale zase si říkám, že na ty výlety si člověk čas udělat musí. Sem se snažila jedno období o víkendu třeba nepracovat, jo? Ale zase byly různé plesy, a teď to zase taky začne. Byly svatby, září, říjen. Teď zase prodloužený...“ (Marie 14. 12. 2009)

Uvědomuje si náročnost svého povolání pro rodinu, zejména pro děti. A tak se snaží přenést jim různé aktivity na zahradu (prolézačky, trampolína), tak, aby mohla pracovat a současně měla děti na dohled. *„Nebo tak nějak aspoň se snažím, že pořád pracuju... Možná ty děti by byly rády, ale tak nějak se jim to snažím vynahradit, že mají ty atrakce tady na zahradě, že nemusí někde chodit a mít pocit, že jim chybí něco z ulice.“ (Marie 18. 7. 2010)*

4. 3. 6. 4. Závěr

V kontextu sociálního nátlaku harmonizovat práci a roli matky se jeví podnikání v domácnosti jako schůdné řešení. Ve světle teorie lidských preferencí Catherine Hakimové (2000) lze ve sladění těchto dvou rolí sledovat odlišné preferenční skupiny. Podle takto zvolené strategie se odvíjí i rozvrženost dne na výkon profese a na čas pro rodinu, respektive domácnost. Tak například pro Marii je střihání náplní života, Hakimová by ji zřejmě podle své teorie zařadila do skupiny žen, které se orientují na profesní život. Anna i Jana upřednostňují spíše rodinu před prací, současně se ale pracovního úvazku nechtějí úplně vzdát, zatím pro ně tvoří důležitou část příjmu do rodiny. Podle teorie Hakimové se pohybují na rozmezí skupin „ženy orientované na rodinu a domov“ a „ženy adaptivní“.

4. 3. 7. Hodnota vzdělání

Informátorky se po vyučení setkaly s možností maturitní nástavby, byť si s touto myšlenkou pohrávaly, nakonec ji nerealizovaly. Z dnešního hlediska tuto volbu reflektují tak, že stejně po dobu jejich praxe se neselekaly s tím, že by maturitu potřebovaly. Vzdělání by zvažovaly pouze v případě finanční motivace. Katrňák (2004) tento postoj ke vzdělání označuje za *materiální strategii*. Dělnická rodina udržuje se školou tzv. *volný vztah* (tamt.), za tímto označením se skrývá orientace na materiální stránku života.

Současně si ale uvědomují, že v souvislosti s fyzickou náročností řemesla, by se vzdělání mohlo hodit v případě, že by ze zdravotních důvodů nemohly vykonávat toto řemeslo. Marie navíc chápe vzdělání jako zadní vrátka, kdyby se něco mělo stát. *„Ale dneska když se na to člověk podívá, tak měla sem se naučit, měla sem si udělat maturitu, (...). Když bych, já nevím, může se stát cokoli, havárka, budu bez noh, nebo to člověk nikdy neví...“*

(Marie 18. 7. 2010)

Otázkou ale je, jak se staví ke vzdělání vlastních dětí? Děti dělnických rodičů vyrůstají se zkušeností *volně plovoucích zátek*. Replikují tuto zkušenost i na své vlastní děti? Dělnická rodina upřednostňuje ekonomický kapitál, podle této strategie pak vypadá i přístup ke vzdělání. V současné době moderní rodina usiluje o školní kapitál (Singly 1999). Přístupují ke vzdělanostní reprodukci jako dělničtí rodiče nebo jako moderní?

4. 3. 7. 1. Vysoká škola zvyšuje potenciál uplatnění

Tak například Annina dcera Jitka vystudovala střední odbornou školu v oboru zubní technik. Ačkoli měla nabídku zaměstnání, Anna jí radila pokračovat ve studiu, protože se dobře učila. Anna tedy zvolila jinou strategii, než s jakou k ní přistupovali její rodiče. Chápe vzdělání jako hodnotu. V této souvislosti Keller (2008) mluví o době vzdělanostní. Doba školního vzdělávání se prodlužuje, dokonce i pokračuje ve formě celoživotního vzdělávání. Anna uznává, že vysoká škola zvyšuje potenciál uplatnění. Její nejstarší dcera měla potíže sehnat po absolvování práci v oboru, a tak si zajistila příjem a finanční nezávislost na pozici uklízečky v dobře situované rodině. I když respektovala to, že si Vendula vydělala dobré peníze, výrazně nesouhlasila s tím, že studovala vysokou školu, aby byla uklízečkou. „*No ale měla vysokou školu a chodila uklízet!*“ (Anna 10. 4. 2010).

Annina prohlášení v souvislosti se vzděláním jsou často i kontradiktorická. I když tvrdí, že dětem do volby oboru a výše vzdělání nezasahuje, současně se nechává slyšet, že hlavně musí dodělat školu: „*Ale říkám, uděláš školu* (obrací se na dceru, která chtěla původně studovat jiný obor), *a co budeš potom, to už je tvůj problém.*“ (tamt.) Navíc, i když její nejmladší syn Pepa byl problémový již na základní škole, chtěla pro něj alespoň obor s maturitou: „*Já jsem si říkala, že na to asi má nebo na to bude mít...*“ (tamt.) V současnosti této volby lituje, protože má velké problémy.

V neposlední řadě Anna taktéž nezprostředkovává učení dětem. Nedohlížela na jejich známky: „*Je pravda, že já jsem se nikdy až extrémně o známky nezajímala, že bych jim každý týden prohlížela žákovský nebo...ale oni si myslím, byli zase takoví svědomití.*“ (tamt.) Spolehla se na jejich svědomitý přístup a pokud se něco nepovedlo, řešila pouze následky. I dnes, kdy se potýká s nejmladším synem. Sice se snaží komunikovat s třídní učitelkou, nicméně sama není schopna látku synovi vysvětlit.

4. 3. 7. 2. Vzdělání? Záleží na oboru.

Jana vychází ze zkušenosti, kdy pro vykonávání řemesla maturitu nepotřebovala. Naopak se setkala s přístupem, kdy praxe měla vyšší cenu jak vzdělání. Podobně jako dělničtí rodiče do výběru oboru dětem neradí: „*Mluvit děckám do toho nemůžu, jako co by chtěli, můžu poradit...*“ (Jana 10. 12. 2009). Současně je ale ve výběru podporuje. V kontextu se vzdělanostní dobou, jak byla zmíněna výše, sice maturitu pro sebe neuvažuje, ale dětem se snaží poradit, aby alespoň tu maturitu měly. Dcera se orientuje na obor kadeřnice, kde jí zdůrazňuje, že sice je maturita dobrá věc, ale je potřeba i praxe.

„Já jsem říkala, tak kdyby tady se mnou byla aspoň rok, dva, tak bude mít nějakou praxi a může si shánět práci v Brně. Teď ještě ideální, ona teda zatím tvrdí, že si udělá maturitu-návstavu, tak jsem říkala, tak kdybys aj po odpoledních po ty dva roky, co budeš dělat maturitu, taj byla se mnou, tak už máš dva roky praxe.“ (Jana 30. 7. 2010)

Je zajímavé, že v době prvního rozhovoru dcera uvažovala o oboru kosmetičky, i přestože jí Jana zdůrazňovala, že pokud by si vybrala obor kadeřnice, měla by soustu věcí jednodušších. I tak si ale Bohuška trvala především na oboru kosmetičky: „*No tak jako ona by chtěla dělat tu kosmetičku, že jo, no...že tu kadeřnicu si napíše taky, ale hlavně chce tu kosmetičku, no...*“ (10. 12. 2009)

Situace v červenci již byla jiná.

„(...) no a pak se vlastně v prvním kole dostala jenom na kadeřnici a říká: „Tak já půjdu na tu kadeřnicu, dyť vlastně na to, co sem celej život chtěla..“ Což je pravda, ona tak dva roky poslední říkala, že bude dělat něco jinýho. Já jsem říkala: „Tak zkus do druhýho kola.“ Ona: „Néé, já su spokojená, já pudu na kadeřnicu.“ A je to!“

Jana vychází z toho, že člověk nikdy neví, co se může stát, tudíž je dobré být nějakým způsobem zaopatřený. Souhlasí s tím, že vzdělání je potřeba, zároveň ale zdůrazňuje, že míra potřebnosti vzdělání závisí od oboru. Primární je tedy zaměstnání a vzdělání opět slouží pouze jako prostředek k jeho dosažení. Na příkladu svého syna Pavla demonstruje, kdy je vzdělání podle jejího názoru potřeba. Pavel měl již od malička „hlavu“, a tak to měl prostě „daný“, že bude studovat (Jana 30. 7. 2010). Nicméně nebyl spokojený s výběrem oboru na univerzitě, a tak ji předčasně ukončil. Následně ale nemohl najít práci, vzhledem ke svému

oboru (informatika) všude narážel na podmínku vysokoškolského vzdělání. Letos je znovu přijatý na univerzitu. Jana svůj postoj ke vzdělání shrnuje:

„Jako když má někdo na tu vysokou, tak at' ju dělá, a když na to někdo nemá, tak má jít pracovat rukama. Tak jak ta Bohuška, tu bych v životě netlačila do vysoké školy, protože vidím, že ta na to nemá. Já říkám: „Proč takhle stresovat děcko a držet ho na střední, když vím, že na to nemá?! Jo, proto sem Bohušku (...) – „když si tu maturitu budeš chtít udělat (obrací se jakoby na dceru), no tak si ju uděláš.“ (Jana 30. 7. 2010)

Parametrem pro posouzení, jestli na to někdo má nebo nemá, jí slouží známky ve škole a čas strávený nad učením. Nicméně právě známky ve škole jsou sice hodnotícím hlediskem ze strany vzdělávacího institutu, nemusí však vypovídat o reálném potenciálu dítěte. Horší známky přeci nutně neznamenají nižší inteligenci či předpoklady pro další studium. Spíše jsou výrazem postoje dítěte k danému předmětu nebo celkově ke škole.

4. 3. 7. 3. Někdo dělat rukama musí.

Dnes si Marie uvědomuje potřebnost vzdělání jako pojistky, pro tzv. „co kdyby...“. I když je relativně mladá a v dnešní době je koncept vzdělávání dospělých vcelku dobře rozvinutý, tvrdí, že dnes by si již maturitu nešla dodělávat. Zároveň ale připouští, že v opravdu nutném případě by tuto možnost zvážila.

V názoru o vzdělání je zdrženlivá, nejstaršímu je teprve 9 let. Zatím ale zastává názor, že sama je vyučená, takže po dětech nemůže vyžadovat vyšší vzdělání. Rozhodnutí nechává na nich. Dále zdůrazňuje, že dneska sice všichni studují vysokou školu, ale někdo rukama dělat musí: *„S vysokou školou nikdo popelnice vyvážet nebude, ale popelnice vyvézt potřeba jsou, že jo.“* Opět tedy vnímá vzdělání pouze jako předpoklad pro určitý typ zaměstnání, nikoli jako hodnotu samu o sobě.

Vzhledem ke své zkušenosti se školou přistupuje ke svým dětem tak, aby si nevypěstovaly odpor ke školní docházce. Oproti volnému vztahu dělnických rodičů ke škole se naopak snaží se školou komunikovat. Neřeší až následky v podobě horších známek, prioritně se snaží vyřešit příčinu. Ideálním řešením pro jejího syna byl individuální plán, který ale základní škola v Těvlicích nebyla schopna nabídnout, tudíž se obrátila na školy v Brně. Byť ze začátku měla strach, jak bude Otík v druhé třídě zvládat dojíždění, dnes již všechno funguje ke spokojenosti všech zúčastněných stran.

4. 3. 7. 4 Závěr

Informátorky uznávají vzdělání pouze jako potřebu k dosažení určitého cíle. Tento cíl se již liší. U Anny jsme se setkali s tendencí o vzestupnou mezigenerační sociální mobilitu, kdy prostřednictvím vzdělání svých dětí nepřímo usiluje o společenský vzestup do vyšší skupiny. Bauman (1966) tento efekt vysvětluje z přirozenosti člověka podílet se na tom, co daná společnost považuje za prestižní.

Dalším bodem je vůbec hodnota vzdělání sama o sobě. Informátorky se více méně shodují na tvrzení, že existují povolání, pro která má praxe vyšší hodnotu, jak vzdělání. Navíc s negativním ohlasem sledují dnes běžný jev, kdy ubývá skutečně zručných řemeslníků a přibývá těch, kteří studují, protože dnes studují všichni. Současné vysoké školství je nastavené tak, že je přístupné širší veřejnosti a umožňuje opakované dlouholeté studium. Tento trend má za následky nejen vážný úbytek mladých řemeslníků, současně tím dochází k devalvaci jednotlivých stupňů vzdělání.

4. 4. Rekapitulace biografie informátorek

Kadeřnice Jana

Jana (44 let) se narodila do dělnické rodiny v městečku asi 10 km vzdáleném od obce Těvlíce. Po ukončení základní školy si s výběrem dalšího vzdělání, potažmo i profese vůbec nevěděla rady. Její otec přišel s nabídkou oboru kadeřnice tamního státního podniku Služby. Vzhledem k tomu, že s. p. Služby nabízel jistotu zaměstnání po absolvování učiliště, a výkon práce byl v místě bydliště, Jana se rozhodla pro toto řemeslo. Do obce Těvlíce se přistěhovala za svým manželem před 21 lety. Zpočátku mladí novomanželé bydleli spolu s rodiči i prarodiči manžela. Vzhledem k tomu, že očekávali příchod potomka, rozhodli se postavit si dům svépomocí na druhém konci zahrady. Stavba se protáhla i do doby, kdy se Janě narodil syn. V době, kdy byl synovi rok, se finanční situace zhoršila a dům stále nebyl postavený. Z dnešního hlediska se Jana už tak ocitla v náročné situaci, Jana však vycítila příležitost si přivydělat vykonáváním řemesla, kterým se vlastně vyučila. Za vydatného přispění a opory rodiny manžela Jana začíná podnikat tak, že po vesnici objíždí telefonicky předem domluvené klienty. Pravda je, že z počátku v rámci sladování péče o syna s výkonem povolání, se jednalo spíše o částečné pracovní zatížení. Jakmile byl dům dostavěn, Jana začala podnikat ve

zvláště upravené místnosti, se kterou se již při stavbě počítalo. Slibně se rozjíždějící podnik pozastavily zdravotní problémy a druhé, rizikové těhotenství. Jana nastupuje na rodičovskou dovolenou, při které sice příležitostně stříhá kamarádky a známé, i tak ale přichází o těžce vybudovanou síť klientely. Rozjezd podnikání po druhé nebyl již tak jednoduchý jako na začátku. V obci se již zavedla konkurence. Jana se však nevzdala, vyvinula úsilí, investovala do reklamy a nejenže se jí mnozí z původních klientů vrátili, dokonce v souvislosti s rozvojem Těvlic získala i nové z řad novosídlenců.

Dnes je velmi spokojená. Podnikání není hlavním zdrojem příjmu rodiny, nicméně na uživení stačí. Navíc míra pracovní zátěže je srovnána tak, aby Jana byla schopna obstarat domácnost a dnes již skoro dospělé děti Pavla (20 let) a Bohunku (16 let). I když živnost nijak dál nerozvíjela, nabízela možnost spolupráce a získání praxe svojí dceři, která v nedávné době dokonce úspěšně absolvovala přijímací řízení na obor kadeřnice. Svoji životní zkušenost předává na své děti v rámci dobře míněných rad, současně ale zdůrazňuje, že výběr oboru nechává na nich. Syn se dobře učil, nosil hezké známky, tak se ho rozhodla s manželem podporovat ve volbě jít na vysokou školu. Na vzdělání totiž nahlíží tak, že je hodnotné pouze jako cesta k některému oboru. Kadeřnice to není. I když samozřejmě svým dětem radí, aby alespoň tu maturitu měly jako pojistku. Dále si myslí, že ne všichni mají „hlavu“ na studování, tudíž se staví kriticky k dnešnímu trendu mít maturitu a jít na vysokou školu za každou cenu. Výhledově neplánuje žádnou změnu, pokud by ze zdravotních důvodů nemohla vykonávat řemeslo, tak dle jejích slov prostě přestane podnikat. Stále totiž bude mít hlavní předmět činnosti, a tím je rodina.

„(...) vždycy byla rodina na prvním místě, (...), Já su v první řadě matka, až pak podnikatelka.“ (Jana, 10.12.2009)

Jana se ve svém vyprávění často odmlčela a bez mého pobídnutí sama nepokračovala. Celé interview na ni zřejmě působilo tíživým dojmem, vyjadřovala se i o konci. Svě vyprávění rozdělila do dvou období, ke kterým se v průběhu vyprávění na pobídnutí střídavě vracela. Bylo to období úplného začátku, kdy měla malého kluka a začala po vesnici jezdit a stříhat lidi. Potom raději vypráví o dnešní době, o těžkostech podnikat a o událostech, na které je pyšná (zákaznice ze „zahraničí“), nejsou to jen události, ale i rodinný život sám o sobě (vaření, pečení, zvládání). Opakovaně se vrací ke konstatování, že je především matkou.

Kadeřnice Marie

Marie (32 let) sice taky původem nepochází z Těvlic, ale žije zde od svých 4 let. Vyrůstala v částečně dělnické rodině, její matka si totiž dodělala vysokou školu. Paradoxně v průběhu studia cítila spíše ze strany otce nátlak k oboru, který byl podle jeho názoru pro ni vhodný a „prestižní“. Marie se však shlédla v oboru kadeřnice, který pro ni představoval dostatek prostoru pro kreativitu. Celkově je velmi tvořivý člověk, má ráda práci se dřevem, maluje a výrazně se zasadila o realizaci rodinného domku, ve kterém nyní nově bydlí.

K tomu však vedla ještě dlouhá a klikatá cesta. Nejdříve po vyučení se kadeřnicí dostala nabídku spolupráce s významnou kadeřnicí, která ji slíbila možnost profesního rozvoje. Zřejmě touha mít praxi a zdokonalit se v oboru ji vedla k tomu, že nastoupila jako zaměstnankyně do salónu v Brně. Navíc vzdělávání ji nebavilo, ke škole měla vztah „nutného zla“. Brzy však procitla ze snu, práce nesplňovala Mariiny představy. A to ne proto, že by ji nebavila profese, ale proto, že se profesně nerozvíjela a ani nebyla náležitě platově ohodnocena. Tato nespokojenost se skloubila s nabídkou polovičního úvazku v nedaleké obci, kde nebyla kadeřnice. Přijmout tuto nabídku by ale znamenalo vyřídít si živnostenský list. Doba 90. let vzniku živností přála, v Mariině okolí známí přecházeli taky na živnost. S negativní reakcí se ale setkala u svého otce, který má na „podnikatele“ osobní velmi negativní názor. Po zvažování výhody převážily nevýhody a Marie se dala na podnikání. Tento způsob vykonávání řemesla ji velmi vyhovoval, zvláště v době, kdy potkala svého současného druha Otu a narodil se jim syn. Marie sice přerušila pracovní vztah v Brně, úplně pracovat ale nepřestala. Zhruba po třech měsících pauzy pokračovala v podnikání v obci Těvlice, Otčích a okolí. Marie se přenesla i přes překážky spojené s bydlením u rodičů druha, různě si zařídila i hlídání syna a z převážné části vykonávala řemeslo v domácnostech klientů. Jakmile syn nastoupil do mateřské školky, pronajala si křeslo v Brně. Postupně s druhem si postavili v Těvlicích nový rodinný dům, do kterého zakomponovala i provozovnu svého podnikání. Marie je nesmírně aktivní a čínorodá žena, stříhání potřebuje nejen z finančních důvodů, ale zejména proto, že ji tato práce baví, uspokojuje a naplňuje. I z tohoto důvodu po druhém těhotenství navázala na práci prakticky po 14 – ti dnech. Významnou oporou jí byly různé kamarádky, tety na hlídání a později i babičky.

Dnes z převážné části podniká doma, do Brna dojíždí na jeden den v týdnu. Křeslo v Brně si udržuje navzdory jeho finanční náročnosti. Je pro ni totiž zdrojem praxe, možnosti

kontaktem s kolegy, novými technologiemi, to všechno má pro ni větší hodnotu. Ke vzdělání svých dětí se staví tak, že po nich nemůže chtít víc, než má ona sama. Uvědomuje si, že při svém pracovním tempu nezvládá to, co ostatní maminky. Hlavní hodnotou ale pro ni je, aby děti byly spokojeny. Proto jim vymýšlí různé atrakce na zahradě, a jakmile je to jen možné, podniká s nimi různé aktivity. Pracovní dobu nezná, pracuje, jak klienti vyžadují. Zřejmě i proto se snaží dětem tento nedostatek vynahradit a rezervuje si vždy jeden až dva dny v týdnu pouze pro ně. Výhledově si uvědomuje, že by ji vzdělání mohlo chybět, pokud by ze zdravotních důvodů nemohla řemeslo vykonávat. Zpětně svoje rozhodnutí vzdát maturitní nastavbu reflektuje jako chybné, zároveň ale ve svých 32 letech tvrdí, že již nemá na to, studovat. Zatím tedy bude dál vykonávat řemeslo, pokud ta situace přijde, bude ji řešit.

Marie svoji naraci staví především na tom, že je spokojená s výběrem profese. Jakmile se ve vyprávění dotkne nějakého problematického bodu, vždy veškeré pochybnosti smete tvrzením, že si tak vybrala sama, že je spokojená a neměnila by. Vyprávění strukturuje do období před podnikáním, kdy se detailně zaobírá problémy, které ji potkávaly u zaměstnavatelů. Dále to jsou počátky podnikání, jeho rozvoj, občas krátkodobě přerušovaný mateřstvím. To ji však omezuje jen na nejnmutnější období po porodu. Je pravda, že období mateřské dovolené u ní, ve srovnání s ostatními informátorkami, netvoří tak významnou část v biografii, tudíž se mu ani tolik nevěnuje. V celé linii rozhovoru je patrná snaha představit samu sebe jako nezávislou ženu, matku a podnikatelku, která vše bez problémů zvládá.

Kadeřnice Anna

Anna (45 let) se narodila v nedaleké obci do rodiny s tradicí rozsáhlého hospodářství. Jako nejstarší dcera nejvíce pocítila náročnost péče o hospodářství. Povahově byla velmi zodpovědná a spíše se nechala vést. Škola ji bavila a na dětská léta vzpomíná velmi ráda, byť první léta školní docházky byla náročná, protože její matka na ni kladla nároky jako v hospodářství. I tak si ale školní docházku nezprotivila. Ve své nerozhodnosti si ale nevěděla rady s výběrem oboru. V té době pomohl kontakt známé od otce, který ji zajistil místo na učebním oboru kadeřnice. Zřejmě z politických důvodů (matčině rodině stát vyvlastnil velkostatek) Anna dnes na tento moment reflektuje tak, že bez protekce by přijata nebyla, vzhledem k obrovskému zájmu o tento obor. Anna ve svém vyprávění často vzpomíná zážitky spojené s dobovým pozadím. Nedostatek materiálu, finanční tíseň, ale i věci z politického

rangu. Po vyučení zvažovala nstavbu, nicméně ze strany rodiny spíše pocíovala nátlak vydělávat peníze. Navíc v té době potkala i svého budoucího manžela. Po roce praxe v pánském kadeřnictví se vdala a následně měla první dítě. Po něm následovaly další tři. Sice si při patnáctileté mateřské dovolené občas přilepšila stříháním, to však ani, podle jejích slov, nestálo za řeč. V tomto ohledu jí chyběla blízkost rodiny nebo známých, kteří by jí vypomohli například hlídáním dětí. Po ukončení mateřské se ocitla na křižovatce, kdy opravdu nevěděla, co dál. Uvědomovala si nedostatek praxe a zúženou možnost volby jiného zaměstnání vzhledem k nízké kvalifikaci. I přestože začátky byly velmi krušné, rozhodla se nakonec zřídit si kadeřnictví doma a v tomto oboru i podnikat. Po roce se živnost zaběhla a takový stav trvá i dodnes. Její rozšíření neplánuje, ba naopak, provoz podle pracovních hodin ji naprosto vyhovuje, protože se stará ještě o hospodářství, které si doma zaběhla.

Vzhledem ke své životní zkušenosti si uvědomuje hodnotu vzdělání, a i když tvrdí, že dětem do volby nezasahuje, usměrňuje jejich rozhodování tak, jak si myslí, že by to pro ně bylo nejlepší. Současně ale má velké starosti s nejmladším synem, který má určitý druh psychické poruchy, a kde se jí snaha dostat jej alespoň na maturitní obor, docela vymstila. Dnes velmi bojuje po prvním roce s tím, aby vůbec školu dodělal.

V Annině biografii celkově vystupují určité okamžiky z jejího vyprávění jako velmi živé příběhy s nejmenšími detaily. Velmi ráda vypráví a vzpomíná na určité momenty, které člověk prožije, a vryjí se mu do paměti. Patří mezi ně hlavně chvíle strávené s jejím otcem. Dodnes si na něj uchovává krásné vzpomínky, jeho brzká smrt ji velmi citelně zasáhla. Ze své orientační rodiny si uchovala vztah k hospodářství a neustálou čínorodost. Ráda také porovnává dnešní dobu s tím, co si pamatuje z dětství. Rodina je pro ni základním stavebním kamenem, vztah jejích rodičů je pro ni dodnes inspirující.

To maminka vždycky říkala: „Když je ta rodina, nebo ti dva, tak ten jeden má vždycky myslet na toho druhého, víš, aby byl ten spokojenej, ten druhej ne myslet na sebe, ale na toho druhého, a když tak budou myslet oba, tak budou spokojeni, že jo.“ (Anna 30. 7. 2010)

Proto také vyprávění svého životního příběhu opírá zejména o rodinu. Skrze hodnoty, které jí byly v rámci výchovy vštěpovány, se kriticky vyslovuje k dnešní společnosti. Komparace dnešní doby a té, ve které vyrůstala, tvoří pozadí jejího vyprávění. Hlavní linii ale tvoří rodina, hodnoty, na kterých staví, s detailními odbočkami na epifanie v jejím životě, kterým přikládá důležitost: matčina výchova, volba povolání, přijímací zkoušky, zážitky

z učiliště, počátky podnikání po mateřské dovolené. V neposlední řadě pak zdůrazňuje aktuální problémy, se kterými se potýká (problémový syn).

Závěr

„Kadeřnice – moje volba“ je kvalitativním výzkumem, který proběhl v obci Těvlice v období od prosince 2009 do července 2010 s cílem pokusit se zejména o interpretaci životních voleb na základě biografického vyprávění kadeřnic, dále zachytit faktory, které vstupovaly do vykonávání profese a volbami s tím spojenými v kontextu dané lokality. Současně předmětem tohoto výzkumu bylo sledovat linii spojení profese a rodiny v kontextu genderové otázky, jak vnímají a jakým způsobem harmonizují veřejnou a soukromou sféru. V neposlední řadě jsem se zajímala o reprodukci kulturního kapitálu, kde jsem konkrétně sledovala postoj informátorek ke vzdělání, replikaci jejich životní zkušenosti ve vztahu ke vzdělání jejich dětí a ve výsledku i jakým způsobem tuto zkušenost reflektují samy o sobě.

Z hlediska vzdělanostní reprodukce (Katrňák 2004) je i na příkladě mého výzkumu zřetelné, že k reprodukci dochází. A to tím způsobem, jak je charakteristický pro dělnické rodiny, ze kterých informátorky pochází. V reflexi na volbu povolání informátorky nezmiňují strukturální bariéry, ale vycházejí spíše z definice vzdělání, typického pro dělnickou rodinu (Katrňák 2004). Vzdělání pro ně nemá hodnotu samo o sobě, pouze jako prostředek k dosažení jiného cíle. Vzdělání nevnímají jako významné, motivující je pro ně především finanční východisko, a proto taky mimo jiné podnikají samy na sebe. V ohledu na sociální pozici orientační rodiny informátorek, z výzkumu přímo nevyplývá, že by informátorky ukotvily na stejné sociální pozici. Byť pouze vyučené, informátorky se rozhodnutím podnikat vymykají definici dělnické profese (srv. Katrňák 2004). Co se týče kulturního kapitálu, jeho reprodukce (Katrňák 2004 srv. Bourdieu 1999) je zajištěna, orientační rodina informátorek jim zajistila stejné místo ve společnosti. Informátorky tuto zkušenost předávají dál. Při volbě budoucího povolání jejich dětí hledají vždy nějakou cestu, jak zajistit svému potomkovi stejné místo ve společnosti, ne – li, a zde vstupuje významný prvek, pozici ještě lepší. Na jednu stranu sice vystupují zdánlivě jako dělničtí rodiče (do volby povolání nezasahují), paralelně však usilují u svých dětí o vzdělání vyšší, než mají ony samy. V přístupu ke vzdělání informátorky zohledňují především profesní hledisko. Zdůrazňují motiv zaměstnání a praxe. Prvek trhu práce tudíž vstupuje do jejich biografie, tržně orientované (Možný 2006), informátorky reagují na trh práce zejména prostřednictvím volby profese jejich dětí. Teze o záměrném zvyšování socio – ekonomického statusu celé rodiny prostřednictvím vzdělání dětí

se tedy na příkladě mého výzkumu nepotvrdila (Šed'ová in Rabušicová, 2004). Nicméně můžeme zvážit, zda orientační rodina právě podporou informátorek v podnikání (při sladování mateřské a profesní role), zda tím nevědomky nesledovala zvyšování socio – ekonomického statusu.

Dále se i ukázalo, že k reprodukci sociálních nerovností přímo nedochází, informátorky totiž vystupují jako kulturně autonomní subjekty (Katrňák 2004). V době výběru povolání se rozhodovaly z definice vzdělání, jim blízké. Dnes mají, vlivem nabídky na trhu práce, odlišnou definici školy a vzdělání, kterou se snaží předat i svým dětem.

V jejich definici nyní vystupuje vzdělání jako cesta k ekonomickému kapitálu. Finanční motivace je sice výrazný motiv, není však jediný. Paralelně vystupuje i prvek vykonávání profese doma. I když zde prioritně figurují taktéž finanční důvody, práce doma splňuje i očekávání ženy – matky, která se stará o domácnost. V kontextu toho, jak téma sladění role profesní kariéry s rolí ženy-matky tematizují některé genderové studie (Hakim 2000, Kuchařová 2006), je třeba podotknout, že informátorky nevnímají sladění práce a domácnosti jako konfliktní. Ostatně i péče domácnost (hospodářství, dům, zahrada a rodina) pro ně představuje prostor pro seberealizaci.

Ve sladování veřejné a soukromé sféry informátorky nutně potřebují podporu zvenčí, za této podmínky mateřská neznamena pro informátorky úplné přerušení profesního života. Podpora zvenčí může být ať už v podobě babiček, přátel a známých, kteří suplují roli veřejných institucí, nebo vyloženě informátorky využívají podpory výchovně – vzdělávacích institucí (škol). Na příkladě mého výzkumu se totiž ukázalo (Anna 10. 4. 2010), že nedostává – li se podpory od ani jedné ze zmíněných stran, je sladění mateřské role a profese takřka nemožné.

Na závěr bych ráda dodala, že z mého výzkumu nevyplývá, že by se současná rodina ocitla v krizi (srv. Možný 1999, Hamplová 2004, Fialová 2005). I když je mezi informátorkami jedna svobodná matka, která žije se svým druhem, pro všechny je rodina zásadní hodnotou. Informátorky odpovídají z profesního hlediska současnému modelu matek, jejichž sociální prestiž roste, právě z důvodu vykonávání soukromé živnosti. Současně ale platí, že motivací k vykonávání tohoto druhu profese byla výhoda zdůrazněná Anniným tatínkem, že se tato profese dá vykonávat doma. Původ rozhodnutí podnikat při mateřské podporuje trend „zpátečnický“. Kdy je ženě „tolerováno“ zaměstnání, pokud současně zvládá roli matky.

Literatura a prameny

- Alan, J., 1989: *Etapy života očima sociologie*. Panorama, Praha.
- Barney, Glaser, G., Strauss, Anselm L., 1967: *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research*. London, Weidenfeld and Nicolson.
- Bauman, Z., 1966: *Sociologie pro každý den*. Mladá fronta, Praha.
- Bauman Z., a May T., 2004: *Myslet sociologicky – netradiční uvedení do sociologie*, přepracované vydání, Sociologické nakladatelství, Praha.
- Berger, P. a Luckmann, T., 1999: *Sociální konstrukce reality*. Brno, CDK.
- Bernstein, B., 1975: *Class, Codes and Control*. London, Routledge.
- Bobek, M., Boučková, P., Kuhn, Z. 2007: *Rovnost a diskriminace*, Praha: C.H.BECK
- Bourdieu, P., 1982: *Ce que parler veut dire, l'économie des échanges linguistiques*. Paris, Fayard.
- Bourdieu, P., 1998: *Teorie jednání*. Praha, Karolinum.
- Bryman, A., 2004: *Social Research Methods*, Oxford University Press
- De Singly, F., 1999: *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál.
- Disman, M., 2002: *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha, Karolinum
- Fialová, L., 2005: *K některým rysům demografického vývoje v České republice v závěru 20. století*. Zpracováno v rámci řešení Výzkumného záměru MSM 0021620831.
- Giddens, A., 1997: *Sociologie*. Praha, Argo.
- Greger, D., 2006: *Vzdělanostní nerovnosti v teoretické reflexi*, z grantového projektu GA AV ČR, číslo B701030501, publikováno v *Nerovné šance na vzdělání*, kolektiv autorů, Matějů a Straková. Praha, Academia.
- Guillemín, M., a Gillam, L., 2004: *Etika, reflexivita a „eticky důležité okamžiky“ ve výzkumu*, Sage Publications. Přeložili z originálu „Ethics, reflexivity, and „ethically important moment“ in research“ Jiřina Zachová a Zdeněk Konopásek in *Biograf*, č.35, 2004, str.11-31
- Hakim, C. 2000: *Work lifestyle choices in the 21st Century: preference theory*. In: Chromková Manea B.-E., Mrázková M., Rabušic L. 2006. *Teorie založené na lidských preferencích jako možný příspěvek k vysvětlení současného reprodukčního chování*. In: Sirovátka, T. et al. 2006. *Rodina zaměstnání a sociální politika*. Brno: Albert.

- Hamplová, D., Rychtaříková, J., Pikálková, S. 2004: *České ženy: vzdělání, partnerství, reprodukce a rodina*. Praha, SOÚ AV ČR.
- Heitlingerová, A., Trnková, Z. 1998: *Životy mladých pražských žen*. Praha: Slon.
- Hendl, J., 2005: *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. Praha, Portál.
- Chromková Manea, B.-E., Mrázková, M., Rabušic, L. 2006. Teorie založené na lidských preferencích jako možný příspěvek k vysvětlení současného reprodukčního chování. In: Sirovátka, T. et al. 2006. *Rodina zaměstnání a sociální politika*. Brno: Albert.
- Kangas O., Rostgaard, T., 2007: *Preferences or institutions? Work-family life opportunities in seven European countries*. Journal of European Social Policy, Vol.17, N°3: 240-256
- Katrnák, T., 2004: *Odsouzení k manuální práci*. Praha, Slon.
- Katrnák, T., 2004: *Odsouzení k manuální práci, vzdělanostní reprodukce v dělnické rodině*. Praha, Slon.
- Keller, J., Tvrđý, L. 2008: *Vzdělanostní společnost? : Chrám, výtah a pojišťovna*. 1. vyd. Praha: SLON.
- Konopásek, Z., 1977: *Co si počít s počítačem v kvalitativním výzkumu: Atlas/ti v akci*. In Biograf, 12/1997
- Křížková, A., 2007: *Životní strategie žen a mužů v řízení (a) podnikání*, Sou AV ČR, Praha
- Křížková, A., Hašková, H. 2003. *Průzkum veřejného mínění o postavení žen na trhu práce*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Kuchařová, V. 2006: *Zpráva z výzkumu Role rovných příležitostí pro ženy a muže v prosperitě společnosti: Zaměstnání a péče o malé děti z perspektivy rodičů a zaměstnavatelů*. Praha: VÚPSV.
- Maříková H., Petrušek M., Vodáková A. a kol., 1996: *Velký sociologický slovník*. Karolinum, Praha.
- Možný, I., 2008: *Rodina a společnost*. Praha, SLON, 2.vydání.
- Možný, I., 1983: *Rodina vysokoškolsky vzdělaných manželů*. Brno, Univerzita J. E. Purkyně
- Možný, I., 1999: *Sociologie rodiny*. Praha, Slon.
- Oakley, A., 2000: *Pohlaví, gender a společnost*. Praha: Portál.
- Petrušek, M., 2008: zpráva z konference Masarykovy české sociologické společnosti na téma „Sociální konstruktivismus – nový pohled na společnost nebo slepá ulička sociálního bádání“ in Sociologický časopis vol.44 n°4
- Rabušic, L., 2001: *Kde ty všechny děti jsou?* Praha, Slon.
- Rabušicová, M., 2004: *Škola a (versus) rodina*. Vyd. 1. Brno : Masarykova univerzita.

- Renzetti, C. – M., 2003: *Ženy, muži a společnost*. Praha: Carolinum.
- Schütze, F., 1977: *Die Technik des narrativen Interviews in Interaktionsfeldstudien*, Arbeitsberichte und Materialien Nr.1, Bielefeld: Fakultät für Soziologie
- Schütze, F., 1999: *Narativní interview ve studiích interakčního pole*. Biograf, č.20, 36 odst.
- Sirovátka T., Hora O. (eds.), 2009: *Rodina, děti a zaměstnání v České společnosti*. Boskovice/Brno: František Šalé – ALBERT.
- Sirovátka, T., 2003: *Rodinné chování a rodinná politika v České republice*. In: Mareš, P., Potočný, T. (eds.), 2003: *Modernizace a česká rodina. Sborník prezentací na sympoziu pořádaném ve dnech 15.-17. října 2003*. Brno: Barrister & Principal.
- Strauss, A., Corbin J., 1999: *Základy kvalitativního výzkumu*. Boskovice, Albert.
- Šafr, J., 2010: *Vliv kulturního a sociálního kapitálu rodiny původu na socioekonomický status dnešních třicátníků*, in Socioweb 06/2010, rubrika Témata.
- Šubrt, J., 2001: *Postavy a problémy soudobé teoretické sociologie*. Praha, ISV.
- Šubrt, J. a kol., 2008: *Soudobá sociologie II (Teorie sociálního jednání a sociální struktury)*. Praha, Karolinum.
- Vlachová, K., Řeháková, B., 2009: *Třída, zaměstnanecký sektor a volební chování v ČR* in Socioweb 01/2009, rubrika Teorie pro všechny
- Územní plán obce z února 2009, zpracovaný ve smyslu § 10i zákona č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí, a dle přílohy zákona č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon) společností AMEC s.r.o.

<http://troubaz.unas.cz>.

<http://vdb.czso.cz>

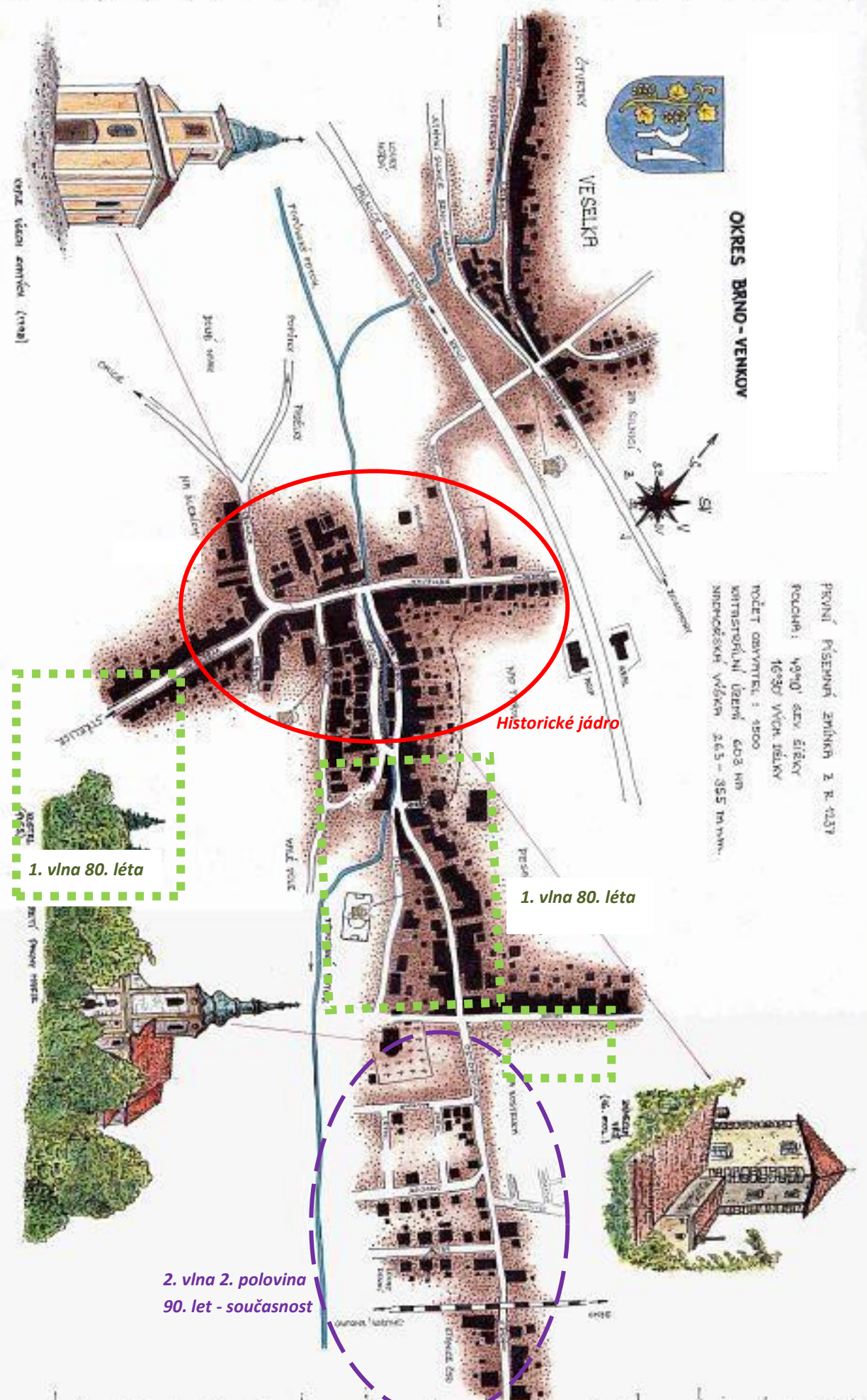
<http://www.scitani.cz/csu/2002edicniplan.nsf/tab/B6003ECF1F>

[http://www.scitani.cz/csu/2005edicniplan.nsf/t/990026C6AC/\\$File/141505k1.pdf](http://www.scitani.cz/csu/2005edicniplan.nsf/t/990026C6AC/$File/141505k1.pdf)

[http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/t/360034A5ED/\\$File/400806a1.pdf](http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/t/360034A5ED/$File/400806a1.pdf)

Přílohy

- obrazová příloha č. 1: mapa obce
- obrazová příloha č. 2: lokace kadeřnictví v obci
- obrazová příloha č. 3: kadeřnictví Jana
- obrazová příloha č. 4: kadeřnictví Marie
- obrazová příloha č. 5: kadeřnictví Anna
- Tabulka č. 1
- Tabulka č. 2
- Tabulka č. 3
- Graf č. 1

OKRES BRNO - VESELKA

PRVNÍ PÍSEMNÁ ZMÍNKA Z R. 1437
POLOHA: 40°07' SĚV. ŠÍŘKY
16°30' VÝCH. DĚLKY
POČET OBYVATEL: 15000
KATASTRÁLNÍ ÚZEMÍ: 603 KM²
NĚMECKÝCH VĚKŮ: 265 - 355 TRÁVNÍK.

Historické jádro

1. vlna 80. léta

1. vlna 80. léta

2. vlna 2. polovina 90. let - současnost

Stará věžová zvonice (1798)

Stará věžová zvonice (1798)

1999

LOKACE KADEŘNICTVÍ V OBCI

KADEŘNICTVÍ JANA

KADEŘNICTVÍ MARIE

KADEŘNICTVÍ ANNA

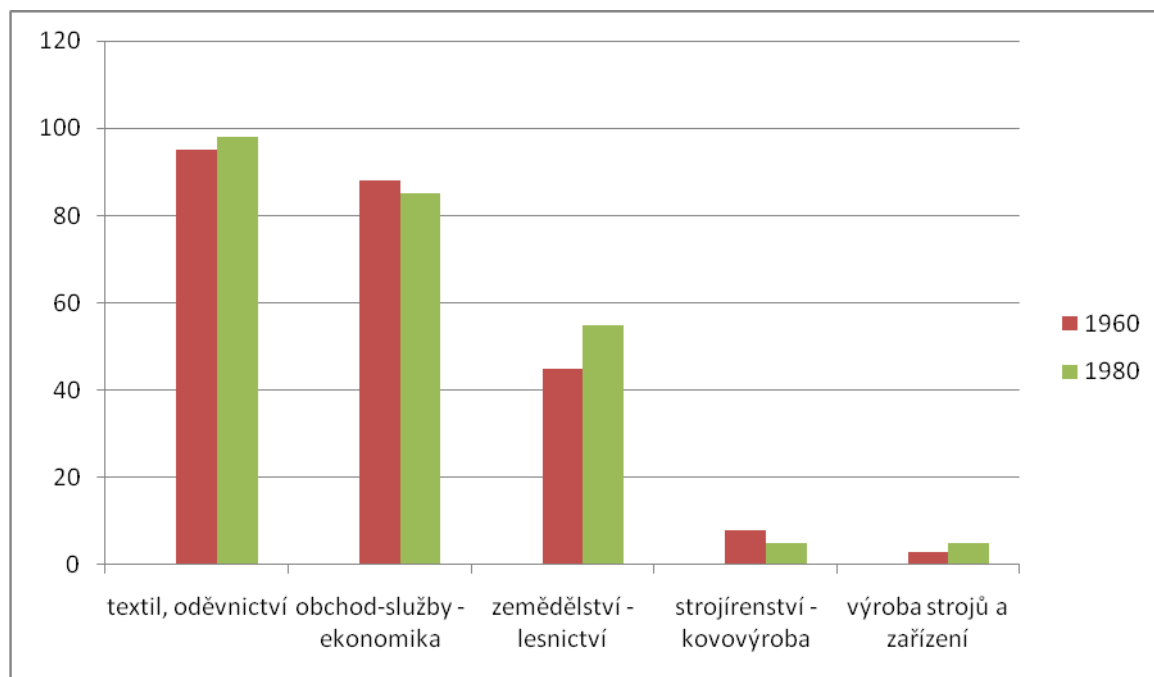

Tabulka č. 1 – Rozdělení žáků končících povinnou školní docházkou v ČSR (v %)

Směr	1960	1970	1980	1987
Gymnázium	14,1	11,9	15,7	16,5
Střední odborné školy	16,4	19,6	26,2	20,7
Učňovské školy	57,8	54,2	54,6	59,6
Ostatní (pracovní místa, nezařazení)	11,7	14,3	14,3	3,2
Celkem	100	100	100	100

Pramen: L. Barák a kol., Rozvoj odvětví školství, ÚRVŠ, Praha 1985, str. 149

Graf č. 1 – Podíl dívek v učebních oborech (ČSSR, v %)

Pramen: J. Alan: Etapy života očima sociologie, Panorama, Praha 1989, str.201

Tabulka č. 2: Rodiny a domácnosti: 1970 – 2010 v %

Tabulka 1: Rodiny a domácnosti 1970–2001 v %

Typ rodiny a domácnosti	1970	1991	2001
Celkem	100,0	100,0	100,0
Úplné rodiny	71,0	62,0	54,6
Neúplné rodiny	8,8	10,7	13,5
Nerodinné vícečlenné domácnosti	1,1	0,4	2,0
Domácnosti jednotlivců	19,1	26,9	29,9

Pramen: Bartoňová 2005: 2.

Tabulka č. 3: Průměrný věk při prvním sňatku v letech 1993 - 2004 (viz Obyvatelstvo, rodiny a domácnosti: Dostupné na:

[http://www.scitani.cz/csu/2005edicniplan.nsf/t/990026C6AC/\\$File/141505k1.pdf](http://www.scitani.cz/csu/2005edicniplan.nsf/t/990026C6AC/$File/141505k1.pdf)

Rok	Nevěsta	Ženich
1993	23,2	25,4
2001	26,9	29,2
2004	28,0	30,5

Pramen: Demografická statistika ČSÚ

Doslovný přepis rozhovorů

Rozhovor Jana, 10. 12. 2009

Pasport: Janě je 44 let a pochází z cca 10 km vzdáleného městečka, kde vyrůstala spolu se svoji sestrou. V místě rodného bydliště pracovala po vyučení pod dobu pěti let jako kadeřnice, zaměstnaná ve státním podniku Služby. Do Těvlic se přestěhovala za manželem před 21 lety. Z jejích manželství vzešel syn Pavel (20 let) a dcera Bohuška (16 let).

Já: Abych to tedy upřesnila, o co se jedná, je to výzkum zaměřený na možnosti podnikání na vesnici, konkrétně na možnosti uplatnění žen. A jak už samotný název práce napovídá, mě by nejvíce zajímalo, jak jste se vůbec k tomuto podnikání dostala, a to od začátku.

Jana: No od začátku úplně jednoduše. (smích) Hned po revoluci jsem si zřídila, tenkrát to nebyl živnostenskej list, tenkrát to bylo potvrzení o registraci, že jsem byla na mateřské, kluk neměl ještě rok, no tak jsem si to vyřídila. Já vzhledem k tomu, že jsme ještě neměli postavený, tak jsem objížděla lidi, volali, kdo chtěl učesat. Tak jsem objížděla po dědině s kabelou (smích). No a potom, až jsme postavili, tak vlastně se tady počítalo s touto místností nějak, tak jsem si otevřela kadeřnictví.

Já: Hmm, a jak jste tedy říkala, že jste se tomu dostala po revoluci a časem i otevřela tohle kadeřnictví, to jste i studovala?

Jana: (skáče do řeči) Neeee, já už jsem byla vyučená kadeřnice (důraz) s 5-ti letou praxí (smích). No, takže... (odmlka)

Já: No, a co vás tak k tomu tehdy nejvíce vedlo, že... Já třeba když jsem takhle přemýšlela, jaké si vyberu povolání, tak mě třeba hodně ovlivňovalo, co dělá mamka a tatka, jeden čas byli i mými vzory nebo naopak jsem si říkala, že takhle neskončím. Tak...?

Jana: No jako 15-ti letá holka jsem nevěděla, jako většina 15-ti letejších, co budu dělat, no a tenkrát padlo takový, s rodičema jsem diskutovala a otec říká: „Co takhle kadeřnice?“ A já říkám, tak jo, mně je to jedno. (smích)

Já: Až takhle?

Jana: No až tak, jo... vůbec, že bych k tomu měla vztah odjakživa, ne (důrazně). Ale prostě vybrala jsem si dobře, ta práce mě baví a nedovedu si představit, že bych dělala něco jinýho.

Já: Jo, takže takhle zpětně vůbec...

Jana: Ne, ne...

Já: No a výhledově třeba, i když jste takhle spokojená...?

Jana: Ne, nemohla bych dělat něco jinýho...

Já: Jo

Jana: No, to můžu říct opravdu, vybrala jsem si dobře (smích a odmlka)

Já: No, a když jste takhle spokojená, jak takhle například vypadá váš den?

Jana: Jež...tak tohle je těžký, no...podle toho, jak mám objednaný lidi nebo...Jako mám pracovní dobu a když mám objednaný lidi, tak jsem tady (ukáže okolo na místnost, ve které má kadeřnictví)

Já: A to takhle už máte asi zaběhlou klientelu, že?

Jana: Určitě. Je fakt, že jsem měla dost klientů, když jsem takhle objížděla to Troubsko, protože tady nebyla kadeřnice ...(významná pomlka)

Já: No...?

Jana: Jenomže potom jsem vlastně – to byl kluk malej...No, pak jsem měla nějaký zdravotní problémy, takže jsem tenhle rok dost nedělala, jak dělala. No a pak jsem otěhotněla, to jsem měla rizikový těhotenství, (nádech) pak 4 roky mateřská, takže vlastně 5 let pauza. No a pak jsem začínala znovu, no a už to bylo takový těžší, no...přeci jenom těch 5 let pauza, ...přeci jenom jsem měla nějaký ty zákaznice – kamošky, který jsem dělala. Ale už dost zákazníků si našlo někoho jinýho, že chodili někam jinam. Někteří se mi vrátili, kteří řekli: „No konečně už zase děláte.“ (smích) Jo? Ale už to bylo těžší, než jsem si prostě tu klientelu získala, tak už to bylo...(odmlka)

Já: Takže vy když jste měla mateřskou, tak jste takhle přerušila to podnikání...?

Jana: Noooo, tak když jsem měla kluka, tak v té době, když on měl necelé rok, tak jsem začala s podnikáním, no a když jsem měla holku, tak jsem měla normálně mateřskou.

Já: Jo. No, a jak to vlastně teď kombinujete vlastně s manželem a s rodinou?

Jana: Tak děcka už jsou velký a já mám tu pracovní dobu uzpůsobenou, tak abych měla nějaký čas uvařit a tak dále (smích) a na domácnost. A vono zase někdy třeba jako není té práce na celý den, že bych nepřetržitě dělala, to taky ne. Ale mám tam ty přestávky, že uvařit si stihnu a postarat se o tu rodinu, co je třeba. Je výhoda že to mám doma, no. Že nemusím nikam dojíždět a když prostě zrovna nikoho tady nemám, tak si udělám práci doma.

Já: Jo, takhle...no...to je právě ta obrovská výhoda.

Jana: To je právě ta výhoda, za prvním nemusím nikomu platit nájemný, a za druhý prostě když je potřeba, nebo když byli děcka malí, byly nemocní, tak prostě nikdy jsem nemusela mít paragraf, protože i když jsem byla v práci, mohla jsem si kdykoli odskočit, zkontrolovat je a ...v tom to je ta výhoda.

Já: No, to rozhodně...a takhle krom toho teda, já když jsem se takhle nad tím přemýšlela, tak nevýhoda toho je, že člověk vlastně, že toho můžou třeba zneužívat, že například: „Tohle uděláte, tohle zvládnete...“

Jana. No tak, jako kdo zneužívat, rodina?

Já: No...(smích)

Jana: (smích) To víte že (smích), to víte, že je všechno na mně. „Mamka je doma“, tak je všechno na mně (smích). No ale z druhé strany, i třeba je to tak, že – spíš v létě než v zimě, v zimě ne – ale, v létě

třeba kolikrát taky dělávám do půl 9 do večera, když taj ty zákazníci jsou. Autobus mi neujede, su doma, no takže (smích), no...

Já: No, ...

Jana: No, takže tak. Jako všechno má svý pro a proti, ale myslím si, že to není špatný.

Já: No, jo a...jestli nevdí, že se takhle zeptám, je to tedy předmět vaší hlavní výdělečné činnosti nebo je to takhle jenom doplněk pro vás a manžel je spíš, ten ...

Jana: Spíš manžel, jako...

Já: Jo?

Jana: No, není to, není to na zbohatnutí, ale dá se z toho vyžít, tak nějak bych to řekla (smích)

Jana: No že, rukama se milionář asi z nikoho nestane (smích)

Já: No a takhle, když jste takhle doma – buď máte práci doma, nebo vyloženě práci po baráku – máte čas pro sebe? Nebo jak trávíte nějakou volnou čas?

Jana: No, tak mám čas na sebe, to si udělám. Zajdu si na kosmetiku, (podívá se na nehty) zajdu si na nehty (smích), zajdu si na masáž (šáhne si na zátylek). Takovej čas si pro sebe udělám, vždycky jednou za měsíc

Já: Jo, to je důležitý

Jana: To je potřeba (smích).

Já: No, ted' vlastně, když máte vlastní děti, a přemýšlíte - klukovi je kolik, 19 – a přemýšlíte teda, co dál s ním, tak taky to necháváte na něm nebo?

Jana: Těžko, kluk má svůj život, tak to nechám to na něm. Jo, takhle...Mluvit děckám do toho nemůžu, jako co by chtěli, můžu poradit...holka teďka bude vycházet, a tak jako když se mě zeptá...“Kdybys šlas na kadeřnici, měla bys to jednodušší.“ Jo, už tím že vlastně...

Já: No je to taj zavedený

Jana: Tak určitě, „bys to měla jednodušší“ (říká dceři), ale nutit ji do toho nemůžu.

(pomlka)

Já: No a takhle, napadá vás samotnou co, kdybych já třeba chtěla takhle začít podnikat. Co je takhle důležitý si uvědomit a (...)

Jana: Důležitý je, si uvědomit, že si musíte vydělat na dovolenou, když si chcete platit sociální-zdravotní, tak abyste dostala neschopenku, aby se vám vyplatilo marodit na neschopenku, tak to by muselo být tak jako, vyšší (důraz). Takže třeba když si platím sociální-zdravotní, tak si neplatím na neschopenku, takže když su nemocná, tak mně nikdo nedá ani korunu, dovolené můžu mít třeba půl roku, ale nikdo mi nedá ani korunu, jo, to je potřeba si taky uvědomit...

Já: hmm, no

Jana: Že někdo vám řekne: „No ty už mám zase dovolenou?!“ Já říkám ale: „No jako mně ju ale nikdo nezaplatí!“ (smích) Jinak, jako....(odmlčela se)

Já: Já takhle třeba, co vím, veškerá svobodná povolání, jsou vždycky na začátku náročná na pořízení...

Jana: No, to určitě...

Já: A když jste říkala ze začátku, že jste fakt jezdila s taškou po vesnici a ... tak kdo vás v tom jako, podpořili vás v tom rodiče?

Jana: Jako kdyby mi tehdy nehlídala prababička kluka onehdá, tak bych taky nemohla. To zase sem, to sem měla ani ne rok kluka, takže to zase babička hlídala.

Já: Jo, tak to takhle pohlídala...no a potom vlastně, když už jste stavěli a počítalo se s taj s tím, to...nebo prosazovalo se vám to lehko třeba v rodině, že...

Jana: Tak v rodině určitě, to proti nikdo nic měl, v rodině určitě podpořili.

Já: No a, kdybyste se takhle zamyslela, že byste měla možnost změnit nebo zkusit jak kdyby od začátku něco...Ze začátku jste mi teda řekla, že byste neměnila, ale kdybyste měla opravdu možnost něco udělat jinak, co byste změnila?

Jana: Nic

Já: Nic...?

Jana: Nic, já su spokojená. (smích) Jako má to taky svý nevýhody, to, že jste doma a nejezdíte do té práce. Ale takový nevýhody spíš v tom, že – možná je to mou povahou – proč bych si kupovala kožené kabát za 5000, když v něm vylezu 2x za rok. Kdybych jezdila do práce, tak to unosím. Jo? Takhle si řeknu, mně stačí taková bunda, dyť jedu párkrát za den, teda jednou za týden, nakupovat a to mně stačí. Kdybych jezdila někam do práce, tak si to koupím. Ale to je zase možná mou povahou, no (smích)

Já: To je pravda.

Jana: Přeci jenom, co se týče toho oblečení, tak když člověk jezdí (důraz na jezdí) do té práce, tak si ho člověk určitě pořídí, víc než když má práci doma.

Já: No to určitě, takovej trošku tlak, že?

Jana: Ano.

Já: Ale pak zas druhou stránkou mince je, že je pořád jako kdyby ve společnosti, jo, že třeba zajde s ženskýma z práce na kafe, a takový věci...

Jana: Ano, ano, to je pravda...

Já: Nechybí vám tohle?

Jana: No tohle...tak mezi lidima su pořád, jo? A to je důležitý...To, že nemám ty spolupracovnice, no tak, taky je to...když si vzpomenu, jak jsme s holkama, když jsem dělávala v Rosicích v kadeřnictví,

tak jo, je to...vždycky si z toho, dělám srandu na konci roku, kdy si uděláme vánoční večírek...všichni mají vánoční večírky, já nemám vánoční večírek, protože já si můžu tady akorát tak otevřít šampus (smích)...jo, ale to je taky pravda, no, to taky...

Já: A tak, ale tak zas předpokládám, že nějak udržujete...

Jana: Jo určitě, mám kamošky

Já: Jo, ono je to důležitý

Jana: No, bez toho to asi nejde

Já: Hmm... no, to je taky pravda, že tohle zaměstnání je asi hodně o kontaktu s lidmi...

Jana: Ano...

Já: No a když...vlastně máte na to povahu, vždycky prostě třeba poslouchat,...vykládat si s těma lidma?

Jana: No je to ještě takový spíš...lidi přijdou ke kadeřnici a potřebují ze sebe vylít starosti. Kor, když taj třeba, jak to mám udělaný já, že většinou tady mám jenom toho jednoho, protože to dělám na objednávku, protože to tady mám malý, tak nemůžu mít taj 5 lidí, že? Když je taj ten člověk sám se mnou, tak si potřebuje vylít srdce. A kolikrát co já vyslechnu těch příběhů (důraz), takovejch spíš špatnejch, než dobrejch, že si vždycky říkám, já to musím vypoaslechnout a vypustit z hlavy, jinak bych se z toho musela zbláznit. Jo? Protože každej si to srdce potřebuje vylít někde, no a když je sám s kadeřnicí že, no tak většinou...

Já: No právě, já vím, že...mám takovou zkušenost, že...o tom to je, takovej druhej psycholog

Jana: Ano, teď jsem to chtěla říct, no (smích) Teď jsem to chtěla říct...vím, že jednou jsem byla na školení a říkali nám tam: „Vy si uvědomte, že nejste jenom kadeřnice, že jste i psycholog, že vlastně lidi si k vám vylívají srdce a vy to s nima rozebíráte (smích), no takže...

Já: To je docela náročný.

Jana: No, nesmí si to člověk připouštět, to opravdu, je potřeba poslechnout a vypustit.

Já: To jo, nebo máte nějaký ventil? Nějaký rituál nebo nějaký sport nebo něco?

Jana: Ne, to ne...

Já: Prostě zavřete dveře a...

Jana: Ano, nesmím nad tím přemýšlet. Nanejvýš to řeknu manželovi (smích) a tím to (smích), tím to skončí.(smích)

Já: Pošlete to dál..(smích)

Jana: Ano.

Já: Vidíte to, teď jste zmínila ty školení...to, jezdíváte takhle?

Jana: Ano, to musím. To jako, člověk pokud chce v oboru, myslím si, že v každém oboru, tak musím mít nějaký ty..., protože pořád sou novinky, pořád sou nový stříhy, nový melíry, nové technologie barvení, takže tak 2-3x do roka určitě absolvuji nějaký školení.

Já: Jo a byla jste třeba teď na nějakým?

Jana: No, teď byla jsem teď dvakrát na podzim (smích).

Já: Jo? A co třeba bylo teď?

Jana: Jako (spráskne ruce do stehen)...jako co se třeba teď nosí, nebo?

Já: No, třeba...

Jana: No,tak...hlavně ne to, co mám já na hlavě (šáhne si do vlasů), protože teď se nosí takový jenom jako ty barevný efekty takový nenápadný, jak kdyby od sluníčka...

Já: Jako třeba přírodní...

Jana: Ano, takový třeba přírodní, takže ne takový blond a do toho červená, jak mám já, ale mně se to líbí (smích, pleská si rukou do stehna)

Jana: Tak nevím, co ještě bych...

Já: Hmm...Možná když se třeba (pomlka) vrátíme třeba ještě k tomu podnikání, přímo samotnému, jak jsem vlastně začla, že třeba kdybych já chtěla začít podnikat, tak co všechno si je potřeba uvědomit, ale taky i s čím, jste se potýkala, a s čím bych se teoreticky mohla potýkat já?

Jana: Tak to nevím...

Já: Nebo s čím se třeba potýkáte aktuálně...jak říkáte, že máte zavedenou klientelu, takže v podstatě tohle už je jako jednodušší. Ale já kdybych ze začátku musela shánět různé kontakty...

Jana: Ano, chvílku to trvá, no...vždycky to všude chvílku trvá, než si tu klientelu získáte, protože, většinou každá ženská má svou kadeřnici, jo? Takže opravdu, někdo to jde zkusit, někdo se přestěhuje, někomu...nejlepší doporučení, nejlepší...reklama je, když vás někdo doporučí: „Byla jsem tam, byla jsem spokojená.“ Jo, tak to je nejlepší reklama.

Já: Tak to jo. No a vlastně jste hodně získala ze začátku klientelu tím, že jste teda chodila po ulici, že jste hodně objížděla. No a potom teda, když už jste si to zavedla tady, tak vlastně ti lidi se naučili...

Jana: Ty lidi se naučili chodit sem, no...Ale pak tedy byla ta pauza, to jako, většina...každej si našel, že, někoho jiného..říkám, bylo pár lidí, co se vrátili...pak tady vlastně nový Troubsku, že, takže mám taky několik zákazníků ocad', Takže tak nějak, no...buď někdo přibude nebo...

Já: No a to jste, a to jako přišli sami, nebo jste sama nějak iniciativně se...

Jana: No, vono je to, sice když jsem začínala po té mateřské, tak jsme rozhodili letáčky po Troubsku, ale to je spíš, že máme taj, že taj lidi chodijou se psama, s kočárkama, tak si všimnou, jo? Teďka taky kolikrát volalo, že na internetu si mě našli, tak volalo pár lidí, protože manžel má stránky a má tam odkaz jako na kadeřnictví. Takže tak no. No teď někdo volal, třeba že: „Já sem si vás našel na internetu.“ Tak jako teď třeba z Lieberhood, myslím tři ženský začly chodit, že si mě našli na internetu...no, tak (úsměv)

Já: Tak to je docela šikovný...to je pravda, že to máte umístěný dobře, že to je taková klidová část obce, že na jednu stranu...

Jana: Na jednu stranu je to blbý, že sme taj chovaný, ale vlastně u tchýně naproti máme reklamu, takže kolikrát tam lidi zvoní (smích), no, ale taj sme schovaní...ale zase já vždycky říkám: „Kdo si mě chce najít, ten si mě vždycky najde.“

Já: Ale na druhou strany zas tady máte takový klid, zas lidi takovej klid aj vyhledávají.

Jana: No...

Já: Takže vlastně nahoře bydlí tchýně, jste říkala.

Jana: (přítakání)

Já: Jo, takže ze začátku, vlastně když jste stavěli barák, tak jako, pomohli vám nějak?

Jana: No tak to určitě, (potichu: oni stavěli barák), ne, jako to ne, oni nám hodně pomohli při stavbě, tak. Já sem, my sme vlastně tam bydleli u nich, a já sem vlastně měla toho kluka malýho, takže oni tady s manželem, tchýně s tchánem s manželem tady hodně dělali.

Já: Tak to jo, a to už jste vlastně v té době měli i holku?

Jana: Ne, to ne, v té době jsem chodila i k vám...(smích)

Já: I k nám? (smích)

Jana: No jistě (smích).

Já: To už si...(smích)

Jana: No tak to asi těžko...

Já: Já vím, že jste mě jako malou stříhala, to vím.

Jana: No, to sem i k vám chodila stříhat dom, pákrát sem mamku tam byla, myslím, 2-3x, no (smích)

Já: Tak to si vážně...

Jana: To jste byly malý holky, to bylo v tom jednadevadesátém roce, no

Já: Tak to mi bylo 5 let, tak to bude tím, že si to nepamatuju. To je dobrý teda (smích). No a takhle manžel podniká taky s váma už po revoluci?

Jana: Ne, manžel začal podnikat, myslím, až v 97.

Já: A do té doby byl někde zaměstnanec?

Jana: Do té doby byl zaměstnanec.

Já: A co ho třeba tak motivovalo k tomu, aby se osamostatnil?

Jana: (smích) zaměstnavatel krachoval (smích)

Já: Aha, takže proto...

Jana: No, tam začly být nějaký problémy ve firmě, co dělal předtím, tak ho to nějak donutilo...

Já: A takže takhle třeba, když je toho spousta na vás, pomůže vám s něčím, nebo?

Jana: Tak manžel spíš nemá čas mi pomoci. Přinde večer dom a...tak na zahradě jo, když je něco, na zahradě mi pomůže, ale tak jako v domácnosti, tak on chodí až večer dom většinou, takže...

(pauza)

Já: No, a nebo spíš, já bych si třeba prošla teda vůbec váš vývoj, tak jak jste mi to pověděla, protože jako to je neskutečně zajímavý...

Jana: Jo? (udiveně)

Já: No, je. V podstatě takhle se jako postavit na vlastní nohy a vydržet to takhle, na to nemá každéj povahu, takhle běhat po vesnici...

Jana: Tak ono to netrvalo dlouho, to trvalo pár měsíců, když jsem jako... Složitý bylo, že nebyly mobilní telefony, a pevnou linku měla tchýně potom, a my jsme se přestěhovali sem, neměli jmse tady pevnou, takže lidi volali ke tchýni, tam vždycky babička to vyřídila, napsala mně to, a zanesla to sem, to bylo složitý (smích). Právě jsme se bavily se zákazníci, že si už ani nedovedem představit, jaký to bylo, když nebyly mobilní telefony, jo? A to vlastně nebyla ani pevná, takže o to to bylo složitější. Babička řekla, no tak zavolejte za 10 minut, já du pro ňu přes zahradu (smích). Toto bylo složitější, no ten telefon, že sme neměli tu pevnou...ted' v době mobilů...

Já: To jo, to už je úplně o něčem jiným. Takhle teda babička byla nejenže to, taková jako chůva, ale vám dělala i sekretářku, jo, v podstatě.

Jana: No (smích)...tak bez ní by to asi nešlo...

Já: Jo?

Jana: Protože kluk byl malej, a já jsem teda dělávala, protože jsem s ním byla na mateřské, tak jsem ze začátku dělávala dva dni v týdnu jenom, protože sem si říkala, že to nejde, abych jí ho nechávala celý týden. Tak mně ho dva dni v týdnu vždycky hlídala celý den a já jsem byla dva dni v týdnu tady.

Já: No, ale vůbec jsme se třeba ani nebavili o tom, že, jako jo, jste jinak spokojená, ale takhle třeba stojí celý den na nohou...

Jana: Mám pérový boty (smích)

Já: Pérový boty?

Jana: Mám pérový boty (smích). Ale fakt v nich nebolí nohy. Oni vypadaj hrozně, ale opravdu je, že mě bolívaly nohy, a od té doby, co mám pérový boty, tak mě nohy nebolej (smích)

Já: Ta to je (smích)

Jana: Ne, fakt je, že třeba ramena, taj ta krční páteř, a to, protože stojíte a máte ruce pořád nahoře, jo? Tak to mám problémy, to mám vždycky zatuhlý, když du na masáž, taj ty svaly, protože ty ruce nahoře, teď ty záda, protože je mám furt takový přilhrbený. Všechno má svý pro a proti. Švadleny zase furt sedí (smích), když jsou sekretářky, sou furt u počítače, čučí do počítače a sou slepý. No, tak každý má svý, no.

Já: No to zas jo, já spíš myslím na to, když si vzpomenu na mamku, která chodila při mateřské pomáhat do JZD. Tak nás tam brala s sebou a takovýhle. Takže člověk toho má jako dost, tak jako plný zuby. A v té době se člověk potřebuje o někoho..., na někoho se spolehnout, opřít se o něj a říci: „Tak já už si teď potřebuji odpočinout a teď třeba tohle udělej ty...“ Bud' je to partner, manžel nebo...

Jana: No, od toho mám manžela

Já: Jo, fungovalo to takhle jo...? Protože ona vůbec starost o domácnost je sama taková práce, pomale na 8 hodin (smích)

Jana: No, kor když nechodijo na obědy, musíte mít uvařený (smích). No, takže...protože nikde jim nechutná, já mám takový mlsný jazýčky, jo...“to je hrůza jako, přeci nebudu chodit na obědy“ (smích)

Já: No jo no, když tak dobře vaříte doma.

Jana: Sem říkala, kor kluk jako, prosím tě, hlavně holce neříkej: „Moja mamka to vaří tak, moja mamka to dělá lepší a rajskou jím jenom od mé mamky.“ (smích) Protože to jsou jeho slova! „A jíš rajskou?“ „Jo, ale jenom když ju uvaří mamka.“ Říkám: „Tak to hlavně neříkej holce.“ (smích)

Já: To jo (smích), nebo uteče. Zvláštní, že ta rajská...já jsem taky od partnera slyšela: „No, my tu rajskou děláme takhle.“

Jana: (smích) Ano, to je na tom to nejhorší. Já upozorňuju, co takhle nemaj holky rády, když se říká. (smích)

Já: A tak vás třeba tahle vaření baví?

Jana: Baví, no...

Já: A co takhle třeba na Vánoce, budete pít a tak?

Jana: (přítakává) se musí...

Já: Jo?

Jana: No tak ona už mně i holka pomůže, ona už má 15, tak mi pomůže, ono ju to baví péct taky.

Já: Ale zatím teda nemá jasno, že? Se podávají přihlášky v únoru, že?

Jana: No tak jako ona by chtěla dělat tu kosmetičku, že jo, no...že tu kadeřnicu si napíše taky, ale hlavně chce tu kosmetičku, no...

Já: A tak to by se tady taky dalo.

Jana: To jo (smích)

Já: No a vlastně co dělali vaši rodiče, když se takhle zeptám.

Jana: Otec byl horník, pak dělal bachaře, matka byla poštovní doručovatelka, takže s kadeřnictvím to nemá nic společného (smích). Ale máme to nějak v rodině, jo? Asi nějaký ty kořeny tam budou, protože moje teta byla kadeřnice a hlavně z mamčiny strany od babičky sourozenci, dva měli kadeřnictví, jejich manželky byly taky kadeřnice. To ještě bylo kdysi, kdy ještě mohli být soukromníci, tak měli kadeřnictví, pak jim je zabrali, takže pak byli zaměstnaní jako kadeřníci, takže nějak to v rodině máme (smích).

Já: Ale tak jo, přeci jenom

Jana: Něco asi tam bude

Já: To jo. No a jak teda, kromě toho školení, jak jinak se udržujete - když to tak řeknu – ve formě, abyste si udržela ty stálý zákazníky.

Jana: No ty školení

Já: Jenom jako takhle

Jana: Jako časopisy, na internetu se dívám, jo, co se tak jako nosí. Ale nejvíc přináší to školení.

Já: Jo a to jsou vyloženě workshopy, kde se to přednáší aj si to zkoušíte nebo?

Jana: Ne, tam sem ještě nebyla, kde se to přímo zkouší. Já jsem byla vždycky jenom tak, kde to předvádíjou, vykládaj k tomu, ale jsou i takové semináře, kdy si to člověk může i vyzkoušet.

Já: Já vím třeba, že nabízejou brigády těm, co poslouží jako hlavy.

Jana: A teď už je to tak, že oni už mají cvičné hlavy, na kterých se to, jako když jsou ty semináře, jo? Ale takhle když jsou nějaký ty školení, kde se předvádí, to jsou živé modelky. Ale vím, že když jsou ty semináře, tak oni tam započívají ty cvičné hlavy, na kterých se to dělá.

Já: No a vlastně když takhle jedete na školení, kdo obstará domácnost? Protože to bývá na dýl, ne?

Jana: Ne, to bývá tak jednodenní... jo, no. Já... To všechno zvládnou, su ženská, ne? (důraz a smích)

Já: (smích) Tak já už začínám mít pocit, že já ne (smích)

Jana: No, to se všechno dá zvládnout. Vono je fakt, že holka už přece jenom něco zastane, a už nejsou malí, už jim člověk nemusí chystat jídlo přes den. Už to jsou dospělí lidi...

Já: Hotoví lidi, no, to je pravda. A takhle, když se vrátím ještě k těm školením, tak tam třeba potkáte i jiný z oboru, bavíte se společně... protože to jsou vlastně vaše kolegyně i konkurentky zároveň.

Jana: No, no, bavíme, no... určitě.

Já: Stalo se vám, že ste se potkala s někým z oboru z Těvlic?

Jana: No s Markétkou, jsme spolu byly v Praze na školení, ať vlastně v Brně jednou.

Já: A jak to tak probíhá, předáváte si i nějaké zkušenosti, nebo se jen tak bavíte?

Jana: Předáváme zkušenosti... nepředáváme, tak se jenom bavíme. Jako (smích), vím, že ženský sháněly kadeřnici, sme se bavili, nechcú čerstvě po vyučení, chcú s praxí, proto jsem říkala holčině, že by to měla jednodušší, že by si tu povinnou praxi mohla odbýt u mě, pak by mohla jít do Brna pronajmout si křeslo, až by tu praxi měla (důraz). Protože jako v každém oboru, si myslím, že nechcú lidi bez praxe, což mají ty děcka teď hrozně těžký. Takže v tom sem jí říkala, že by to měla jednodušší.

Já: To jo, to je pravda. S tou praxí, to je šílený, to chcú všude.

Jana: Všude! A jako jak ty děcka to mají dělat?! My když jsme se učili za komančů - jako nechcú říct, že to bylo lepší za komančů, to ne- ale my jsme se učili pro určitéj podnik a měli sme smlouvu, že tři roky po vyučení musíme u toho podniku dělat. Tak teď voni se vyučí a nemají místo: nemají práci a nikde je nechcú. Takže, to je těžký... a je to v každém oboru, chcú to kosmetičky a ať je to cokoli, tak si myslím, že všude chcú praxi. Že ty děcka to mají těžký.

Já: Hm, právě já když jsem taky sháněla práci, tak jsem v podstatě zjistila, že všechna tajty povolání, kdy člověk opravdu něco umí, tak jsou hrozně ceněný. Tak jak jste se mi zmínila, že shánijou kadeřnice s praxí, nepřemýšlela jste takhle třeba, že...

Jana: Bylo mi nabízený. Kdysi jsem jezdila na nehty na Palackýho do Brna, bylo to vlastně v kadeřnictví ta modeláž nehtů, a šéfová, jak jsem tam chodila víckrát, a vona kolikrát přišla abavila se s náma. Tak jsem se zmínil, že su kadeřnice. A hned mi nabízela, jestli nechcú jít dělat k nim, hned

by mě brala (smích). Protože vidí, že už nejsu nejmladší – jako tím nechcu říct, že su stará – ale že už nějakou tu praxi mám, že? Tak jako, hned by mě brala.

Já: no a nevrtało vám to hlavou?

Jana: Nene, vůbec...já su spokojená.

Já: No a když jste teda takhle spokojená, že máte čas svým způsobem pro sebe, na domácnost a vlastně si i takhle vyděláte, nechybí vám třeba takhle aj ten manžel? Já vím, že už jste spolu už pár let, ale přeci jenom, když dělá takhle každé den do večera. Tak nějaký ten kontakt, protože děcka už sou větší, člověk tak nějak potřebuje...

Jana: Tak jakoooo, nechcu říct, že by mě zanedbával, soboty neděle je doma, jezdíme na jarní prázdniny na dovolenou, jezdíme v létě na dovolenou, celý svátky je doma, na Vánoce. Tak jako není to ten workoholik, kterej by dělal 7 dní v týdnu bez dovolené (smích). Jo, takže, od začátku, co začal podnikat – dřív dělal soboty i neděle někdy - ale vždycky jsem si vymínila, že dovolenou s děckama, jo, to jsme jezdily jarní prázdniny, jsme jezdily na hory. Takže jako...

Já: Takže jezdíváte takhle, jo?

Jana: No teď vlastně poslední, já nevím, 3-4 roky jezdíváme v létě na dovolenou sami dva, na jednu s děckama. Takže jako není to, že (smích) ...by vyloženě dělal a měl by jenom tu práci.

Já: Ty jo, tak to by se mohli naši ponaučit.

Jana: (smích)

Já: No a třeba zaznělo někdy ze strany dětí, že by se nějak cítily...mamka, když byla takhle zaměstnaná, tak měla pevnou pracovní dobu, věděla jsem, že třeba přijde v 5 večer, a pak ji budu mít pro sebe – když to takhle řeknu. Teď když podniká, nikdy nevím, kdy se jí to hodí, kdy má na mě takhle čas – chvilku má, potom zas musí odběhnout. Tak nevím, nevyčítaly vám to takhle děti?

Jana: Když Bohunka byla menší... ,tak přišla ze školy, a já když jsem pak celý odpoledne dělala, tak mi říkala: „A ty na mně nemáš vůbec čas?! Jo, takže když byla menší. A já jsem jí vysvětlovala, že na ňu mám času víc, než jiný mamky, který musí dojíždět z té práce z Brna, ještě stráví hromadu času tou dopravou, takže já na ňu mám mnohem víc času, než ty jiný mamky, jenomže ona si to neuvědomovala.

Já: To je pravda...

Jana: Ano, ano...

Já: No a když jste tahle zmínila, vlastně to dojíždění a takhle, to je obrovská výhoda, ale zas na druhou stranu si říkám, že Troubsko je blízko Brna a Brno, tam je zase spousta různých možností vydělávání a tak. Nepřemejšlela jste nad tím...Když to takhle řeknu přímo tak, výdělek pro vás nebyl třeba, větší výdělek pro vás nebyl motivací k tomu, abyste šla do Brna.

Jana: Kdybych šla do Brna, tak musím zaplatit poplatek za křeslo, pronájem křesla, k tomu zaplatit dopravu. Toto všechno já nemusím platit. Takže já nevím, kolik se teď pohybuje pronájem křesla, ale myslím si, že je to kolem 5-ti tisíc. Takže (smích)... Co jsem slyšela ve středu města, že pronájem křesla se pohybuje 4-5 tisíc. Tak když si člověk veme pronájem křesla 5 tisíc, a já nevím, kolik stojí šalinkarta...

Já: No strašný

Jana: to vám neřeknu, a když si vezmu, že bych tohle všechno musela dát každý měsíc a ještě k tomu zdravotní sociální, co platím, tak si myslím, že opravdu, a ještě čas a všechno, tak....

Já: To jo, to je pravda.

Jana: Takže taky sme se kolikrát nad tím, sem nad tím přemýšlela, jako člověk přemýšlí nad vším, že jo? No...ale prostě...A to ještě vlastně pronájem křesla to bývá kolikrát k tomu elektrika a voda.

Já: Tak to jo teda. Když se ještě k tomu vrátím, mně se to tak vždycky rozleží v hlavě po té, co to řeknete, jak vám teda jako malá dcera, že vám vyčítala, to, že na ňu nemáte čas. Je pravda, že po odpoledních je jako asi nejmíc takhle práce. Jako odpoledne, večer, lidi se vracejí...

Jana: No, je to někdy i dopoledne, je to různý. Jenomže já mám třeba pátky, odpoledne nedělám, to dělám do 2 v pátek. V pondělí, čtvrtky dělám odpoledne od 4 do 7. Takže přeci jenom celý to odpoledne nedělám. V úterý teda dělám od 1 hodiny odpoledne. Takže to zase není taková ztráta času, že...

Já: To je pravda. No a to jste si takhle nastavila sama?

Jana: Když holka šla do školy, tak jsem si tu pracovní dobu tak upravila, abych s ňou stihla dělat úkoly a tak dále, a tím pádem to už tak zůstalo a lidi si zvykli. Je fakt, že když někdo potřebuje mimo pracovní dobu, tak všechno je na domluvě. Když zrovna nejedu pryč někam nebo nemám rozdělanou nějakou práci, tak vždycky se snažím vyjít vstříc. Kolikrát přijedou chlapi většinou a vidím, zastaví auto, podívá se na pracovní dobu, sedne do auta a jede pryč a pak přijede a já říkám: „Já sem vás viděla, ale vy ste byl rychlejší, než bych na vás stačila zamávat, že bych vás ostříhala.“ Vždycky říkám: „Když přijedete a vidíte, že mám zavřený, zkuste zazvonit a já bych vás ostříhala, když budu doma, nebo když budu moct. Jako všechno je na domluvě...

Já: to jo, chlapi sou v tomhle takový zbrklý...

Jana. Jo, no, ano... a pak přinde já už su tady na potřetí (smích) vždycky sem přijel a měla ste zavřený. Říkám Kolikrát sem už vám říkala, že kdybyste zazvonil, tak...

Já: No a vlastně, když vlastně ste si takhle upravila pracovní dobu, bylo to kvůli tomu, abyste především měla čas na rodinu?

Jana: přitakává

Já: Takže to je pro vás opravdu jako...

Jana: A vždycky byla... vždycky byla rodina na prvním místě.

Já: A cítila jste to tak i jako malá nebo – když jste byla malá ve vaší rodině – nebo je to čistě vaše rozhodnutí?

Jana: Ježíš, tak to už nevím, ale vím, že kdysi se jedna paní rozčilovala, to jsem měla jenom kluka ještě, tenkrát volala k babičce nahoru, protože my jsme ještě neměli telefon, a babička jí říkala, že nedělám, že kluk je nemocnej, takže nedělám – on měl vysoký horečky nějak – a paní se rozčilovala: „Jak podnikatelka (důraz) si může dovolit nedělat?!“ Když mně to babička říkala, říkám: „Já su v první řadě matka, až pak podnikatelka“. Což takhle sem to vždycky brala.

Rozhovor Marie 14.12.2009

Rozhovor proběhl v místnosti, kde informatorka provozuje kadeřnictví. Vzhledem k tomu, že má dvě děti (2roky a 9 let), vstupují často do záznamu. Informatorka má 32let, žije s druhem.

Marie: Ty musíš tak nějak vědět, co chceš, já ti na všechno odpovím, ale nevím, co ti mám říct. (chystá kadeřnickou zástěru)

Já: No, mně by se úplně nejvíc líbilo a hodilo na ten výzkum, že bys mně prostě pověděla, tak od začátku, jak ses dostala ke kadeřnictví...?

Marie: Jak jsem neostříhala ani jednu panenku a je ze mě kadeřník? (smích) Nevím, jak sem se k tomu dostala. Nicméně, tak sem si to vybrala sama. Tak nějak trochu i navzdory, že tatínek chtěl, aby ze mě byl matematik, abych šla na vysokou školu... tam nebo tam (ptá se na směr ofiny)

Já: Doleva

Marie: abych šla na vysokou školu, a obchodní a nevím co všechno, jenomže já jsem tak nějak shlídla, že je to takový kreativní vymýšlet, stříhat, dávat takový, pokaždé je to takový jiný, mě v kanceláři absolutně nelákalo, to že budu někde počítat nějaký číslice. Takže sem si tak jako zvolila kadeřnici, baví mě to, dělám to tak jakože pokaždý jinak. Neumín dělat stejnou práci, (důraz) nerada dělám stejnou práci, hlavně. Dělám to tak, jak to padne pod ruku, proto je to pokaždé jinak.

Já: Jo, a ty ses na ňu i vyučila, jo?

Marie: (přítakání) Jsem vlastně vyučená, a pak jsem měla příležitost, že jsem se dostala i na to, že jsem mohla dělat maturitu. Ale já jsem tím, že bych ztratila život, že bych neměla praxi, že bych chodila do té školy a člověk musí potom, už bych řekla, musí furt stříhat, pořád a pořád stříhat, a aby to nějak tak měl v té ruce. A bavilo mě to, takže jsem maturitu tak nějak... (zazvonil zvonek a rozštěkal se pes, přišel mladší syn a pustil hrajícího slonečka, informatorka se vrátila).

Marie: No? Kde sme to skončili?

Já: No, že ses vyučila a měla jsi možnost nástavby, ale...

(skočí mi do řeči)

Marie: No, ale tu jsem vzdala. Tu jsem vzdala. Za prvé jsem vlastně soutěžila na soutěži, a tam mě oslovila jedna, v té době jedna z velkých kadeřnic, že bych u ní mohla pracovat, člověk v té době mladej, že... představy, naslibovali, co všechno, jak bude předvádění,... No takže jsem nastoupila do práce, kde teda to žádná hitparáda nebyla, v podstatě za nějaký rok jsem šla podnikat sama za sebe, a furt sem tam teda ještě pracovala. Ale už jsem to tak jakože zvládala na více místech a oslovili mě zase z Otíc, z obecního úřadu, že pro ty starší dámy v té dědině, tak abych tam měla kadeřnictví. Na takový ten jejich popud jsem si udělala živnostník, že jsem byla v těch Otících a v Brně. No a pak v tom Brně nechat se zaměstnat (mladší syn, Štěpán, natáhl hracího slonečka, vyměnily jsme si výmluvné pohledy)..., to bylo jako hodně náročný, člověk tak dostával, řekla bych, 2500-3000 korun, což není žádná velká hitparáda, to se člověk nerozšoupne. Takže sem to tak nějak rozjela na ten živnostník. Změnila jsem aj místo potom, v podstatě jsem byla ta nejhorší, když jsem tam dávala výpověď, ještě s jednou, tak té to prošlo v pohodě, ale já jsem si to musela...

Štěpán: (skočí do řeči) Mamiii, já vám to taj pověším (věsí hracího slonečka na kliku od dveří)

Marie: (na Štěpána) No to je hodnej chlapeček. Ale tak jako nechceš si jít za Otíkem hrát? Ale tak už nám to nenatahuj, jo? Nech nám to taj pověšený, a běž ještě zjistit, co nahoře máte.

(obrací se ke mně) No a pak sem se přestěhovala do jinýho kadeřnictví, tam sem skončila, protože paní majitelka že jako už nebude podnikat, že si sama pronajme křeslo, tak nějak to tam všechno...krachlo. A našla jsem si... Takže prvně jsem od zaměstnance přešla na podnikání, tam když se kadeřnictví zrušilo, tak jsem šla do jinýho, kde sem podnikala, a tam to bylo v pohodě v pohodě, pak

Štěpán: Mamiii, můžu si pučit tam tu stříkačku?

Marie: (na Štěpána) Ne, protože tady by bylo všechno mokrá, to se může jenom ven používat. Běž se podívat, jestli není v televizi večerníček nebo pohádka za Otíkem.

No a pak když jsem byla těhotná a chtěla jsem se vrátit, to jsem pracovala do posledního dne porodu, takže jsem ...

Štěpán: (přiběhne s nesrozumitelným křikem)

Marie:...

Štěpán: Mami, tam je tma?

Marie: Kde je tma?

Štěpán: Tady je tma (vede Markétu na chodbu)

Marie: Tak, a už tam máš rožnutý.

Štěpán: (vydá se po schodech nahoru) Otoooo! Kde seš?

Marie: No a pak až šel Otík do školky, tak jsem vlastně nastoupila zase a už jsem hledala místo, místo blíž, abych se dopravila, když dám dítě do školky, abych stihla dojet, dojet do Brna, tak jsem tak jako hledala, hledala a vzhledem k tomu, že to byl konec roku, tak nebylo nic moc k nalezení. No ale pak se mi podařilo najít a po roce jsem změnila kadeřnictví, do kterýho mně se líbilo. A teď už to zvládám i s druhým dítětem a pracuju a pracuju, protože mě to baví. Tak nějak jakože pracuju furt ve stejném

oboru, ve (důraz) vyučeném oboru. Já jsem sice vystřídala několik těch kadeřnictví, ale zas tak k něčemu to bylo, protože člověk tak nějak víc těch názorů a lidí prostřídá. A teď teda su nejspokojenější, teď tak nějak mi to vyhovuje, že tím, že pracuju i doma i v tom brně, že přece jenom ty kolegy je lepší tak nějak vidět a neskončit jenom jakoby sama samotná, přitom zase doma že jo, úspory, člověk neplatí nájem, sice voda - všechno to stojí taky prachy, je to takový jednodušší na dopravu, na všechno. Ale to Brno udržuju hlavně kvůli tomu, že člověk vypadne z baráku a vidí ty kolegy a může s nima tak nějak držet krok.

(přiběhl Otík se Štěpánem a řeší hračku, kterou mají jen jednu, druhou nemůžou najít, Štěpán začne řvát, Marie je po čase pošle pryč)

Marie: To bude mít teta krásnou nahrávku.

Já: A to je vlastně tam, kde seš teď?

Marie: Ehm, na té Beethovenově. Ono je to sice ve městě, a nedá se tam moc dobře zaparkovat ale ten, kdo potřebuje zaparkovat, přeparkovat z Brna, tak za mnou stejně dojedou do Těvlic, protože u mě zaparkujou hnedka před barákem, takže to je v pohodě. A ten kdo tam jako pracuje v blízkosti, dojde pěšky, není problém. Tam je to takový...

Já: Tam je to na dobrým místě.

Marie: Tak je to blízko toho středu, ta nevýhoda toho parkování se tak nějak ztratí, protože ten, kdo opravdu potřebuje zaparkovat, tak jede sem, do Těvlic.

Já: No a když si říkala, že si pracovala do poslední chvíle, pak už po měsíci...

Marie: jsem pracovala zpátky, no...prakticky po 14-ti dnech

Já: Kam jsi dala malýho ?

Marie: No tady sem, jako doma. Já sem pracovala jakoby kadeřnice hnedka jakoby doma.

Já: Doma?

Marie: Doma.

Marie: Aaaa, do Brna – když jsem měla první – tak do Brna jsem se vracela po, v podstatě 3 letech, až mohl jít do školky, až šel Štěpán (zřejmě se ale spletla a myslí Otíka) do školky, ale v Otících už jsem taky pracovala, když Štěpán, nebo teda Otíkovi, byli nějaký tři měsíce, že babičky hlídaly nebo tety a tak podobně, že jsem chodila na dva dny pracovat. Ale doma jsem pracovala pořád, no – ty děcka si se mnou hrály, jezdily, dívaly se, co dělám, jak dělám. A s Štěpánem to bylo taky tak – jsem 14 dní nějak nepracovala, a pak hnedka zase jo. Tak ono se to dá, postupně, ty děcka, že jo, když spí nebo, když si tak jako hrály, nemusím furt sedět vedle nich a koukat na ně. On byl v postýlce a já sem tady stříhala. Začínalo to tím, že jsem dělala jednu hlavu, pak jsem se mu musela věnovat, pak zase za půl hodiny další hlavu, kdežto teďka, jak už sou starší, tak vlastně víc a víc těch hlav se udělá, že už se to dá. A dneska, v podstatě babička i druhá, je v důchodě, tak můžu opravdu, cokoli, kdykolik, když jo potřebuju, ale nemám s tím problém, když tady pracuju, tak řadí tady okolo.

Já: no a když jezdíš do Brna?

Marie: Tak hlídá babička. Ono je to teď pravidelně, takže... (přerušuje ji řvoucí Štěpán)

Já: Seš ráda, že sis vybrala, jak sis vybrala?

Marie: (přítakání), neměnila bych, su ráda, jediný, nad čím přemýšlím, tak že to zas není povolání až do důchodu. Vůbec nedokážu říct, co budu dělat tak jako dál, až mě budou, že jo, člověk tak jako cejtí záda, ruce, a nedokážu si představit, když se má pracovat od nějakých 66, 68, možná i víc - to já vždycky říkám, že se toho nedožiju, tak si absolutně neodkážu představit, že budu někde s hůlkou v 60-ti někoho stříhat. Takže nevím, co bude do budoucna dál. I když jedna zákaznice to se mnou probírala, že už ví, kdy půjde do důchodu, říkám: „Tak to já teda jako vůbec, absolutně nemám ani šajnu.“ Protože fakt si zatím myslím, že se toho nedožiju. Takže to nevím, co jako bude. Ale jinak vůbec nelituju, že jsem si zvolila tohle povolání, protože mě to baví, vymýšlet furt tak jako něco, nevím, prostě mě to baví, ale nevím proč, prostě mě to baví. Nevím, já jsem fakt jako děcko neostříhala ani jednu panenku, já jsem k tomu tak jako nikdy netáhla. Já nevím, co jsem chtěla dělat, já sem neměla nic jakoby vyhlídnutýho, že bych za tím, tak nějak běžela. Jo, samozřejmě tak nějakou takovou tu prodavačku, nebo tak nějak tu sekretářku, jo, představila bych si to, ale tohle mě tak nějak chytlo, řekla bych, že na poslední chvíli rozhodnutí, ale myslím si, že dobré rozhodnutí, nelituju.

Já: A ani si neměla tak jako v kontextu, že by někdo v rodině byl kadeřník, že bys to viděla?

Marie: Ne, ale vůbec celkově takový ty služby – nemám problém někomu udělat pedikúru, manikúru, nalakovat nehty – je to strašně jakoby promotaný.

(Šimon se dožaduje pozornosti, chce, aby je Marie rozsoudila ve sporu o hračku. Marie je pošle si hrát.)

Marie: Tak, já bych řekla, že hotový (mluví o střihu, domlouváme se).

Já: No a jak se ti jako vždycky dařilo kombinovat tak jako s děčkama?

Marie: Dařilo...voni tak jako sou sice takový výbuchy – že, pohodička, pohodička, pak tady zase něco vyžadujou – ale dá se to. Když byly jakoby menší, tak sem furt sháněla nějaký ty babičky si hrály, a braly je ven, já nevím, co všechno, různý byly kamošky s nima venku. Myslím si že jo, že bez problémů. A řekla bych, že Štěpán v téhle době – já si dávám většinou dvě zákaznice jakoby ráno a pak až odpoledne, jakože dvě barvy třeba k sobě - protože Štěpán jim čte knížky, hraje si s autíčkama. Že já vlastně jednu stříhám a Štěpán si s jednou hraje.

Já: Jo. Ale to je dobrý – takhle vlastně nakombinuješ to, že vlastně aj té ženské to uteče...

Marie: Jo, vlastně než...Je daleko příjemnější, mít dvě zákaznice záraz, než každou zvlášť, protože ten Štěpán je sám prostě zabaví, automaticky, aniž bych já chtěla – nechtěla, on hnedka přinese – pod' já ti ukážu traktor – i knížku přinese, jakože, není to problém.

Já: A kde seš tak...kde seš takhle radši?

Marie: Asi v Brně, co se týče, co se týče toho, že je tam klid. Pohodlnější je samozřejmě doma, ale radši su v tom Brně, protože tam je víc práce, a člověk tak nějak vypíná absolutně – neví, co se děje, neděje, tam mně nevadí, jestli je doma umytý nádobí, nebo jestli tenhle tamhle něco odloží, je to takový pohotovější v tom Brně. Samozřejmě je to takový rychlejší, protože tam mám víc lidí blízko po

sobě. Je potřeba vypnout – tak zmizet z toho domu, jestli mám navařeno nebo nemám, jestli jedu tam nebo tamto...

Po celou dobu je Štěpán v místnosti a hraje si se žehličkou na vlasy.

Marie: A z toho nejmenšího našeho robátka bude jednou kadeřník, protože ten musí všechno vyzkoušet.

Štěpán zařve do diktafonu.

Marie: (Smích) Až si to pustíš, tak...

Já: Jo, tak vyskočím dva metry vysoko.

Marie: (smích) Jeežkovy voči.

Já: No, když s to takhle natrefila, tak kluci už sami nějak – já vím, že je třeba Otík teprve ve 4.třídě – už nějak o něčem mluví, co by rád dělal?

Marie: Ne, vůbec. Ale myslím, si, že ten k tomu absolutně žádný sklony nemá, protože, ten, když se má ostříhat, tak je to hrozně velkej problém. Zato ten menší, to je každodenní stříhání, bez problémů si sedne na stříhání, a furt mi různě pomáhá, podává alobaly,...

(Štěpán chce hřebeny, Marie mu to nepovolí, ječí.)

Marie: To je s nima, prostě práce a sranda, že?

Já: A jak se k tomu všemu staví velkej Ota?

Marie: Co velkej Ota, teď to nechápu?

Já: No, třeba když ste stavěli, tak (chtěla jsem se zeptat na místnost, ve které Marie provozuje kadeřnictví, která je v domě, nicméně Štěpán mě překřičel)

Marie: Jakože, jestli velkému Otovi vadí, tady že se...ne, myslím si, že absolutně nikdy. Zaprvé si myslím, že to bere tak, že sou z toho prostě peníze, a že to dělám, že mě to baví. Že jako dokážu vydělat peníze. Protože si myslím, že jsem schopna srovnatelně, tak jako on, vydělává peníze, vydělat stejné peníze. Ale je to teda pro mě daleko těžší práce, než pro něho, jo? Zaprvé, že jo, ti chlapi dostávají jinak zaplacení, než ta ženská. Ale zas nejsem takovej lenoch, že si myslím, že zvládám zapnout svoje síly a jsem schopna vydělat stejný ty prachy. Takže absolutně nedokáže protestovat nikdy, nemůže ani říct, že by se mu něco nelíbilo, nikdy to nezkusil, vždycky řekl, že mu to absolutně nevadí, že to tak bere, že živím rodinu. Když jakoby chtěl, že tím, že nemám to kadeřnictví jako oficiálně tady jako ten vchod, a musí se do toho bytu, v podstatě. Stejně, kdo sem chodí, tak de s děckama, děcka si hrajou a ten chlap, když chce, zaleze si do ložnice, k televizi; a on je tak strašně (důraz) málo doma, že vůbec jako ani nemá ponětí, kolik těch lidí se tady vystřídá. Ba naopak teďka, vlastně jak si přetrhl ty vazy, tak byl tak nějak ten týden nebo pár dnů prostě byl jakoby v tahu doma, a absolutně, říkal: „Tady se prostřídalo lidí?!“ On vůbec neměl, předtím, vůbec představu, kolik těch lidí se taj prostřídá. Teď, co musel být doma, že byl závislej na tom, abych ho odvezla, přivezla kamkoli, že? Takže viděl, kolik těch lidí se tu prostřídá a to teda říkal: „To sem ani nevěřil, kolik lidí.“

Já: A pomůže ti s tím, že mu řekneš, že potřebuješ hlídání?

Marie: Minimálně, minimálně, já když vyloženě potřebuji, když mi o něco jde, že potřebuji (důraz), aby to klaplo, tak stejně musí babičky.

(skočí do řeči Štěpán)

Takže minimálně jako absolutně se nemůžu spolehnout vyloženě na to, že pomůže.

Já: Ani ve věcech doma?

Marie: Teďka v poslední době jsem přestala vařit, takže musí tak jako začít vařit, jestli se chtějí najezt, musí si uvařit. To jsem tak jako začla bojkotovat. Aspoň něčím. Když si to budu tak jako přát nebo připomínat, tak absolutně nic. Tak jsem přestala vařit, a aby se najedli, tak se muselo začít vařit. Že bych od něj cítila nějakou pomoc, to ne...ale zas na druhou stranu, když nic jiného nezbývá, tak s těma děckama je, on se o ně postará, to zas nemůžu říct, že by to nezvládl, tam je to spíš pohodlnost, že když nemusí, proč by to dělal. Jinak on to zvládne v pohodě.

(dostříhala účes a přišel Štěpán s oplatkem)

On to dokáže i ocenit (mluví o Štěpánovi), už se i několikrát stalo, když jsem se zeptala zákaznice, jestli to tak může být, tak přiběhl Štěpán a řekl zákaznici, že je to dobrý.

Štěpán: Mami, je to dobrý?

Marie: Teta říká, že jo. Teď tam dáme tužidlo (mluví k Štěpánovi), vyfoukáme, pak tam dáme trošku gelu...

Štěpán: Už je vyfoukaná?

Marie: Není vyfoukaná, ona to má tak krat'oučký, že to tak vypadá, že?

Štěpán: A teď budeš stříhat?

Marie: Stříhat nebudu, vyfoukám fénem.

Štěpán: A nabarvíš ju?

Marie: Nebudu barvit, teta nechce barvit, nechá si svoje vlásky.

Já: A když vlastně jsi říkala, že pracuješ v tom Brně, tak je fajn, že seš s těma kolegama, a udržuješ krok s něma, jak jinak se ještě vzděláváš?

Marie: No tak zaplatíme si občas nějaký školení. Samozřejmě sledujeme nějaký letáky, ale musíme si objednávat nějaký ty školení. Minimálně jednou ročně určitě školení, určitě.

Já: A to bývají jednodenní nebo i na dýl?

Marie: Bývají i navíc, ale my teda zase nejsme schopni se dát na více denní, aj z těch finančních důvodů, protože zase my nemáme ty zákaznice z nějakých těch vyšších vrstev, takže se to snažíme mít tak že jo, abysme si vydělali, ale zas jako ne předražený, aby ty lidi chodily... Pro mě je třeba důležitý i jezdit šalinou, sledovat, co lidi nosí.

Já: A ty máš teda v Brně pronajmutý křeslo?

Marie: Jo. Vyloženě na ten jeden den pronajmutý křeslo.

Já: Čtvrtky, že? Tam býváš.

Marie: (přítaká) Každý čtvrtek, no. Čtvrtky, protože to aj tak jakože, člověk se musí trochu aj tomu chlapovi přizpůsobit, aby byl večer doma, protože sou furt nějaký aktivity a...nevím co všechno.

Já: No ale aj ty sama něco podnikáš...

Marie: No, protože ještě musím svoje cvičení, vono jako, že jo, není ta pracovní doba, není to „od-do“, já prostě pracuju, kdy ty lidi potřebujou, jestli je to v 6 ráno, jestli je to sobota, neděle, jestli je to večer o půl 10 v 10. Pracuju prostě, když to vychází, protože mám zákaznici, která jezdí teď mezi svátýma, přijedou z Vídně, jezdijou mně z Bruntálu, jezdijou mně prostě lidi z různých okolí, takže já se musím přizpůsobit, kdy ty lidi můžou.

Já: A nemáš vyloženě nějaký den nebo hodinu, kterou opravdu odmítáš?

Marie: Ne, nemám. Fakt pracuju tak, jak ty lidi chtěj.

Já: A jak to skloubíš? Otík vlastně dojde sám, že?

Marie: Otík už chodí do školy sem tam...ten už ráno fakt vstává sám, že já ho jenom o čvrt na 7 vzbudím, ale on sám se vypraví, odejde do školy, pak jenom hlídám časově, kdy přijde. Snažím, když třeba potřebuju do skladu nebo tak, tak to řeším v ten čtvrtek, než jedu do práce, jo, abych nemusela s těma děčkama. Abych je furt někde nevláčela...2x týdně cvičení, úklid doma, tak to samozřejmě uklízím v průběhu, mezi zákazníkama, jak se dá. Samozřejmě líbí se mi daleko víc, když je léto, když mám taj otevřený dveře do zahrady, děcka lítaj po zahradě, s trampolínou cvičí, a pak když mě to vychází tak jedeme na výlety na kolech. Zase dokážu pracovat furt, ale zase si říkám, že na ty výlety si člověk čas udělat musí. Sem se snažila jedno období o víkendu třeba nepracovat, jo? Ale teďka zase byly různé plesy, a teď to zase taky začne. Byly svatby, září, říjen. Teď zase prodloužený...

(skočí do řeči Štěpán, hádají se s bráškou o to, jaký bude mít kdo perník)

Přesunuli jsme se z místnosti, kde provozuje kadeřnictví do obývacího pokoje.

Já: A vlastně když tady nemáš žádnou reklamu, že taj seš...

Marie: (smích) Jakože nemám žádnou reklamu, reklama seš ty, reklama sou všichni ty, co pracuju. Zákaznice získáváš tím, že je někdo někde spokojenej, a ti lidi to vidí a zeptají se...reklama je tvá práce, není potřeba dávat jinou. Jako nemám potřebu. Na to, jak to potřebuju zvládat s těma děčkama, tak opravdu nepotřebuju dávat žádný velký reklamy, protože ta práce je tvá reklama.

Já: Takže ty už máš teď víceméně stálou klientelu, která za tebou jezdí i z Vídně? (smích)

Marie: (smích) Která za mnou jezdí i z Vídně, ano...z různých konců, z Bruntálu, to taky není v podstatě blízko...

Já: To možná je ta Vídeň blíž...

Marie: To možná je ta Vídeň je blíž. Ale opravdu je to o tom, že od zákaznice k zákaznici...tak sou lidi, kteří že jo...tak máš furt svůj podpis nebo rukopis nebo jak bych to řekla. Už mám třeba kamarádky, který poznaj (důraz), co sem česala já a co jsem nedělala já. Takže třeba ty lidi, já nevím, i

po těch 10-ti letech, protože zas pracuju, docela dlouho, že jo. A ty lidi odejdou, a pak se třeba za rok za dva zase vrátí. Třeba já mám dvě telefonní čísla z toho důvodu, že to jedno se mi nechce rušit, že je takový za prvé jednoduše zapamatovatelný a ty lidi ho volají, volají po 5-ti letech, nebo rok chodíjou někam jinam, pak zase přijdou, nebo nestíhali, byli nemocní, pak se objeví, vystrachají číslo. No prostě reklama je tvoje práce. Člověk se musí snažit. Podařilo se mi za ten můj život potkat jednu zákaznici, to bylo v tom, když jsem byla zaměstnaná, která si nechala udělat hlavu, když odcházela ode mě od zrcadla, tak tvrdila, jak je nesmírně spokojená, a když přišla k pokladně tak paní pokladní řekla, že za tuhle nekvalitní odpornou, hnusnou práci, že nezaplatí. Tak to se mi taky poštěstilo, přitom si myslím, že to byla vyloženě taká, co prochází kadeřnictví a dělá to zběžně. Potom zpětně jsme se dozvěděli, že to dělá všude v každém kadeřnictví, že to nebylo jakoby mou prací, ale tím stylem zákaznice, ale nenaděláš nic, prostě nezaplatila, odešla, jako je to tvůj materiál...ale zatím nějak nikdo si nestěžoval, nikdo mi do očí nebyl schopn říct, že by byl nějaký problém. Myslím si, že jako v pohodě, určitě se našli lidi, kteří byli nespokojeni, ale nikdo s tím nepřišel a neřekl mi to. Třeba přijdou zákaznice, který řeknou: „Mínule, tady mi to teďka trčelo, tady jako bych to chtěla nechat delší...“ nebo prostě něco. Jakože přijdou a řeknou, chtěj to trošku jinak nebo, že teďka by chtěli změnu, nebo jim to nejde učesat. Ale neberou to jako velkej problém. Oni to jenom tak...což je ale zase dobrý komunikovat s těma lidma, že je dobrý, že to řeknou, aby to bylo pro příště ready. Jinak si myslím že ta práce, nechcu říct, že je jednoduchá ani těžká, prostě je taková trošku umělecká. Jak mi teďka měsíc zpátky řekla jedna zákaznice, že jo, viděla, jak sem nakreslila obrazy, jak furt něco vymýšlím. Že jsme tak trošku umělci. A já mám ráda, když je každá hlava jiná. Já neumím vlastně dělat takový to na povel, teď musí být vlnka sem, vlnka tam. Já mám ráda prostě česat tak, jak to vychází, což sama znáš (smích).

Já: Tys mě vždycky říkala, že mě ráda češeš, protože vždycky řeknu, že nevím, jak to chcu.

Marie: No jo, to tak je. Nejsou na to šablony, nedá se to podle latě.

Rozhovor s kadeřnicí Annou, 10.dubna 2010

Pasport: informatorka Hanka je vdaná, žije v Těvlicích ve vesnickém domku, má 45 let, 4 děti (2 holky a 2 kluky) ve věku 26, 22, 19 a 16 let. Rozhovor se odehrál v obývací místnosti.

Informátorka se jala sama vyprávět, aniž by čekala na otázku. Dříve než jsem zapnula diktafon, mluvila o své rodině, o svých dětech, a vyjádřila se, že dobré známky (1, 2, „semotam jim to ujelo na 3“) vypovídají o tom, že dětem škola jde. Dále se rozpovídala o tom, jak je dnes složitý najít práci, mladý člověk musí absolvovat řadu konkurzů...

Anna: měla místo, že jí třídní tam dohodila nějaký flek (mluví o své dceři Janě), ale to pořád chodí po konkurzech, aby jí to,...za mě to nebylo, to bylo tak všechno jednoduchý, jo, že jjsme to měli, když si to člověk uvědomí, až moc jednoduchý. Protože to bylo vlastně po vyučení, jjsme šli na podnik, tam nám dali papír, doporučení, půjdete tam a tam, tam nastoupíte do zaměstnání, hotovo. Žádný flákání, jo, že byjsme...ale nemuseli jjsme hledat tu práci, práce bylo dost! Nebo tím, že bylo – vlastně kadeřnice to byly samý holky, tak ve 20-ti se třeba vdávaly, měly děti, tak se ty místa uvolňovaly a pořád to takhle kolovalo. Tak to bylo výhoda. A dokonce se mě tenkrát ta paní ptala, kde bydlím, a podle toho nás dávaly, umisťovaly, aby jjsme to měly blízko do práce.

Já: Jo, to jste si mohly vybírat.

Anna: No jasně, tenkrát těch kadeřnictví bylo x, jo, moc. No tak, vlastně ten podnik, to byly tehdy „Služby“, tehdá, tak měly všechny kadeřnictví pod palcem, no tak věděli kolik je tam lidí, kdo třeba odchází, a tak to vlastně doplňovaly, kde bylo volný místo, tak tam dosadili někoho, třeba hned po té

škole hnedka. No a to byla fakt výhoda, protože sem byla za 10 minut v práci. To autobusem ze Žebětína, tehdá to byl Žebětín Brno-město, tam jezdil autobus, takže to nebylo jak tady (rozhorleně), kdy nejdřív nejezdil vůbec, a teď jenom sem tam, ze Žebcu jezdil autobus každých 10 minut do těch Kohoutovic. Já sem dělala v Kohoutovicích. No a to sem vyjela přes, že jo, Farinku („Farinova zatačka“), no a už sem byla v práci. Já jsem dělala v „Lipsku“, v těch starých Kohoutkách, tam bylo takovýto centrum, tam byl textil, takovýto obchodní centrum. Tak tam byly kadeřnice, švadleny, holky učňovský tam měly takovýto středisko, tak kolikrát jsme tam, když jsme potřebovaly nějaký model, modelku, protože tam byly děvčata taky, tak jsme tam zaběhly, aby nám šly sedět. Protože to těžko se hledá, nikdo si nechtěl jít sednout, aby mu tam někdo zprznil hlavu (smích). No, to bylo, jako už bych to nechtěla absolvovat znovu, nebo možná teď bych to zvládala levou zadní, třeba ty zkoušky, jo když jsme dělali závěrečný, ale bylo to takový jako krutý, no... (odmlčela se). Jo vlastně, pak, po vyučení, napřed jsem dělala, i dneska to je, ty učňovský střediska, na Nových Sadech, tam je, tam sem chodila i já, to je tam už léta letoucí, vlastně už jsem 30let vyučená, to bude už 30let, a já už jsem tam chodila v to 79., jsme tam chodily jako první ročníky, já nevím, teď už tam budou možná i 3 ročníky, do prváku jsme chodily tam, jestli to víš, kde to je, u Ronda, taková růžová budova, hned u Ronda je to, taková růžová, má to takovou zvláštní růžovou fasádu, má to i podkroví, takže to rozšířili, no a je to tam a funguje to do teď, to bude asi ta učňovka. Ono jich je už teď asi víc. Že to bylo takový, taky sem to tam měla blízko, ze Žebětína na Mendlák (Mendlovo náměstí v Brně), pak na Václavskou, ne vlastně, na Hybešku...akorát, to vím, že si vzpomínám, když sem se začala učit, tak to cestování, to bylo teda něco, to sem nebyla zvyklá. Dneska už sou děcka zvyklý, že třeba, já nevím, už v 6.třídě jezdí po městě, znají Brno, že jo, a my jsme nikam nejezdili, já jsem jezdila jenom do školy na Mendlák a to bylo jenom cestování Mendlák-Žebětín, a my jsme nikdá nechodili po městě, to nebylo dřív, ani peníze jsme, kdepa by mě mamka dala peníze nějaký, že by jsme si třeba něco koupili, dneska to je úplně běžný. Ani jsme neměli potřebu někde jako chodit, a pak najednou jsem jezdila na Charbulku, tak to bylo síla, pro mě to bylo dost náročný, jsem musela 2x přestupovat, protože ta Charbulka byla na druhým konci Brna, jo, to je štreka, my jsme jezdívali, u Lázní tam jezdila 47. To sem musela ze Žebcu na Mendlák, z Mendláku k těm Lázním a od Lázní na Charbulku, to bylo jako dost, pro mě v 15-ti letech to bylo dost náročný. A pro mě ten první den, kdy jsem šla na učňák, to bylo něco, já jsem si myslela, že to snad nenajdu. Měla sem najítý odkud to jede, ale se mnou nikdo nešel. Já nevím dneska sem třeba s Pepu tam šla podívat, zajímalo mě to. Naši, kdepa by se mnou šli toho 1. září, kdy sem se šla učit, no ale nemohla sem se splíst, protože to byly průůůůvody, protože ta Charbulka to je taky něco, no to bylo děcek stovky a stovky. Když jsem šla ten první den, byla sem vyklepaná, měla sem strach, ale jako, nebyl problém pak, bylo to dobrý.

Já: A tak co vůbec takhle, jezdit až přes celý Brno na vyučení na kadeřnici...? Co bylo takovým...

Anna: No tak já si myslím, že takový impuls byl teda můj tatínek, protože já když jsem se rozhodovala kam puđu nebo co bude moja práca, tak jsem teda nevěděla. Jako málokdo ví...ale ten taťka, von, nevím, jak ho to napadlo (úsměv nad vzpomínkou), nějaká paní v práci mu říkala: „Pane Sojka, nemáte dceru? Já bych měla možnost kontaktu na člověka, kterej ví, jako že by mě vzali...“ Tenkrát to bylo, musím to přiznat, nevím, jestli je to teď, ale tehdá bez protekce to nešlo. A mně to i bylo jedno. A taťka přišel s tím, přišel z práce a říká: „Ty, mně paní nabídlo tady tohle, nechtěla bys to dělat?“ „Já říkám, no...“, mně to bylo jedno úplně, fakt úplně, „a tak, jo, no, co mám dělat.“ Neměla jsem představu vůbec, co by mě bavilo, to fakt člověk vůbec neví. To třeba vím až teď, co bych chtěla dělat, kdybych nedělala toto, tak co bych dělala, jo. Co by mě bavilo, my jsme doma měli hospodářství, tak bych brala třeba tu zahradnicu. Jo, že, kdybych měla si ještě další práci si zvolit, ráda dělám na zahradě, něco mě táhne tady k té práci, ale myslím si, že i tady tu práci, co dělám teď...tehda

taťka říkal: „Víš, to je takový dobrý zaměstnání, to můžeš dělat i doma. Když budeš mít malý děcka, tak to můžeš dělat doma. Nebo můžeš jít někoho ostříhat, vemeš nůžky,...“ Jo, že se tím člověk může zabývat i..., není to, není to, já nevím, že to člověk může využít,... on to nevěděl, že jednou to bude, že budu moct dělat doma, že za totality, kdepak by ho něco takového napadlo. Já na něho vzpomínám, protože on měl takový jako dobrý názory, že vlastně ta motivace, nebo vysvětlil mě to jako výhodu, že když budu mít i malý děti, můžu to dělat doma. Nakonec co řekl, tak se všechno splnilo, že sem do toho šla, vidím to jak dneska. To sou určitý momenty, který člověk prožije, na to přijímací řízení, to bylo tehdy na Šumavské a tam bylo nás tolik, to bylo, no já nevím, plnej takovej obrovskej sál, a já sem si říkala: „No teda, to jestli mě vemou, to bude zázrak.“ A tam ta komise, nás volali jednotlivě, tam bylo nevím asi 8 lidí v té komisi, a ptali se nás na takový věci z politickýho rangu, jako – kdo je prezident Bulharska? A takový ptákoviny, jo. To jsem vůbec nečekala, to člověk kouká. To bylo, to už byla jenom formalita, to už bylo rozhodnutý, protože většinou, byla tam důležitá, kdo měl prostě tu protekci, tak se dostal. Myslím si, že bych se jinak nedostala, protože to bylo hodně, tady vod toho se to odvíjelo v tý době, ani nevím, kolik nás teda bylo, kolik tříd nás brali. No ale dostala jsem se. Tak to bylo takový, no... říkám, potom když sem vlastně byla doma, sem rok dělala jenom po škole, pak jsem se vdala, první rok jsem dělala v těch Kohoutovicích, pak jsem se vdala a potom 15 let byla doma, na mateřské (smích). Ale dělala jsem i (zdůrazňuje), to bylo právě to, že jsem mohla dělat i při té mateřské, když děcka byly malý, i když to bylo takový, ono to není ani dost dobře možný, s malým děckem ročním nebo půlročním dělat takovou práci, jo. A ono je to asi i takový riskantní, protože hodně lidí je takových závistivejch, že člověk to neměl moc rozbíhat. Dědeček vždycky, jako manželův tatínek: „Prosím tě, nedělej doma, nedělej to, dyť, někdo tě udá!“ No ale jo no, dneska je to možný. Ale já jsem tak nad tím nepřemýšlela, on to tak jako bral. Ale jo, kdyby mě někdo udal, no... (pokrčí rameny), no tak, co bych nadělala. Ale nestalo se. Jo ale závist lidí je, a až do jakých rozměrů může jít...? Ale když to trošku šlo, nějakou tu kačku jsem si přivydělala. Potom, po té mateřské, to bylo taky takový zajímavý. Protože jsem si říkala: „Co budu dělat?“ Moc se mi do toho nechtělo. Dá se říct, že rok praxe, to moc není, a to sem ještě stříhala chlapy. Já co se týče dámské práce, sem neměla páru o ničem. Já jsem se třeba vyučila, já si vzpomínám, když jsem se učila, my jsme moc nebarvili, barvy nebyly vůbec. Jak nic nebylo, všechno se shánělo, že jo, v tý době, a ty barvy,... jako učni to jsme měli tekutý barvy v takových lahvičkách a to já sem vůbec nevěděla...

Vstoupil manžel a ohlásil smrt polského prezidenta a jeho doprovodu. Následně probíhala krátká diskuze na téma leteckých katastrof.

Anna: O čem jsme mluvily? (úsměv) o té mé práci, já jsem teď nějak vypadla z obrazu...

Já: Vyprávěla jste o tom, jak jste po těch 15-ti letech přemýšlela co dál,...

Anna: Jj, (skočí do řeči) na tom učňáku, já nevím, jestli sem byla míň chápavá, nebo já nevím, že barvy nám vždycky mistrová namíchala. My jsme jako učňové stříhali asi za čtvrtinové ceny, a barvilo se nějakými zbytky barev, ale ty barvy byly, já nevím, potom byly i „Gory“, jiný nebyly, jiný se nepoužívaly, ale toto jsme neměli, bylo asi nedostatkový zboží nebo co, a tak jsme barvili tady tím, mistrová nám to vždycky namíchala v misce, a když se mě zeptala, jakou barvu bych tam dala, protože se míchaly třeba i 3 barvy, i dneska se míchají, no to mně vůbec nedocházelo, sem byla úplně mimo. A potom zas, to byly takový práce, spíš na zdokonalení, jako učni, že jsme stříhali, natáčeli, jo, takový ty práce, ne, že by se u nich nemuselo přemýšlet, ale u toho barvení, u toho člověk musí přemýšlet – co tam dat, kolik, jaký barvy, jaký peroxid - aby to fungovalo, aby potom na tý hlavě, na které se to dělá, aby to vypadalo, aby to bylo podle toho přání toho zákazníka (úsměv). Tak jsem se vyučila, u zkoušek se ani nebarvilo, to bylo jen stříhání, nějaký účes jsme dělali, kladenou vlnu, holení, no

nějaký ty základní věci, pánskej střih – to jsem měla taťky na střihání a holení. No a pak jsem po vyučení nastoupila do těch Kohoutovic na rok, a tam jsem, tam jo, právě oni mi řekli: „Tam místo je, ale jen v pánským.“ Ale já jsem chtěla do dámskýho, všechny chtěly do dámskýho, protože nikdo nechtěl dělat pánský, když jsme se tak bavily s holkama z třídy. A já jsem si říkala: „No já nevím, je to blízko, je to ta doprava, ...“ Tak jsem si řekla, že to zkusím. Tak jsem začala v tom pánským, ale to bylo výborný, mně se tam moc líbilo. Já jsem tam měla holku, která byla myslím o čtyři roky starší, která dělala v tom pánským... (vzpomíná a pak dodává). Jsme tam byly dvě, jo, že vždycky jedna na ráno, jedna na odpoledne, jo, že se dělalo od 7 do 7, takže jsme se vždycky střídaly od 7 do 1, a od 1 do 7 nastoupila druhá směna. A ona byla (vzpomíná), no to je jedno, to si nebudu vzpomínat na jméno, ona byla krejčí, ona byla moc šikovná, a já jsem se od ní strašně moc naučila. Jo jako koukáním, protože jako z učení se člověk moc nenaučí, to jsou jen takový základy. A ona byla taková precizní, jako šikovná holka. Ona potom po 2 letech zdrhla, utekla, jela na dovolenou a už se nevrátila. To byl tehdy taky poprask, to bylo! Ona nedala vůbec, nikdo o tom nevěděl, ani rodiče, nikdo. Zůstala asi v Rakousku nebo, já nevím, někde prostě, už se nevrátila, vůbec nenastoupila do práce, a pak jsme si tak jako říkali, co se s ní stalo, a, no tak já jsem dělala jenom rok, tak jsme se pak neviděly, vůbec. No takže já jsem dělala tam, a jako k dámskýmu sem vůbec nepřičichla. Jako sem tam, mně se vždycky líbilo, jak to tam ty holky míchaly, jo v těch miskách, tak já vždycky: „Já vám to zamíchám.“ Jo, že jsem jim pomáhala, to třeba když tam nikdo nebyl, v tom pánským, tak jsme třeba střihaly i ženský z dámskýho, jsme střihaly my jako z pánskýho. Jo, že když prostě nebyla práce, tak jsme jim vypomohly, když tam měli hodně lidí. A takže já sem tam rok dělala, a vím, že si ze mě mistrová dělala legraci, že su jak šnek (smích). No, ona byla taková trošku namyšlená. Ona měla, oni měli asi nějaký známý, ona jezdila každé rok do Jugoslávie, to tehdá nešlo, to vůbec nikoho nepustili ven. A ona se vždycky chlubila, nos navrh, kde jako všude byli, nosila fotky, taková jako nóbl dáma, nebo ju ze sebe dělala. No a dost nás tam jako buzerovala. Tak jako vedoucí, každá. Ale já jsem na to moc nedbala, jenom mě to mrzelo, že sem si říkala, proč mě tak jako ponižuje, že teda nikdy si na mě nikdo nestěžoval, že bych něco udělala špatně. No tak po roce to tak jako přišlo, že jsem se vdala a odešla jsem odtud’.

Pak sem tam ještě chodila s děckama na navštěvu se podívat. Ted’ka už to tam dávno není. A vlastně po mateřské, po těch 15 letech, sem říkala, co budu dělat? Jako člověk moc nemá na výběr. Jo, že sem si říkala, bych mohla dělat nákou uklízečku akorát. Jako s tou profesí, co jinýho člověk může, do čeho, vůbec se mi nechtělo, sem z toho měla velké strach, z té práce, z toho velkýho propadu, který sem vlastně měla, protože 15 let je strašně dlouhá doba, ono se to nezdá, jako profesně, já sem nic nevěděla... já sem byla ... to bylo, já si myslím, že aj docela, když to tak vezmu, tak nejtěžší období v mým životě, jo. I s děckama, když ty děcka sou, člověk má starosti a práce je, ale pokud je zdravej, tak všechno zvládne, ale tady z toho sem měla velkej strach, nevím, já su asi takovej typ, kerej se bojí hodně, jo, že mám obavy, co je takový neznámý nebo do čeho, když bych měla jít, tak obdivuju lidi, keří prostě jdou, svéhlavě, za tím a i do věcí, do kterých třeba, možná taky maj, má plno lidí strach a obavy, ale já teda z toho, že bych, že přijdou zákazníci, že jo, teda co se stalo se ptají, neví, že jo, sem na tom byla stejně, že jo, protože po těch letech sem vůbec nevěděla jako co budu dělat, když někomu něco udělám na vlasech, tak jak to bude, jo, ty barvy, sem vůbec neměla šajnu, jak se co dělá, jak s tím budu pracovat, ted’ sem samozřejmě přišla do, chtěla sem nakoupit něco, přišla jsem do prodejny, do skladu, kde prodávají zboží, sem koukala, nevěděla sem co mám, protože to byly desítky barev vod různějch výrobců a člověk neví, jo, to vím, že ted’ka tady mají, byla tady, přijela sem náká distributorka od těch kadeřnickejch výrobků a z Goldwellu, německá firma, maj tady ted’ka centrum školící v Blatinách, ale to neměli, to je ted’ tady krátko, já nevím 5, 6 let? A oni jestli zjišťovali, prostě nějak na mě našla kontakt, no a přijela za mnou a nabízela mně, to byla fakt uplně v prvopočátku, kdy sem začala dělat, tak mně nabízela samozřejmě barvy a různý věci, šampóny, jenomže to bylo, tak

strašně drahý, jo, i teď to je, barva 400,- korun, žádná míra, jo. A já teda sem, já sem si říkala, no, tak to teda nevím, za prvé člověk nezná to, neví, a kdo to zaplatí, že jo? Jako to, zase nabídnout člověku, zákazníci něco a pak to třeba nedopadne podle představ a kdo to zaplatí, že jo, řekne, mně se to nelíbí a já vám to nezaplatím. Ona byla taková příjemná, taková fajn a říká, víte já vám, když začínám, já vám poradím, vemte si, těch barev, máš třeba 60 barev, a teďka, si jich nemůžu vzít 60 abych za to dala 30tis. třeba, a ona říkala, vemte si, já vám dám 2 světlý barvy, 2 hnědý, 2 červený, jo jako od každé té řady..., vyzkoušejte to, uvidíte, trvalý sem tenkrát vzala vod ní a moc mě to tenkrát nadchlo, беру do teď od nich teda věci, i když jenom určitý, co se mně osvědčilo, a co třeba dělám zákaznicím a sou spokojený a nechcu právě přecházet na něco jinýho, protože nevím, když bych to použila, jak to bude, jak to třeba chytne na vlasy, tak raděj se držím, i když je to třeba trošku dražší. Něco sem vypustila, něco třeba jako neberu, některý zákaznice chtějí přímo tady to, jo, takže, raději i za cenu, že třeba na tom tak nevydělám, tak to radši vezmu, vím, že ty lidi sou spokojený, že, že přímo mě třeba vo to požádaj, abych to, jo, že... oni pak třeba i různý akce nabízej, i různý slevy a tak to, tak zas, vona potom ta paní pak přešla jako tu šéfovou, kerá tam už teďka jako dělá nějakou vedoucí funkci v té firmě, ale moc ta byla velice příjemná, ta mě tak jako nadchla a trošku teda nakopla, aj, protože sem nevěděla, jo a ještě velká výhoda byla, že mě pozvala na školení a teď voni na těch školeních ti dají takovej technologickéj manuál, kde je popsáný, jak se co dělá, jaká práce, jo, tam je barvení, trvalý, jo, že je to taková knížka, sešit a tam i třeba nějaký uděláte, já nevím, ba rvu a je taková a taková, jako, je to, dopadlo to tak a tak blbě, proč to tak je, jo? Takový odpovědi na nezdařilý věci, kerý se ti třeba až tak nepovedou a teď je tam napsáný proč se to neudělalo, jo třeba slabej peroxid, takový to mně taky hodně pomohlo, že sem, teda sešity mám, že s ušáku, sem měla, ale to je tak všeobecný, když potom každá ta firmá má trošku se tam používaj jiný ty postupy, technologický, i když základ je stejnej, ale tady toto, že sem, když sem něco nevěděla, tak sem si to nalistovala a to mně pomohlo, jo, že sem si to přečetla a některý věci, že jo, já nevím třeba, někdo má bílý, šedivý vlasy, jo, to jsme vůbec se na učňáku neučili, že když má někdo šediny, úplně, třeba 100% šediny, tak tam musíš dát jednu a tu barvu, kterou tam musíš dát, jinak to nechytne, jo? Můžeš dát třeba, já nevím, někdo chce šedivej a chce třeba měděnej odstín, jo, a když tam dám ten měděnej odstín na ty šediny, tak to nechytne, že vlastně, to už nás neučili, že to sou takový vlastně, takový drobnosti, který už na to člověk musí přijít sám a právě tady v těch manuálech to je popsáný, jo, že když má člověk, já nevím, třeba 100% šedivý vlasy, někdo má třeba 70% šedivý, někdo má 50% šedivý a u každé té části to musí být jiné, musí se použít jiný množství barvy a jiné poměr, jo, a to právě tam bylo popsáný, jiná já bych to nevěděla, po těch letech, co sem byla doma, tak sem vůbec neměla šajnu, jak se co používá...

Já: A to jste normálně po 15 letech jako stylem omyl pokus ...

Anna: No dělala, jak to šlo. No tak ...

Já: Nebylo třeba nějaký školení nebo něco ...

Anna: Ne ... Ne, no tak přímo, tak, já nevím, to kdybych někoho požádala, já zas nejsou ten typ, abych jako řekla, díváte, já, přišla za někým, třeba za tou paní, co jako, ona teda říkala, když budete potřebovat, tak zavolejte, já vám poradím, třeba sem něco bych nevěděla, ale ja su takové, moc nerada se s někým ..., takové neprůbojný člověk su, no, že kdybych třeba ji řekla, já nedělám, já nevím, tolik let, tak potřebovala bych, takový, to by vlastně chtělo z gruntu, úplně od začátku, jako nějaký takový ten základ, že abych se naučila, to mně bylo blbý, jako někomu říkat...

Já: No jo, ale po 15-ti letech se to hrozně posune.

Anna: Já jsem dělala, když sem se vyučila, to bylo za totality, to nic nebylo. A najednou, to byl šok, a bylo všeho, člověk je najednou jak v Jiříkově vidění. A vím, že sem tehdy byla, já jsem pořád sháněla nějakou kadeřnici, která by mě poradila, trošku, a vím, že sem byla ve Stránicích (asi 2km vzdálená vesnice), tam je, ona tam dělá ještě pořád na té hlavní ulici, nějaká Jana. (*Ztiší hlas*) Kdepak jako, ta vůbec, to ti nikdo nic neřekne. Každě si, ... Já třeba bych řekla, jako mně to proč, ... podělit se, poradit jako člověku, když neví. Ale většinou ne, neměli zájem...

Já: Báli se o svůj obchod...?

Anna: No asi jo, no, abych jim nelezla do zelí. Že sem se moc nedozvěděla, jo. I když sem jako měla úmysl, chtěla jsem tím, fakt sem byla úplně levá, hlavně co se týká toho barvení. Jako střihání, to sem dělala pořád, i na mateřské, když sem byla. Tak sem takový to natáčení a trvalý, to je běžný, tam nic nemůžeš pokazit, jo, dá se říct. Kdežto tady u těch věcí, kde člověk musí zvolit přímo, jo, když ti někdo řekne, já nevím, já chcu takovou barvu, musíš mu říct, no, vy máte takový vlasy, vám to nechytne, jo... to já jsem vůbec nevěděla tehdy, jak říkáš, omyl-pokus, pokus-omyl, jo-ne. Tak sem do toho šla. (smích) Říkám ale, akorát jediná výhoda je, že je to tady na té dědině, že těm lidem, že ti leccos odpustí, když to není tak, jak to mělo být. Kdyby to bylo ve městě, tak mě možná budou žalovat, jo (smích). Tak co, jsou to zákaznice, když se ti něco nepovede, tak hnedka má na tebe nějaký udání, že jí vypadnou vlasy.

Mezitím, co Anna mluvila, přišel její manžel a jakmile mohl, skočil jí do řeči a oznámil, že nikdo nepřežil a další detaily letecké katastrofy. Následovala krátká diskuse na toto téma.

Anna pak volně pokračuje:

Tak je to tak, Heli, su ráda, že už to mám za sebou, protože to bylo fakt těžký. A teď ještě to chození po těch úřadech, když se vyřizovala různá povolení: hasiči, vyjádření stavebního úřadu, obecní úřad, já nevím, co všechno. A furt nějaká buzerace, furt chodí hygiena. Já už jsem říkala, ať jsou už někam jinam, furt votravovat. Jo, že? Předtím, než jsem začala, sem si říkala, co mě čeká, co mě nemine, protože to nebylo jednoduchý. To se musí požádat na obecní, ne na stavební úřad, a teď tam jsou kritéria, x-možný, tohle musíš doplnit, tohle doložit, živnostenské list, já nevím, všechno možný, a teď přindou to zkontrolovat, zkolaudovat. Pro mě to bylo takový náročný, já jsem nikdy nic nemusela vyřizovat. Ale tak nějak to šlo samo. Jdeš do toho s tím, že vůbec nevíš, jestli to bude fungovat, jestli ti lidi přindou, jestli budu mít práci, to byly obavy, pro mě hrozný. Já nevím, někdo by řekl: „Ale to je blbost.“ Ale já sem z toho fakt měla strach, já jsem se bála moc, jak to po tolika letech, jak se to rozběhne, jak to zvládnou.

Já: A to jste už měla nějakou síť zákazníků, jak jste při mateřské...

Anna: (skočí do řeči) ne, neměla, chodily my sem taj nějaký zákaznice, ale to bylo, sem té práce nemohla moc dělat, sem taj nikoho neměla (tím myslí na hlídání). Já nikoho tady nemám, že by mě pohlídal děcka, takže sem musela, že jo – děcka, vlastně 4 děcka, zahrada, domácnost, toto všecko a na to střihání pak nezbyvalo moc času.

Já: Takže vám nikdo nijak nepohlídal...?

Anna: Ne, ne, vůbec, já sem musela to tak brát s tím, že sem si říkala, že to nějak zvládnem. Víím, nejedna z prvních zákaznic, to ti řeknu kdo, a chodí sem doteď, paní Procházková, bydlí, tam jak švica (moje sestra), myslím vedle, nebo přes jedno. Tak ta. A tu sem česala na svatbu, tu její dceru,

Marušku, a tu sem česala ještě v kuchyni. (s úsměvem vzpomíná) Hodně lidí říká: „No, to jste mě ještě stříhala v kuchyni.“ Umývala jsem hlavu ve vaně a stříhala sem v kuchyni (směje se).

Já: Mě jste taky stříhala v kuchyni ☺

Anna: Jo? (smích)

Já: Jo jo, to si pamatuju.

Anna: No, a tak teď už je to dobrý, no (má v domě zvlášť upravenou místnost). Teď už se, jde to tak nějak dobře. Mně třeba tady hodně lidí říká: „Nemáte strach, že nebudete mít práci, když je taj nový kadeřnictví?“ Teďka, ne, jak je tam (ukazuje směrem, kde bylo nedávno otevřeno studio „Riviera“ nabízející kompletní služby) další kadeřnictví. A já říkám: „Nemám.“ Já myslím, že práce, vždycky sem měla – i když ten začátek byl takovej...než se to rozjelo – tak aspoň ten rok, než ty lidi začali chodit, protože hodně jich chodilo do Bosonoh (dnes městská část Brno-Bosonohy), těch zákaznic. A pak chodily vlastně tady okolo (kadeřnictví je na hlavní cestě, s vývěsní tabulí na plotě) a říkaj, tady paní Mlýnická: „No víte, já jsem si říkala, proč já chodím do Bosonoh, zkusím to tady.“ Protože to je taky kus, že jo (do 2km). „A taky kolikrát se stalo, že jsme tam tři hodiny čekaly, než na nás přišla řada.“ To nebylo na objednávku, já jsem si říkala, že nevím, jak tam ty kadeřnice mohly fungovat bez objednávky. Já bych se šla oběsit! Protože to je tak výhodný ta objednávka, jo. Jako si představ dělat jednoho, a teď tam mít pět dalších za zadkem. Teď jsou nervózní jo, a potom se stávaly takový věci, že třeba, já nevím, měly ty zákaznice třeba spálený vlasy od trvalé, a tak. To mě tady říkaly ty ženský, co chodily do Bosonoh. Já to vidím sama, když budu dělat, tak můžu mít dva lidi. Nanejvýš! Víc nemůžu udělat, protože mám jenom dvě ruce, jo? A oni tam třeba rozdělaj pět lidí, no a to víš, natočí trvalou, a teď ta trvalá tam má být dvacet minut, a mezitím rozdělá další lidi a ten čas tak utíká, že tam má tu trvalou hodinu, no a pak zjistí, že má krkatý vlasy. Já to vidím, jak to je, třeba ty trvalý, ty se musí hlídat obzvlášť. Třeba ta barva, když se nechá dýl, to už tak nevadí, ale taj ty trvalý, to, to je ošemetný. A oni pak, když sem viděla, jaký ty ženský měly hlavy, no to bylo jako kvěťáky. Jo, takový silný, moc dlouho se to tam nechá. A tak to vidím, že výhoda té objednávky, to je jednoznačný. Dneska už vůbec, dneska kdo bude kde čekat hodinu. Já když se o deset minut opozdím, tak se omlouvám tomu člověku, protože se stane, někdy se to posune ta práce, nebo taky někdo přinde pozdějc, se stane, že nepřinde na deset ale na čtvrt na jedenáct – to taky nemám ráda – protože pak ty další, to se posune...ale já teda, to je k nezaplacení ta objednávka. Já si to chválím, zákazníci taky, jo? Zavolají si, objednejí se, přindou, jsou na řadě, jo, ideální.

Já: Já snad ale ani jinou praxi neznám...

Anna: No to tak ale nebylo, já vím, že no tak na tom učňáku, to bylo něco jiného. Já jsem dělala na Starobrněnské (ulice v Brně), to bylo v druháku – v prváku to jsme ještě nedělali, to tak jenom něco na sobě – v druháku už jsme něco uměly, tak ty trvalý, barvení na té Starobrněnské. A tam se otvíralo v jednu hodinu, no tam bylo třeba dvacet lidí, stálo venku na ulici. Tak tam museli čekat, no, přišli a ...to byly takový ty starší bábiný, a ony – jak když je fronta někde – se tlačily, aby byly první (smích) a dohadovaly se, kdo přišel první, aby byl první na řadě, že nám to šlo jak psovi pasta ta práce (smích). Jsme byli učni, to ti jde pomalu, že jo, to pak natáčíš jednu hlavu dvě hodiny třeba. Ale vím, že i v těch Kohoutkách, když jsem dělala, tak to taky nebylo. To nebyly telefony. Já přemýšlím vůbec, ani nevím, myslím, že ta vedoucí měla telefon. Jako zákaznice tak jako chodily, přišly, seděly, když tam nechtěly čekat, šly dom. Když tam bylo víc lidí, no, čekej hodinu, se sebral a šel. Řekl: „No já přindu za hodinu.“ Tady tohle (objednávání se předem) je fajn, všichni sou spokojení. Protože každej může jinak, někdo může ráno, chlapi zas můžou až večer, když přindu z práce, v 6, v 7. A já mám klid, že se

nemusím nervovat, jestli mi tam sedí pět lidí. A pro ty lidi taky, lidi sou taky nervózní, nelíbí se jim když mají sedět, a...jo, takhle to pěkně odsejpa, si dělám svým tempem, nikdo mně nenadává, nikdo mě nebuzeruje, jo, tady jde o to, aby člověk dělal pořádně, aby ty lidi byli spokojení, aby viděli, že to není odfláklý ta práce, si myslím, že to pozná každý. Jo, když je to: práce kvapná, málo platná. Já radši dělám pomalu a dělám to pořádně, že si na to ten čas vymezím, že si řeknu, že budu stříhat třeba hodinu, pak stříhám půl hodiny, a pak mám půl hodiny k dobru, že si jdu vypít třeba kávu nebo se jdu najezt, jo. Počítám radši víc toho času, a ráno mívám jenom dva lidi, jo? Třeba dvě barvy, a to tak ty tři hodky veme. Jednu barvu natřu, pak zas natřu druhou barvu, první umyju, vostříhám, jo, že se to tak hezky průběžně, že nikdo nemusí čekat. Ale i tak se to posune, že kdybych třeba měla jenom jednoho, tak bude dřív hotovej, jak když mám ty dva lidi, přece jenom ten skluz určitej tam je, ale každý s tím počítá, že to veme tak ty dvě hodiny, to nejde uspěchat. Někteří mi ale říkaj: „Víte, já bych potřebovala chytout autobus.“ A já říkám: „Hm, tak to je dobrý.“ (smích) No tak třeba ten do Otic (menší vesnice vzdálená asi 3km) autobus taky jede pak třeba za hodinu. To já už se někdy ptám: „A kdy vám jede autobus.“ Protože já někdy moc mluvím, mluví mi to víc, jak dělám (smích). Kecáme, kecáme, zabředneme do nějakýho hovoru a potom práce jako stojí a pak ujede autobus, jo (smích). Já tady mám ty zákaznice (odmlčí se), dá se říct, že ty stejný, takže se už domluvíme. Už se známe, dá se říct, tak jako za ty roky, třeba paní řekne: „Ale on pro mě syn zajede.“ Protože to spojená fakt je tady... je teda ale výhoda, že je tady zastávka (*přímo před brankou*), pro ty lidi, jednak to mají blízko, kolikrát akorát vyběhnou a už jim jede autobus (smích). Z Popovic lidi (vesnice vzdálená cca 2km), ti musí až k obecnímu úřadu. Protože tady ten autobus nejede přes Popovice. Dřív to bylo! Dřív bylo, že jezdil přes Popovice, pak oni to přehodili nějak, že si musí, musí mět rezervu, musí s tím tak počítat. Nebo i ráno, je to takový, takový... tak on myslím jede v 8 ten autobus, z Opornic, ale i z Brna mi sem jezdí lidi, taková paní jedna, taky už přes 80let babka, ta ti je, ta ti je čupr, to je neuvěřitelný. Furt něco peče, vždycky mě donese buchtu, jo (s úsměvem). A ona vždycky: „Paní K..., nemáte nějaký vajíčka?“ A já říkám jo, jí dám nějaký, a ona je ale šikovná (důrazně). Ona ti to má tak dobrý. Já vždycky říkám: „Paní Křížová, vy ste tak šikovná.“ No, ona je, ona se zná s Přeučilem, s hercem Přeučilem, a ona i jim peče, té Evičce Hruškové, ... Taková neuvěřitelně vitální ženská na ty roky. Ale ona vždycky: „No víte, mně už to tak nejde.“ (*Rozesměje se*) Já říkám: „No, někomu to nejde, i když je mladej!“ No ale vono jí není líno jet z Brna až sem. Nebo ze Žabin (*městská část Brno-Žabovřesky*) sem jezdí jedna paní, ona taky už bude mít asi 90let, (*vzpomíná*) letos, no, bude mít 90. Ona dělala s Kájem (*manželem*) v zahradnictví v Jundrově, a ona taky, ona je jak na klíček babka. Vždycky mi taky něco doveze. Ona dělá moc dobrý zeleniny. Ona je Bulharka, a voni to sou zelináři jako každý, voni to maj v krvi, jo? Oni se tím živili úplně od mládí a ty jejich čalamády, ty sou teda nepřekonatelný. A ona třeba donese tu sklínku a já říkám: „Paní Štefko, proč to nosíte?“ ona to táhne, devadesátiletá babka, a ona to táhne v kabeli a já jí furt říkám, proč to nosí. Jo, já se jí divím, že sem jede z takové dálky až, jo? A už mně přijde trošičku, že se tak trošku plete. Taky v tolika letech se není čemu divit...

Já: To jo, no...takže nemáte jenom z Těvlic, ale i z okolí?

Anna: No, ze Žebětína, protože odtud pocházím, že? Sem jezdí většinou, kdo má auto, protože je to jinak blbý spojení. Autem to je pět minut, jo ale... já si vzpomínám, to ještě, myslím to sem, no to byly děcka ještě malý, to jsem ještě nedělala, jsme chodily pěšky. Jsme auto neměli. Hodinu vždycky. Jjsme nabalili jídlo, plíny, děcko v kočáře a cvakali jjsme pěšky do Žebětína. Tu hodinu to tak vzalo vždycky. A tak jo, jezdí z Opornic, i z, z Blatin sem chodí, tak lidí je dost. Z Otic, tam kadeřnictví není, tady je tak to okolí dost jako, těch možností moc není. I když tady je těch kadeřnictví hodně.

Tady jsou teď tři, ve Stránicích čtyři dokonce, a v Blatinách myslím taky. Takže jako konkurence je dost velká.

Já: Tady jsou vlastně ale čtyři.

Anna: No ta Trávníčková ale nemá, nedělá oficiálně, myslím, ne?

Já: Tak ona má sice oficiálně v Brně, ale jinak má taky v baráku...

Anna: Jo? Protože to je vlastně tady teďka ti, za tím Vykoukalovým, ...

Já: To se až divím...

Anna: No já, když jsem si vyřizovala tu žádost, že budu dělat doma, tak oni se mě ptali, jako zjišťovali, kolik je tady kadeřnic, že kdyby jich bylo hodně, tak by to jako nepovolili, tehdá! To je jedenáct let. Nevím teda proč, protože jim to může být jedno. To je můj vlastní problém, jestli se užívím, nebo že jo (mírně rozčileně). Mě to stojí peníze, je to nestojí nic, když tam dají razítko. No, takový blbosti, co to je zajímá. No a teda ta Jarka, ta dělala dřív. Dělala mnohem dřív jak já. No tak protože ona má jen dvě děcka a já mám čtyři. Ona dělala, i když já jsem byla na mateřské, tak ona dělala. Pak ona měla tu holku a já, pak nějak já jsem měla Káje, a ona pak začla dělat po mateřské a já jsem až potom po ní zase. Jo, že měla taky přetržku určitou, ale já jsem začínala teda později. Ale já myslím, že tady mám tu výhodu, že je to tady na té hlavní. Jo, třeba ti chlapi: „Jé, já jsem tady viděl, že taj máte tu cedulu, ostříháte mě?“ Jo, že je to tady takový frekventovaný, že projíždí lidi, takže třeba, já nevím, i jeden pán ze Střelic, říkal: „No u nás nebyla,“ já nevím, jestli měla dovolenou nebo co, „a jel jsem okolo a viděl jsem, že taj máte tu cedulu.“ Tak zazvonil. Jo, že je to taj tak na raně, jo.

Já: A vezmete je, když jsou bez objednávky?

Anna: Tak pokud nedělám, tak jo! Když nemám práci, když je to, já nevím, třeba v 11 hodin – když v 8 začínám, tak v 11 končím a mám mezitím hodinku – já nevím, vařím, takže to tak jako zkombinuju. No tak jo, když přijde, tak určitě. A chlapa jo, se ženskou už je to horší, ženský potřebujou víc času. Ale vím, že chlapi oni moc... „A jak mám přijít a to...“ Že je lepší ostříhat hned, aby nemuseli znovu chodit, protože oni to mají takový trošku složitější s tou docházkou. A nebo přijde třeba chlap a řekne: „Ostříháte mě?“ Jako večer, jo. A já říkám: „No tak ještě tak za půl hodinky. Tak se posaďte, můžete počkat.“ „A ne, já jdu na pivo.“ (smích) On řekne: „Já jdu na Sokolovnu na pivo, jo.“ Tak nebude taj sedět, on jde radši na pivo. A tak, nikdo nechce čekat. Já nevím, kdybych dělala bez té objednávky, tak by to asi, tak by to nebylo ono. Ani pro mě, ani pro ty lidi. A oni sou tak zvyklí, že...

Vstoupí syn: „Jé pardon.“

(smích)

Anna: On měl na hlavě kvěťák (smích), se teď probudil asi. Vidím, že je nějaký votlačenej, naježenej. Ach jo...

Ja: Takže říkáte, že to bylo hodně tím, že se ozvala ta známá Vašemu tatínkovi, že by bylo místo...?

Anna: No, on totiž taťka, on dělal nákupčího, jezdil po celý republice, i na Slovensko. Takže on přišel hodně, on dělal v JZD v Moravanech, tak tam jezdil s autem, jo a jezdil do Ferony, pro různý náhradní díly do traktorů, jo, co bylo potřeba. On byl takovej fajn, ten taťka, usměvavej, komunikativní, že

s ním, ...jo, on neměl problémy jako s lidma, on si, on vyšel s kde kým. A vím, že tady paní Kamenická, co bydlí tady na té naší ulici, ta na něj vždycky vzpomíná, ona sem chodí taky, a říká: „No ten váš taťka, on byl bezvadnej!“ Ona dělala ve Feroně a on tam přijel vždycky pro nějaký zboží, a tak s ní přišel do styku. A ona: „S ním se tak hezky vykládalo. Jako byl fajn.“ No a většinou když někdo něco potřeboval, on byl takovej slušňák: to dovez, vodvez...tehda se to ani tolik neřešilo – firemní auto, nefiremní, jo? Jezdil, tak nikdo nebyl, kdo by mu šlapal na paty jako - kde s tím autem je nebo co, jo? Tak on, když občas někdo něco potřeboval něco odvézt nebo co...a právě jak chodíval do taj těch podniků, tak asi té paní udělal nějakou službu. Tak to bylo nějak. A ona mu nabídla vlastně jako protislужbu, že byl ochoten a že jí pomohl, tak právě tady toto. Říká: „Nemáta dceru? Já bych měla možnost...“ Zas měla známý – to nebyla přímo taťkova známá – to byla nějaká mistrová z Charbulky (střední odborné učiliště v Brně na Charbulově ulici), jo. A ona říká: „Jestli máte holku, já bych vám to domluvila.“ Jo, že? No, tak tak to bylo. Že si myslím, že...kdyby nebylo toho, nebo nebylo jeho, tak bych se tam asi nedostala. Protože ten zájem byl jako obrovskej. Tady ta práce nebo to povolání šlo na dračku. Třeba i švadleny – dneska už po švadlenách neštěkne ani pes. Kdo by šel na švadlenu? To bylo, tady ty dvě zaměstnání, to bylo, o to se holky rvaly. Jo? Kadeřnice, švadlena,...co ještě? Nic jinýho mě teď nenapadá. Taj ty dvě. A to fakt většinou bylo o té protekci. Dneska už by o to tolik nešlo. To je zásluhou toho taťky, říkám, nevím, vůbec nevím, co bych dělala. Jedině ta zahradnica třeba, to by mě...a nebo mě chytlo i šití. To teda když sem byla, když sem byla s děckama, když byli malí, tak sem dostala – dědeček (z manželovy strany) měli starou mašinu Singrovku – a já jsem v životě nešla na mašinu. Doma smě měli, kdepa by mě to zajímalo nějaká mašina, ale potom...dřív bývaly ty obchody - nevím, jak se to jmenovalo - se stříhama. Jo, to byly obchody, kde se prodávaly jenom stříhy. Různý stříhy, jo, že sis našla velikost, třeba já nevím – halenku, kalhoty,...no a mě to nějak tak chytlo, že sem děckám různý ty kalhoty do školky, jo, jenom takový, co bylo jednoduchý. A mě ti to tak bavilo, že sem třeba šila i po nocích. No tak děcka byly malý, tak až usnuli, protože přes den nebyl čas, a to mě tak jako chytlo, že sem si říkala, to mě chytlo. Sem z toho měla velkou radost, když... - jako to bylo někdy složitý, třeba kapsy nebo, jo, že sem to tak vždycky studovala ten stříh, tam bylo všechno popsany. A to mě...teď už nešiju, protože na to nemám čas, ani se nevyplatí. Ale dřív byly levný látky. Nakoupila se látka a ušily se kalhoty. Co já jsem našila, aj kabát sem si šila (s hrdostí v hlase), jo děckám bundy, oteplovačky - vatelín tehda za pět prstů. Jo to se nakoupilo a našilo se věci! I různý takový komplety! Babička měla starý kabáty, tak já jsem to rozpárala – ale takový kvalitní látky to byly dřív, jo. A tak sem to zkombinovala třeba s maňšestrem. A tak mě to bavilo, jo, měla jsem k tomu takovou, tak mě to chytlo, no. Kdybych ale měla dělat jinou práci, tak to zahradničení by mě taky bavilo. Jo, že...i když doma sem to nenáviděla, furt se lítalo na polách. Jsme měli velký hospodářství, moc hektarů pol, dobytku (zdůrazňuje). Takže aby se mělo co dat tomu zvířectvu, tak se muselo, že jo, brambory a řepa a toto vždycky. To bylo, vždycky když jsem přišla ze školy, tak taťka na mě: „Pojď, jdeme na pole: jdeme kopat brambory, jdeme skopit seno, jdeme jednotit řepu.“ Jo (smích), to bylo, protože já su nejstarší a o dost starší, jak bráši, tak sem já to tak jako – sem musela. To nebylo: „Já nikam nejdu.“ To neexistovalo. Prostě taťka zavelel a... ale on byl takovej, on to vždycky tak odůvodnil dobře, on říkal: „Víš, to je velká výhoda, když jde víc lidí, tak je to dřív hotový.“ On to tak bral jako pozitivně, on nám nikdy, on nikdy nenadával, jo, že by nás bil nebo pod pohrůžkou něčeho, že byjsme museli. Kluci už, jak říkám, Jirka, ten je o 7 let mladší a ten je o 13let mladší. Tak ti, ti už tak nemuseli pracovat, jak já...ale myslím, že – já jsem vždycky říkala: „Já chcu jít s děckama ven.“ „Jo, no, až to uděláš, tak můžeš jít.“ „Dneska pudem na brambory, nikam nepudeš.“ Že mě tak naši drželi dost zkrátka. Ale někdy, tatínek říkal: „Jen se to nauč,“ – jako práce doma – „jen se to nauč, nikdy nevíš, kdy se ti to bude hodit.“ Jako hodně věcí, takových těch domácích, co už dneska děcka neumí, já nevím, třeba stáhnout králíka. On vždycky: „Pojď, já ti to ukážu, ať to umíš, ať se to naučíš. Nemusíš to dělat, ale když potom – můžeš

ukázat, že to umíš.“ A je to, když pak někde řekneš: „Jo, já to dokážu, já to už znám.“ Tak... A mě to tak i jako bavilo, protože on nás dokázal, tak bych řekla, k tomu přivést jakoby nenásilně. Taky sem byla líná a taky se mi nechtělo. Jako dneska děcka: „Aaa, to musím? A proč, a to...“, tak taky jsem byla taková. To nemůžu říct, že bych se hrnula do práce. To v žádném případě.

My jsme doma jako, to byl takový dril. Mamka ta byla, ta nás vždycky zfackovala (smích), jo, ona si nebrala servítky. Jo, ona doteď, i když bych řekla, že teď je víc taková, taková, taková „dryáčnice“, že je „co na srdci, to na jazyku“. Ona se nepáře s nikým. I když vždycky říkala: „Já jsem se divila mé mamince, že ona byla vždycky taková, že všem řekla všechno do očí.“ Jo, jako její máti. Že jí říkávala: „Mami, to nemůžeš takhle.“ „No a co, když to tak je, tak to řeknu.“ A teď už je taky taková (smích), jo, že...nebyvala. Že se tak jako držela, když bylo něco, že byla nějaký konflikt, tak mně to i,... i spolu máme, takový, si ledacos vyřikáme, a tak je teda dost tvrdá. Až mě to překvapuje. Ale tak ono život člověka naučí, ona to teda říká, že i tím, ona totiž (po hlase zesmutní a zjihne)... tatínek onemocněl strašně brzo, v 50 letech, našli mu, zjistili mu, že má Alzheimer, a on byl potom poslední čtyři roky ležák úplně, tak ona se o něho starala, jako opatrovala ho celou tu dobu. Celý ty roky ho měla doma. A já si myslím, že to ju tak, tak poznamenalo...já nevím, jestli to pochopíš, ono se to těžko chápe, ale, jak se říká „co tě nezabije, to tě posílí“. Protože, co ona si prožila! Nevím, jestli si třeba někdy, no tak to asi nikdy nepřišla k něčemu takovému, že by byl člověk ležák a musel o něj někdo starat. Musel ho přebalovat, musel ho krmit 7x denně, musel ho holit, vlastně takovou tu celodenní péči. Jo, že ona nemohla nikam jít! Ona se, jsme ju vždycky s násilím, jsme ju vždycky s velkým problémem někam poslali, aby se trochu odreagovala, protože vlastně ho musela celý ty roky, se o něho starala. A to je, já když...(dojatě mluví) když jsme tam byli, někdy třeba s ním, tak sem toho měla za jeden den jako plný zuby, jo, to je – člověk takovýho nemohoucího, který leží jak...to je prostě hrozný. Tak já myslím, že i proto je taková, že je jak kámen, jo jako, ju to tak hrozně jakoby zocelilo, ten, to co prožila, takovou tu depresi, nebo ne depresi, to, žeto zvládla, jako psychicky. Ona vždycky říká: „Já mám čistý svědomí.“ Někdo třeba má člověka, někoho třeba z rodiny, a dá ho do ústavu, a nestará se a je mu to jedno. Ona to nikdy nechtěla udělat, ona ho měla strašně ráda, oni se měli velice rádi. Já říkám, takový manželství, to je unikát! To se nevidí! Tat'ka nikdy, jo, říkám, on byl takovej pohodář, takovej optimista. A mamka vždycky se začla rozčilovat, když se něco přihodilo. A on: „Prosím tě,...“ teď ju vzal okolo krku, jo,... A ona říká: „S ním se nedá hádat!“ (smích) Jinej reaguje, že se začne třeba hádat, že jo, a on tak nikdy nereagoval. On prostě: „No a co, dyť o nic nejde...“ Většinou se člověk hádá kvůli blbostem. A já teda mám, to mám na něj hrozně pěkný vzpomínky. Škoda, že...ona (máma) vždycky říkala: „Já nevím, proč zrovna on!“ Jo, že on byl doopravdy takovej fajn. A ona vždycky říkávala: „On ten tat'ka je takovej fajn, on má takovou dobrou povahu, on se dožije aspoň 90-ti let.“ A vidíš to?! Já nevím, je to, je to asi osud, nebo proč to, že vlastně v 50-ti letech onemocněl a v 59-ti, 59 let mu bylo, když umřel. A tak doteď ta mamka je, myslím, že je to, že doopravdy má takovej ten v sobě, takový nějaký, takovou sílu zvláštní. Jako když TO ju nezlomilo, to co prožila, tak už ju nezlomí vůbec nic! Je to ale asi tak, je to pravda, protože to je tak psychicky, to je tak psychický nátlak pro toho člověka. A ona říká: „Musím, musím si sama (asi pomoci, sama si s tím poradit).“ Ona se musela všechno sama naučit, protože si představ mít takovýho člověka, a teď ho musíš převlíct, musíš mu převlíct postel. Ten člověk nechodí! Musíš si poradit! Tak ona se to všechno naučila. Bylo to těžký ale! Doteď, když někdy vzpomíná, začne brečet a říká: „Já su tak ráda...“, on potom na tom byl hodně špatně, už pak vůbec nemluvil, a léky, který bral, pak mu zuby vypadaly, měly hodně vedlejší účinky, pak... No ona hrozně chtěla nějaký léky, aby ne jako se uzdravil, aby tam, aby s ní co nejdýl byl, protože ona ho nechtěla ztratit, ani za tu cenu, že byl tak nemocnej, jo. A ona říkala: „Já su tak ráda, že on tady se mnou je. Jenom, ať tady se mnou je ještě dlouho!“ Jenomže, pak mu začala ty léky, a paní doktorka říkala: „To mu nedávejte, to je zbytečný.“ Jo, že, oni ty léky byly, ale to už bylo v tom posledním stadiu (mírně se rozbřečela), kdy vlastně už to

nepomohlo. Jo, že už ten mozek byl tak poškozenej, že už to bylo, ty buňky se už nevrátí zpátky, že jo, už se to... A tak ho dochovala až úplně do konce.

Proletěla muška, která ji z toho vyprávění vytrhla a umožnila jí, dát se do pořádku.

No tak, mamka je tedy skutečně, až mě někdy, až mě to někdy překvapuje, jak se... i když je taky taková lítostivá a ledaccos ju rozhodí, ale v některých směrech. Já si vždycky říkám: „Já tam radši nebudu chodit.“ (smích) Protože sou všude problémy nějaký, to my máme taky. Ale že je tak v pohodě. Ona taky v životě, ona vlastně po – protože oni byli sedláci, jako její rodiče, no, v těch 50-tých letech jim všechno sebrali a museli do JZD – a ona vlastně od těch 18-ti let, ona ani žádnou školu nemohla dělat, nic, tak dělala v JZD. A potom školu si dodělávala myslím až v 45-ti letech, museli, povinně. Oni jim to nařídili, že museli nějakou tu zemědělskou školu si udělat, já nevím, takovej jako kurz. Aj nějaký zkoušky museli udělat. To stejně bylo k ničemu. Napřed dělala u slepic, pak dělala u prasat, no tak řekni mně, jestli tam potřebuješ školu nějakou. No tak to byly takový nařízení, vždycky něco vymysleli ti komunisti. Takže ona ten život neměla lehkej. Mi vykládala o těch rodičích, jak to těžce nesli, že ...to bylo vlastně jejich všechno. Ty pole – dneska už to nikdo tak nebere, nebo se na to vůbec tak nedívá. Ale pro ně to byl jako jejich majetek jedinej! Takový hospodářství a oni jim všechno sebrali! To si nikdo neumíme představit.

Já: Tak to pro ně byl jedinej zdroj obživy.

Anna: No byl, no! Tak ono to bylo, byla to dřina pro ně, ale oni to dělali rádi. I vlastně tady taťka – oba dva teda tíhli k tomu zemědělství. I ten tatínek zůstal v tom zemědělství. Nikam jinam asi nemohli jít, něco jinýho dělat, a k tomu měli nejbliž, no tak si zvolili a tím teda žili oba. I během to ho života, že ten tatínek, ten měl, jjsme měli doma zvířectva – to nikdo neměl: různý druhy, všechno možný – od nutrií, já nevím, ovcí, béků a na co si člověk vzpomnělo. Jsme měli tak veselo doma. Hóse, kačeny a tak, že práce bylo, a ho to bavilo, že k tomu měli oba, že v tom vyrostli. I mě to tak motivuje, když si chci odpočinout, tak jdu do zahrady – jako relax. Já to dělám ráda, doopravdy. Protože na to nemám čas. Jo, nebo mám málo času, tak proto mě to tak jako táhne.

Já: Tak třeba zase, pokud byste nedělal to, co děláte, tak jak jste říkala, pokud byste dělala to zahradničení, tak by to třeba zase vypadalo jinak, pokud by to byl váš zdroj obživy, tak byste si třeba chtěla odpočinout jinak.

Anna: Tak to jo, myslím, že jo. Člověk zase hledá něco...nebudu odpočívat tím, co dělám. Jo, že musí to být zase nějaká práce jiná. Někdo odpočívá tím, že si lehne. Jo, nebo já nevím, jde do fitka (smích). Tam si odpočne. Já vezmu motyku a jdu na zahradu. (smích)

S odstupem času – v těch 15-ti letech mně to bylo jedno – myslím, že by člověk měl k tomu dozrát, k rozhodnutí, čím by chtěl být, až k tomu dozraje, tak pak třeba zjistí, že je to něco úplně jinýho, co by ho bavilo. Jo, že já mám třeba bráchy dva – ti se vyučili – a nedělá to ani jeden. Jo, že dělají něco úplně jinýho, dostali se prostě, nevím, i když myslím, že by to mohli dělat, doted' to funguje. Brácha třebas se vyučil v plynárně a ten podnik je pořád, ale nedělá to. Ten další taky vystřídal zaměstnání. Ale mně to, já jsem přemýšlela po té mateřské, co bych jako mohla dělat, protože tady do té práce se mi doopravdy, skrz to, jaká byla přetržka, nechtělo. Ale já jsem neměla moc, jo, že Kája byl malej, vlastně měl 4 roky, když jsem začala, a co bych dělala. Protože u toho být doma, to je výhoda v určitých směrech. Jo, že sem nemusela někde...když byli nemocní, byli nemocní, já jsem buďto dělala, nedělala, jak bylo potřeba, jak nebyl ten problém, jak dneska: Co s dítětem? Když seš v práci, někde zaměstnaná, a kam to děcko, jako být doma? Dřív byl paragraf a to bylo běžná, že ženská byla třeba měsíc doma, nikomu to nevadilo. Dneska nemůžeš být doma z práce

měsíc, jo? A tady v tom je ta práce doma výhodou. I když, je to už tolik roků, co dělám doma, tak se mi taky ledačos nelíbí. Jako chtělo by to změnu. Ale pak přijde člověk na to, že musí... ty výhody bere, tak sou jako upřednostněný. Že jsem doma, že si su svou paní, můžu zavřít a můžu jet kamkoli potřebuju, nemusím se nikoho dovolovat nebo brát si volno. Jo, je to výhodou. Asi to má víc těch výhod, jak těch nevýhod. Nevýhoda je v tom, že je člověk jak pes u boudy uvázaný. Já vždycky říkám Kájovi (manželovi): „Ty, měli by jsme jít někam do divadla nebo někam si zajít, ty já, mně to tady, já su furt doma!“ A on mně řekne: „No a co?“ „Já bych chtěla jít někam mezi lidi.“ „Dyt' taj máš lidi!“ (smích). Jo, že prostě mě to, už je to taková ponorková nemoc. Já jsem třeba chtěla, já nevím, je to tak 3-4 roky, otvírali v Popicích kadeřnictví. A já mám švagrovou na obecním úřadě v Popicích, tak sem se jí zeptala: „Ty, Radko, nemohla bych tam...“ „Jo, klidně, tam zaplatíš ale 300 nájem.“ Jo, že bych dělala tam. Protože tady doma se taky furt někdo courá, je to nevýhoda, že lidi chodí přes barák a pořád tady vlastně od rána do večera furt někdo. Jako by i, že lidi přinđou i mimo pracovní dobu, to je jim jedno. Ale tak já to tak neberu, někdy řeknu: „Nezlobte se, jdu tam a tam, přijďte jindy.“ Ale to mě lákalo. Oni tam postavili novej obecní úřad a dole udělali kadeřnictví. A já si říkám (s nadšením): „Jéee, já bych to mohla zkusit.“ A teď jsem si říkala: „A co teď, jak tam budu jezdit?“ Jo, už zase problémy! Tak tam bych dělala, já nevím, třeba 6 hodin, no a padla, šla bych dom. Ale pak sem, pak jako, pak jsme to nějak,...

Do místnosti vešel manžel. Anna se odmlčela.

Anna: Teď tam je stejně ta kadeřnice myslím jenom jednou za tejdě. Myslím, že ve čtvrtek, v úterý je tam pedikúra. Jo, na pedikúru tam chodí lidi, ale že tak jako...

Manžel prošel místností do druhé.

Anna: (šeptá) Můj chlap mě tam od toho zrazoval: „Prosím tě, co bys tam, dyt' bys neměla práci.“ Já říkám: „No tak o práci, to se vůbec nebojím.“ Jo, ale on je tak nejradši, když su doma. Jo, to je právě to: přinde dom, je navařený, přinde dom, su doma. Jo, že ženská, když jde do práce, tak na 8 hodin. No u nás už je to tak zvykem - přinde kdokoli dom, su doma. „Mami to, mami ono, mami udělej mi jídlo,..." (smích) Jo, že mě to tak, že sem měla takový nutkání, že bych to tam vzala, že by to mělo nějaký výhody, no ale zas bych musela dojíždět jo, autem, zas bych projela benzín, to sou...no doma je doma.

Já: A co takhle třeba jenom na jeden den v týdnu, jenom pro tu změnu, aby člověk vypadl...

Anna: (se zájmem) No, to, no, to by bylo, to mě nenapadlo! To bych mohla zrealizovat (smích), že bych to, že bych tam jeden den, ...na to se musím té Radky zeptat.

Já: tak podle toho, co říkáte, tak by Vám to mohlo hodně pomoci.

Anna: no jeřda, už to jsou staří blbouni, se postarají, dyt' už sou velcí! S tím vařením to už není tak, i když ten Pepa (zřejmě nejmladší syn). Kluci chodí na obědy a přijdou a: „Mamko, co máme k obědu? Co budem jezť?“ Já nevím, já už su taková líná, asi bych to už... A tak nebylo by to špatný. Víam že jednou mě dokonce lákala paní do školy, jak Pepa učí, že jeden den bych tam, chodila taky dělat jako ty učitelky, že bych tam jako stříhala. Ale to je zase...pak z toho sešlo, protože tím, že je hodně práce tady, jo, to jsou tady ti místní lidi, tak já to – kdybych neměla tu práci, jo, že by bylo těch zákazníků málo, tak by to bylo ideální – ale tím, že je těch lidí tolik, tak já bych to musela natlačit nebo si toho vzít hodně a to já zase nechcu to tak jako hustit, abych teda dělala od rána do 9-ti, to nemám zapotřebí. Bych mohla dělat v sobotu a mohla bych dělat v neděli, klidně, práce by byla! Jo, že je plno lidí, kteří

by klidně v neděli přišli se učesat, jo, ženský. Ale já si taky říkám, že už mi není dvacet, a já už nemám chuť jako. Potřebuju si odpočinout jo a za ty peníze mně to nestojí. Jo, že hodně lidí se mě ptá: „Děláte v sobotu?“ tak dělám, výjimečně, jo, když to někdo potřebuje, tak vyhovím, ale abych si zřídila jako pracovní dobu, abych měla v sobotu i v neděli, to ne, musím mít, musím taky relaxovat trochu. Dřív sem dělávala i já nevím, třeba od rána do 9, sem dělala, ale to už sem byla úplně mimo. A to je tak člověk unavený, že si musí, že je to ten pondělí až pátek úplně dostačující, jo, když je ta práce. A i když jí tolik není, tak zas, nevím, jdu třeba do zahrady, jo, něco udělat. Že ten čas, to vakuum, který vznikne, tak vyplníš zas něčím jiným, třeba vyžehlím, nebo zašívám, jo, něco se najde. Když je člověk doma, tak je to ta výhoda, že si člověk najde další práci, a já neumím sedět jenom tak. Jo, sednu si, vypiju kafe, přečtu si noviny a zas už si říkám: „Jéé, tam bych měla to, nebo bych měla udělat to.“ Jo a ráno vstanu, tak letím nakrmit slepice, králíky, kačeny máme, tak to musím udělat. A proto i si posunuju, že místo v 8 dělám až od půl 9., začnu. Jo, můžu. Mně je to vlastně jedno a já si to můžu uzpůsobit, jak potřebuju. Nebo třeba v zimě, je brzo tma, mně se nechce vstávat. Jo, nechce se mi vstávat, no tak dneska místo v 8 začnu o půl 9. Lidem je to jedno, přijdou o půl 9. Někdo taky vstává, taj paní jedna: „No ráno v 9, to já tak spíš až v 11, já vstávám pozdě.“ (smích) Důchodci, jo? No tak důchodci mají čas, můžou si vstávat kdykoli, že? A tak je to takový pohodlný, když potřebuju si něco vyřídit, tak sednu do auta, zajedu si to vyřídit, nikoho si neobjednám. Je člověk svým pánem a nemusí se na nikoho ohlížet a má to skutečně výhody, no. V tomto ohledu. Že kdybych musela do práce, tak... i když, když jsem dělala po vyučení, tak jsem dělala jenom 6 hodin, to jsme dělali od 7 do 1, an dvě směny.

Přijde netrpělivý manžel a ptá se, jestli má dát něco vařit.

Anna: Můj muž je taková masařka. Vždycky se ptá: „Co máme k obědu? Máme maso, maso maso maso? (smích) Já říkám: „Nemáme maso maso.“ Jo, on je, to je neuvěřitelný. Třeba mně telefonuje: „Jo, ty, přijď pro mě,“ do školy, třeba když mu ujede autobus, a pak řekne, „no, cos vařila dneska, co máme dobrého? Máme maso maso maso?“ (smích) On je takovej legrační, a já: „Ty, ty už mě z té masy nenasírej.“ To je teda něco. A tak taky i jí něco jiného, ale maso má rád a slaný jídla teda. Ale i ráda vař, když je co teda, když má z čeho vařit, tak uvaří.

Když v létě řešíme, co budeme dělat, tak říkám: „Holky, co budete dělat? Pudete do zahrady nebo budete uklízet?“ „My budem uklízet.“ „Tak já jdu do zahrady.“ A tak mi to úplně vyhovuje. Já nerada uklízím, to není úplně moje hobby, úklid (smích). Ony zas nerady jdou do zahrady, tak já jdu, protože nějak se musí, práce se musí udělat, tak si to takhle rozdělíme. Já si jdu hlavu vyvětrat, protože jak su pořád doma, tak to potřebuju, tak jdu na vzduch, a tam si třeba celou sobotu tam dělám práci a pak se nemůžu hejbat večer (smích). No, je to takový veselý u nás.

Já: No a potom, jak třeba, když jste se rozhodovali s holkama nebo potom s klukama, co oni dál, nechávala jste to na nich nebo?

Anna: No úplně, tak já nevím, ona třeba... já su takovej člověk, já se nechám hodně, jako já sama sem se nechala hodně vést, že sem byla takový poslušný dítě, i když jsem s něčím nesouhlasila, ale jako sem to odkejvala, nebouřila sem se. Jako i tu práci. Děcka ale, třeba Vendula, ta chtěla dělat jako zahradnickou školu. Úplně všichni si to určili sami, kromě Pepi, ten s tím byl jako problém, loni. Ale Verunka teda, nevím, proč zahradnickou školu, možná, že tam manžel učí, tak třeba proto. A myslím, asi to byla dobrá volba, snad je spokojená, i když k tomu nikdy neměla vztah, ani nevázala kytky, jo, třeba že by byl předpoklad, že by ju to bavilo. Ale chtěla to sama, tak na to šla. Já jsem byla ráda, že to teda nemusím řešit za ňu. No a Jitka, ta je teda taková výtvarně nadaná, hodně, a ona: „Jé, já nevím.“ Ona je takovej hodně nerozhodnej člověk. Ona neví, a estli to, ...nakupujem boty: tady máš 20 párů,

vyber si. „Já nevím, mně se líbí ty a ty a ty, ...“ Že si nemůže vybrat. A v tom povolání to bylo taky. A oni vždycky dostávají v 9. ten výčet, jaký sou střední školy a kam můžeš jít, že? A ona říká: „Mně by se líbil optik.“ No, tak...ne vlastně, nejdřív, sem jí říkala, aby šla na gympl, ona se taky dobře učila. Říkám: „Běž na gympl, uvidíš potom, co a jak.“ Ale taky ne, takže toho očního optika, pak ale zjistila, že ten rok neotevírali tady ten obor. A na tý škole je i obor dietní sestra a zubní technik. Takže teda šla na toho zubního technika. Tak jsme šly na den otevřených dveří, byla sem tam podívat, našly jsme tam – tam byly vystavený práce, na přijímačky se tam dělají talentovky, a byly tam vystavený práce těch ročníků předtím – aby věděli, jak to vypadá, aby ty děcka měly trošku představu, jaký to bude. A našly jsme tam práce jedné známé z Těvlic. Ty přijímačky dělali: kreslili, potom tvarování drátu tam měli na nějaký obrazec vytvarovat drát a vyškrobování ze sádry. Jo, že ti dali nějaký předmět a teď z té sádry s to musela jako, aby to odpovídalo tomu, jo. No tak že teda pude na to. Měla to, byla asi ze 70 lidí – tam dělali talentovky, a kdo udělal, pak dělal češtinu a myslím, že chemii – a ona se umístila 6. ze 70, jo. No, ona umí kreslit, fakt jako to byla volba, myslím si, že jí to sedlo. Že skutečně u těch talentovek, buď talent máš, nebo nemáš. Oni asi potom to vyhodí ty děcka a brali teda dvacet, z těch 70-ti brali jenom dvacet. No, pak teda odmaturovali, a dělali, nevím teda proč, dělali přijímačky znovu na tu vyšší, a tam byla první. Na těch přijímačkách byla první. Tam jich bylo myslím třicet. A teď teda končí a má už i práci. I když je taková, je to takovej skeptik. Vidí to taky černě, ale ona dost všechno vidí černě. Že je to dřina a... a já říkám, co není dřina, že? Že se na to dívá, že už to vidí zase trochu jinýma očima, ví, co to obnáší ta práce. A moja práce není dřina? Dyt' já taky stojím tolik hodin u křesla, jo, že každá ta práce má něco. Nebudeš dělat to, budeš dělat něco jinýho. I když já si myslím, že tohle je tak specifický obor, co jinýho by mohla dělat. I když ona je nerozhodná hrozně. Já bych šla na nějakou tu rehabilitační, teďka tu nastavbu, že tam může jít, dá se říct, na cokoli, taky na tu vyšší odbornou. Tak jsme měly taky, trošku jsme se dohadovaly...

Já: Nechce se jí do práce...

Anna: No, nechce se jí do práce moc, protože byli na praxi, chodívají každý rok, a teď byla na tom Šilingráku (Šilingrovo náměstí v Brně), tam má právě nastoupit do toho zaměstnání. Tak tam byla na praxi, chtěla ju tam ta šéfová, aby viděla, když ju tam pak zaměstná, co umí. No a chodila teda úplně vyřízená. No tak je to náročný, myslím, že je to hrozně náročná práce tohle, na přesnost... když někomu udělají zub, aby nevypadal jak kůň (smích). Jo? To je taková, já nevím, jak to mám říct, estetická práce, která musí vypadat. To není žádný – to tam naflákat a je to. A ona vždycky říká: „To je hrozný s těma zubařka, dělají tak špatný otisky.“ No, je to tak, je to týmová práce, když je tam člověk, kterej na to prdí, zubař, tak udělá otisky a ona pak udělá zuby a potom to třeba nesedí vůbec. Tak je to náročný, jako každá práce. Ale říkám, uděláš školu, a co budeš potom, to už je tvůj problém. Říkám, moc se jí nechce, je to vidět, že ví, že to asi bude náročný. Když záleží zase na tom, kdo je zaměstná ty děcka. Jakej je zloducha a jakej je vydřiduch. No, když seš zaměstnaná – vím, že taky tady paní to dělala a říkala: „Tam je hrozně důležitý ten majitel, ten šéf té laboratoře.“ Že většinou bere ty děcka na hůl, víš, že jak nastoupí po té škole, tak že ta práce, že makají od nevidím do nevidím, a že záleží, jak je ohodnotí. A když je to pak jeho laboratoř, tak ti dělaj na něho. Myslím si, že to tak je. Že prostě to jinak, logicky, když nad tím člověk uvažuje, tak to tak je. Musela by mít tu laboratoř sama, ale to přináší zase další problémy: práci aby měli, že jo. A to není, ta laboratoř, ta investice do ní, to není sto tisíc, to je třeba několik miliónů. Různý přístroje, a to... já nevím, třeba blbý brusky. Když nastoupila do školy, tak to třeba stojí pět tisíc, jako že to bylo v rámci, že to ta škola vlastnila, aby to bylo všechno, aby mohli pracovat, aby mohli dělat v laboratoři. Tak to bylo, i pro tu školu finančně náročný. A čím lepší laboratoř, čím se dostane do lepší laboratoře, tím má větší šanci se víc naučit. Jo, že používají lepší technologie, lepší materiály. Ona říkala, že chodila na Osovou, tam byla

taky na praxi na té poliklinice, a říkala: „Mamko, oni tam sou úplně sto let za opicemi.“ Aj v té práci, aj pokud nemají ty přístroje odpovídající té vyšší úrovni, tak to ani nemůžou udělat. Že jsou zakrnělí, se nevzdělávají, pak pokulhávají a aj ti zubaři jim pak nedávají práci,...

Já: To ano, ve všech oborech se to vyvíjí a je pak třeba držet krok, jo, třeba, jak jste zmínila nějaká ta školení. Ono je potřeba...

Anna: Je, je, je to hodně důležitý, i když to vždycky není podle představ člověka. Něco je jinýho, kdo třeba dělá v kadeřnictví, kde, já nevím, třeba, dáš za barvu 2000. A mají tam zákazníky, kteří to zaplatí. Jsou různé technologie práce, který jsou tak složitý, že mně sou k ničemu, protože já je tady nemůžu uplatnit, nikdo mi to nezaplatí. Musela bych dělat v kadeřnictví, kde je to jako hodnocený, kde ty lidi to zaplatí klidně. Třeba na tom školení, já si z toho vezmu půlku, ten zbytek je mi k ničemu. Protože ty kadeřnice tam pozvou a sou, dělají na různých místech: někdo dělá ve městě, někdo dělá třeba na té dědině, a má různé zákazníky – to je daný. Člověka něco obohatí, že tam vidí určitý práce, ale mě zaujme třeba jenom určitá část. To pak použiju, ten zbytek pro mě není tak atraktivní, to pak nepoužívám, i když je to zajímavý, ty výsledky jsou pěkný. Ale nemůžu dělat pět hodin jednu hlavu, to mi nikdo nezaplatí, není to reálný tady. Tady když si přijdou lidi, kteří chtějí ostříhat – i třeba udělat ten lemír. Ale když je to pak složitý, dá to hodně práce a málokdo je ochoten to zaplatit. To by pak pro mě bylo ztrátový. Takže volím radši tu jednodušší cestu. U některých těch pracech jsou třeba takový figle, který jsou jednoduchý a pomůže to. Já nevím, třeba, stříhání – jednou jsem byla na školení a tam ukazoval kadeřník stříhání dlouhých vlasů, kterej během – plácnu – deseti minut máš je ostříhaný. Jo, že je to rychlá práce nebo rychlejš účes večerní z vlasů, který máš třeba pod zadek. Jak chceš s těma vlasama pracovat, to je aspoň hodina práce na těch vlasech. Jo třeba takový drobnosti, který člověka zaujmou, a pak to třeba použije, nepoužívá je každě den, ale je to taková pomoc, které se chytíš. Protože, já nevím, u těch delších vlasů, kdo má třeba vlasy do půlky zad a teďka najednou chce tady krátký vlasy (ukazuje ve předu u lícních kostí), ve předu. To se těžko stříhá takový ty délky, který jsou velký rozdíl, tak se to těžko ostříhá a většinou je každá strana jiná, protože logicky to prostě nejde udělat. Jo, ale, on říká: „Víte, to je úplně jednoduchý, ty vlasy, jak jsou, tak je načeseš dopředu a ustříhnete. A tím je stříh hotovej.“ Jo, u těch dlouhých vlasů, protože vlastně ty, co sou tady (ukazuje na temeno hlavy), ta spodní část, co je na krku, tak je nejdelší. A tím, že je ze zadu načeseš dopředu, tak tady ty zadní vlasy se vůbec nestříhají, když si to představíš, stříhají se jenom tady ty přední, který potřebuješ zkrátit. A udělá to takovej pravidelnej, jakoby obě strany jsou stejně dlouhý, to je taky výhoda, protože u dlouhých vlasů se to těžko trefuje. Jo, když to má být takový to hodně sestříhaný, ty boky, tak toto je úplně ideální a je to hned! To mě tehda zaujalo, se si říkala: „Kurnik, to je dobrý, to je dobrá fligna! Fakt fligna!“ To nic nestříháš, zastříhneš vzadu třeba jenom délku, načeseš dopředu a ustříhneš. Musí to být ale precizně načesaný, aby ty vlasy byly jeden jak druhěj, aby to nebylo rozházený, ale pěkně uhlazený. A jak se to načese do roviny, tak se to veme do takovýho copu, že vezmeš tak a ustříhneš a hotovo (gestikuluje rukama) a vypadá to moc pěkně. To už jsem kolikrát stříhala a můžu říct, že sem byla i já nadšená, jak se to povedlo. Jo, že je to jednoduchej trik, a to jako ti většinou nikdo neřekne. A třeba na tom školení, to je věc, která je taková, že to člověk může použít tady do takové práce. Je to výhoda. Třeba ty dlouhý vlasy, to jsme stáli - tam měli modelku, ta měla dlouhý vlasy až po zadek, to sem si říkala, no co s tím bude dělat, takový ne moc pěkný, měla to odbarvený a tak kvalita ani nebyla pěkná, jako večerní účes jo, že z toho bude dělat. On ti ho měl za deset minut hotovej! A taky sem to jednou děckám dělala, „jé, paní Křivánková, to je hezký,“ na to ale musí být dlouhý vlasy, hodně dlouhý, čím delší, tím lepší, jo. To se jen tak motá, jak se dělá jako francouzskej cop, jestli jsi viděla, nebo umíš to, tak to je na ten styl. A ono to udělá takovej drdol, takovej proplítanej, ty prameny jednotlivý se přidávají z boku, ale motá se to jako provázek. Když

vezmeš provázek a začneš ho motat a pustíš ho, tak on se tak samovolně zkroutí. A to dělají i ty vlasy, jo, že motáš, motáš, a když je povolíš, tak ony se tak začnou, to se takovej krásnej účes z toho udělá. Dá se do toho různý stužky nebo krajka zaplíst. A udělá to takovej pěkněj... a je to hned! Je to neuvěřitelně rychlý. A i kdo má hodně dlouhý vlasy a hustý, tak z toho se těžko, já to nerada česu. Takový ty drdoly, takový ty extra, který mají mít takovýto – to nemusím. Ale taj toto je rychlá práce a i hezky to vypadá. Už sem to kolikrát zkoušela a dělala, ale říkám, musí být ty vlasy – čím delší, tím to vypadá líp. Takže takový jednoduchý a pěkný a lidi říkají: „Jejdamane, jak jste to dlouho dělala, to je takový složitý?“ Já říkám: „Ne, není to vůbec složitý.“ Něco se člověk jako naučí na těch školeních, nebo tam okouká, a je to potřeba. Ono je hodně nabídek, třeba ti dají rozpis na celý rok, ale to je taky otázka financí, protože to školení třeba stojí pět tisíc. To, jako, že jo, pět tisíc, to já bych už nedala. To radši nikam nepůjdu, to už by muselo být velice atraktivní. Tak ono je to třeba na dva dni, a je tam i jídlo, a je v tom všechno možný, ale je to moc peněz pro mě. Když je to tak těch patnáct set nebo dva tisíce, to se hodí, to se dá dat. Je to otázka peněz, no. Dřív bývaly ty školení v rámci podniku a ten podnik to zaplatil. Ale dnes ne, dnes si to musí teda každej, pokud chce teda trošku se pohnout kupředu, tak musí teda jít, musí na ty školení chodit. Je to o penězích, jako dneska všechno. Když musí člověk všechno zaplatit. Zadarmo ani kuře nehrabe.

(napije se kávy) Kafe už mám studeny, budu hezčí (smích). Se to říká, ne? Ne, to je jen taková sranda. Já nevím, co bys chtěla vědět ještě? A co to máš? Nebo co to bude? Proč se tady o to zajímáš? Nebo to ve škole máte něco takovýho?

Já: To je v rámci bakalářské práce. A protože již pracuji, tak potřebuju tu školu nějak dodělat.

Anna: Tak peníze jsou potřeba!

Já: Přesně tak.

Anna: A tak já nevím, to je možná i dobrý. Že si víš, vyděláš a přitom si uděláš školu.

Já: Sice je to náročnější, ale je to dobrý. A jsem ráda. Nedokážu si představit dneska, navíc, když vím, jak ta situace na trhu práce vypadá, že bych si vyšla ze školy, práci netknutá a „chtěj te mě“.

Anna: Takže jako práci – zaměstnání máš, teda? Tak to už ta škola, já myslím, že dneska to i hodně mladých dělá. Protože peníze potřebuješ, že jo. Nemůžou tě rodiče živit do třiceti. A tak ta škola jako je taky potřeba, ale ty peníze a ta práce taky. Mám třeba sestřenic, ta chodí do práce a dělá vysokou, ale jí je padesát. A taky dělá školu. Jo, při práci.

Já: A tak to už třeba dělá pro sebe, ne? Že jí to zajímá nebo zaměstnavatel to vyžaduje....

Anna: Tak to ani ne, zaměstnavatel ani ne. Tam jde taky o peníze. Ju štve – ona je u hasičů zaměstnaná – a myslím, že má hodně slušný peníze, že ta škola jí je k ho...k prdu úplně, ale ona ju jako zajímají hodně peníze, a že bude mít víc peněz. Vadí jí, že tam přijdou holky po vysoké a mají víc peněz jako ona, která je tam 30let. Že to zkusí, no tak udělala bakaláře a teď pokračuje dál, dělá VUT. A já teda, klobouk dolů, já bych to nedělala, v tom věku, že to zvládne vůbec! Takže to taky dělá při práci, ale nemusela by. To je zase její – no, tak má dlouhou chvíli, tak se nervuje, jestli udělá zkoušky nebo neudělá.

Já: A jak se na to třeba takhle koukáte vůči vašim dětem. Radši, aby šli na vysokou nebo?

Anna: Já nevím... pokud, myslím, že zaprvé na to musí mít. I když dneska je hodně těch mladejch, kteří na to nemají, a stejně jdou na tu školu a pak stejně skončí. Já vím, že Pepa učí, a má i maturitní

ročníky a říká: „Oni sotva odmaturovají a oni se hlásí na vysokou školu!“ úplně s přehledem, dyť to je úplně normální, se čtverkama, propadají a ještě si na někoho otevírají hubu „jaktože jim dal takovou známku, když oni chtějí na vysokou školu...“. Já nevím, já je nechám jako děcka, ať si dělají, je to jejich život. Myslím, že je to určitě dobře. Pokud jdou na tu vysokou, mají na to ty známky, myslím si, že asi to je hodně důležitý, a musí chtít, to taky. Tak proč ne? Já si myslím, že do života, že je lepší to dělat teď než to dělat v těch 50-ti, určitě. Že se jim vždycky může hodit, to vzdělání. I když třeba to nevyužijou nebo neuplatní, ale vždycky je mají! Já nevím, tady třeba Pet'a, ten má – já nevím kolik – státnice ze španělštiny - pedagogiku si udělal, on dělal asi – co on dělal – vysokou, nevím jakou. Že si udělal, že vlastně může dělat víc profesí. I když třeba teď učí – on teď učí na „bigi“ (Biskupské gymnázium v Brně) – ale on může třeba učit španělštinu nebo může, může, já nevím cokoli, že má větší prostor na to uplatnění. Když máš jednu školu... určitě to vzdělání je plus, stoprocentně. To se ti nikdy neztratí. Proto jsme i tu Jitku: „Dyť běž dál,...“ Jo, že mohla vlastně dělat, mohla odmaturovat a jít do práce, že by práci měla. Ale měla samý jedničky, odmaturovala se samýma jedničkami. Ona chtěla prostě jinej obor, ona chtěla, aby měla možnost, jak jsem teď řekla, já nevím, třeba dělat i zdravotní sestru, jo, dělat v něčem jiným... Ale já sem zase říkala: „Jitko, když už jsi dělala toto, tak se zdokonaluj v té profesi, kterou jsi čtyři roky studovala a dělala.“ Takže jsme se dost tak jako, jsme se nemohly pohodnout, pak ale taky dala na mě a pokračovala v tom dál. Ale říkala: „To je hrozný, my děláme furt to samý, pořád dokola, to už umím!“ Protože tam byli, tady tu nástavbu, co otevřeli, tak tam šli i z gymplu děcka, a ti museli začínat od piky. A ona vlastně už ty čtyři roky, ona vždycky říkala: „Já už su v předu, já už to mám dávno hotový, já tam ani nepůjdu.“ Jo třeba (smích). Oni třeba dostanou práci, a teď je někdo pomalejší, někdo to má brzy hotový. No, když tam někdo začne, to je jako já kdybych, se vyučím, a dělala bych s někým, kdo začíná v tom oboru. Tak to je úplně, to se nedá srovnat, že jo. Ten nic neumí, a já už něco zná. A to i ta Jitka: „Já su tam otrávená, já sem mohla dělat něco jinýho.“ Že si mohla ty tři roky udělat nějakou jinou práci, jako jinej obor. Nevím, uvidíme. Tak třeba by mohla zkusit něco teďka, zas ale potřebuje peníze. To je furt: „mamko, já bych chtěla, dej mě to, tamto, dej mi tisícovku“. (smích) no ne, že jo, jí je 22 a dneska abych ti peníze tiskla. Že by si už taky vydělávala ráda ty peníze, je to potřeba. Vedulka, ta myslím že až do 25 - ti, 24, no skončila, pak rok nedělala, chodila uklízet. Já říkám: „Ty poslouchej,...“ Ona taky moc tu práci nehledala, nebo, dívala se na internetu, jo, a vždycky sem tam šla na nějakou konkurz, a nevzali ju. No a ona tak už jako, když byla na vysoké, tak chodila uklízet k jedné paní, hlídat děcka. A takový to, jak jezdí děcka ven, tak ona tady do Žebětína chodila. A oni ji teda moc dobře platili, a oni ji, ten manžel té paní měl firmu nějakou, a on ju zaměstnal, takže jí platil pojištění. A ona jí dávala 150kč na hodinu, takže tam vydělala dost. No ale měla vysokou školu a chodila uklízet! Jo, že mně to přišlo tak... tak ot bylo tak ten rok nebo i víc, co se protloukala, ale vydělávala si teda no. Tak tím úklidem, ale peníze měla. Pak se jí naskytlá taková, to byla náhoda. Já říkám, musí člověk mít v životě fakt štěstí. Aspoň trochu toho štěstí. A tady to bylo tak neuvěřitelně: to byl kluk, kterej s ňou dělal vysokou, a tady v tej firmě byl zaměstnaný, a oni tam potřebovali dalšího, jako přibírali lidi, a tomu šéfovi dal tip na tu naši Vendulku. Jo, že dělala s ním tu vysokou. On jí zavolal, já su ten a ten, nabídl bych vám práci, máte zájem? Dali si sraz v Žebětíně, tam u Živnýho v hospodě a on říkal: „Jo, já vás беру.“ A tak se dostala taj do tej práce: žádný konkurz nic. To bylo jako daný tím, že jí ten kluk to dohodil, tu práci. A je jako, říkám, myslím si, že to, co vydělá, tak nemá ani můj muž, co má dvě vysoký. Protože oni mají tam ta firma, on ten šéf je jako odborník, on se tady tím zabývá už, no Pepa ho zná, oni se ti zahradníci znají všichni, tak on tady to propagoval, tu ekologii, už asi před dvaceti lety. Takže teď už má kontakt a je to na takové výši, že ty lidi umí získat. A ty projekty, oni mají, vypracovávají různé projekty a dostávají peníze z Evropské Unie. Takže Venda říká: „Pokud to vyjde a ty projekty schválí,“ já nevím, kolik těch projektů je, třeba dva jim nevezmou a ten zbytek jo, tak říká, „peníze budou.“ Jo, že prostě z té Unie ty prachy jdou. Jinak by možná na tom nebyli tak dobře. Ale tím, že zapojí ty vinaře, ty

ovocnáře, vlastně chtějí třeba taky na té ekologii, než těma jedovatýma postřikama, co všechno zabijou. Dřív to bylo, že to zabilo všechno: nejenom ty škůdce, ale i to dobrý. Právě tím opakem se zabývá tady ta firma. Je to taková malá firma, myslím ale 11 lidí je tam, no a jezdí do Rakouska, tady po okolí, v Maďarsku že byli – maj tam ochutnávku vín. (smích) Jo, že je spokojená a říká: „No, za ty peníze bych mohla aj víc dělat.“ Že se tam jako nenadělá, no. Ona pracuje na těch projektech přes zimu. V létě, až je příhodné počasí tak jezdí do těch sadů a do vinic a sbírají tam vzorky těch potvůrek různých, pak to hodnotí a dávají jim na to těm majitelům takové poradenství, co na to použít, jakýsi roztoče – uměle odchovaný – a požívají ty škůdce. Jako sluníčka požívají mšice, tak tohle sou jakýsi dravý potvůrky, který pověsí na ty stromy, teď se to rozleze a pohubí to ty potvůrky. Já nevím, já tomu moc nerozumím, ale takto to funguje, že se na to nic nestříká. Možná ve světě už je to trochu dál, ale u nás se pořád jedovalo, hubilo se tady tím způsobem, a tak že taj toto se asi i upřednostňuje, tady toto, tato ochrana biologická. Že i třeba tady sady v Lískovci taky s nima spolupracujou tady s tou firmou, že tam Verča jezdívá. To jsem si právě myslela, že ona vůbec nenajde práci. Protože dneska ti zahradníci nemají, co bylo, manžel třeba co byl v Jundrově, to už není, všechno zkrachovalo. Akorát Tuřany, to je jediný zahradnictví, který funguje a asi to taky zanikne. Manžel říkal, že to vypadá, že to budou rušit, protože tam někdo skoupil pozemky a že asi to taky zanikne. Že se tam možná bude stavět, tak dneska se všude staví. Já nevím, kde to přesně je, ale možná je to v té oblasti, kde ten nárůst je, že se bude stavět. Tak pozemky jsou něčí, to mají zahradníci pronajatý, že jo, tak když se majitel usmyslí. To mají pronajatý ti zahradníci, tak jo, tak musí, tak přestanou dělat.

Vejde manžel, jestli už něco vymyslela na oběd. Rozběhla se diskuze, že budou samá vajíčka (bylo po Velikonocích).

Já: Tak mám nějakou představu o tom, že mě zajímají možnosti podnikání, tím, že je to omezený jenom na tuhle vesnici a konkrétně že jsem to zúžila jenom na profesi kadeřnic a nejvíc ženy, jak se zvládají vyrovnat, celý ten průběh s rodinou, k tomu zaměstnání a všechno - taková docela i aktuální otázka, bych řekla.

Anna. No, to je pravda, na ty ženský to je asi jiná, než u těch chlapů je to jiný, mají jiný priority. U té ženské je to asi dosti, myslím, hodně náročný. Obdivuju ty ženský, co se dostanou na vrcholový pozice, co mají pod sebou třeba padesát lidí. To nevím, na to asi musí být tip, kterej je vůdčí a nemá problémy... Včera jsem tady měla kamoša a on mě říká: „Ty, co kdyby sis semka někoho vzala?“ On má taky firmu, mají stolařství někde na Křence (Křenova ulice v Brně) a já nevím kolik říkal, dvacet lidí, že tam má. Na více místech, on je nemá jenom tam. A já sem se ptala: „Tak co, máte práci?“

A on že jo, že je spokojenej. A říká mi, jestli bych si semka někoho nevezala. Já říkám: „Ty, ani ne...“ někoho zaučovat, nevím, asi bych to neriskovala. Asi už jsem si zvykla, že dělám sama, že se nemusím na nikoho ohlížet. Kdybych někoho vzala, tak z rodiny, někoho z rodiny, jo. Já sem si třeba plánovala nebo myslela, že holky některá by to dělaly. Tak to jo, domácího člověka to jo, ale nasadit si někoho cizího do baráku, to v žádném případě, to by asi nebylo to pravé. A pak ho třeba vyhodit, to bych už vůbec neuměla. Jo, že jo, ten člověk, a to mně i ten Pavel říkal: „To je, ty lidi se dost střídají.“ Musí mu dát výpověď, z určitejch důvodů. Když nedělá, tak jak má, nebo něco mu nesedí. Tak to bych jako já neuměla. Takže si radši dělám po svém a tak mně to vyhovuje. Beru to tak, že upřednostňuju ten klídek, aby rodina fungovala. Myslím si, že je to základ. Od toho se pak odvíjí další věci, další problémy. Když ten vztah není tak, jak má být, tak stoprocentně se to musí ukázat na té práci nebo na ostatním. A já, když si, pořád musím, mám na zřeteli pořád před očima ten vztah mých rodičů. To je takový vzor. To člověk pořád chce, mít tu rodinu takovou jakoby... I když to taky není ideální, nikdy, ani u nás ne, taky se občas hádáme. Je to ale, to je ten pilíř, si myslím, to je ten základ. A potom i ty

děcka, a to všechno se od toho odvíjí, že to vidí, že mají určitéj takovej, nevědomky vlastně přebírají z té rodiny to dobrý, i to špatný samozřejmě, ale ten vztah je důležitý, aby viděly ty děcka, že ta rodina aspoň nějak funguje na nějakým principu. Myslím, že to není ideální, že pak člověk zjistí, že udělal chyby. Ale to je asi normální. A i ty děcka třeba nejsou, že se ti třeba nevydaří. To je i možný. Ale vždycky si říkám: „Udělal jsem, co jsme mohli.“ A pro ně je to hodně důležitý, aby ten náš vztah fungoval. Kdyby to nešlo, tak já bych v té práci ani nemohla vůbec být, jako dělat něco, mě by to hrozně žralo, jako psychicky by mě to asi deptalo, ani bych nemohla dělat! Asi bych se musela nutit, ale jak někdo se třeba rozvádí, ale teď to tak jako...to musí být hrozný, já si to neumím ani představit. Za ty roky, co jsme spolu, tak mně to hrozně dalo to soužití a hodně mám třeba manžela radši, než ještě předtím, než jsme se brali, ale zase jinak. Ledaskdy bych ho teda zaškrtila, ale já už si neumím představit s někým jiným být. Třeba se rozvést - obdivuji lidi, kteří jdou prostě od sebe po třiceti letech a teď začínají žít nověj život! To si, já nevím, možná to nemůžu říkat, třeba mě to potká taky, ale já nevím, pro ten klid – nevím, kdyby byl nějaký alkoholik, tak asi by to nešlo. Ale já si neumím představit skutečně žít jinak a ta rodina je – myslím, že dneska je to tak jako mimo, rodina je tak bokem, všude se mluví o jiných věcech, a to, že doopravdy ta rodina je základ, to moc nikdo nepreferuje. Já myslím ale, že na tom to staví, pak to vypadá ty rozvody a že to pak dolehne na ty děcka. Jo, že ten vývoj těch dětí je potom takový, je to všechno vzhůru nohama. Pak se člověk nemůže divit, co se stává. Prostě není úplně asi, já si právě myslím, že ten vzor je důležitěj. My když jjsme byli malí, tak to tak vnímáš, jo. Jak se ten tatínek s maminkou chovají, jako děcko je malý, nerozumí moře věcem ale, když to vidíš, tak to tak nějak člověk to nevědomky vstřebává, takový právě ty kladný věci. A mně to právě tady to - su ráda, že máme takovou rodinu a tím pak můžu i v klidu dělat a nemám žádný výčitky – jakýsi to nebo ono. Problémy jsou všude, to je asi v každý rodině. Ale tady to je důležitý pro mě: rodina, a aby člověk byl zdravěj, to je další věc, pokud člověk není zdravěj, ztrácí všechno, nemůže dělat, má jiný problémy. To sou takový dvě věci, který, až je člověk starší, že mu to tak nějak vyplave na povrch. Když je ti patnáct, tak přemýšlíš jinak, jako když ti je třeba čtyřicet nebo šedesát. To asi tak je, to tak nese ten život a určitě myslím si, že to je pro mě důležitý. I někdy s tím Pepou (manželem) si v duchu říkám: „Já bych tě zaškrtila jak psa.“ (smích) Ale tak, zas tak jako děcka, mám radost, že se dobře učí, že...takový ty drobnosti, který tak člověk vstřebává. To tak jako plyne, třeba Pepa říkal: „Ty, tohle je zajímavý, za ty roky, co jsme spolu,“ teď to vlastně bude 27 let, co jsme spolu, „no tak všechno jde nějak samo!“ Jo, že zatím jsme nemuseli řešit žádný složité věci, třeba ten rozvod, teď mě nic nenapadá, nic, co by narušilo tu rodinu i že by něco stalo, co by bylo tak hrozně důležitý. Že to tak plyne, jsme spokojeni, že ten život tak plyne pro nás pozitivně. Tak snad to ještě vydrží dlouho! Uvidíme. (zvážní a zesmutní po hlase) Teď má ve čtvrtek Pepa nastoupit do nemocnice, tak uvidíme, co se bude dít, jestli vůbec ho vezmou na tu operaci. Udělali se mu tady na krku takový tukový nádory dva, tak má jít. To bude taková první, něco takovýho, na co nejsme moc zvyklí, ale co se dá dělat, zdraví je na prvním místě. Já jsem mu říkala a říkám mu pořád: „Prosím tě, už jak dlouho to máš, dělej s tím něco.“ „Ale...“ je mu to fuk, tak taková je s mým chlapem legrace.

Rozhovor už bylo potřeba ukončit, už i tak jsme přetáhli oproti původně plánovanému času.

odehrál se v místnosti, kde má informatorka kadeřnictví, děti hlídal otec, tím oproti předchozímu rozhovoru byla informatorka klidnější a otevřenější

Já: Nadpis mé práce se změnil na „Jsem kadeřnice – moje volba?“ A já tím vlastně chci poukázat na to, jak, s čím jsem se potýkala i já, jaký jsou tlaky všude okolo člověka, s tím, jaký si vybere povolání, co chce dělat, s tím, jakou mají rodiče představu, jakou on si vybere cestu, a kam ho to povede. Takže, co já bych od tebe potřebovala, sem zjistila, že třeba vůbec nevím kontext u tebe doma, jaký byli profese tatka s mamkou, a jak se dívali na to prostě, že ty ses tehdy zmínila, že tatínek měl jiné představy, ale....celkově, jak se dívali na to, jestli vyloženě seděli na tebou, aby ses dobře učila, nebo...

Marie: Ne, tak to ne, neseděli, nechali mě dělat to, co sem chtěla. V podstatě tatka chtěl, abych měla tu obchodní, samozřejmě měl jiné představy. Ale i tak mě podporovali v tom, co jsem si vybrala a nijak mně neházeli klacky pod nohy. Myslím si, že v pohodě. Že to vzali tak jako že, já jsem se rozhodla, nevím, proč jsem se rozhodla, do dneška mě to baví, úplně si nedokážu představit, že bych dělala něco jiného. A v té škole, to já jsem byla takovej ten průměr, takže já sem neměla jako nějak moc možností, jako na vysokou nebo tak. Mě ta škola nebavila. Takže já si myslím, že radši budu pracovat rukama, než abych chodila do školy (smích). Ale jinak si myslím fakt, že mamka ta vůbec, ta říkala: „Když to chceš dělat, budeš to dělat celý život, rozmysli si.“ Já jsem chtěla, v podstatě i na druhý kolo, když jsem šla na první kolo v té osmé, tak tam bylo moc lidí, takže mě nevzali, a na druhý kolo z 9.-té a byla jsem – tam brali nějak tu půlku, která neplatila a půlka jakože ani ne že by to bylo soukromý, ale museli připlácet peníze, a já jsem se dostala do té, co to bylo do toho státu, takže úplně v pohodě. Bylo to jednak líp, ale i jednodušší. Ale jinak si myslím, že fakt v pohodě.

Já: A to byly nějaké přijímačky, nebo talentovky...?

Marie: To se snad ani talentovkou, to byly vyloženě přijímačky, kdy šlo o to, jaký máš známky a museli jsme něco málo tam namalovat nějaký ten účes, pak tam bylo vybrat vlastně - oni nám dali čtyři účesy bez obličeje a přiřadit je k různým obličejům, jak bysme to jakoby dali. Když máš kulatej obličej, tak přiřadit k tomu nějaký účes, kterej by se nám k tomu líbil a tak. A jinak tam nebylo nic. A museli jsme zkusit natočit natáčku, už jako při tom, jestli vůbec jako, jak držíme hřeben, asi nebo já nevím, proč to tam bylo. Ale vyloženě natočit jednu natáčku. To nebylo nijak náročný, drastický.

Já: Takže ses podle výsledků dostala do té...

Marie: Ehm, nad tu čáru.

Já: A vyloženě nikde takhle v rodině, po příbuzných kadeřnice nejsou?

Marie: Po příbuzných ani ne, jedna jediná, to je vzdálená z Prahy přes otcovu stranu, ale s tou sme se nikdy nestýkaly. Jednak ona je starší, řekla bych asi o deset let. Ale tam sme nebyli nikdy ani v kontaktu, že jo Brno-Praha, jsme se nikdy nestýkaly. Takže můžu říct, že nikdo od nás z rodiny. Ale nevím, proč mě to tak napadlo. Rozhodla jsem se v podstatě, řekla bych, že to byla myšlenka ze dne na den, „A já to budu dělat, a hotovo.“ Protože si myslím, že sem tam jakoby sama v sobě vnitřně zvažovala, jestli kosmetiku, pedikúru, ale to všechno je se zdravotnictvím, a já sem si prostě nevěřila v té škole. Takže já sem šla tady tím směrem kvůli těm známčkám v podstatě. Že to bylo takový nejjednodušší, že jsem se nemusela učit (smích).

Ale dneska když se na to člověk podívá, tak měla sem se naučit, měla jsem si udělat maturitu, ale do dneška mi to nechybělo, roztrhala jsem to přede dveřmi a nešla jsem tam. Teď jsem měla sraz se spolužákama jako s kadeřníkama a v postatě Ondra si to dodělává teď, ta co to má tu maturitu, tak stejně to kadeřnictví nedělá (zdůrazňuje). K ničemu to, jakoby ta kadeřnice, k ničemu tu maturitu zatím nepotřebuje.

Já: A když jsi říkala, že „sis ju měla dodělat“, tak proč to říkáš, když to nepotřebuješ?

Marie: No možná jsem si ju měla dodělat jakoby na stáří, že člověk nebude dělat o berličce. Nedokážu si představit, že kadeřnice bude dělat až do důchodu, to si teda nedovedu představit po zdravotní stránce. Jako třeba to člověka zvládne s těma kloubama a s těma zádama, ale není to moc jednoduchý. Nevím. A ani když se podívám, nevidím moc, že by kadeřnice odcházely do důchodu. Že jdou spíš dělat někam jinam. V kolikati je teď ten důchod, to máš v nějakých šestašedesáti, osmašedesáti, to si myslím, že to není vůbec jednoduchý stát na těch nohách jakoby furt.

Já: Aby se ti netřepaly ruky...

Marie: (smích) No nevím, jako z téhle stránky si říkám, že měla jsem si ju udělat. Že se člověk líp učil, když byl mladší. Že dneska jakobych to nešla dodělávat.

Já: Opravdu ne?

Marie: Kdybych neměla jinou možnost, tak jo. Ale když si můžu vybrat, že to nepotřebuju, tak do toho vůbec ani nepřemýšlím jít. Zatím, myslím si, že mi to nechybí. Tak nějak mě baví to stříhání, k životu to nepotřebuji.

Já: Takže si myslíš, že pokud maturitu, tak jedině kvůli tomu, aby ju měla, kdyby ses ucházela o něco jiného?

Marie: (přítakává) Když bych, já nevím, může se stát cokoli, havárka, budu bez noh, nebo to člověk nikdy neví. Já sem si to do té doby, než měl Otík zlomenou nohu, já sem si to vůbec neuvědomovala, že ten život může skončit tak hrozně rychle. To byla vtěřina, když měl zlamanou nohu (její syn měl komplikovanou zlomeninu nohy a ležel s ní půl roku), když sem viděla, jak tam hodil to salto, pak do nemocnice. Tak do té doby sem si vůbec nepředstavovala, že by se takový ty světy změnilo z chvilky na chvilku. A teďka už nad tím tak přemýšlím, co budu dělat, až nebudu moct. Ale já nevím... Ale já nevím. Až ta situace přijde, tak se to bude řešit. Zatím si furt věřím, že budu stříhat stříhat, stříhat.

Já: A takhle, když už máš takovou životní zkušenost, budeš chtít, aby tvoje děti, já vím, že jsou teď ještě malý, ale aby tak nějak, ušetřit je toho, než to pochopí samy, a donutit je – aspoň tu maturitu si udělej a pak už si dělej, co chceš...?

Marie: No nevím, chtěla bych ho, je, oba dva podporovat, aby si – protože v dnešní době bych řekla, že už všichni jsou vysokoškoláci – ale on někdo rukama dělat musí, takže, nevím. Otík jako není v té škole úplně značka ideál, Štěpán ten je na tom líp, ale já jim to můžu říct, ale nedonutím je. Nebudu za nima stát s kartáčem a bičem: „A teď to musí být takhle a jestli nebude, tak tě vydědím,“ to jako asi ne, to jeho nedonutím. Už jenom tím, že já jsem sama se jen tak vyučila obyčejně, tak je nemůžu nutit, aby měli maturitu. Samozřejmě, že je v tom podpořím, když budou chtít. Já jim budu pomáhat, budu pro ně dělat první poslední, ale nutit je v tom asi nebudu. Ani se na ně nebudu zlobit.

Já: Takže třeba nenutíš Otíka nosit nějaký známky...

Marie: Nene, ba naopak, sem se podívala teď na vysvědčení svoje a jeho a myslím si, že je na tom líp jak já, takže ne. Myslím si, že tak jak to je, tak to funguje. Nemůžu nijak jakoby chtít ho vyklepat, aby nosil samý jedničky. Myslím si, že ne.

Já: A vlastně tvůj taťka on má co?

Marie: On je elektrikář, bez maturity. Nevím to jistě, ale myslím si, že je bez maturity. Dneska dělá v Čepru (velká přečerpávací benzínová stanice na kraji Stránic, cca 1 km od Těvlic) vedoucího údržby. Dělá tam vlastně, dělá tam vlastně (přemýšlí), kolik je Tomášovi (její mladší bratr), osmadvacet let. Vlastně od té doby, co jsme tady, tak dělá tam. Co sme se sem nastěhovali.

Já: Hm, to je třeba zajímavý, že chtěl po tobě, abys...

Marie: Abych byla, no tak jako v té době, že jo, to bylo jako účetní, účetní, že jako to účetnictví, v dnešní době je to účetnictví tak strašně těžký, že by mě tak nenutil dneska, že by to už viděl nějak jinak jo, dneska by mě třeba nutil na ty jazyky, protože v jazycích je dneska taková – člověk, který umí jazyky, tak bych řekla, že je nejpohotovější člověk, jo. Když to člověku nejde, tak to nedonutím, ani to do sebe dostat, naučit se to, snaha byla tolikrát, ale ono to v té hlavě, já prostě radši rukama než hlavou. Já sem na tom tak špatně, co se dá dělat.

Já: A tak „špatně“, umět rukama je taky taková vzácnost. Každé od toho má svoji cenu, oboje je potřeba.

Marie: Říkám, zatím sem toho nelitovala, nemám nějaký problém s tím, že hold si vydělávám peníze rukama, nevadí mně to. A ani neodsuzuju takový ty různý, protože někdo to dělat musí, že jo. S vysokou školou nikdo popelnice vyvážet nebude, ale popelnice vyvézt potřeba jsou, že jo.

Já: A tak dneska to začíná být už tak znehodnocovaný, že vejšku má každém, že...

Marie: Taky si myslím, že je to jedno, jestli mám nebo nemám vysokou.

Já: Dokud to teda člověk vyloženě nepotřebuje.

Marie: když tě to vyloženě nedonutí, zas ale na druhou stranu ty vlasy rostou furt a zastříhnout jsou potřeba pořád, že jo (smích).

Já: To je pravda.

Marie: A když člověk chce pracovat, tak si myslím, že pracuje.

Já: (přítakávám) A co vlastně mamka na to tehdy?

Marie: mamka (vzpomíná)...no ta byla jako spokojená, ta chtěla, abych dělala to, co já cítím a ona mě v tom vyloženě podporovala. A tak na druhou stranu je ženská, že jo, tak určitě v tom viděla to, že nemusí chodit ke kadeřnici. Jo? Ta v tom neviděla nic špatného.

Já: a ona dělá vlastně co?

Marie: Ona už je teď v důchodu, ale dělala, ona si dodělávala chemickou vysokou. Takže jako je chemička. Ale co dělala, teďka v té, to je Masarykova? Vedle těch Bohunic teďka, co tam je to nový, to je Masarykova univerzita, ne?

Já: Jo, ten Campus (Univerzitní Campus pro potřeby lékařské fakulty MU)?

Marie: No, Campus, tak tam vlastně chvíličku byla než šla úplně do důchodu a v laboratořích chystala studentům, co tam jakoby dělali pokusy, tak jim to třeba hlídala, když chtěli nebo umývala jim tam sklo, chystala jim tam k tomu potřebný chemikálie.

Já: A tak jedinej Tomáš (její mladší bratr) si zvolil tu školu.

Marie: No tak, protože on jedinej byl takovej nejšikovnější na hlavu. On jako starší brácha, David, tak ten byl ve zvláštní škole a měl samý jedničky, on nebyl blbej, třeba čeština a tak různě zvládá, ale on byl takovej huhuhu, jako hučák. On jako pracovat rukama, je obráběč kovů, dělá u soustruhu a ten spíš jako dělat takovou, on nebude sám nic vymýšlet. Jemu musíš dát úkol a on ho splní, (zdůrazňuje) on ho splní, splní ho v pohodě, ale musíš ho naukolovat. Kdežto já si myslím, že jsem s Tomem samostatnější člověk, že si zvládneme sami vymyslet, přidat, podat, zajistit a tak. On je na tom ještě líp, že zvládá ten jazyk a tu školu. Mě ta škola nebavila. Jeho jo, on prostě se naučil, a tím, že to vychytil, že měl daleko lepší známky než já, tak on šel ze šesté třídy na gympl a podle mě to byla výhra, že je tam naučili je učit, takže on to fakt potom zvládl, že jel tak, jak mu to padalo pod nohy a já nevím, čeho on je. On má tu strojní, ne? (Studuje doktorát a vyučuje na Strojní fakultě, VUT Brno) Tu statistiku

Já: Něco s matematikou, ne?

Marie: No, statistiku školí. Takže je vlastně přes matematiku v pohodě.

Mladší syn nalepil nos na mléčné sklo od dveří do místnosti a dělal grimasy. Smích.

Takže ten to má jednodušší, co se týče té školy. A je takovej samostatnej, soběstačnej. A tak ten starší brácha to dostal tak nalajnovaný v té zvláštní škole, že už nešplhal výš. To je daný tou učitelkou, Tůmovou, co tady byla (na místní základní škole). Prostě sražený dolů a ...ale v té době nebylo, já si myslím, že ten Otík je na tom dost v pohodě, ale v té době, co byl brácha, tak prostě – neumíš, máš pětky samý, jdeš do zvláštní. Kdežto ten Otík dostal tu možnost, že: „Dobrý, neslyšíš to, nevidíš to, ty i/ý,“ a já nevím co, dis, a tam vlastně dostal tu možnost, že má individuální plán.

„Stací, stací,“ klepe na syna nalepeného z druhé strany na dveřích. „Běž za tatškou dívat se na televizu.“ „Ne,“ odpoví syn, „já chci jít k vám.“

(pokračuje ve vyprávění) No, takže vlastně dostal tu možnost a myslím si, že jsme se v té škole, tak jako zvládá, že sme se chytli.

Já: On dojíždí do Brna?

Marie: Jezdí do Brna, no. Jsem ho v polovině druhé třídy dala tady z Těvlické školy do Brna, protože tam nebyla ta komunikace té učitelky s tím dítětem. A když ti chodí děcko ze školy zničený psychicky domů a naštvaný a vyřízený, tak proto musí člověk něco udělat. Já sem měla strach, jak bude zvládat ten autobus, jaká bude doprava, že já s tou prací ho nemůžu vozit, abych ho vozila po kroužcích, abych ho vozila každý ráno do školy, ze školy, to prostě nejde, protože já musím pracovat, jak chcou

ty lidi, já prostě nemůžu, že bych si řekla, že mám pracovní dobu od 7 do 3 a přes to vlak nejede. To prostě nejede. Já pracuju pořád a tak, jak lidi chtějí. Ale zvládnul to. Naučil se jezdit autobusem, odpoledne byl v družině, člověk ho čekal v pravej čas. Ale musel dostat mobil. Pravda je to, že když chodí do Brna, tak je takovej otrkanější než ostatní děti. Je to vidět, je to poznat, když sou děcka, co tady choděj do Těvlic (do školy) a on je takovej, nechci říct, že grázlík, ale je prostě takovej otrkanější. Všechno líp zvládá. Takže ono má všechno svoje pro a proti, ale já su ráda, že to takhle dopadlo a vůbec v té škole a že tam chodí s pocite pohody, že to není ten psychickej teror. (odmlka)

Já: Jo. Já když jsem si procházela jednotlivý etapy, jak jsi měnila to zaměstnání, tak ty si byla s Otíkem normálně až do těch třech let, než šel do školky, normálně doma nebo...? Mezitím jsi stříhala...

Marie: I doma jsem stříhala, jsem stříhala furt a v podstatě i v těch Oticích, co jsem dělala, tam jsem pracovala.

Já: Já si totiž vzpomínám, že když jsem byla menší, tak jsi k nám přijela autem, vzala sis bedýnku s věcmi a šla jsi stříhat, tak jsem se chtěla zeptat na tohle, že si na to už moc nepamatuju.

Marie: (s úsměvem) No, no no, to bylo za toho Otíka, a protože – tam to bylo hlavně daný rozdíl mezi Otíkem a Štěpánem je, že Štěpán je tady a tady su ve svém, ale my jsme bydleli u Otové (druh) matky, když byl Otík malý, tak jí se nelíbilo, že k nám chodí strašně moc lidí. Protože je to fakt velkej okruh lidí a jí vadilo, že do toho baráku chodí cizí lidi a pořád tam furt někdo je. Pak sem vyhledávala tu možnost spíš, protože pracovat jsem potřebovala, protože to potřebuju jak po psychické stránce, tak po finanční, tak jsem vlastně vždycky lapla bedýnku a jela jsem k někomu dom česat. Nesla jsem bedýnku, šel za mnou Otík, jo, a šli jsme do rodiny, tam jsme učesali a zase jsme šli dom.

Já: A to bylo vždycky na objednání?

Marie: Na objednání, furt. Pořád jenom na objednání, jinak vůbec, jen na objednání a mamka nebo Hanka, kamoška vlastně, občas mně hlídaly, když jsem šla do těch Otic nebo i Ota (druh). Když to bylo takhle přes léto, šel s ním do hospůdky, tam odevzdal nějaké hodné tetičce kočár a já sem vlastně si zajela. Jo, když jsem ještě kojila, já sem začla v podstatě hned, ale to až po třech měsících jsem začla do těch Omic. V podstatě to bylo jenom dvakrát týdně, fakt jenom na ty tři hodinky, mezi tím kojením, dvě hodiny maximálně, ty dva dny v týdnu, později už jsem byla třeba jedno odpoledne dýl. Jezdilo se jeden den a hlídalo se. Takže tak. A tak jako po těch třech měsících jsem pracovala v pohodě pořád. Když jsem porodila Štěpána, tak jsem po čtrnácti dnech (smích) začla pracovat. V podstatě týden v nemocnici a týden doma a normálně sem pracovala.

Já: Jsi to potřebovala?

Marie: Mě to prostě baví, chybělo mi to. Teďka su týden po dovolené a už to potřebuju na ruky, abych už někomu umyla hlavu a už tak jako se těším až budu někomu něco stříhat, vymýšlet. Takže já to potřebuju podle mě i jako tak, aspoň to tak cítím. Ještě si myslím, že jsem nepracovala, abych pracovala s odporem. Já radši budu stříhat hlavy, než abych šla uklízet. Jako samozřejmě udělám spoustu věcí, si myslím, že je to tak nějak na tom baráku vidět, že funguje ta práce, ale radši budu stříhat hlavy, než uklízet. (smích)

Já: Mno jo, máš to tu hezký, sem koukala na ty prolízačky, to jsi nějak dávala dohromady ty nebo?

Marie: No já s Karlem (kamarád z Otic).

Já: jo, no, on se teď pustil do všelijakých těch vejškovek a tak

Marie: (přítakává) No tak já jsem to tak namyslela, co bych tak jako chtěla, sehnala jsem v podstatě ty dřeva a s Tomem (bráchou) jsme to zvládli tak nějak udělat. Karel záukoloval, co bylo potřeba a tak sme tak každém přiložili ruku k dílu.

Já: A děcka mají radost z toho?

Marie: Myslím si, že jo. Nebo tak nějak aspoň se snažím, že pořád pracuju a já nemám na to, abych chodila s těma maminkama po těch pískovištích a po Těvlicích a abych poklábosila, co kde, kdo a jak, já na to prostě nemám, mně to přinde zbytečně vyhozeném čas. Možná ty děti by byly rády, ale tak nějak se jim to snažím vynahradiť, že mají ty atrakce tady na zahradě, že nemusí někde chodit a mít pocit, že jim chybí něco z ulice. Takhle na ně vidím, můžu pracovat, děcka si skáčou, zákaznice sem chodí s dětima. Takže moje děti se zabaví s jejich dětima a je to. Člověk na ně vidí.

Já: A tak když jsi říkala, že nepotřebuješ klábosit po venku, já myslím, že toho spoustu poklábosíš u hlavy, ne?

Marie: To rozhodně (úsměv). Ale tady klábosíš jakoby, ty zákaznice se baví, jak bych to řekla, trochu jinak, jak ty maminky. Ty maminky furt probírají, jestli dítě spalo, nespalo, jestli bolí břicho, nebolí břicho, kde sehnat věci a tak. A já na to nejsem stavěná. Kdežto s těma zákaznicemi, ty se baví, jako dobrý, některý o počasí – některý o tom, jak strávily dovolenou, některý o tom, kde viděly co, a že shání tam to a ono, je to takovej jinej okruh s těma zákaznicemi. S těma zákaznicemi se člověk baví jinak jak s těma maminkami.

Já: A stalo se ti někdy, že třeba přece jenom, člověk se tak jako relaxuje, jako zákazník, a máš to tady fajn, cejtí se příjemně, tak jako jestli se potýkáš s tím, že se ti otevrou víc a...

Marie: Tak je to poznat, že některá zákaznice jakoby, ale je to daný tím, že pokud ta zákaznice třeba – nevím, mám par zákaznic, který chodí každý týden, jednou po čtrnácti dnech, některý po těch třech týdnech – tak ty zákaznice jakoby daleko víc si s tebou vykládají, protože jsou tady častěji. Samozřejmě je to ale o psychice lidí, někteří zákazníci si to tady odsedí, huhuhu a jdou pryč. To je na povaze těch lidí.

Já: Já sem to směřovala i tam, jestli máš starosti někdy s tím, že...

Marie: To asi ne, to si nemůžeš brát na tělo, samozřejmě řešíš spoustu problémů, ale (rozmýšlí se) já jsem spíš takovej ten člověk, určitě sama se svou rodinou tak jako válčím, válčím, tak jako se trápím se sama, tak jako zbytečně sama. Ale těm zákaznicím se snažím strašně pomoci tím, že do nich dávám jakoby – teď nevím, jak bych to řekla – prostě aby to braly z té pozitivní stránky, aby hledaly něco pozitivního, že v tom musí hledat to dobro a ne to zlo. Že musí fakt jako myslet na to lepší a ne na ty problémy a starosti. Tak si myslím, že se jim snažím pomoci. Tak to je v tom světě. Člověk musí, protože jinak když člověk myslí na to zlé, nebo se plácáš v tom hrozným, tak se tam uplácáš ke dnu. Musíš z toho dna nahoru a šplhat můžeš jenom po těch pozitivních věcech, že jo.

Já: To jo, je to tak.

Marie: Tak si myslím, že v ten moment to s těma lidma prožívám, ne že by mi to bylo lhostejné, ale člověk se s tím zabývá, tak – řekla bych – tak ten jeden den, když něco nějak potřebujou, pomoc někde hledají, tak člověku to šrotuje v té hlavě, jestli nemá někoho, kdo by mu mohl pomoci, nebo kdo by

sehnal. Samozřejmě se tím člověk zabývá, ale ne tak, že by mě to... tady se mi za den prostřídá tak deset lidí, to nemůžu, abych jako nabalovala na sebe ty problémy cizích lidí, v postatě cizích, ale oni nejsou, protože člověk taky o nich ví věci, jo. Ale nemůžeš to řešit úplně, to bych se z toho všeho zhroutila.

Já: To jo, to aby sis potom otevřela zvlášť sazby za sezení... (smích)

Marie: (smích) no tak, na to bych asi já neměla, ale tak myslím si že, podpora těch lidí musí být. Prostě se snažím, aby odcházelí spokojení. Ne jako naštvání a napučení.

Já: Ještě by mě zajímalo, jak... co tě motivovalo nejvíc, že jsi přešla na živnostník, než být zaměstnaná, protože to si myslím, že je hroznej krok, ...

Marie: Asi je to hroznej krok, to bylo úplně já nevím, jak bych to řekla. Ono dostávat jako, dělat tu práci, jakože ju člověk má rád, a dostává za tu práci 2000 korun. Si myslím, že to není jednoduchý. Trvalo to v podstatě půl roku. A když člověk vidí, že od těch zákaznic dostává nějakou sumu a když vidí, že se mu dostane do rukou, já nevím, když jsem měla tržbu dvacet tisíc a dostala jsem za to dva tisíce, tak to bylo takový docela tvrdý. Dobře, kolik mohl být materiál, dobrý, pět, šest tisíc, tak furt jako ten zbytek těch peněz je úplně někde jinde, když jsem byla zaměstnaná po té škole, takže jsem hodně hodně dlouho zvažovala, uvažovala. To byly ty začátky, kdy bylo hodně živností, v roce 97.

Já: No v těch letech to byl boom na živnosti.

Marie: Že všichni tak jako nějak začali. A když člověk vidí kolem sebe, že když se odpoutá od těch rodičů a přemýšlí teda, jak by chtěl bydlet sám a najednou zjistí, že nemůže za ty dva tisíce – bydlet, jíst, fungovat, bavit se, najít si někoho, nějakého chlapa nebo něco. To prostě nebylo reálný. Tak postupem tlaku svých jak bych řekla známých nebo kamarádů, tak všichni: „Běž do toho, běž do toho!“ Samozřejmě doma, můj otec: „Ty seš úplně, to bude hrozný, nezaplátíš, budeš dlužník, všichni tě převálcují!“ Takže já jsem byla jakoby v rozhraní, jestli jít nebo nejít, no a samozřejmě celý život svého otce hrozně miluju, ale nikdy neposlouchám (smích). Ale jo, když se podíváš na všechno. My se tady dohadujem kolem baráku, protože mně pomáhá poměrně dost. A všichni teda tvrdí, že su stejná jako on. Takže my opravdu oba dva máme svůj vlastní názor. Otec to dělal se svým otcem, že si dělal úplně všechno po svém, a to stejný dělám já, jo. Takže já jsem do toho šla, do toho živnostníku no a v postatě ještě chvíli jsem zvládala v těch Oticích. Tam byla ještě ta nabídka od těch Otičáků si tam otevřít pro důchodce jako kadeřnictví. Protože jsem se znala s paní Bartoňkovou (z Otic), česala jsem celou jejich rodinu, tak jestli tam nechci si jako udělat. Takže to vzniklo, jakože oni chtěli, tak já jsem si říkala, já do toho jdu, to zvládnou. Naslibovaný v práci, jak budou předváděčky a já nevím co všechno a najednou nebylo vůbec nic. Takže toho času bylo najednou, co holka měla na práci. Když jsem byla v práci od 6 do 2, tak jsem mohla odpoledne dělat. Nebo odpoledne od 12 do 7, nebo jak dlouho jsem byla v práci, tak pořád nebylo co jako kloudně dělat, takže sem do toho šla a myslím, že půl roku jsem byla v podstatě v práci i jakoby, tam jsem jezdila dva dny, jo, do těch Otic. Když jsem měla v Brně na odpoledne, tak jsem byla v Oticích ráno a když jsem byla v Brně ráno, tak v Oticích jsem byla odpoledne. Takže to bylo tak nějak toho půlroku. Pak jsem si říkala, že se na to můžu vykašlat, protože jsem viděla, že to zvládám pracovat sama někde jinde. A pak jsem dostala nabídku přejít do jiného kadeř, tak jsem tak jako šla do jiného kadeř. A šla sem dát výpověď v práci. Já jsem teda dala ráno a kolegyně dala odpoledne. A ta, starší byla teda, byla to prostě dáma a já sem byla pól. Tak jsem dala výpověď, a že mě nepustí, že to neexistuje takhle ze dne na den, já jsem říkala, že dodělám měsíc a končím, a ona že ne, že tam musím odchodit další tři měsíce a pak že můžu odejít. A ta, co dala odpoledne, tak v podstatě odešla hned. Takže jedna mohla a jedna ne, tak jsem byla taková

naštvaná a vyloženě tam se mnou zametali. Takže to bylo hrozný, hrozný.

Pak jsem tam nějak, já nevím, po 14-ti dnech, co jsem dala výpověď, po třech týdnech, tam přijel kamarád, a já jsem ho ostříhala, neměla jsem žádnou práci objednanou, tak jsem si tam dovolila sednout do té čekárny, kde čekávají zákaznice, sem si tam dovolila sednout s tím kamarádem, no a ta šéfová tam po mně začla řvát, co to je za manýry, že tam nesmím sedět, nesmím to a ono a ten kamarád říká: „To si necháš líbit? To teda neexistuje! To teda v žádným případě, to tady nebudeš ani hodinu!“ Takže já jsem si šla dozadu pro věci, sbalila jsem si všechny věci po tady tom výstupu, co ona tam po mně začala řvát, normálně sem si sbalila věci a prostě sem odešla. Samozřejmě, že sem nedostala poslední výplatu, ale samozřejmě, že sem tam ty poslední tři měsíce neodchodila, dostala jsem zápočtový list a odešla jsem, zmizela jsem. Protože já jsem neskončila pracovat, já jsem ze dne na den odešla a šla jsem do té nové práce, a nedělalo mi to problémy, protože jsem ho (živnostenský list) už půl roku měla. Vůbec mě jako netrápilo, že sem tam jako skončila.

A začala sem sama na sebe a v postatě postupem času, dneska bych se nevrátila. Bavili sme se o tom, nevrátila bych se tam, ani náhodou. Už jenom protože můžu si zaprvé s děckama, i když tam jsou nevýhody, neschopenka není, s děckama jako žádná mateřská velká, u mě nic moc, vlastně vůbec neproběhlo, že jo, dobrý no, tak ty tři roky za mě platí stát sociální a zdravotní, to je pro mě jediná výhoda. No ale v podstatě když vezmu, že zaměstnaný matky dostávají daleko vyšší mateřskou, a já jsem byla jenom o těch třech tisících, ale zas je to taková profese, že si u toho můžu přivydělávat, takže jsem to nějak nikdy neřešila. Ale co sem, tak sem v zaměstnání chodila na šestou do práce a postupem času, co jsem na živnost, tak sem byla na sedmou hodinu, pak sem byla na osmou hodinu (směje se), pak to bylo, když ty děcka jako fakt malý, tak od devíti, dřív jsem nepracovala, jako dlouho večer, to mně bylo jedno, to bylo jedno, klidně sem barvila o půl desátý, to mně nevadilo, ale ráno dřív jak v devět v žádném případě. A samozřejmě, že pracuju sobota, neděla, je to jedno, ale já zas nemám problém si udělat nedělu v týdnu. Jo, jakože když pracuji celou neděli, tak vím, že když mi tam vynde v týdnu den, kdy se mi neobjednají, nebo dneska už se snažím si předělávat ty lidi, aby mi to vycházelo jakoby k sobě, abych tam měla třeba jeden den volna, abych mohla vzít děcka teď o prázdninách, já nevím, třeba do zoo. Tak si vyloženě dělám, třeba středu nebo úterý, abych tam neměla žádný lidi, ale z toho pracuju celý zbytek týdne, furt, jo, abych měla aspoň nějaký volno pro ty děcka, abych s nima mohla někam jít. Takže je to taková svoboda, že si člověk naplánuje práci, jak chce. Nevýhoda toho, že pracuješ furt – sobota, neděla, volaj všichni furt. Včera bylo pozdě, objednáš jindy, snažíš se co nejdřív, aby lidi byli spokojení, protože když jim řeknu dvakrát, že ne, že nemůžu, tak potřetí nezavolaj.

Já: A když jsi s nima ted'kom měla sraz, jsou nějakí třeba zaměstnaní...?

Marie: Bylo nás tam šest z těch třiceti, protože to bylo v blběj termín, jak byly ty svátky. Tak spousta lidí bylo odjetých, co chtěli přijít, tak byli s rodina odjetí pryč. Ale bylo nás tam šest a z těch šesti, tři jsme kadeřníci dál a tři ne. A nedělali to ani po škole, prostě nechtěli, nějaký prodavačky, pošťačky, a jedna dělá u drah účetní.

Já: Člověk potřebuje tu školu na to, aby pochopil, že to dělat nechce?

Marie: (smích), no jo. Jako vyloženě, člověk by řekl – tahle to dělat nebude, tu to bavit nebude a nakonec stříhá, nakonec to dělá, no.

Já: To třeba nikdo nevyňikal a pak nakonec...

Marie: přitakává

Já: Ještě jsem se chtěla zeptat, když tě teda mamka podpořila s rozhodnutím, taťka se s tím taky smířil, jak se třeba dívají na tvoji práci dneska?

Marie: No, s odstupem času, tak jako řekla bych to – já nevím, z vlastních očí, já nevím, protože my se o tom nebavíme, tak nějak to neřešíme, protože taťka tak nějak ty podnikatele moc nemusí a jsou to zloději daní a kdesi cosi všechno, tak my na tohle téma moc nebrousíme, protože to bychom narazili na hřebíček, ale co třeba slyším jakoby od známých, co máme společný známý, tak vypadá a mluví o tom, jak je hrozně hrdý na to, jak jsem zvládla barák a jak jsem zvládla pracovat a tak jako, že je spokojenej. Víceméně mi to neřekne do očí, ale všude o tom mluví, že všichni tvrdí, že je hrozně hrdej na to, že dělám to, co dělám a že zvládám, jak to zvládám. Takže i tak, když mi to neřekne do očí, tak já jsem na druhou stranu spokojená, když vím, že – s ním v práci dělá můj spolužák, tak ten mi to taky poví, jak tam vždycky tatínek o mně básní, že jsem prostě úžasná – tak zahřeje to na srdíčku, že jo. Ale do očí si to nikdy neřeknem, takže myslím si, že je tak nějak spokojený, že to zvládám, že nejsem žádnéj závislák na něčem, žádná...

/ozývá se dohadování z obývacího pokoje a zvýšený hlas druhá/

Marie: Já je budu muset jít osvobodit.

2. Rozhovor Jana, 30. 7. 2010

Pasport: Janě je 44 let a pochází z cca 10 km vzdáleného městečka, kde vyrůstala spolu se svoji sestrou. V místě rodného bydliště pracovala po vyučení pod dobu pěti let jako kadeřnice, zaměstnaná ve státním podniku Služby. Do Těvlic se přestěhovala za manželem před 21 lety. Z jejich manželství vzešel syn Pavel (20 let) a dcera Bohuška (16 let).

Rozhovor začal zpočátku v přátelštějším duchu, než minule, povídali jsme si o Jižních Čechách, nicméně i tak se respondentka při osobnějších otázkách uzavírala. Rozhovor proběhl v přední místnosti, kde má informátorka kadeřnictví, oddělené od zbylé části domu.

Já: Já bych se potřebovala vrátit do věku vašich dětí teď, ale jste to vy, kdy se na to díváte z pozice rodiče, tak, jak jak Vás vychovávaly Vaše rodiče, a to myslím konkrétně ve vztahu k té škole a k té profesi, kterou jste si vybrala. A konkrétně by mě zajímalo, třeba teď, když...jak vůbec dopadla holka, vy jste tehdy říkala, že, už je to půl roku, že jo...

Jana: nakonec jde na kadeřnici.

Já: tak nakonec na kadeřnici ? (S úžasem) A čím to? Nakonec? Vím, že chtěla jít na tu kosmetičku...

Jana: No, na kosmetičku, hotelovku a tu kadeřnici jako poslední, no a pak se vlastně v prvním kole dostala jenom na kadeřnici a říká: „Tak já půjdu na tu kadeřnici, dyť vlastně na to, co sem celej život chtěla, puđu.“ Což je pravda, ona tak dva roky poslední říkala, že bude dělat něco jinýho. Já jsem říkala: „Tak zkus do druhýho kola.“ Ona: „Néé, já su spokojená, já puđu na kadeřnici.“ A je to! (Smích)

Já: Takže to u ní tak došlo, jo. A jak se na to díváte Vy? Jste ráda?

Jana: Já su ráda, su ráda, protože...bude to mít jednodušší. Zatímco holky když jsou po vyučení, tak hledají těžko práci, jo. To zaměstnání bez praxe. Já jsem říkala, tak kdyby tady se mnou byla aspoň rok, dva, tak bude mít nějakou praxi a může si shánět práci v Brně. Teď ještě ideální, ona teda zatím tvrdí, že si udělá maturitu-nádstavbu, tak jsem říkala, tak kdybys aj po odpoledních po ty dva roky, co budeš dělat maturitu, taj byla se mnou, tak už máš dva roky praxe. Jenom nevím, co chcete konkrétně z toho dětství...

Já: Tak v té době, kdy, vy jste říkala, že to bylo úplně náhodou, kdy tatínek říkal, co zkusit kadeřnici a vy jste říkala, proč ne.

Jana: No, no, (přítakává)

Já: Ale tak nějak si říkám, když si vybavíte v tom věku Vaší dcery, jestli jste nepřemýšlela o něčem jiným.

Jana: Ne, vůbec, já jsem vůbec nevěděla, vůbec jsem nevěděla.

Já: A tehdy vaše kamarádky

Jana: (kroutí hlavou)

Já: taky jako ne ?

Jana: (kroutí hlavu, že ne)

Já: No a pak jste naznačila, že někde u Vás v rodině byla kadeřnice, tak jak to tam bylo, jestli se můžu zeptat?

Jana: No, u nás v rodině těch kadeřníků bylo víc, ale... to byly babiččiny sourozenci a měli kadeřnictví a jejich ženy tam dělaly. No a pak mamčina švica byla vyučená kadeřnice, ale nedělala to. Takže to mě ničím neovlivnilo. volba povolání

Já: Nebo myslíte, že tatínkovo rozhodnutí bylo třeba...

Jana: To byl nápad! Švica dělala fotografkou a u nás v Rosicích pro Služby, jo města Rosic, takže tam braly dvě kadeřnice. A otec se díval co co kde, a...vůbec, že bych k tomu tíhla! Volba povolání

Já: To tak vlastně fungovalo dřív? Že ty Služby nabízely místo a zároveň si vás učili nebo?

Jana: No to bylo mnohem jednodušší, jak je to teď právě. Služby sháněly, nevím, jak bych to vysvětlila. Byly Služby města Brna, manžel se učil pro OSP, jo, Okresní Správní Podnik, a Služby města Rosic byly a ti sháněly učně a prostě, já nevím, to tehdy patřilo státu, oni to neplatili, ale prostě my jsme byli přijatí pro ty služby s podmínkou, že tři roky po vyučení tam budem dělat. Jo, takže my jsme byly, každé ten učeň přijatej pro nějaký podnik. Že to není jak teď, že ty děcka naberou a práci si můžou hledat někde jinde, jo, že to bylo takhle jednodušší. Školní docházka

Já: Ale na školu jste chodila normálně?

Jana: Normálně do Brna na Charbulce bylo to, jak je to teď! Školní docházka

Já: A jo!

Jana: Akorát že v každé tej třídě, pro některé ten podnik jsme byli, tam jsme měli vždycky praxi o prázdninách v tom podniku. Třeba Služby Rosic měly kadeřnictví v Rosicích, na Zastávce, v Domašově, no prostě celý to okolí, jo. No, tak já jsem dělala v Rosicích. Jo, bylo to jednodušší, prostě.

Já: A co dostat se na tu Charbulku? Jste musela dělat nějaký přijímačky?

Jana: Ne. Jenom výběrový řízení tak jak je to teď (na základě váženého průměru známek). Podle toho kolik se jich přihlásilo, asi podle toho jaký měli známky.

Já: když říkáte podle průměru, to jste se musela nějak líp učit?

Jana: Tak se čtverkama by na kadeřnicu nevzali. Tak asi.

Já: Aha. A jak jste se vůbec vy učila, bavila vás škola?

Jana: Vás bavila škola? (smích) já si myslím, že nikoho škola nebaví (smích). Měla jsem trojky. No tak průměr, no.

Já: a nepřemýšlela jste třeba, já nevím, máte nádstavbu?

Jana: Ne, jenom vyučená. Jsem byla lenošná v té době. Dosažená kvalifikace

Já: Když říkáte v té době, dneska by jste nebyla?

Jana: Tak teď v tomto věku bych už nešla. Ale svým děckám člověk samozřejmě radí, tak Petr ten jde teďka na vejšku, už podruhý (smích). Ale Báře radím, aby měla tu maturitu, jo, tak jako každé rodič asi.

Já: Jo, myslíte, když víte, že můžete i jenom s vyučením normálně dělat, tak myslíte, že...

Jana: Myslím si, že je to lepší, já nevím, ona třeba bude mít zdravotní problémy a tu kadeřnici nebude moct dělat. Aspoň bude mít maturitu. Ono člověk musí přemýšlet takhle.

Já: A takže starší syn se pokouší o vysokou?

Jana: Jo, už podruhý (smích). On toho nechal po dvou měsících, šel na ekonomickou informatiku a ta ekonomika mu vadila, tak toho nechal a teď jde na Masaryčku (Masarykova Univerzita) na Informatiku.

Já: Normálně dělal přijímačky?

Jana: Normálně dělal přijímačky a už je přijatej.

Já: tak to je docela lukrativní, bych řekla...

Jana: no aby to dodělal (smích) teď po té zkušenosti

Já: Hmm, a to je jeho rozhodnutí?

Jana: No, je to jeho rozhodnutí, jako my jsme mu říkali, že bysme chtěli, aby dělal vysokou, jo, akorát mu poradila jeho třídní, protože on má střední školu informatiku, tak mu třídní poradila, protože on byl přijatej na VUTěčko na Masaryčku na informatiku a na Mendělku na ekonomickou informatiku, a třídní mu poradila ekonomickou informatiku a to teda... takže kdyby šel zrovna, tak už mohl mít první rok za sebou, no.

Já: a vy ho teda jste se rozhodli podporovat? Protože jsou rodiče, kteří říkají: „Tak hlavně dodělej maturitu a zbytek už je na tobě.“ Protože taky je to dneska náročný.

Jana: Byl půl roku nezaměstnaněj, no tak nevyhodili jsme ho z baráku (smích). Podpora dětí

Já: No právě, i tohle je náročný.

Jana: A nenašel teda, on hledal v oboru, nenašel, vůbec, taky bez praxe bez vysoké školy v jeho oboru vůbec. Sem si říkala, aspoň je to k něčemu dobrý, že zjistil, že opravdu tu vysokou potřebuje, pokud chce dělat práci v oboru.

Já: Hmmm, já bych řekla, že v jeho oboru ta vysoká a angličtina asi.

Jana: No, no. (přítakává)

Já: A Bohunka nemá, já vím, že jde teprve na střední, má třeba nějaký, jsou vyšší odborný a tak, myslíte, že bude chtít?

Jana: Bára nebude chtít, Bohuš je jiná.

Já: To sou takový dva protipóly?

Jana: No, to úplně. Pavel měl vždycky vyznamenání, Bohuš měla trojky. Takže to jako úplně jin

Já: Takhle nezvyklý, že kluk

Jana: No.

Já: To on sám se takhle dobře učil?

Jana: On se ani neučil, on má hlavu (smích). On se právě minimálně učil. Ten to má daný.

Já: Tak to je dobrý.

Jana: (smích)

Já: A když říkáte, že se ani neučil, to jste nemusela na něj dohlížet, aby až přijde ze školy šel se učit a...

Jana: nene.

Já: A na vás? Když jste přišla ze školy na vás rodiče dohlíželi?

Jana: Jo. A bylo to zbytečný (smích).

Já: Takže řekněme, že Bára je něco jako vy.

Jana: Ano, ano. Může člověk nadávat a stejně je to k ničemu (smích).

Já: To je pravda. A co vyloženě považovali rodiče za dobrou známku, co jim stačilo, jak jste se musela.

Jana: Jak říkám, měla jsem trojky, tak se s tím museli spokojit. (smích) taky by byly radši, kdyby nebyly, no ale...

Já: Tak to jo. A vy jste vůbec z kolika sourozenců?

Jana: Ze dvou, švicu mám starší. (odmlčela se)

Já: my už jsme to trochu nakousli, myslíte si, že dneska je vysoká škola potřeba? Že je nutná? Nebo aspoň ta maturita...?

Jana: Jako je dobrá maturita, ale myslím si, jak v kterém oboru. Já to vidím u toho Pavla. V jeho oboru je nutná vysoká škola, jo. Ono je fakt, že v dnešní době hodně lidí studuje, pak takovej obor, jako manžel můj dělá, jako instalatér, tak za pár let nebudou instalatéri, to je pravda. Že po nich bude hlad po takových řemeslnících. Víím, že manžel kolikrát mluvil s mistráma tady z učňáku a říkali, že vůbec. Vyjde třída a z toho jeden zůstane v oboru, že jdou všichni dělat něco jinýho, tak to je...jako je to dobrý, když má člověk vysokou školu, no ale taky jsou potřeba řemeslníci, tak bych to řekla, že je to můj názor. Jako když má někdo na tu vysokou, tak ať ju dělá, a když na to někdo nemá, tak má jít pracovat rukama. Tak asi. Tak jak ta Bohuš, tu bych v životě netlačila do vysoké školy, protože vidím, že ta na to nemá. Ona švica má dceru, která vycházela, měla od vrchu až dolu čtverky. Prostě musela

jít na střední školu, po dvou letech ju vyhodili, tak šla na soukromou, tam vlastně dělala tu maturitu až někdy na podzim a to že to bylo nějak tak udělaný, prostě aby odmaturovala, byla to soukromá škola, tak tam musí asi všichni odmaturovat, jo. Ale jako dělala každé rok, každý prázdniny dělala reparát. Já říkám: „Proč takhle stresovat děcko a držet ho na střední, když vím, že na to nemá. Jo, proto sem Báru, chtěla jsem, když ten učňák – když si tu maturitu budeš chtít udělat, no tak si ju uděláš. Jako myslím si, že když na to děcko nemá, tak...

Já: Hmm, to kolikrát bývá zbytečný trápení.

Jana: No právě.

Já: Když se podíváte výhledově, dneska se má jít do důchodu až v 70, tak...

Jana: No tak jako jak. Tak budu dělat, dokud budu moct.

Já: Jak jste mi povídala, že jste si po revoluci udělala živnostník, já bych si to potřebovala seřadit. Vy jste po vyučení musela tedy závazně být ve Službách Rosice?

Jana: No...

Já: No a potom?

Jana: byla jsem tam od té doby, než jsem šla na mateřskou, to je...to je 5 let. Pak jsem šla s Pavlem na mateřskou, pak se Služby po revoluci rozpadly no a já jsem byla na mateřské a vlastně udělala jsem si tu registraci, tenkrát to bylo, to nebyl živnostník. Takže jsem dělala 5 let střídavě v Rosicích a v Domašově, jak bylo potřeba.

Já: a potom, když bylo Petrovi rok, tak

Jana: no tak jsem začla tady podnikat.

Já: co vás k tomu motivovalo? Protože to je náročný, navíc ještě s ročním dítětem.

Jana: Stavěli jsme barák, měla jsem možnost, že mi malýho hlídala prababička a byla to šance. Byla to šance – tady kadeřnice nebyla, bylo to čerstvě po revoluci, prostě příležitost, no (smích).

Já: A neviděla jste to jako risk?

Jana: Já sem neměla co riskovat. Já jsem nepotřebovala do toho vložit v tom prvopočátku. Já jsem měla materiál – měla jsem nářadí, měla jsem fén a všechno, co bylo potřeba. Já jsem do toho nepotřebovala vkládat nějakou velkou sumu. Potom, když jsme stavěli, tak se tady udělal jako součást, s tím už se počítalo, protože já sem říkala: „Vždycky budu někoho stříhat, dokud ruce mám.“ (smích)

Já: Vyloženě jste to cítila jako šanci

Jana: Ano.

Já: Potom tedy časově jste šla na druhou mateřskou a pět let jste měla pauzu.

Jana: (přítakává) Jako sem tam pro nějaký ty známý, kamošky, to jsme udělala, ale jako měla jsem zavřeno.

Já: A jak jste vlastně – vy jste to tehdy okomentovala, že bylo těžší začínat, získat tu klientelu zpátky, tak jak se vám povedlo?

Jana: někdo se vrátil, kdo chodíval kdysi a někdo, to byli noví lidi, chodili z novejších baráků. Někdo jim řekne, tam jsem byl spokojenej a ...

Já: Takže jste si jen dala ven cedulu?

Jana: Letáčky mi děcka roznosily. Když jsem začínala, tak děcka roznosily letáčky po Těvlicích. Ale jinak ne.

Já: A když to tak vezmete časově, jak dlouho Vám to trvalo, než jste ji získala zpět?

Jana: Ježíš, tak to já nevím. Jsem si po půl roce zlomila ruku. (smích) Takže...ale jo, nějak se to dalo.

Já: No vidíte to, to když se Vám něco takovýho stane s rukama, tak...

Jana: No...to je problém.

Já: Ještě by mě zajímalo, jak to tak zvládáte s domácností, takže tím, že to máte v leccems jednodušší...

Jana: (skočí do řeči) je, je to jednodušší

Já: Jo? A v čem třeba?

Jana: Tak zaprvé nemusím jezdit do práce nikam, jsou to peníze, a když zrovna tady nikoho nemám, tak si dělám doma věci, uvařím a tak dále.

Já: A takhle když se Vám náhle něco s dětima, ale měla jste někoho objednanýho, jak jste to řešila?

Jana: Snažím se od lidí si brát telefony, takže můžu zavolat. Jako doteď člověku do toho kolikrát něco vleze, takže se snažím brát od lidí telefony a když ne, tak zjišťuju Zlatý stránky, volám jednoho, jestli nemá na druhýho číslo, abych to tak nějak prostě.

Já: Takže si posunete klienta nebo zákaznici

Jana: Ano, ano.

Já: Abyste to vyřešila.

Jana: Ano.

Já: Hm, a teď by mě zajímalo, jak to dělala vaše maminka, když si vzpomenete. Třeba když jste takhle přišla ze školy domů, jak se Vám věnovala? Vy jste si vlastně uzpůsobila pracovní dobu tak, abyste měla čas na dceru, až přijde domů ze školy. A jak to bylo u Vás?

Jana: Takhle určitě ne (viditelně zesmutní a uzavře se). Moje maminka je úplně jiná. Takže...(ticho), neudělala si na mě takhle čas, tak to řeknu a dál bych to nerozváděla.

Já: A doma jste měla nějaký práce, co bylo potřeba udělat, do kterých jste byla zapojená.

Jana: To jo, to sem byla podstatně víc, než oni (vlastní děti). (smích)

Já: To mám pocit i já vůči mladším.

Jana: No to maj asi všichni. A oni vždycky – já jim začnu vykládat, co všechno jsem musela dělat – a oni: „Mamko, my to víme, už s nám to tolikrát vykládala.“ (smích)

Já: Ještě bych se Vás chtěla na závěr zeptat, co přesně Vás baví na této práci?

Jana: Asi nejvíc to, že když přinde nějaká baba, a když odchází, tak vypadá úplně jinak. (smích) Třeba dneska jsem takovej případ měla. Přišla paní, co přes ty horka semka nechodila, měla vlasy dlouhý a odrostlý a vypadala úplně jinak, když odcházela.

Já: No, ty vlastně dělají hodně. Když to ta ženská uvidí, tak celkově se zatváří úplně jinak.

Jana: Ano, ano, to je to, co jsem viděla na té paní. „No konečně su zas jako člověk!“ (smích)

Já: No, a to máte klientelu, říkala jste že Vám chodí i z nových baráků, jsou to především starší lidi nebo?

Jana: No, tak ten střední věk.

Já: A vyhovuje Vám to a nebo koho ráda stříháte?

Jana: No...já hlavně ráda stříhám, to jste řekla dobře, já ráda stříhám

Já: Jo. Ani ne tak ty barvy a tak, ale

Jana: Jo, hlavně ráda stříhám. Střih je základ účesu. (smích) To nám vtloukali do hlavy. (smích).

Já: A ráda improvizujete, něco vymýšlíte? Kde berete inspiraci?

Jana: No, já se snažím vyhovět, tak, jak ženská když má nějakou představu, tak se snažím vyhovět a snad se mi to daří no, to mě nejvíc uspokojuje. „No přesně takhle sem to chtěla.“ Tohle mi udělá radost, když mi to někdo řekne. Teď třeba, nechcu se chlubit, ale mladá přišla, a měla jsem tady slečnu. Ona je z nových baráků, ale dělá animátorku, dělala v Itálii na Sicílii, teď je v Anglii a Bohunka sem přišla a říká: „Ježíš to jsou krásný vlasy.“ Jo, ona má takhle (ukazuje nad zadek) dlouhý vlasy a vždycky to přinde sestříhat a tak jako upravit do té špice a minule, ona vždycky jednou za půl roku přijede dom a přijde se za mnou ostříhat. A tak říkám Bohuš: „Vidíš to, ty ses divila, že jsem měla zákaznici z Prahy, že se za mnou jezdila stříhat – protože měla rodinu v Rosicích, tak vždycky když přijela z Prahy, tak se za mnou dojela ostříhat. A já říkám: „Taj slečna za mnou jezdí z Anglie.“ (smích) A ona říká: „Co?“ A ona (zákaznice) říká: „No a minule když jsem přijela v březnu, tak jste byli na horách a šla jsem tady do salónu a vůbec sem nebyla spokojená, tak jsem si říkala, že doufám, že moje paní kadeřnice není zase na dovolené.“ Takže to tak člověka jako potěší, no. Jo, to jsou takový slova, který potěší, jo, jinej přinde a jenom čučí a třeba je spokojenej, ale nedá to najevo. Ale když někdo takhle, to potěší.

Já: Hmm, no to jo. Takže to máte nějaký, co za Váma takhle jezdí?

Jana: No, ale není jich jako nějak. Za mnou chodí její maminka, protože tady bydlí a jednou byla doma, tak zavolala, jestli by mohla přijít, že má dlouhý vlasy a od té doby, vždycky když je tady, tak přijde. Právě minule říkala: „Já jsem byla tak nešťastná, já jsem šla tady do salónu a oni mně to udělali úplně jinak, než jsem chtěla.“ Tak to je ta věc, co mě těší na práci, když je někdo spokojenej.

Já: A už jste měla i takový dny, kdy jste si říkala, že se Vám nechce.

Jana: Tak to má každé takový dny.

Já: A i dlouhodobější? Že jste přemýšlela o změně?

Jana: Ne, to ne. (spokojeně se usmívá)

2.rozhovor Anna, 30.7.2010

Pasport: informatorka Anna je vdaná, žije v Těvlicích ve vesnickém domku, má 45 let, 4 děti (2 holky a 2 kluky) ve věku 26, 22, 19 a 16 let. Rozhovor se odehrál v zadní místnosti, kde má kadeřnictví.

Já: Já jsem si prošla pár věcí z toho, co sme spolu mluvily naposled, a mám jenom pár věcí, na které jsem se chtěla ještě zeptat, a to konkrétně na Vaši dobu školní docházky, kdy, jak se Vám líbilo ve škole? Jak jste se učila? Jak k tomu rodiče přistupovali, jaké známky jste nosila a tak...?

Anna: (směje se) no já nevím, já to mám takový rozporuplný, ty můj vzpomínky. Tak jako celkově je to hezký, já sem se dobře učila, můžu říct, že kdyby nosil náš Pepa takový známky, jaký jsem nosila já, tak jsem spokojená. Jinak asi tím, že jsem byla nejstarší, tak mě hodně, mamka teda, taťka to, abych to upřesnila, taťkovi to bylo tak jako jedno – ten měl úplně jiný starosti. Nebo naši vůbec, měli hospodářství. Takže to trošku bylo o něčem jiným. Ale jak to tak bývá, rodiče, co mají víc dětí, tak do toho prvního dítěte vždycky vkládají nebo chtějí, aby se dobře učilo, nebo nevím. Je to takový, že...mamka teda ta byla drsná, co mně nešlo, tak to byla havárka vždycky. Všecko bylo v pohodě, ale nejhorší vzpomínky mám na první třídu, ne, že by to bylo nějaký jo drsný, ale učila sem se psát a když to bylo špatně, tak mi roztrhala sešit (dnes už se tomu směje), no, ona byla taková jako dost. Jo, až ten její pohled, když jsem se jí na to zeptala: „No jo, no, klukům už to tak nešlo.“ Tak tam už to nebylo, tam už nebyla tak přísná, protože já můžu říct, že jsem se učila teda nejlíp, kluci to tak bačovali, ten prostřední brácha, Jirka, ten mladší brácha, ten, tomu už to vůbec nešlo a mamka jen: „No jo, no.“ Taky šílela někdy, to vždycky bylo. Teď on měl množiny, začali s množinama a já si vzpomínám, že jsme seděli, koukali a nevěděli jsme si s tím nikdo rady, přišla celá rodina, kdo třeba přišel, teta nebo strejda, tak jsme na to koukali a byli jsme z toho stejně blbý a ono to bylo stejně špatně a pak to zrušili ty množiny, to bylo jenom pár roků, ale toho bráchu to postihlo. Ale tak teda, jednou jsem to té mamce řekla, že byla vůči mně taková tvrdá dost. Kluky to už pak jako no. Ale já jsem se kolikrát jako bála i přijít dom, jo, když jsem dostala trojku, ne pětku, trojku, jo. Já jsem děcka naše kvůli trojce, to ne, to by člověk chodil se strachem dom a bál se, co bude, jaký budou lítat lepance, kde, jo. Byla na mě dost přísná. Ale tak nějak procházelo to potom, jako ve škole to bylo fajn.

Teď jsme měli po třiceti letech ze základky sraz, tak jsme se poznávali, nepoznávali někteří (směje se). Tak to bylo takový hezký. My jsme chodili celá, ne jak teď chodí ty děcka – ten jde tam a ten jde tam – my jsme vlastně chodili od první třídy do deváté celá třída jako pohromadě, jo, že jsme se nedělili nějak. V šesté třídě nám potom – my jsme chodili do páté třídy do Žebětína, na druhý stupeň potom na Mendlák, a tam nám přidali myslím, že šest děcek ještě z Mendláku a okolí, a takže tam jsme chodívali do parku, někteří tam chodívali kouřit (směje se). Tam je ten klášter, tak do toho parku, chodilo se tam, dneska už je tam – myslím, že jednu dobu to bylo zavřený – ale za nás jsme tam chodívali. Tam se nikam jinam nedalo jít, když jsme měli třeba hodinu volno, jo, tam na tom Mendláku není kam, tam jsou všude baráky. A tak vím, že tam chodily ale dvě holky kouřit. Jinak to nikdo nekouřil, kdepak by to bylo, to neexistovalo. Dneska, to už v páté třídě kouří, děcka. Za nás to

nebylo. Tak jsme chodívali do toho areálu tam, jak je ten park, no, toho kláštera. Tam jsem chodila na základku a tak měli jsme tam takový učitele, takový zajímavý některý. Jednu učitelku z dějepisu a zeměpisu, ta učila i manžela, to byla hrozná baba. Ta nesnášela Žebětínský děcka. Jo, no, ona byla vysazená, „debili“, jo, ona prostě z té dědiny děcka asi nemusela no. To nějak nemohla strávit. Tak já jsem měla u ní hned dvě trojky, já jsem jinak trojky neměla, tak to bylo teda neštěstí pro mě. Jo, to jsem si říkala, jejdámne, ale jinak to nešlo, jo prostě. S ňou to nešlo na lepší známku, jo. No, pak nás myslím už neměla. Ale takhle jinak mám hezký vzpomínky na školu. Jako problémy jsem neměla! To já jsem byla hodný děcko. A vůbec v té třídě, to já si nevzpomínám, že...že nějaká šikaná, to vůbec nebylo, kde se to dneska bere?! My jsme tak nějak, to bylo takový fajn, taky jsme vyváděli blbosti, měli jsme tam ve třídě takový kluky většinou, já si nevzpomínám, že by byl někdo, že by vyjel na učitele, to neexistovalo vůbec. Byli tam taky grázlící takoví, dělali ptákoviny, házeli houbama a já nevím, co všechno, ale že by někdo třeba na učitele si nějak dovolil??? Jo, to my jsme na ně nadávali za rohem, že jo. Ale nikdy jsme neřekli do očí něco. Taky jsme se občas snažili ulít, jo, tak to taky. Jako dneska chodí děcka za školu. Jo, to bylo a bude, ale bylo to tak nějak v takových mezích, že sme se báli. Já si myslím, že je to dneska těm děčkám jedno. Jo, že jsme se třeba ulili, ale bylo to v mezích přijatelných, že ten učitel na to nepřišel. Dneska když jde do školy dva dny v týdnu a pak tam nejde, tak to vypadá. Jako tady to já nepochopím, jak některý ty děcka tam nechodí a pak: „Jaktože mám čtverku, já chcu dvojku!“ Jako některý ty děcka, že sou tak sebevědomí některý. Neuvědomují si, že mají taky nějaký povinnosti, že jo.

To je...my když jsme chodili, tak byli děcka, že jo, výborní, jedničkám, byli průměrní, a byli i ti, kteří měli čtverky, ale nikdo nepropadal, nepamatují si, že by někdo propadl. Jo čtverky byly asi v každé té třídě, ale jo...nemuseli se řešit žádný přestupky, jak dneska zameškaný hodiny, neomluvený a to, to to, jak řeším dneska s Pepou, teďka. Co chvílku ve škole. On jinak je v uvozovkách „normální“, jo, že dneska je víc takových těch hyperaktivních dětí, že si dělají co chtějí, a neznají meze. Za nás to nebylo! Blbli jsme jako všechny děcka, ale bylo to v takových únosných a rozumných mezích, jo, nezašlo se daleko, jak dneska ta šikaná a ta, nedokážu si to představit. A peníze jsme nedostávali, dneska ty děcka dostávají peníze, já doma si nepamatuju, že by mě řekla mamka: „Na, tady máš peníze, kup si něco.“ Dostala jsem svačinu z domu a tam jsme měli samošku, jo, že fakt nepamatuju, ani peněz tolik nebylo, aby mi naši dali třeba dvacku. Ale ani ostatní děcka, jo, škola skončila, zazvonilo, na Mendláku byla zastávka, tam jsme čekali na autobus do Žebětína a jednou za měsíc jsme si koupili šalinkartu - tam byla bouda a jinak jsme se nikde necourali, jo, že bychom jen tak jeli do města, to neexistovalo, ono nebylo, tak mohli jsme, ale tak nás to nenapadlo nás. Dneska ty děcka se courají po městě, mají různá lákadla a koupí si ledacos, protože mají peníze. Tak to bylo, byla asi taková doba. Dneska je zase jiná doba. Už jako kdybychom, já nevím, já žila v téhle době a bylo by mi o třicet míň, tak to bude zase jinak. S tím nic neuděláme. Dneska říkají, jak je to hrozný, jak jsou ti mladí hrozní, ale oni nejsou všichni takoví, určitě, a to je tou dobou. Co přináší televize a to, co je okolo, působí na ty lidi. Že my jsme byli takoví izolovaní – nikde jsme neviděli nikoho nahýho, nikdo nemluvil sprostě – nebo v televizi ne, protože jinak člověk slyšel ledacos, ale tak nám to nějak tak nepřišlo nebo jak se říká: „Co oko nevidí, to srdce nebolí.“ Dneska je všeho, jdeš do obchodu a ti mladí vidí ledacos, jo, teď si to nemůžou koupit. Já si vzpomínám, když jsem chodila na tu základku, tak to oblečení měli všichni tak jako na stejný úrovni, jo, nebylo to, že by měl někdo něco, že by se chlubil, že má něco z Tuzexu – to nebylo. A myslím si, že takový případy byly, že lidi měli bony a mohli si nakoupit v tuzexu, ale já teda nebo sem to nevnímala, že by se někdo z děcek nadřazoval, že by měl něco lepšího – jo, až potom v práci, tam už jsem to zažila víc. Tam byla vedoucí a ta se chlubila, jak jede na dovolenou do Jugoslávie, jo, to se tehda nesmělo, jo za nás to nešlo. A tam už to člověk vidí jinak, tam už ty rozdíly jsou. To bylo tak skutečně – myslím si že i dřív ty lidi celkově co

se týče majetku nebo financí, tak myslím, že byli – nemyslí ty lidi v parlamentu a takoví ti, to bylo něco jiného – ty normální lidi byli jako finančně tak jako nastejno. Dneska je hodně těch, je hodně velká propast mezi těma, co sou nahoře a těma, co sou hodně dole. Takže dřív v té třídě všichni jsme byli z jedné dědiny a lidi chodili normálně do práce, vydělávali normálně, nikdo si nemoh nějak vyskakovat, nikdo neměl něco, co by mu mohl druhé žávidět. Jo? Že to bylo jako tak na stejný úrovni.

Já: Když se vrátím k tomu, jak jste říkala, že na Vás byla maminka drsnější, a jak jste říkala, že na svoje děti taková nebudete, tak jak to vypadá s nošením známek? Jak to vnímáte teď?

Anna: Já teda jsem, musím říct, že je to teď pro mě taková zatěžkávací zkouška, teď v této době, protože předtím ti tři (myslí první tři děti), oni se, s nima nebyl vůbec žádný problém, vůbec, že jsem měla štěstí. Sem si tady postěžovala někomu a ta paní říká: „No tak to nejde, to nemůžete mít všechny děcka takhle.“ (směje se) Jo, že s tím Pepou (zvážní) teď teda jsou, to je. Jo, ti tři byli, oni se všichni moc dobře učili, ti tři, oni měli...

Ztišila hlas a šla zavřít dvěře, jinak by se Pepa zlobil, že na něj zase žaluje.

No, jo, oni se, to tak nějak samo, já sem fakt neměla problémy, ani s Vendou, ani s Jitkou, ani s Michalem, oni měli dvojky, já nevím, dvě tři dvojky nejvíc. Janička co teďka měla tu vyšší, tak měla jednu dvojku jenom, jinak furt samý jedničky, odmaturovala se samýma jedničkami. Martin ten myslím měl dvě dvojky a já říkám: „Prosím tě, to co to je, taj toto?“ „Ale, já nechcu být za šprta,“ aby měl samý jedničky, jo? Že by taky klidně mohl mít lepší známky, ale...to bylo, já sem říkala, i kdyby měli trojky, tak. Já jsem měla taky nějaký trojky, tak já to беру, jako nikdy bych je nebila. To v žádným případě, jak někdo! Nechápu, když se třeba blíží vysvědčení, že děcka volají na linku, já nevím jakou, a mají strach jít domů?! To já to nechápu. Je pravda, že já jsem se nikdy až extrémně o známky nezajímala, že bych jim každý týden prohlížela žákovský nebo...ale oni si myslím, byli zase takoví svědomití. Jo, že by to asi řekli, kdyby dostali čtverku nebo něco. Tak je to čtverka, tak si to opravím a nebudu z toho dělat vědu. Já sem taky kulu dostala kolikrát. Tak to se stane. Nebudu za to to děcko mlátit. To takovým rodičům nerozumím, kteří toto dělají. No a teď ten nejmladší ten nám to vynahrazuje. Asi to tak má být, abych taky věděla, že to není tak jednoduchý, když tam to prošlo tak pěkně, tak tady s tím, on je takovej, on má na to od psychologů papír. Tak jeho bych taky nemlátila, protože to by vůbec nemělo smysl. On je prostě takovej svéráz.

Následuje její monolog, který si nepřála zveřejnit, o problémech s nejmladším synem.

On je totiž, jemu to jakžtakž jde, ale musí mu někdo stát na krku. Až mu teče do bot, až v matice propadá, měl tam tři nebo čtyři kule, tak ona ta třídní říká: „Prosím vás, nemůže ho to někdo naučit nebo naučit, ať aspoň nepropadá, ať proleze.“ No Martin, ten maturoval z matiky, já říkám: „Proč mu něco neřekneš, Pepo?“ Jo, že ten Michal by mu pomohl s tím! On má naflákaný tam kule a jemu to je jedno, ono to nějak dopadne. Až pak psali písemku, tak dostal dvojku, až ten Michal teda se s ním učil nebo mu pomohl a on říkal: „Jemu to nejde, ta matika, on to musí pochopit,“ to není, slovíčka se naučíš, ale toto ne, „jemu to trvá než to pochopí,“ říká Michal. A on to v té škole asi nestačí pochopit no a pak se veze, pak se bere další a další, on vylítne a pak má další a další a pak propadá. Jo a že nemá ten – já kdybych dostala pětku, tak bych se to snažila doučit a opravit. On má takovej zvláštní – teď v psychologii psali na téma „Vliv hudby na člověka“, od prvopočátku on ti to tak napsal úžasně a to bylo neuvěřitelný, jak to napsal. A ta učitelka, jo, dostal jedničku podtrženou, a že mu řekla, jako co tam dělá v té škole (sociálně správní na Purkyňově).

Já: Já si taky říkám podle toho, co vyprávíte...

Anna: Já nevím, to musí být asi špatnej obor, co si zvolil. Proto sem začala s tou základkou, že se neučil, on na to dlabal a on se pak nikde nedostal. On měl čtyři trojky nebo pět trojek a oni to teď, kromě gymplů, tak všechny ty obory, co jsou čtyřletý obory, tak brali všichni bez přijímaček, jenom na průměr a on se dostal, až to, co zbylo. Určitě to chtělo něco jinýho nebo aby šel někam jinam, a já sem říkala, pokud to dodělá tu školu, teda jestli aspoň proleze, tak se uvidí, co bude dělat. Protože já si myslím, že by měl dělat něco jinýho. Že tady to nebude asi pravý. Jestli dodělá tu školu, tak ať se pak rozhodne, co chce dělat. Pak bude rozumnější, třeba... Ta osobnost děcka je s otazníkem, protože já to nedokážu posoudit, co by měl dělat, kde se uplatní. Když jsme byli u té psychologičky, tak říkala, že tady tento obor by byl pro něj vhodnej. On si tam podal přihlášku, ale až úplně nakonec, co jako nechtěl dělat. Jo a nakonec se tam dostal, tak třeba nějaká ta cestička, třeba to bude k něčemu, určitě mu to něco dá. I když, jak já mám ty dva bráchy, tak ti se vyučili a ten obor nedělá ani jeden. Že to není asi pravidlo. Myslím si, že dneska tuplem ne. Sem tady měla jednoho pána, který má známýho, že má restauraci a hledal kuchaře do té restaurace, ale nějakýho mladýho po vyučení. Takže byl na Charbulce a že z toho ročníku, kteří končili, takže jenom dva mají zájem to dělat. To je zvláštní, že? Jak je to možný? Tak proč tam jdou?

Já: Aby zjistili, že to nechcou dělat.

Anna: Hm, asi no, protože neví, do čeho jdou. Mě to teda úplně šokovalo, že asi v dnešní době je toho hodně, že jdou třeba na školu, jenom aby měli maturitu a že o ten obor nemají zas tak zájem. Třeba Pepa (manžel učí na střední zahradnické), tak o to zahradnictví, že tam, já nevím jsou třeba tři, kteří mají zahradnictví, jo doma, jinak ten zbytek chce maturitu a jinak to třeba dělat vůbec nebudou. Tak tady ten obor není, ne že by nebyl zajímavý, ale to uplatnění. To mě teda překvapilo, fakt.

Já: Hm, a vy jste chtěla, aby měl aspoň obor s maturitou?

Anna: No, no já jsem chtěla, to jo. Já jsem si říkala, že na to asi má nebo na to bude mít, ale my jsme byli na té Charbulce, on se hlásil na Charbulku, na co to on se hlásil, hotelnictví a (mumlá si) co tam bylo...něco taj s tím?

Já: hotelnictví a turismus?

Anna: No, něco taj s tím. Tam se samozřejmě nedostal, tam byl hroznej nával, a potom jsem tam byla dávat na druhý kolo to, že tam byly vypsány další kola a pak ta učitelka: „Víte, já Vám řeknu jednu věc, určitě se tam nedostane.“ Hned mi to takhle řekla. „Určitě se tam nedostane, s těma známčkama, co má. Tam se nedostane, měli jste ho radši dát na tříletý obor.“ Takže sem to podala, ale nedostal se doopravdy, tam jich bylo, já ti nevím, myslím pět set nebo šest set uchazečů a brali tři třídy, takže devadesát děcek, tak se tam dostali jenom ti s hezkýma známčkama, ti jedničkám. On na to dlabal, no. No uvidíme, necháme se překvapit, jak to bude. Aspoň teda mě, ten můj to tak bere, jako můj tatínek, tak nějak laxně, oni ti chlapi asi takoví jsou. Aj doma, tady teďka, když mám tady svou rodinu, tak je to něco podobnýho. Když mu řeknu, jak to je, tak začne nadávat, vynadá mu, ale pak nic, nic se neděje. Že si myslím, že to tak jako spíš mě trápí. Že si říkám, co bude. On na všechno prdí, Janička umyla, Martin vymaloval a on na všechno prdí a sedí u počítače. To tě tak jako vytáčí, to tě tak jako štve, protože chceš, aby to tak udělal. A on to udělá jinak nebo to neudělá vůbec! Tak se s tím tak nějak smíruju. Protože doma když mně naši dali facku, nebo ne facku, mně vyhubovali, tak já jsem si zalezla do koutka a brečela jsem. To tady ten by byl pravej opak, by mi byl schopnej třeba nalískat. On je hrozně impulzivní. Výbušnej i na mě.

Já se snažím ju (třídní učitelku Pepi) kontaktovat, já sem jí to i navrhla, každej měsíc nebo jednou za dva měsíce, že jí zavolám, abych byla v obraze. Protože on mi nic neřekne, on to

nepovažuje za nutný mi něco oznámit, když něco provede. Tyto věci jsou mimo něj. Třeba on bude mít štěstí a dobře se uplatní. Člověk nikdy neví, jak se ten život bude ubírat, jakýma kličkami. To neznamena, že když má někdo samý jedničky, nebo dobře se učí, že bude mít v životě třeba dobrý místo a štěstí. Já nevím, no, jestli mi rozumíš. Že to, třeba se to zvrátí. Člověka to trápí. Mám z toho hrůzu, až začne škola zas. On je takovej, jak říkám, on nechce ráno vstávat, to je ono, tím to začíná. On by potřeboval školu v noci. Ne fakt ?! (smích) To su teda zvědavá, jestli mě nepřivede do hrobu tady tím (směje se).

To je ti tak zajímavý s těma děčkama. Dřív se to tak neřešilo, že by se chodilo k psychologovi. Já ti nevím, ale v té naší třídě to nikdo neřešil, tam nebyly žádný takový extrémy. Je pravda, že tam byli asi nějací ti dysgrafici, že blbě psali nebo se špatně učili, ale to nikdo neřešil dřív, jo? Dneska to je třeba půlka třídy, kteří jsou diagnostikovaní. Dneska mají děčka různý úlevy. V té naší třídě, kde sem chodila, tak tam nic takovýho nebylo, neřešilo se to, možná kdyby to řešili v dnešní době, tak by tam taky něco bylo, ale... Pepa, že diskutuje s učitelkou a dohaduje se s ňou, to jako v naší třídě nebyl nikdo. Takovej extrém, že si prosazuje to svý. On je jak politik – má názor nějakej, a i když je blbej, tak ho bude obhajovat. To je s naším Pepou... Tak to takhle máš, si můžeš udělat obrázek. Kdybych byla nějaká prudčí povaha, tak bych ho zabila. Ne, no já su takovej klid'as, už tak jako plno věcí házím za hlavu. Co nejsou důležitý, tak to neřeším. To je jenom pro otrlý povahy s tady takovým děčkem žít! Já si stejně myslím, že z něj bude komediant. Že se nechá strhnout do jiné sféry. No ne, on krásně píše, má ohromnou slovní zásobu a má takový to, co já třeba nemám. Slohovky mi dělaly vždycky hroznej problém, já sem nemohla nic vypočít. Když jsem psala Pepovi (manželovi) na vojnu, to jsem nemohla nic vypočít, to byla vždycky havárka. Pepa, on furt něco spisuje na počítaču, jo, že má takový buňky – tvořit něco sepisovat. Z dědečkovy strany (od manžela) byly taky nějací malíři a divadla hráli. Tak ona babička taky hrála, dřív se hodně hrála divadla, ochotníci hrávali.

Já: Když tak trošku odbočím, že ste se tak dobře učila, proč jste nešla dál?

Anna: Já sem chtěla jít, no, a pak jsem se vdala, mohla sem jít, no. Já sem vlastně, nemám maturitu, protože to byl tříletej obor, a pak nám teda jako na konci navrhli, kdo bude chtít, může si udělat nástavbu, tak jsem si vyplnila přihlášku, ale nepodala jsem ju. Jsem se vdala, jsem vlastně rok dělala a pak jsem se. Já nevím, nějak tak to vzdělání se dřív, aspoň za nás šla většina z té naší třídy na učební obor. Dneska každej tak jako prahne, ne jako prahne, ale jdou hodně no, na ty čtyřletý obory. Dřív, nevím, tak šlo to taky, no ale nějak mě to já nevím, nelákalo, no.

Já: A doma Vás taky nějak...?

Anna: Ne, ne, ne, to zas naši spíš byli rádi, když budu vydělávat a taky že jo, finančně na tom nebyli moc dobře, no ale asi jim to moc nepomohlo, protože jsem jim nedala ani korunu (směje se). Ani korunu nepřinesla, protože vlastně, no, tak ono to možná něco jo, tak rok jsem dělala a pak jsem se vdala a nebyla jsem doma. Vlastně jsem po vyučení doma byla jenom rok. Pak už tuplem ode mě neviděli nic. (směje se) A to bylo tehdá kolik, patnáct set jsem měla ten nástupní plat. Já nevím, nelákalo mě to a ani dnes mě to neláká. Jak třeba někdo – já mám sestřenici a dělá vysokou školu a je jí padesát.

Já: Jj, kvůli platu. To jste už říkala.

Anna: Jo, no, kvůli platu. Jako proč bych si dělala maturitu, když ji nepotřebuju. Jo to ti musí k něčemu...

Já: tak třeba do budoucna, nebo předpokládáte, že budete tady toto dělat až do důchodu?

Anna: Tak do budoucna, když já nevím, ale. Asi jo, protože já nevím, nevím, co já bych jinýho mohla dělat. Protože i kdybych si udělala, dneska ta maturita, to má kde kdo. To už není... Pepa ten říkal, že maturita je dneska jak základní vzdělání. Jo, že to patří vlastně k základnímu vzdělání. To má už dneska, dá se říct každé, maturitu. I když potom třeba dělá práci, která tomu ani neodpovídá. Dělá manuálně, ale má maturitu. A mně už, já nevím, no do budoucna mně by to, to už je pozdě pro mě, kdyby mi bylo třicet, tak možná, ale teď už jako nemám představu, co by mně to dalo. Pro ten můj obor mi top už není vůbec k ničemu, musela bych mít něco v pácu, kvůli čemu bych si tu maturitu udělala. Ale já, v mém věku, už nemůžu přemýšlet, co bych už, leda někde uklízečku dělat. No ne, já nemám maturitu, a abych po něčem šla, to bych musela teda asi hodně chtít to dělat, abych teda, kdyby mi řekli – jo udělejte si maturitu, tak bych si ju udělala, ale nevím, v jakém oboru bych si ju udělala. Dneska už jsem pro hodně lidí v uvozovkách „stará“, to ne, já myslím, že tohle budu dělat až do důchodu, tuhle práci. Já myslím, že v 46 letech už je pozdě takhle přemýšlet. Jo třeba ta Hela (sestřenice), to jo, ta postoupí a dostane víc peněz, ale pro mě ty vyhlídky, to bych musela mít veelkou motivaci, abych se šla znovu učit. Ale jít teď znovudo školy, to bych si připadala hodně divně, ona si v padesáti nepřipadá divně, ona je taková akční. Ona to bere sportovně, ona se v tom úplně vyžívá, že mi přinde, jakoby jí bylo dvacet let. Jo, že to jako (šeptá) obhazuje to svoje počínání – že tam je s mladýma lidima, že si cvičí mozek. Jo že se musí učit. Tak určitě je to nějaký plus, že jí to něco dá, ale hlavně jí to dá ty peníze. Kvůli těm to dělá. Já myslím, že ty peníze jsou motivace, jo, kdyby nedostala peníze, tak to nedělá. Jo, kdyby mi někdo řekl: „udělejte si maturitu, já vám dám o deset tisíc víc,“ tak si ju taky člověk udělá, že jo, za ty peníze. Ale tam jde o to, že ona chce mít vyšší post, ale musí mít tu vysokou. Ta její rodina a ta moje rodina, to je sto a jedna. Tak každé má jinej život, že jo, nebo mají jiný problémy. Ale mně její problémy připadají úplně stupidní, já zas řeším úplně něco jinýho. Ale že tam není taková ta spokojenost, ta lidská spokojenost – základ, na kterým by měl člověk stavět. Aspoň trochu spokojná ta rodina, to manželství, to tam není. To maminka vždycky říkala: „Když je ta rodina, nebo ti dva, tak ten jeden má vždycky myslet na toho druhýho, víš, aby byl ten spokojenej, ten druhý ne myslet na sebe, ale na toho druhýho, a když tak budou myslet oba, tak budou spokojeni, že jo.“